

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK, TÁRCÁK

1898. január–június

Összegyűjtötte és „sajtó alá” rendezte: Hajdu Péter

A munka az OTKA K68691 számú, „Mikszáth kései kisprózája” című kutatási program támogatásával az MTA Irodalomtudományi Intézetében készült.

© Hajdu Péter, 2008.

TARTALOM

EGY KIS PANASZKODÁS	ORSZÁGGYŰLÉS
A BAJOK MAPPÁJA	A VITA VÉGE
A FŐKAPITÁNY	A KISEBB TÁRCÁK
CHABLON ÚR	A BELÜGYI TÁRCA
A SZÁSZ ASSZONYOK BÁNFYFYNÁL	A BELÜGYI TÁRCA
GRÓF TISZA LAJOS	A MAI ÜLÉS
A TULIPÁNOK	A BELÜGYI NÉNIKE
HOGY EBÉDEL TISZA KÁLMÁN	KERESKEDELMI DOLGOK
NAGYVÁRADON?	KATALÓGUSOLVASÁS
[SZERKESZTŐI JEGYZET TÖMÖRKÉNY	KÖZÖNY
ISTVÁN <i>KESERŰ PARASZTOK</i> CÍMŰ	A JÓSZÍVŰ PARLAMENT
CIKKÉNEK 2. RÉSZÉHEZ]	ORSZÁGGYŰLÉS
HA PETŐFI ÉLNE!	A FÖLDMÍVELÉSI TÁRCA
EPIZÓD	AZ AGRÁRSZOCIALIZMUS
[MIKSZÁTH BESZÉDE AZ ÚJSÁGÍRÓK	A HIVATALOS ARKÁNUMOK
LAKOMÁJÁN]	A MAI ÜLÉS
RP. DOKTOR HORÁNSZKY	A MAI ÜLÉS
SARTORYÉK IDEÁI	A HÁROM MILLIÓ
SARTORYÉK MOZDULNAK	RUZSICKA, A JANUS-ARCÚ
MIKSZÁTH KÁLMÁN BESZÉDE	„KÉPVISELŐ IS VAGYOK”
[MIKSZÁTH FELKÖSZÖNTŐJE	A KULTUSZTÁRCA
AZ ÚJSÁGÍRÓK KÖZGYŰLÉSÉN]	A KULTUSZTÁRCA
AFORIZMÁK AZ IDEÁLRÓL	AZ IGAZSÁGÜGYI TÁRCA
VIGASZTALÓ SZOMSZÉDSÁG	HOSSZÚ NAPIREND
LEGENDÁK FÖLDJE	AZ IGAZSÁGÜGYI TÁRCA
A MEGYE TANÁCSOL	AZ IGAZSÁGÜGYI TÁRCA
A KISEMBER	A PÉNZÜGYI TÁRCA
KI VIGYÁZ A KIRÁLY PÉNZÉRE?	AZ IGAZSÁGÜGYI TÁRCA
VIDÁM A KIRÁLY	SZALAVSZKY ÜGYE
AZ ERDÉLYI TETZEL	ÁPRILIS TIZENEGYEDIKE
A KORMÁNYBIZTOS	EGY KIS VIHAR
A POLGÁRMESTER SZEMPILLÁJA	ÁPRILIS TIZENEGYEDIKE
PARLAMENTI KARCOLATOK	AZ APPROPRIÁCIÓ
RECEPTEK	AZ APPROPRIÁCIÓ
A PARLAMENT ESZTENDŐJE	AZ APPROPRIÁCIÓ
A VÁNDORLÓ GRATULÁNSOK	AZ APPROPRIÁCIÓ
ORSZÁGGYŰLÉS	AZ ÉRZÉKENYEK
ORSZÁGGYŰLÉS	AZ APPROPRIÁCIÓ
A RABONBÁN	AZ APPROPRIÁCIÓ
ORSZÁGGYŰLÉS	A ZÁRÓBESZÉDEK
ORSZÁGGYŰLÉS	AZ APPROPRIÁCIÓ
ORSZÁGGYŰLÉS	MINISZTERI VÁLASZOK
JELENET A T. HÁZBAN	KÉPVISELŐK ÉS FŐRENDEK
ORSZÁGGYŰLÉS	A MINISZTERTANÁCSOK
AZ ALELNÖKJELÖLTEKRŐL	A PARLAMENT DÍSZBEN
A FŐRENDEK ÜLÉSE	A KONGRUA
ORSZÁGGYŰLÉS	A KONGRUA
ORSZÁGGYŰLÉS	A KONGRUA

A KONGRUA
A HÁTTÉRBE SZORULT KONGRUA
A KONGRUA
A KONGRUA
TÁRT AJTÓ VAGY ZÁRT AJTÓ
A VITA VÉGÉN
A RÉSZLETES VITA
FÜGGETLEN SZAVAZATOK
A RÉSZLETES VITA
A KONGRUA-VITA
AZ ERDŐK ÁLLAMI KEZELÉSE
A MUNKARENDRŐL
INTERPELLÁCIÓK NAPJA
A MAI ÜLÉS
A HITELSZÖVETKEZETEK
A HITELSZÖVETKEZETEK
A HITELSZÖVETKEZETEK
A HITELSZÖVETKEZETEK
A TITOK
A HITELSZÖVETKEZETEK
A MAI ÜLÉS
A HITELSZÖVETKEZETEK
A MAI ÜLÉS
AZ AKNA
AZ ELSŐ ÖSSZECSAPÁS
A TÖRVÉNYHOZÁS KÉT HÁZÁBÓL
EGYENRUHÁS KÉRVÉNYEK

AZ ORSZÁGGYŰLÉS KÉT HÁZÁBÓL
HARAGOS ÜGYVÉDEK
AZ ÁPOLÁSI KÖLTSÉGEK
AZ ÁPOLÁSI KÖLTSÉGEK
AZ ÁTHELYEZETT GÉPGYÁRAK
A JÁRVÁNY
A FOGYASZTÁSI JAVASLATOK
A FOGYASZTÁSI JAVASLATOK
ORSZÁGGYŰLÉS
A LEPSÉNYI-ESET
A PARLAMENT
A BORS
AZ ÜLÉSEK ELNAPOLÁSA

**KÉTELYEKKEL VAGY CSAK RÉSZBEN
MIKSZÁTHNAK TULAJDONÍTHATÓ
PUBLICISZTIKAI SZÖVEGEK**

HOGYAN ÍRJUNK?
A MAGYAR PARASZT
MAJD ADUNK HAUSWIRTHNEK!
ABONYI LAJOS MEGHALT
A SZIRÉN
ARANYMANDÁTUM
VIHAROK

JEGYZETEK

EGY KIS PANASZKODÁS¹

Az „Új Idők” mai száma két történetkét közöl, melyek, szerinte, velem történtek, s élük két nagy jelentőségű államférfiú ellen irányul.

Az egyik, mely Szögyény-Marich Lászlóról szól, éppenséggel abszurdum. Abból csak annyi igaz, hogy Szögyényről, nem ugyan a nagyköveti minőségéről — mint az anekdota mondja — hanem magyar minisztersége idejéről tényleg azt írtam: „Nem a magyar kabinetet képviseli az udvarnál, hanem az udvart a magyar kabinetben.” Az is igaz, hogy aprehenzive említette azt előttem, de minthogy én az illető cikket *nevemmel aláírva közöltem* a „Nemzet” által kiadott „Új miniszterek” című füzetben, arról tehát nem is folytathott diskurzus, hogy én írtam-e a cikket vagy sem, s eszerint az egész élc, mely erre a diskurzusra van bázírozva, magától elesik.

A másik anekdota megtörtént, de nem úgy. Ebben az előadásban csak annyira hasonlít az igazihoz, mint Rohonczyhoz Pichler.

Általában az anekdotákat kétféleképpen lehet elmondani.

Vagy úgy, ahogy történtek.

Vagy úgy, ahogy nem történtek — de ez utóbbi esetben illő bevárni, hogy mi, a benne szereplők, előbb haljunk meg.

Hát türelem még egy kis ideig.

A BAJOK MAPPÁJA²

Lukács Béla, amikor miniszter volt, megcsináltatta az ország vasúti és hajózási térképét. Wlassics Gyula most csináltatja a kulturális mappát. És azt mondják, mostanában Darányi Ignác is tervez valami térképet, amely Magyarország gazdasági viszonyairól adjon tiszta tájékoztatást. Lefotografáltják tehát Magyarországot egymásután minden olyan ruhájában, amely szalonképes. Hadd lássa az utókor, hogyan festett ebben és abban a habitusában a tizenkilencedik század végén és ismerje el, hogy nem gondozták rosszul kulturális, vasúti és gazdasági dolgait.

De a bajok mappáját senki sem akarta még megcsináltatni. Az igaz, hogy a baj nem is olyan ünnepi ruha, amelyben egy ország magát lefotografáltassa. Olyan miniszter sincs, aki ezt a feladatot szívesen venné magára. Így maradt a bajok mappája az Úristenre, aki többek között a térképcsináláshoz is tartozik érteni. S hogy ért hozzá, azt — sajnos — nagyon világosan látjuk ezekben a szomorú napokban, amikor Magyarország testén, mint a Dászkál György híres lóábráján, mezőkre osztva az összes betegségek helye és nagysága fel van tüntetve. A Dászkál ábrájára Deák Ferenc azt mondta, hogy azok a betegségek ugyan megvannak, de nem egy lóban és nem egyszerre; ám Magyarország testét igazán valamennyi betegség egyszerre szaggatja.

Teljes és kifogástalan hitelességű mappa ez a mostani. Csak oda kell elébe állni, és akinek szeme van, majdnem meggyéknint meghatárolva nézheti le, hogy milyen bajok és betegségek pusztítanak az ország egyes vidékein. Az erdélyi megyékben egy máskülönben szinte túlságosan is ártatlan törvény miatt, amely a községnevekbe akar valamelyes rendet hozni, egyszerre megmozdultak az összes nemzetiségek. A zöld szászok legyűrik a feketéket, és a máskor

olyan csöndes szász képviselők kénytelenek sorra beleugrani a zöld szászoktól felidézett áramlatba. A szomszédságukban újult erővel kezdenek fészkelődni a románok, és amikor a szélcsőnd hosszabb időn keresztül némaságra kárhóztatta az agitátorokat, most ez az ártatlan törvényjavaslat visszaadta a hangjukat, és már véres szájjal kiáltják a világ négy tája felé hazug manifesztumukat. Az ország keleti és északi részét, valahol csak nemzetiségek laknak, lángokba tudta borítani egy törvényjavaslat, amely (nem is a kellő erélyességgel) rendet akar csinálni a helységek elnevezésében. És távol, az egyetlen magyar tengerparton, kivételes törvényt kell hozni a „hű” Fiume megfőkezésére.

Ezt mutatja a bajok mappája a nemzetiségi vidékeken.

De menjünk tovább. Ott van az ország szíve: a gazdag Alföld. Egész szélességében fölverte a szociálizmus, és amikor a törvényhozás egységes akarattal, a legnagyobb jóindulattal próbálja éppen ennek a lobos országrésznek lázát enyhíteni, amikor a munkásjavaslat részleteinél minden faktor azon volt, hogy gazda és munkás egyaránt egészséges viszonyok közé jusson, akkor a szociálizmus még ebből a törekvésből is erőt kap. Amit a törvényhozás gyógyító írnak szánt, azt a szociálizmus tüzes csóvának használja és gyújtogat, lázít, ingerel véle. Békés, Baranya és még néhány megye napok óta mintha lángba borult volna. Azokhoz a szociálistákhoz, akik azt kiabálják, hogy nincsen hazájuk, csatlakoznak a fanatikusabbak, akik azt kiabálják, hogy vallásuk és istenük sincsen. Sorra dobálnak el maguktól mindent, csak hogy minden teher és feszélyezettség nélkül kiálthassák:

— Semmink sincsen, adjatok meg mindent!

A nemzetiségi és szociálista bajok határvonalain túl még szomorúbb vidéket mutat a mappa. Itt az emberek megrohadva, csak segedelmet várnak. Munka után mennének, de a munka messzi van, és az éhségben elgyötört testük nem tudja őket odáig elvinni. Ezek a torontáli éhezők. Tizennyolcezer szerencsétlen koldus, aki munka hiányában az éhségtől elvesztette az erejét, és most már talán nem is volna meg a munkához való ereje, ha a munka végre meg is jönne. Ezeket nagyrészt már nem is lehet munkával segíteni, csak jótékonyssággal. Éppen ma írta meg a mi Torontálba küldött tudósítónk, hogy a társadalom milyen megmozdulására volna szükség, ha ezeket az éhes embereket ismét munkaképesekké akarnók tenni. Lelket kellene előbb beléjük önteni, hogy a tavaszi munka idejére visszanyerjék az erejüket. Csupa beteg ember, akinek úgy kellene a kanál levest a szájába önteni, s aki elvánszorog ugyan oda, ahol munkával kecsegtetik, de nyomban elhagyja a munkát, ha alamizsnára nyílik kilátása. Mert ezek az emberek nem önérzetesek, hanem éhesek.

De más színek és más bajok is szembeötlenek a mappán. És soha így csoportosítva, sommásan nem jelentkeztek. Valóságos országos kiállítás a hazai bajoknak. Nem kell őket fáradságosan fölkeresni, statisztikákból kiböngészni, az idők folyamán összeszedni: csak le kell nézni a nagy mappáról, ahogy mostan, mindegyik a maga vidékén, egész nagyságában mutatkozik. Még csak valami nagy szakértés sem kell hozzá, úgy olvashatni a bajok mappájáról, mint a falitérképről, amelyen rá van írva ökölnyi betűkkel, hogy ez itt Tolna, ez meg Baranya. S úgy lehet, hogy némi jó is van a mappának ebben a nagy világosságában. Mert a nagy költségvetési vitában, amely néhány nap múlva megindul, erről a szomorú mappáról mindenki le fogja olvashatni a maga témáját, és talán senki sem lesz kénytelen most is holmi kardbojtokról elmélkedni...

A FŐKAPITÁNY³

A főkapitányság és a színházi intendáns kövér falatok. Szélsőséges napokon ezekből él a sajtó. Ha nincsen politika és nincsen seholy semmi zavar, a főkapitány és a színházi intendáns mindig kéznél van, és azokon nagyokat lehet ütni a t. c. közönség mulattatására és épülésére.

De ez nem helyesen van így. Ha a sajtónak is volna külön istene a mitológiában, az igazságos görögök bizonyosan egy ostort adtak volna a kezébe az egyikbe, de a másikba egy szál virágot, azokból, melyek egy nap alatt elhervadnak. Mert a sajtó arra való, hogy ne csak üssön az ostorával, hanem hogy a virágos keze is mozduljon egyet-egyed ott, ahol érdemet talál.

Nem járja hát, hogy az intendáns és a főkapitány mindig csak a sajtó balkezét érezze. Hiszen miért ne lehetne jó intendáns és jó főkapitány is? Nincsenek többé lehetetlenségek.

Igaz másrészt, hogy a sajtó is maga felé húz és a biztos tőkéjét fel nem áldozhatja. Még a legpuhább szívű ember is, aki fölháborodik a kakas szenvedésén, ha fejével lefelé fordítva viszi haza a szakácsné a piacról, képes a maga kakasának a nyakát kitekerni, ha éhes.

De ilyen időkben, midőn az intendáns, vagyis a színházak kormánybiztosa, a tolonc-ügy azelőtti előadója, olyan bőven természetesen a kritizáló sajtónak, minden mozdulatával annyi ügyetlenséget követve el, hogy satírákat lehet írni, ilyenkor megengedheti a sajtó magának azt a luxust, hogy a másik Prügelknabét igazságos mérték alá bocsátja, kivonván érdemeiből a hibáit, de összehasonlítván hibáival az elődeit.

Hát mindent összevéve, konstatálhatjuk, hogy Rudnay Béla főkapitány bevált az ő nehéz, kritikus állásában. Ilyen kemény legény még alig ült a főkapitányi széken, mióta Budapestből komoly város lett.

Micsoda út az a Thaisz-rezsimtől idáig! Thaisz olyan volt, mint maga a város: szűk látkörű, felületes, egy török pasa és egy pandúrkáplár egy személyben, ki együtt cimborázik a szegénylegényekkel s úgy tartja fel valahogy a rendet, kihúzván eközben a maga hasznát is. Utána jött egy becsületes gyenge ember, a báránylelkű Török János, aki inkább beillett volna egy leves-osztó intézet igazgatójának, mint a korrupció eltiprójának. Séllelyvel kezdődik az új éra. Ő nagyot emelt a rendőrség intézményén, a városi közigazgatás csak egyre maradt pugris fészeknek, a rendőrségi intézmény folyton emelkedett. Sélleynak európai látköre volt s a rendőrségből is szinte erőszakkal egyszerre *londoni rendőrséget* akart volna csinálni, mely nem csak a rendet tartja fenn, hanem a humánus feladatokat is teljesíti: gondoskodik a szegényekről, a nyomorgókról, az eltévelyedettekről s ezáltal kevesbíti a bűneseteket; szóval: a régi markos „fogdmegek” helyett civilizált, emberies érzésekkel és szeretettel gondolkozó rendőrtestületet akart alkotni. Nem csak az lebegett előtte, hogy a háziuraktól ne lopjanak el semmit, hanem gondoskodni kívánt arról is, hogy a nyomorult utcai leányt ne zsákmányolják ki a gazdái. Szóval, egy ideális rendőr volt Sélley, in thesi. De részint mert nem volt elegendő erélye a túl nagy célhoz, részint pedig, mert ilyen nagy ugrást még nem lehetett megcsinálni a korhadt és rosszul fizetett közegekkel, a feladat nem sikerült. A rendőrség nívója azonban emelkedett s a közönség előtt is nyert presztízisében. A nagy vonalak, mint a lerakott sínek, kezdtek kidomborodni...

Ekkor jött Rudnay. Éppen mikor kellett. Thaisz után nagy nyereség volt a tiszta, de gyöngye Török; Török után a nagy látkörű, de kissé puha Sélley. Egy erélyes férfira volt most már szükség. S ez Rudnay. Úgy jöttek egymás után, mintha diktando lettek volna kérve a sorstól — a főváros számára.

Míg ellenben a városnál úgy következtek a magisztrátusok, mintha a Rémiekt diktálták volna őket — a maguk számára. S így lón, hogy míg a város egyre maradt a maga Sartoryaival és Kajlingereivel a régi vágányokban, azalatt mellette a rendőrség európai intézménnyé lett s most Rudnay alatt érte el a tetőfokot.

Pártatlanság, bátorság, vas akarat és erély jellemzi a fiatal főkapitányt. Bátran szétcsapott mindenüvé, kiirtotta a korrupciót, legelsőbben — belül a rendőrségi palotában, szétcsapott nemcsak azon bűnök között, melyek az ügyész elé tartoznak, hanem oda is eljutott gyomláló keze, ahonnan kicsíráznak, nem kímélt semmit és senkit s megteremtette nemcsak a rend külső látszatát fejedelmi bevonulások, millenniumi ünnepek alkalmával, szóval a rendnek azt a részét, amelyért ordók járnak — hanem azt a részét is, amelyért a polgárok s így a sajtó elismerése se maradhat el.

Csak üdvözölhetjük őt most, midőn egy új bűnfészekbe nyúlt, a revolverzsurnalisztikába. S hálásak vagyunk, ha minél szigorúbban folytatja. Rég érzett baja ez már úgy a fővárosi közönségnek, mint a tisztességes sajtónak.

Nem tagadjuk, hogy erélye sokszor ragadja túlzásokba. A teli pohárból gyakran kicsordul egy-két csöpp, ami fölösleges benne. Megesik az. A Prónay és a Beniczky-féle esetben kétségen kívül túllépte hatáskörét, ami nagy riadalmat okozott azoknál, akik szívesen ábrándoznak a jogállamról. Ilyeneknek nem is szabad ismétlődni. A mostani királyidill is egy kis kellemtelen szituációt teremtett számára. Hammersberg bizonyosan csóválja a fejét. Mert a vádat állítólag elejtette a zsarolók ellen Barlováczt szerb főkonzul, minélfogva finom jogász elmék (mert ilyen elme sok van) törvényteleniséget keresnek a két vádlott letartóztatásában.

De mindezek lehetnek szépséghibák az ő hatalmas, bátor és erélyes működésében, de nem rontják le az ő nagy érdemeit. Csak folytassa ezentúl is a gyom kiirtását, nem nézve se jobbra, se balra, csak a cél felé. Mi rokonszenvvel fogjuk nézni és bírálni, mert ez a férfi tetszik nekünk ezen a helyen, ahol áll. S mindig meg vagyunk ijedve, valahányszor valami változás áll be a minisztériumbeli íróasztaloknál, hogy egyszer elveszik innen — mert átka már ez a mi országunknak, hogy mindenkit eltesznek onnan, ahova beillik.

CHABLON ÚR⁴

Recept szerint dolgoznak a kormányaink, mint akik a szakácskönyv szerint főznek és patikai szerekkel szeretnek. Ha kis baj van valahol, megy egy távirat a hatósághoz: „Azonnal jelentést kérek”, mintha a jelentés segítene; ha nagyobb baj van, leküldenek egy kormánybiztost, mintha a kormánybiztos segítene. És a bajok osztályozva vannak. Egy kisebbfajta zendülés, az jelentés; az árvíz, az kormánybiztos; az éhség az miniszteri biztos, a hídfőlavatás bankettel, az személyes megjelenés és így tovább.

A sablon! Nem is egy fogalom ez már, de szinte személy. Az ember pápaszemmel képzelet nagy aranyóralánccal és burnótszelencével. Chablon úr ez a vén miniszteri tanácsos. Chablon úr <a> a totumfac. Chablon úr szippant a burnótszelencéjéből és tanácsol ő excellenciájának — és ezzel minden gond el van vetve. Az isten három személyben képzelendő, Chablon úr nyolc személyben, mert minden minisztériumban ott van Chablon úr és dirigál, egy olyanforma fiókos ládikát tartva a kezében, aminő a konyhákban van különféle feliratokkal: paprika, bors, gyömbér, cimet s ha bors kell vagy cimet, Chablon úr csak az illető fiókot nyitja ki.

Különben igen derék, jószívű és megbízható lélek Chablon úr, ki nem képes semmi újra és merészre, de nem is reszkíroz semmit; egy kicsit viseltes ruhában jár és aranyóralánca is talmi arany, de azért apránkint minden hatalmat magához szedett s uralkodik minden reszortban.

Chablon úr tevékenysége sokoldalú, teendői bokrosak. Most aktát intéz el, ha nagyon kényes *siberozza*. Majd, deputációkkal végez — elmondhatja nekik a választ, amely ne kötelezze semmire a minisztert, de őket mégis kielégítse. Chablon úr tesz, vesz, örökös mozgásban van és igen vigyáz rá, hogy a lépése annyi centiméter legyen, amennyi az előző lépése volt, szóval Chablon úr egész működését nehéz volna felölelni, azért ezúttal csak egyik ágát vesszük, a közigazgatásit, illetve a személyzet megválogatását és a nemzetiségi politikát. Be akarjuk neki bizonyítani, hogy a módszere nagyon rossz.

Chablon úr kitanítja a miniszterét, hogy főispáni székeket töltsen be, ahol üresek. Mert ha egy szék üres, ez azt mutatja, hogy elfér rajta valaki. Már most hol vegye a főispánt? Chablon úr kinyitja a „főispánok” feliratú fiókot s azonnal nyilvánvalóvá lesz, hogy és hol vehetik a főispánt.

A főispán vétethetik esetleg azért, mert valakinek mandátum kell, vétetik tehát főispánul egy olyan képviselő, akinek könnyű kerülete van.

Ha nincs mandátum szükség, akkor a főispán vétetik az olyan képviselőkből, akik gazdagok, vagy akik jól nőültek.

Akik közpályán akarnak működni, de egyéb funkcióra alkalmatlanok.

Akik által egy-egy apprehendáló família kibékítettik.

Akik abban a megyében nagy gyökerekkel vagy hatalmas rokonokkal bírnak.

Ezekből lesznek a főispánok, tekintet nélkül az illető megyének szükségleteire, helyzetére és tekintet nélkül az illető kinevezettek egyéni képességére és tulajdonaira, úgy, hogy vannak hatalmas, nagytehetségű főispánok olyan megyékben, ahol csak csibukozni kell s nem avatkozni semmibe s viszont vannak egészen kezdők, tehetetlen alakok olyan nehéz nemzetiségi pozíciókon, ahova kész államférfiakat kellene megnyerni főispánokul bármi áron s címekkel emelni tekintélyüket, rendelkezési alappal ellátni őket, mert diplomáciai és kormányzati képességüktől függ esetleg az ország békéje, illetve azon vidéknek vagy nemzetiségnek jövője magatartása.

És hagyján. Ha már meg van is ez a gyenge főispán a nehéz pozíción, még mindig meglehetne szívlelni, ha Chablon úrral most egy csoda nem történék.

De egy tüneményes csoda esik vele. Kettészakad, — mint Bosco kezeiben a nyúl, vagy mint a bacillus szokott ketté válni és mindenik fele egész lesz. Most tehát két Chablon úr van az egyből. Az egyik marad a minisztériumban, a másik az új főispánhoz szegődik, és kíséri pályáján.

A főispáni Chablon úr megdiktálja, hogy mit tegyen a méltóságos úr, mielőtt lemenne az ő nemzetiségi megyéjébe. Legelőször is keressen egy leibzsumnalisztát, aki ott egy lapot szerkesszen neki, és lobogtassa a magyar államiság zászlaját. A lobogtatásért természetesen egy kis szubvenció is jár. Most rendben van minden Chablon úr ízlése szerint, és lemennek sok jó igyekezettel mind a hárman: a főispán azzal az eltökéléssel, hogy erélyes lesz, a leibzsumnaliszta azzal a szándékkal, hogy harcias lesz, Chablon úr pedig... Eh, hiszen Chablon úr nem gondolkozik!

Nos és mi az eredmény? A nemzetiségi megye csendes, mikor oda érnek, nincs semmi baj, nem mozdul semmi. De mindegy. A főispánnak erélyesnek kell látszani, tehát erélyes lesz s kikezd egyes emberekkel, mennydörög üt, vág, szcénákat csinál a megyegyűlésen, hogy lássák fent, milyen erélyes, a leibzsumnalisztának pedig harciasnak kell lennie és lobogtatni az

állameszmét, tehát lapja minden számában föltár valami nemzetiségi pörsenést s megmar érte néhány embert s megveresceruzázva felküldi Berczik Árpádnak, hogy lássák, miszerint „lobogtat” és működik.

Az eredmény summa summarum az, hogy egy év múlva a megyében, mely csendes és nyugodt volt mikor átvették, a hazafias *működés* folytán feje tetejére fordul minden.

Sok példa van erre a múltból és a jelenből. Mert a sablonok a múltból származnak még. Rég eltűnt kormányok hagyták itt, soha be nem váltak, de azért váltig folytatják.

Nem akarjuk a példákat felsorolni, mindenki tudja azokat s nem is lehet értük a jelenlegi kormányt okozni. Bánffy, illetve Perczel kinevezései sok tekintetben megfelelők, gondos körültekintéssel volt néhány kinevezett megválogatva. Már-már azt hittük, hogy Chablon úr nyugdíjba megy.

De Chablon úr megint kipattant mint tanácsadó a fiumei kormányzói szék betöltésénél. Mindezeknek eszünkbe kellett jutni most s indokolt volt, hogy kidomborítsuk, kiszínezzük.

Mert mi a tény? A tény az, hogy Fiumében zavarok vannak, messze beláthatatlan bajok, minden rétegbe benyúlók, melyeknek orvoslása égető teendő lenne. Egy ügyes, gyakorlott államférfiúra volna ott szükség, aki tekintélyével, nagy tapintatával és biztos kezével meglelje és végigcsinálja velünk, velők a kivezető utat. És mi történik? Ezen tapasztalt, ügyes államférfi helyett oda küldenek kormányzóul egy kezdő úrfit, aki a fiumeieken tanulja ki a közigazgatási joggyakornokságot.

De hát ki tehet erről? Ez csak a logika ellen van. A logikánál hatalmasabb Chablon úr. És Chablon úr azt húzta ki a fiókból:

„Meg kell nyerni egy apprehendáló famíliát.”

A SZÁSZ ASSZONYOK BÁNFFYNÁL⁵

(Eredeti tudósítás)

Három tagból álló női küldöttség jelent meg ma Bánffy Dezső miniszterelnöknél a budai palotában. A Bécsben járt szász asszonyok közül bizonyosan a legszebbeket választották ki a többiek, hogy menjenek és vegyék le lábáról a magyar miniszterelnököt mosollyal és szép beszéddel. Istenem, istenem, hiszen csak nem mehetnek azzal haza, hogy kosarat kaptak a királytól. Ha az isten nem segít — magához az ördöghöz kell fordulni. Felmentek Bánffyhoz.

Bánffy, mint gavallér, udvariasan fogadta őket és nyájas mosolygással hallgatta végig a Fritschné úrhölgy csinos beszédét.

Hanem hát az mindig rossz, ha a miniszterelnök mosolyog.

Az asszony-szónok Bánffy támogatását kérte, mire a miniszterelnök nagy ravaszul azt a kérdést intézte hozzájuk:

— Hát meg akarnak engem buktatni?

Az asszonyok a fejüket rázták. Dehogy, dehogy. Talán gondolták, mert az asszonyok ravaszok: „Tizánál szebb, Szapárynál derekabb, mért buktatnók meg?”

— De hiszen, ha engednék kérésüknek, hogy én kegyeteket támogatnám, meg kellene buknom.

— Hogy-hogy, kegyelmes uram?

— Én a hozott törvényt, melyet ő Felsége már előzetesen elfogadott, szentesítésre ajánlottam s most csak nem ajánlhatom kedvező elintézésre a kegyetek kérvényét, mely azt kéri, hogy amit én ajánlottam, az ne történjék meg. Ilyet csak nem tehetek. Ilyen két különböző dologhoz két Bánffy kellene. S a két Bánffyból az egyik mehet.

A szász asszonyok összenéztek és mosolyogtak. Ilyet csakugyan nem tehet — gondolták. A szász asszonyok okosabbak, mint a szász férfiak.

— Nem is azt kérjük mi — mondták aztán —, mi csak azt kérjük excellenciádtól, hogy ő Felsége által fogadtassunk. Csak éppen ez kell nekünk. Tudjuk mi, hogy a dolgunkból semmi se lehet. De nem akarunk szégyenszemre hazamenni, hogy ő Felsége nem fogadott. Csúfolni fognak otthon a fiaskóért. Csak éppen azt akarjuk, hogy a király elé léphessünk.

Így szóltak, mert a szász asszonyok ravaszabbak a szász férfiaknál.

— Nem, ezt nem tehetem — mondá a kormányelnök keményen.

A hölgyek nagyon búsak lettek erre.

Bánffy megsajnálta őket, amint illik egy gavallérhoz.

— Hanem, mondok valamit — folytatá —, hagyják itt a felségkérvényüket, és én ígérem, hogy eljuttatom a király elé valamelyes módon és formában.

Így szólt, mert Bánffy ravaszabb a szász asszonyoknál.

Az asszonyok összenéztek, aztán elkezdtek egymás közt szemjelekkel diskurálni (csodálatos volt, milyen hamar jutottak egyöntetűségre), míg végre a legidősebbik kifejezte, hogy a térvényt oda nem adhatják, erre nincsen mandátumuk se a bécsi tizenhét asszonytól, akik már hazaszéledtek, s még kevésbé az otthoni sok száz szász asszonytól, akik türelmetlenül várják, hogy fogja a király kerékbe töretni a zsarnokoskodó magyarokat.

Szóval: az asszonyok kosarat kaptak a kabinetirodától. S ez fájt nekik. De Bánffy ügyesebben tért ki. Ő úgy tudta vinni velök a tárgyalást, hogy ő kapott tőlük kosarat. És nem fáj neki.

GRÓF TISZA LAJOS⁶

A legmagyarabb főúr lehelte ki ma nemes lelkét, megtérvén őseihez, akiknek díszére vált, itt hagyá elszomorodott családját és az élő nemzetet, melynek küzdelmeiben, munkájában elől járt.

Sok nagyobb, híresebb embert vesztettünk már — mert hát amit ez a föld becseset ad, visszaszedi. A föld is csak egy nagy adószedő. Vesztettünk alakokat, akiknek fönséges árnyéka századokat fog átlépegetni — vezéreket, szónokokat, írókat, költőket, de férfiút különbet még nem vesztettünk, mert különb nem is lehet. Egész élete a kötelességérzet és a munka epopéája. Bátran odaülhetett volna mint gavallér Arthur király kerekasztalához, a nemes Lancelot lovag helyett szorított volna neki és bátran versenyezhetett volna a legdolgosabb munkással, mert ő még szorgalmasabb, még tettvagyóbb volt annál.

Míg élt, nem szerette a szóvirágokat... csak az igazat szerette.

Hát félre a szóvirágokkal az ő ravatalánál. Van elég tett, mely csoda, hogy belefér abba a nem bő keretbe, a meddig élete tartott.

Ez az élet annyira hozzá van tapadva a közügyekhez, hogy voltaképpen ha az ő életét rajzoljuk, a legújabb kor története is benne van. A híres Gunár csikó, melyet arra neveltek a geszti fiatal urak, hogy Lajos azt nyergeltesse fel, azon induljon el, ha valami „üzenet” talál jönni a Türr Pista puskái mellé — a híres Gunár csikó megnőtt ugyan lóvá, de a dolgok csodálatos fordulatánál fogva csak arra kellett, hogy a koronázáson ficáncoljon fiatal gazdája alatt. Ez volt az első akkord, mely lelkében megrezdült. A haza boldogsága akármilyen úton — kuruc motívum... De Gunárt okosabb célra rendelte a gondviselés — s innentől a hazaszeretetet és a király iránti hódolat egybekapcsolva táplálták lelkét, sarkantyúzták tevékenységét.

Mindig elől találjuk a közügyek terén. Mint bihari főispán kezdte, 1865-ben képviselő lett s azóta folyton tagja a Háznak. Ezt az állását becsülte a legtöbbre s mint a király személye körüli miniszter, amivé 1892-ben lett, sem akart attól megválni.

Mint képviselő a Deák-párt zászlaja alatt jött be s egész életén át a Deák eszméinek hódolt. Szilárd volt és meg nem változható. Ez volt jellemének alapvonása. Már 1871-ben közlekedésügyi miniszterré nevezte ki a király az Andrássy-kabinetben, amikor kénytelen volt szemben állni a népszerűség szárnyain emelkedő Kálmán bátyjával.

A fúzió után a hosszú Tisza-rezsim alatt nem vállalt hatalmi pozíciót — de dolgoznia okvetlenül kellett, benne volt a lelkében — hát összeszedte mindazokat a nehéz feladatokat az államéletben, az egyháznál, amelyekért senki sem töri magát, mert nem jár velök fizetés.

Legendaszerű az a tevékenység és buzgalom, amit ezekben kifejtett.

Ekkor történt a szegedi veszedelem, s mint királyi biztos ekkor csinálta meg Chef-oeuvre-jét: Szeged város fölépítését. Ez volt életének legszebb, legnagyobb műve, ezt szerette, ezt becézgette, ezen csüngött. „Várat építettem a magyarságnak” — mondá.

Legutolsó nagy műve az országháza. Még betegen is odavánszorgott és igazgatta a munkásokat. Orvosságos üvegei közt otthon mintákat rajzolgatott, egy-egy cirádán napokig töprengve. Néha összegyűjtötte a szakembereket a betegágyához és kitűnő ízlésével tanácsokat, útbaigazításokat adott nekik.

De az ő élete oly gazdag érdemekben, eseményekben, hogy azokat nagyjában se lehet elmondani, csak legfeljebb érinteni. És még fényes karrierjénél, melyet e világi pályán kortársainak tiszteletétől, nemzetének elismerésétől és a királynak kegyeitől besugározva megfutott is csodálatosabb az ő utolsó négy esztendeje, melyet a halállal vívott. A férfi, aki meg nem adja magát. A gyilkos betegség, a vesebaj, már évek előtt olyan vehemensen támadta meg, hogy csak hetei lehettek. Az orvos is mintegy lemondott róla — midőn megengedte, hogy patikán kívüli szereket vehessen be — de gróf Tisza Lajos nem hagyta magát. Ő még dolgozni akart és folyton dolgozott. Azt mondta: ő még nem megy és nem ment... Küzdött, birkózott a rettenetes betegséggel, valami csodálatos fatalizmussal és mégis erélyes ellenállással, hogy szinte már győzedelmeskedni látszott — midőn ma eltört, elszállt nemes lelkének utolsó lehellete.

Elgyötört testét beteszik ősei mellé az anyaföldbe; melyet nálánál senki se szeretett melegebben. Bizonyosan az is puha lesz őhozá. S mi, akik ösmertük, láttuk őt mindig emelt fővel, mindig a legnemesebb úton, mindig hasznos munka mellett, őrizzük meg emlékét, és állítsuk oda mintául az utódok elé, hogy milyen legyen egy magyar főúr.

A TULIPÁNOK⁷

Az összes újságok megírták a minap, hogy egy asszony halt meg, aki nem félt a haláltól. Csak egy gráciát kért a környezetétől, hogy ne temesse el. Mert csak mint asszony hal meg, de másnap feltámad és tulipán lesz.

Erről az asszonyról azt írták az újságok, hogy külön volt. Pedig tévednek. Ez az asszony szimbolizálta a magyar típust. Vagy nem járnak-e köztünk százával, akik valamely tisztségükben meghaltak, de nem hagyták magukat eltemetni, mert ha a régi tisztségre nem is voltak már elég jók, tulipán még mindig lehet belőlük? Amolyan szép mutatós virág, ami dísznek való, mint a részvénytársaság élére a gróf. Százával látni őket a társaságban, a városházán, a megyében, a politikában, sőt akad olyan nagymultú férfiú is, aki évtizedek óta sorra ülte a piros bársonyszékeket, mindegyikben kiszenvedett, s még ma is úgy véli, hogy lehet a kabinetben tulipán. És ha a mindenható is úgy akarja, mint ő, akkor lesz is. Mert Magyarország szerepet cserélt a régi Hollandiával, és most ő a tulipán hazája.

Ne tessék mosolyogni. Egész nagy családok foglalkoznak nálunk ezzel az iparággal, és nem csak a hollandi kertészek kaptak egy-egy szép tulipánhagymáért sok ezer frankot, Magyarországon is aranyon veszik ezt a harangfejű virágot. Sőt nálunk nem is egyszerű iparág már, hanem valósággal kultusz, amelynek rajongó hívei nem temetik el a halottakat, hanem biztosra veszik, hogy nemsokára dísznek való virág lesz belőlük. A szolgabíró, akit odahaza különböző gyöngeségeinél fogva meghaltnak, drága papirosba göngyölik és felküldik a parlamentbe tulipánnak. A képviselőt, aki nem akar eltemetkezni, egy szép napon leveszik a lábáról és drága cserépben elküldik a megye élére tulipánnak. Mikor egy-egy főispán már legazdálkodott a megyében, és kriptába tenni mégsem akarják, valami kinevezési papirost küldenek érte, s abban jól elcsomagolva, csakhamar megjön a kimúlt főispán osztálytanácsosnak, vagy éppen államtitkárnak. És így tovább in infinitum.

Az ember látja ezt a különös jelenséget és keresi az okát. Minden analógia hiányzik. Az oktan állatok között sohasem esik meg, hogy a bérkocsi vagy a fiáker mellől vigyék a versenytérre a kifáradt paripát. Kiszáradt ágakkal sohasem nemesítenek fákat. Az idegen országok példája sem adja meg a felvilágosítást. Csak Magyarországon történik meg, hogy egyes családok a predesztinációban való hit erejével ragaszkodnak a hivatali vándorlás ideájához és érzik, tudják, bizonyosra veszik, hogy az ember, mikor egyik minőségében meghal, szebb minőségben támad fel. Mint a minap elhalt asszony, aki hitte, hogy ma még öregasszony, de holnap már tulipán lesz. Kezdetben csak szűkebb körben élt ez a hit. Akkor ugyanis a magyar nép azt hitte, hogy közhivatalra csak mágnás és négylovas nemes való, mint ahogy az olasz nép csak olaszt tud elképzelni pápának, mert az a hite, hogy a Szentlélek csak taljással érintkezik. De lassankint alsóbb rétegekben is hódított ez a hit, sőt a legalsóbb rétegekben is. Ma meg már nincsen osztály tulipánok nélkül. A bukott diák nem iparosnak megy, hanem belletristának; az élhetetlen fiskális nem a végrehajtó állására aspirál, hanem a bírói széket járja ki magának; a végzett földesúr nem munkát keres, hanem részvénytársaságot, amelynek dísze, ékessége lehessen; aki pedig már mindenben és mindenhol kudarcot vallott, az fehér kesztyűt húz és addig kilincsel, míg beültetik a törvényhozás üvegházába tulipánnak. Egyik sem csügged, egyik sem hagyja magát eltemetni, mert holnap tulipán lesz. És föltétlenül díszesebb ágyban fog új életre ébredni, mint aminőben a régít leélte.

Szép ez a hit és kényelmes is. Valami görög életvidámságot biztosít, mert az ördög lesz az aprólékosságig pedáns és elővigyázó, mikor a halál kellemes, és bukni csak följebb lehet. És amikor a hivatal ügyis csak átmeneti stádium. És mert csak úgy *időközben* tölti be az ember a hivatalát, nem érdemes valami jól betölteni. A magyar köztisztviselő legnagyobbbrészt nem is pedáns, nem is félénk. Nem szabad őt ilyesmivel gyanúsítani. Ha van itt-ott olyan németfejű

bürokrata, aki alaposan tanult, nehezen kapaszkodott fel az állásába és komolyan veszi a kötelességeit, nehogy valami családi tulipán bukják fel az ő helyébe, az bizony ritkaság. Az is alighanem valami kisebb és föltétlenül állami hivatalban ül. Mert ebben a hivatalban, elég érthetetlenül, megkívánják, hogy a tisztviselő dolgozzék is. Ide tulipán nem törekszik. Ellenben ahol a tulipán megélhet és harangfejét hideg büszkeséggel emelheti fel, ott más növény nem is talál helyet. Pedig tudja a jó ég, gazdaemberek azt merik állítani, hogy a díszkert is nagyon szép, de nem erre van elsősorban szüksége a jóra való háztartásnak.

Mindez pedig azért jut éppen ma eszünkbe, mert a törvényhozás belefogott a belügyi költségvetés tárgyalásába, és minden pártból panaszok hangzottak fel az igazgatás bajairól. Ezek a panaszok nem voltak egészen mentek a pártszínezéstől, a főispánok ellen pedig megint felvontak az összes útszéli elmésségek. Mintha el lehetne képzelni olyan főispánt, aki mindenkinek és azonfelül Sima Ferencnek is tetszenék! De a bajok forrására vajmi kevesen néztek. Csak a felszínen habzoltak, amitől az egész víz csak zavarosabb lesz. Illó tehát rámutatni, hogy miben rejlik a legnagyobb baj, és hogy nem javulhat meg soha az az igazgatás, amelybe nem a munka és az értelem, nem a tehetség és a rátermettség juttatja az embert, hanem az a családi axióma, hogy halál nincsen, s aki egyik hivatalában meghalt, az másikban feltámadhat. És nem gyógyulhat ki soha az a közélet, amelyből állandóan mentőkötelek lógnak le, hogy megkapaszkodhassanak benne mindazok, akik odalenn már bukófélben vannak. Míg az állami élet egész mezején ki nem irtják azt a babonát, hogy valaki halála után még mindig elég jó lesz tulipánnak, addig gyökeres javulás nem fog mutatkozni. A közigazgatás reformja, amit a belügyminiszter ma bejelentett, csak az első elhatározó lépés. De meg kell értetni mindenfelé, hogy a családi nagyságok és a tulipánok divatja lejárt.

HOGY EBÉDEL TISZA KÁLMÁN NAGYVÁRADON?⁸

D'Artagnan a „Régi Tisza-ház” című tárcájában az *Országos Hírlapban*, felsóhajt egy helyen: „Vége már a patriarchális életnek úgy Tiszáéknál, mint Nagyváradon!” Én éppen az ellenkezőjét tapasztaltam, mikor mintegy másfél év előtt lekísértük Tisza Kálmánt a képviselői beszámolójára.

A „Rózsabokor” vendéglőben volt a bankett, s mint idegen megyéből való képviselő, <a> a Tisza szomszédságában ültem az asztalnál, ami később javamra volt.

A menü természetesen nem volt kielégítő, kivált a gurmanok számára. Ezernyi embernek nem is lehet jól főzni — de meg a Tisza-banketteknek az az ékességük, hogy olcsók és szegényesek. Mindenki maga fizeti a couvertjét, és hogy eljöhessen a legszegényebb választó is, nem lehet az étlapra tenni se fácánt, se burgundi bort.

Alighogy elkezdtek tálni, egyszerre csak ott terem a Tisza háta mögött egy kackiás piros-pozsgás képű szolgáló, negédesen riszálva a kurta szoknyáját, melynek szélei ingerlően csapkodták meztelen lábikráit. Két cylinder aranyszínű bor volt a kezében.

— Tisztelteti a kegyelmes urat Tóth Ferenc tekintetes úr (a névért nem állok jót), és itt küldi kóstolóra ezt a finom bort, de hogy azt mondja, egyedül tessék kiinni, mert nincs belőle több.

— Köszönöm, fiam — mondá nyájasan a „generális” — adja át a tiszteletemet Tóth Ferenc uramnak.

Persze a szomszédság protestált, hogy a nagy „közlegény” egyedül igya meg a pompás pecsenyebort, amiben legott kompromisszumra is lépett velünk, odatolván az egyik cilindert Ritoók Zsigmond és közém:

— Ebből gazdálkodjatok.

De alig kezdtük a gazdálkodást, midőn ismét női ruhasuhogás üde szele rezzentett fel diskurzusunkból. Hátranézünk, hát egy fitos orrú csinos szobacicus lépegetett nagy nyalkán Tisza Kálmán felé, egy hófehér szalvétával letakart tálat hozva. Még oda se ért, már peregni kezdett a nyelve:

— Tisztelteti Majsayné nagysága (a névért megint nem állok helyt), és hogy ím, megtudta, hogy a kegyelmes úr itt ebédel, hát egy kis málnás-lepényt sütött, mert hogy — azt mondja, hogy nagyon szereti a kegyelmes úr. (A selyma fruska! Csupa „hogy”-okkal beszélt ő is.)

— Biz az igaz — szólt Tisza mosolyogva, s kék szemeiből csupa jóság áradt. — Senki se találja azt úgy el, mint a maga asszonya. Csak mondja meg otthon, hogy nagyon örültem neki, hogy rám gondolt.

Így ment ez aztán egész végig. Barátné asszonyom egy fazék töltött káposztát offerált fel (de ebben már a fazékért se kezeskedem), egy gabonakereskedő valami fölséges likórt kapott egy angolországi ismerősétől, azt állította oda Tisza elé a feketekávé utánra.

Szóval úgy éltünk a generális közelében, mint valami kanonokok — míg a lejjebb ülő igazi kanonokok, mert ott volt Széchenyi Jenő és esetleg mások is, koplaltak. De még a jó kosztnál is jobban esett az a magyaros, minden parádétól ment kényeztetés<t>, melyben képviselőjüket részesítették, s melyet nem a feltűnni vágyás hoz létre, mely csak a szívekből fakadhat.

Gyönyörű volt látni a hatalmas dinasztát, a hajdani nagy miniszterelnököt, ki császárok abroszához törülte már sokszor a száját, amint ilyen patriarchálisan táplálják, és ő maga azt végtelen egyszerűségében egész természetesnek találja.

Egy országgyűlési képviselő

[SZERKESZTŐI JEGYZET TÖMÖRKÉNY ISTVÁN KESERŰ PARASZTOK CÍMŰ CIKKÉNEK 2. RÉSZÉHEZ]⁹

Ez érdekes cikksorozatot múltkor félreértették némely gyengébb olvasóink, úgy tekintve azt, mint a lap nézeteit és fejtegetéseit, holott akkor is egy külön hírben írtuk meg, hogy ezek egy mélyen megfigyelő írónak, ki a keserű parasztok között él s úgyszólván a veséjükbe lát, szép ruhába öltöztetett feleletei arra az elébe tett kérdésünkre: *hogy mik hát a parasztok gravamenjei?* Nagyon természetes, hogy e panaszokat mi nem osztjuk, némelyik nem is okadatolt — de meghallgatjuk, és hasznukat vehetik az alföldi betegség gyógyítói is. Mert a doktornak is az az első kérdése: „Mid fáj, hol fáj?”

Ha jó a doktor, az meg nem zavarja, hogy a beteg más helyet jelöl ki, mint ahol fáj, hogy azt mondja az oldalába szúr, pedig a mellében van a baj, s az csak reflexe a bajnak, amit bevallott. Sőt nemcsak hogy ez meg nem zavarja — hanem ez vezeti rá a voltaképpen bajra.

Szóval: Tömörkény István cikkeinek nincs semmi más tendenciája, mint egy nagy és hű fotográfiát nyújtani a keserű parasztok eszejárásáról, s erre ő sokkal hivatottabb, mint a Szelestey Andorok, kik bekukkantanak csak egy napra az ő moment-gépecskéjükkel és valami szétfolyt homályságot és derengő fehérséget hoznak vissza, hogy ez légyen a fotográfiája az alföldi szocializmusnak.

A szerk.

HA PETŐFI ÉLNE!¹⁰

Hogy mi lenne ma Petőfi, ha élne?

Honfitársai szemében mindenesetre kevesebb — mint most. Szobra nem állna a Petőfi téren, s verseit még mindig nem árulnák egy forintért. A holt poéták kedvesebbek.

Hogy mi lett volna? Hát képviselő. Mi más lehet itt az ember? A jó időben megválasztották volna s most a rossz időben megbuktatták volna. Az érdekes embereknél kapósabbak az agilisok.

Világi pozíciója különben a szerint alakul, hogy mint képviselő a hét szélsőbalihoz csatlakozik-e annak idején — vagy a határozati párthoz?

Ha az előbbiekhöz csatlakozik, akkor ma egy meghasonlott lelkű, összetört, félig elfelejtett aggastyán, ha pedig az utóbbit választja, akkor ő is alighanem főrendiházi tag, mint sógora, Gyulai Pál.

Sőt ha nagy szerencséje van, még talán az akadémiába is bejutott volna.

EPIZÓD¹¹

Színházak és újságok, mintha tartanának tőle, hogy valaki megelőzi őket az ünneplésben, nem tudják bevárni március tizenötödikét. Korán kezdik az ünneplést és valószínűleg nem sietnek majd a befejezésével sem. Nagyon szép vonás ez. Az igazi ünnep nem is férhet bele a huszonegy órás keretbe, s a mesék is úgy tanítják, hogy a nagy lakodalmak három hétig tartanak. Hadd kezdődjék hát a nagy nemzeti ünnep és tartson el akár április végéig, legalább elhelyezkedik ebben a nagy keretben mindenkinek a választott dátuma, meg a hivatalos is. Ma hegyen-völgyön tart a széles jókedv, szépen összeolvad az ünnepi hangulatban március tizenötödike és április tizenegyedike, s ebben az ünnepi folytonosságban lesz valami költői igazság is.

A megindult ünneplésből azonban csak egy kis epizódra tereljük ezúttal a figyelmet. Csekélység az egész, nem is bevallott pont az ünnepi programban. De nekünk úgy tetszik, hogy a véletlen sokkal szebben tud ünnepet csinálni, mint a közönséges halandó. És a nemzet voltaképpen hálával tartozik annak az ismeretlen egyetemi hallgatónak (bolond diszkréció, hogy az újságok nem akarják a nevét kiírni), aki annakidején megvette hitelbe a Jókai Mór összes munkáit és a kikötött részleteket, természetesen, nem fizette meg. Kiskorú volt a diák, s a könyvkereskedő ennél fogva a szülőt fogta pörbe, de az apa nem akart fizetni, mondván, hogy kiskorú fiának csak olyan vásárlásaiért felelős, amelyek fenntartásához föltétlenül szükségesek. Így történt, hogy a bíróságnak ítélnie kellett a pörös dologban és Kiss Ferenc táblai bíró mint a kerületi járásbíró vezetje a diák apját elmarasztalta, mert *Jókai művei nem jelentenek fényűzési cikket*, hanem oly szükséges beszerzése minden egyetemi polgárnak, amelyért, ha a diák kiskorú, az apa teljes felelősséggel tartozik.

...Hogy ez a kis diák, aki nem tud fizetni, ez az apa, aki nem akar fizetni, s ez a bíró, aki az ötvenedik márciusban ítélezett: hárman együtt micsoda szép ünnepet csináltak Jókai Mórnak, az nem tartozik ebbe a strófába. Az agg költő szeme talán megnedvesedik tőle, és eszébe jut, hogy a negyvennyolcadiki márciustól a mostani tavaszig nem dolgozott hiába. Talán megtelik a szíve örömmel, hogy abban a fiúban és abban az apában két generáció mérközött miatta, és az elfogulatlan bíró döntése szerint a költő munkája nem fényűzési cikk, hanem olyan bevá-

sárlás, amely az ifjúság fenntartásához szükséges. Ez a költő külön diadala és külön ünnepe, s mind a kettőt becsületesen megérdemelte. Nekünk pedig jólesik, hogy a nagy március ötvenedik évfordulójára a véletlen ilyen örömet tartogatott annak az embernek, aki mind a két március — nem, mind az ötven március munkájából és dicsőségéből kivehette részét.

De programon kívül szép epizódja ez az ítélet a nemzeti ünneplésnek is. Ha az a kis diák véletlenül nem csinálja ezt az adósságot, szándékosan kellett volna egyet fogni a helyébe, csak hogy ezen az emlékezetes tavaszon ilyen ítélet hangozhassék el. Mert csonka ünnep volna, ha azt az időt, mikor a magyar nemzet költői jártak legelül, a nemzeti irodalom megbecsülésének különösebb jele nélkül ünnepele meg. Hogy sírok és emlékszobrok koszorúkkal fognak megtelni, hogy zarándok népnek élén dicsőítő beszédek fognak ott elhangozni, az nem minden, ami az ünneplő nemzettől kitelik. Ha idegen nemzetek volnának olyan szerencsés helyzetben, hogy az ünneplésre megérett korszak szereplői közül élőket is lássanak körükben, sohasem mulasztanák el, hogy azokat tegyék az ünneplés középpontjává. S ha ilyen korszakokból egy istentől megáldott poéta, egy egész külön irodalom forrása járna közöttük, az idegen nemzetek egy percig sem haboznának, hogy az egész ünnepben ezt az író, ezt az eleven emléket tiszteljék meg. Mert abban a poétában látnák a múlt harcos apostolát, aki ott volt a kezdet kezdetén, amikor a szabadságfa levelezni kezdett, és a végzet különös kegyelméből itt van ma is, amikor e fának árnyékában az unokák találnak pihenőt. S ha nem is kell szükségképpen a spanyolok példáját követni, akik kisebb alkalomból és kisebb poétával szemben, a vérük tüzes fellobbanásában, költőkirállyá koronázták Zorillát, talán a magyar nemzet is módját találhatta volna, hogy ünnepeben Jókai is legyen egy — programpont.

S mi azért találjuk a tegnapi bírói döntést olyan szép epizódnak, mert teljessé teszi az ünnepet. És függetlenül az írótól, aki véletlenül a nemzeti szabadságnak is első katonái közül való, éppen a nagy március jubileumán mondja ki, hogy a nagy nemzeti írók munkája nem fényűzési cikk, hanem az öfenntartáshoz szükséges, mint a kenyér.

[MIKSZÁTH BESZÉDE AZ ÚJSÁGÍRÓK LAKOMÁJÁN]¹²

Tisztelt uraim!

Ily értelmileg magas gyülekezetben banalitás volna elősorolni azokat a momentumokat, melyek ennél a fölbokrétazott asztalnál a mai ünnepi hangulatot megteremtették. Igaz, hogy azok a momentumok a fontosak, s nem ez a hangulat. De jöhet idő, hogy ez a hangulat is éppoly fontos lesz. Sőt ez az idő már itt ólálkodik a küszöbnél.

E momentumokat önök mindnyájan ismerik, mint ahogy ismeri minden ember az apát és anyát, akitől származik és a napot, melyen született, ezt neki nem szükség emlékezetébe hozni, de helyén való felemlíteni, hogy az apák, kik most ötven éve nagy lelkesedéssel vívták ki a sajtószabadságot, azt érintetlenül utódjaikra hagyták, de a lelkesedésüket nem. Az apák vagyona, szerzeménye megy a földi törvények szerint apáról fiúra, hanem az apák természete és érzése a természet törvényei szerint gyakran ugrik át egy nemzedéket és megjelenik az unokákban néha később is.

Mindenesetre vigasztaló, hogy ezek az érzések el nem vesznek, hogy újra megjelennek egy nap magoktól, mint az arcvonások, melyek már voltak egyszer, mint a lelkek, melyek már lángoltak és kiégtek egyszer. De a jelen pillanat szigorúságán ez nem változtat. Tény, hogy azok a magyarok, akik ma ötven éve kivívták a sajtószabadságot, eltűntek, s hogy ezek a mostaniak az ő fiaik volnának, azt csak az anyakönyvekből lehetne konstatálni.

Ünnepre gyűltünk össze, tisztelt uraim, de a nyomasztó gond itt ül közöttünk láthatatlan ruhában, láthatatlan székeken. Minden koccintásnál eszünkbe juttathatja, hogy nem vagyunk dáridózó kompánia, hanem fölfegyverkezett várórség. Kívül a falakon az ellenség áll. Az apák érdemeinek megünneplését zavarja a fiúk türelmetlen csoszogása, készülődése és lármája, éppen a sajtó ellen.

Nem vagyok babonás, tisztelt uraim, de ez a billikom nem hozott ránk szerencsét. — Mi úgy komtempláltuk, hogy ebből fogunk inni a nagy nap emlékezetére, de a kehely olyan lett, mint a próféta zöld zászlója, hogy valahányszor veszély van, előhozzák. Sőt még talán amolyanabb, mert valahányszor előhozzák, veszély van.

Tavaly ilyenkor is ebből a tenorból kellett szólanom, de a tavalyi baj megtört az önök bátor és szívós maguktartásán, s azoknak segítségén, akik hozzánk csatlakoztak. Én nem félek a mostani bajtól sem, mert a kormány eddigi intézkedése intencióiban, hiszem, távol esik a rossz szándéktól. Csak egy nagy tévedés van benne. A kormány azt hiszi, hogy a sajtószabadság olyan, mint a gázláng, amit tetszés szerint kisebbre, nagyobbra lehet csavarni; de mi tudjuk, hogy olyan mint a gyertyaláng, el lehet végkép fűjni, vagy égni kell hagyni szabadon; a fényét kisebbre venni, abból lecsípni lehetetlen, és ha megpiszkálják csak nagyobbra gyúl. Ezt a tévedését hamar be fogja látni a kormány, s különben sem féltem a sajtószabadságot felülről. A reakciónak, ennek az öreg boszorkánynak a *felső állkapcáján* nincsenek már fogai. Hanem vannak alul agyarái. Alulról féltem a sajtószabadságot. Mert a szépséges asszony, a mi Hungáriánk, gyanútlanul a karját *csak lefelé* nyújtja, gyanútlanul gyúri fel csipkés ingvállát s hagy beoltani tejfehér karjába különös betegségeket.

Biztos az, tudják önök, de ha nem tudnák is, kötelességem ezen a helyen, melyet bizalmukból elfoglalok, konstatálni, hogy a sajtó iránti ellenszenv nagy dimenziókat kezd fölvenni éppen az úgynevezett intelligens osztályokban. Szomorú tünet és nagy botorságra vall, hogy valaki be akarja házán falaztatni az ablakokat, melyeken napfény, világosság és éltető levegő ömlik be, csak azért, mert a léghuzamtól náthát is lehet kapni.

Nincs és nem is lehet mentség e lappangó törekvésekre, de mégis kötelességünk kutatni, mi ezekben a szeszély, mi ezekben a vakság, mi az önrombolási szenvedély, és esetleg miben járultunk hozzá a hibáinkkal mi magunk?

Szemünkre vetik, hogy hibáztunk igen sokszor, személyeskedéssel, ildomtalan hanggal, és tollunk gyakran csapott át a magánélet terére. Gyakran nem tettük rá az igazság mérlegére közleményeinket. És megengedtünk magunknak egy rossz játékot, hogy mikor a sajtót némi veszedelem környékezte, akkor azt kiáltottuk a közönség felé: „Gyere, állj mellénk, hiszen a sajtó a te szolgád, a te szabadságod, te magad vagy az.” De ha aztán a közönségnek volt valami akarata, amely nekünk nem tetszett, akkor egyszerre nem a közönségé volt a sajtó, hanem a mienk. Azt mondtuk neki nagy kevélységgel: „Azt írunk, amit akarunk.”

Ez a pör köztünk, uraim. Ez az összegyűlt keserűség ereszti ürömcseppjeit a mai lakománkba. Nem részletezem. Minek? Csak érinteni akartam. Bíró én nem lehetek e pörben, mert én is vádlott vagyok társaimmal együtt, de érzem, hogy ennek a pörnek be kell végződnie, s a mi hibáink beösmérése az első okos lépés, s kikerülése az egyetlen út, melyen haladva, a szembekészülődő táborok mellénk kerülnek újra.

Bizton tudom, hogy így lesz, ha bátrak leszünk és igazak. Rettenthetetlenek a közérdekek harcában, félénkek, óvatosak a magánügyének bírálatában. Ha a nemzetet tanítjuk — de ha mi is tanulunk tőle. Ha szuggeráljuk neki, mire van szüksége, de közben tőle is megkérdézzük.

Akkor ez a billikom igazán csak arra való lesz, hogy a múlt emlékeit idézzük fel évenként fenekéről.

És akkor nem kell félni — különben félni semmikor se kell.

Valaminthogy nem akkor született a magyar sajtószabadság, amikor a hivatalos keresztlevelét kiállítják, nem is fog elmúlni akkor, amikor a halotti levelét előkészítik. Nem fog elmúlni sohasem. Ahogy hagyjuk vagy nem hagyjuk, isten minket úgy segéljen.

RP. DOKTOR HORÁNSZKY¹³

Isten bocsássa meg bűnünket, ha valaha panaszkodtunk, hogy a magyar parlamentben a budget-vita során nem lehet „szakszerű” beszédet hallani. Nem kell nekünk soha többé szakszerűség, ha igazán úgy fest a tudomány, mint Horánszky Nándor mai beszéde. Ellenben számítani kell minden tudóst, ha a tudománynak az a veleje, hogy egymásra vadítson mindent és mindenkit: parasztot, kisbirtokost, középbirtokost, latifundiumot, bankot, tőkét, államot, Magyarországot, Ausztriát.

Horánszky Nándor latin citátumon kezdte beszédét, mondván, hogy Magyarország ez idő szerint a „Bellum omnium contra omnes” állapotában van. Mindenki háborúskodik mindenkivel. Itt van a felekezetek féltékenysége, a nemzetiségek áskálódása, Fiume, a kiegyezés, az agrárszociálizmus, a gazdák válsága, az egész gazdasági élet pangása, a deficit. Mindezek hegyébe itt van a kormány, amely egy-kettőre tudna segíteni mindenen, ha akarna. És betetőzi a szerencsétlenséget, hogy a sok baj és szerencsétlenség annyira izgatottá tette az országot, hogy mindenfelé fájó érzésre talál, aki egyik-másik betegséget gyógyítani akarja. Szörnyen irritált, ideges az ország, még orvosolni se szabad durva kézzel.

Hát mi nem látjuk ugyan azt a rettentően sok fekélyt, amivel a nemzeti párt pénzügyminisztere ma a Házban az esztétikai érzést gyönyörködtette. De azért fogadjuk el egy percre Horánszky tézisét és vizsgáljuk az ő tételének fonálán a beszédét.

Tiszta sor, hogy ha Magyarországon mindenütt háború dühög, akkor az cselekszik a haza érdeke szerint, aki a háború tüzét — ha lehet — még nagyobb lángra szítja. Hadd lobogjon minél magasabban, az kell a magyarnak. Ha pedig az országnak minden idege fáj, akkor elő kell keresni az úgynevezett szakszerűség minden fortélyát, azzal elő kell ráncigálni minden fájó ideget, és még jobban össze kell ronsolni a zord levegővel érintkező végét; hadd ordítson kínjában, akit meglátogatott a gyógyító tudomány áldása.

Aki pedig úgy gondolkozik, hogy az, amit itt leírtunk, feje tetejére állított logika, az olvassa el Horánszky Nándor beszédét, ahol igen részletesen, igen sok számmal van ez a logika megtámogatva. Amit pedig annál inkább sajnálunk, mert Horánszkyt kiváló és tiszteletreméltó államférfiúnak tartjuk, aki csinál ugyan taktikát pártszempontból, de a taktika mellett is komolyan veszi az ország vitális érdekeit.

Vegyük csak sorra Horánszky háborújának egyes etapjait, valamint orvosságait.

Tehát: Bellum omnium contra omnes. A háború borzalmait kétségkívül enyhíti majd Horánszky-nak az a felfedezése, hogy onnan ered a harc, mert a magyar kormánynak az a felfogása, hogy pusztuljon el minden, azért mégis csak lesz valakié a föld meg a ház, és az a valaki majd csak megfizeti az adót. Ez a kijelentés kétségkívül nagyon alkalmas arra, hogy a földdel megszerzesse a mozgó tőkét, mert hiszen ez annyit jelent, hogy: Lásd, te jó magyar nép, a kormány megtarthatná a te fajod kezén a magyar földet; de hát őneki közömbös az, hogy oláh, tót, német, rác vagy zsidó kezén van-e a magyar Alföld. Ő csak egy dolgot néz: az adót.

De ezt az egyet megcsinálja alaposan, amint erre Horánszky doktor alaposan kioktat. A keresetadókat botránnyosan emeli a kormány, folyton-folyvást. (Hadd jusson az iparosoknak és kereskedőknek is egy kis „orvosság”.) De nehogy azt tessék hinni, hogy mindenkinek egyformán srófoltják fel az adóját, csak az ellenzéki ember fizet többet. Emellett — tekintve, hogy idestova alig lesz már ellenzéki szavazó s keresetadó mezején — persze bajos belátni, hogy miképpen lehet nagyobb adót kicsavarni, de hát fontosnak csak az fontos, hogy az ilyen tények konstatálása nagyban enyhíti a politikai és társadalmi háborút.

Ez azonban nem elég ennek az ádáz kormánynak. Tudd meg, Magyarország, hogy a birtokosok adója körül is nagy a hiba. A kisbirtokos jóval több adót fizet, mint a nagy úr, mert rossz a kataszter. Igaz ugyan, hogy a katasztert 1875-ben csinálták, hogy annak újból való megszerkesztése sok időbe és húszmillió forintba kerülne, de azért mégis a Bánffy-kormány a bűnös, és a bajon nem a földadónak progresszívvé tételével lehet segíteni — amit Horánszky nem akar javasolni — hanem azzal, ha most ezen az okon is egymásnak esik kisbirtok és latifundium, és szétszaggatja egymást a haza üdvére.

És amikor ilyen galád módon, egyiknek megszarolásával, a másiknak becsapásával egyre több adót sarcol a kormány, akkor mégis ajtó előtt a deficit. Igaz ugyan, hogy a múltkori deficit-jövendölgetést alaposan megcáfolták mindenfelől; igaz ugyan, hogy már akkor kimutatták Horánszky adatainak tarthatatlanságát; igaz, hogy a most elmúlt esztendő is alaposan rácáfol Horánszky állítására, mely szerint egyetlen rossz év okvetlen zavart hoz az államháztartásba, mert hiszen 1897 nagyon rossz év volt, s azért mégis tizenötmillió a fölösleg: de azért mégsem árt a deficit emlegetése, mert hátha belevésődik az emberek agyába, és mert az ilyesmi nagyon elősegíti a társadalmi békét.

Pedig nemcsak hogy az állam van benne a deficitben, de benne van az egész mezőgazdaság is. Teljesen el van adósodva a magyar földbirtok. És oly könnyen lehetne csökkenteni a terhet; az állam vállalja el a kamatgaranciát, akkor konvertálni lehet az adósságokat, és kevesebb lesz a kamat. Nagy bravúrral vágta erre vissza Tisza István, hogy hiszen a magyar állam sem kap a jelzálogos kölcsönnél olcsóbb hitelt, tehát a garancia nem érne semmit — de hát ez mellékes. A fődolog a nagy háború orvoslása, ami úgy történik legcélszerűbben, ha azt hiszi a magyar nép: Lám, mily könnyen tudna rajtunk segíteni a kormány, csak egy apró kis törvényjavaslatba kerülne az egész. De nem teszi, eladott bennünket a kapitalistáknak.

Eladott nekik a vicinális vasutak körül is. De nem mindnyájának. Mert, íme, van egy bank is, amely nagyszerű dolgokat tudna mívelni, ha a kormány megint csak előadná azt a bizonyos kis törvényjavaslatot. De nem teszi. — Hadd vesszenek össze a bankok is, így kívánja ezt a béke szent érdeke.

Van ám Horánszky receptjén egyéb orvosság is.

Meggyógyítja például Fiumét. Úgy-ahogy már lecsendesült ugyan odalent a világ, de Horánszkynek ennyi béke nem elég. Kijelenti, hogy Fiume koncessziókra tarthat számot. Ettől persze Fiume még sokkal nyugodtabb lesz.

Sőt gyógyítja Horánszky az Ausztriával való háborúságot is. Minthogy odaát Ausztria is létezik, tehát — Horánszky szerint — nekünk egyre csak siratnunk szabad országunkat, és nagy bünt követ el, mert a kvótát emelteti, aki haladásról beszélni mer. Ellenben Horánszky nagy nyíltsággal vallja, hogy a magyar parlament csak úgy van összeszedve, ellenben a Reichsrathot tisztességesen választották. Bocsánatot kérünk, ha az osztrák képviselőház tisztességes, a magyar pedig nem az, és azonfelül a kormány — mely ezzel a Házzal rendelkezik — minden percben kész eladni a hazát, akkor bolond volna az osztrák, ha még egyszer akkora kvótát nem követelne. — Úgy sejtjük azonban, hogy ez a kijelentés is csak a békére törekszik.

Amiket itt megírtunk, azt Horánszky hosszan és „szakszerűen” mondotta el a Háznak, a Ház útján az országnak. Jószerencse, hogy nyomban megfelelt neki Tisza István, mert különben talán akadtak volna naivabb lelkek, akik elhiszik.

SARTORYÉK IDEÁI¹⁴

Sartoryéknak ideáik vannak. Az mindig baj, ha Sartoryéknak ideáik vannak. Baj nekik és baj nekünk. Mert azt kell venni, hogy a monstrumot is csak olyan kinnal szülik, mint az angyalokat. S akármilyen monstrum lát napvilágot a fővárosi tanács idea-klinikáján, a tartásdíjat mi fizetjük.

A főváros bölcs tanácsa tehát bajban van, nagy bajban. Ráírt a miniszter, hogy a mostani legyen az utolsó deficités költségvetése, mert ha még egyszer ilyen költségvetést terjeszt föl, azt semmi szín alatt se hagyja jóvá. Szóval úgy járt a tanács, mint a lump fiú, akire ráír az apja, hogy még az egyszer kifizetem az adósságaidat, de többet nem kapsz egy garast se. Persze a rossz gyerekek nem az az első gondolata, hogy jó lesz a lumpolással abbahagyni, hanem hogy hol lehet pénzt kaparítani.

Szakasztott így tesz a tanács is. Nem a mérlegét akarja javítani, eszébe se jut a prédagazdálkodást megszorítani, a pazarlásait mérsékelni, nem is gondol a sok hiábavaló kiadás törlésére. A bevételeit, a jövedelmeit akarja szaporítani. S most megint a főntebb említett lump csemete kész példáját követi. Az a rossz gyerek elmegy Schreiber úrhoz, s mivel pénzt nem kap tőle (azt tiltja az uzoratorvény), vásárol drága pénzen harminchatezer vasszőget, háromszáz köpöladát, meg egy tűz- és betörésmentes Wertheim-kasszát. Csupa olyan dolgokat, amikhez absolute semmi köze.

Erre a mustrára akarja most a főváros tanácsa megadóztatni a biciklit és a szódavizet. Bolond dolog mind a kettő, csak Sartoryék gondolhatnak rá komolyan.

A bicikliről nagyon különbözőek a vélemények. Az egyik szépnek tartja, a másik csúnyának; egészségesnek is mondják, veszedelmesnek is; sportból is kultiválják, meg kenyérkeresetből is. Csak fényűzési cikknek nem mondja senki a világon, Sartoryékon kívül.

A szódavízről is vannak orvosok, akik lebeszélnek az embert, mások meg ajánlják; csillapítószernek issza az egyik, izgatónak a másik; jónak is mondják, rossznak is. De fényűzési cikknek nem mondja senki a világon, Sartoryékon kívül.

A hermelines belépő, meg a Liebfrauenmilch, a négyesfogat, meg a Pomery, a gyémántbouton meg a sherry brandy fényűzés[i] cikk mifelénk is. De a bicikli és a szódavíz? Ugyan, ugyan Sartory urak!

Biciklin járnak egészségi okokból, a testedzés kedvéért, meg kenyérkeresetből, időnyerés okáért. Luxusból a keleti expresszen mennek Monte-Carlóba, vagy számozatlan fiákeren a Stefánia útra. Biciklin jár ma már a katona is, a táviratkihordó, a rendőr, a bolti szolga, az élelmes hordár. És ezek luxusadót fizessenek, mikor jóformán mindennapi kenyérük sincs?

A főváros tanácsa tifózus vizet ad az embereknek, minden cseppben billió bacilust szállít és ezzel rákényszerít bennünket, hogy ásványvizet igyunk vagy szódavizet. S akkor ez fényűzés? Biharfüreden, ahol ott van a csodaforrás, ott fényűzés a szódavíz, de nem is issza senki. Hozzák ide az Izbuk vizét, s akkor vessenek ki adót a szódavízre! De akkor aztán a fővárosi tanács külön díjait fizessék ki abból, amit luxusadón bevesznek!

Igazán röstellni való, hogy Magyarország fővárosának tanácsa ilyen ideákat produkál vagy tesz magáévá. Hisz elvégre ők is emberek; járnak-kelnek, esznek-isznak, beszélnek, írnak, és mi méltóságos vagy nagyságos uraknak szólítjuk őket.

Egy angol újság a minap képes ábrázolatban mutatta be, hogy mit fogyaszt egy-egy ember hetven esztendő koráig. Kolosszális, hogy mennyit pusztít el. A só, amit elfogyaszt, egész kis domb, a kenyér már hegy, a húsból pedig akkora ökör kerülne ki, mint egy emeletes ház. A főváros tanácsosai is ennyi húst esznek, meg kenyeret és sót. És a szellemük mit produkál érte? Biciklit és szódavizet.

Sartory uraimék, önök igazán Sartoryak.

SARTORYÉK MOZDULNAK¹⁵

Nagy dolog ez, hogy Sartoryék megmozdultak. Tudniillik hogy a főváros tanácsa (mely a Sartoryék gyűjtőnéven szerepelhet csak méltóan) egy lépést tett. Egy picike lépést, talán nem is lépés, csak annyi, mint mikor a lomha lajhár a lábát fölemeli. Lehet azért, mert lépni akar, de esetleg csak azért, mert valami légy molesztálja. De ez csodálatot fog ébreszteni mindenfelé, csak éppen úgy, mintha a kőből való nagy Kristóf elkiáltotta volna magát karjait meg-rázzván: „Ejnye, tegyünk már egyszer valamit!”

A főváros tanácsa ugyanis éleslátó lévén – különösen a jövő idők méhébe vetvén egy be-pillantást –, fölfedezte, amit eddig senki se tudott, hogy Budapesten vannak munkanélküli munkások is. Ezen leleményes ötlet abból sarjadzott ki elméjünkben, hogy az elmúlt télen nem volt a székesfővárosban hó. A tavalyi télen ellenben nagy hó volt és nagy költséggel kellett ellapátoltatni több ízben is, tömérdek munkást használva. Csak ezt volt nehéz konstatálni, a többi magától jött, felvetődvén az az idea, hogy az idén vajon mit lapátoltak azok a munkások – miután hó nem volt, de a munkások megvoltak. Világos tehát ebből, mint a nap, hogy azok a munkások, akik az idei havat ellapátolták volna, ha lett volna, munka nélkül valának; következőképp vannak Budapesten munkanélküli munkások is.

A munkakerülő henye alakokért, a csavargókért nem nagy kár, de az életerős, egészséges, becsületes és dolgozni akaró emberek munkanélkülisége olyan tünet, amit Sartoryéknak is illik „a torony alatt” észrevenniök – hogy ők is befolyhassanak némiképp a kor uralkodó kérdéseibe.

Egy merész elhatározással tehát az Országos Iparegyesülethez fordultak, hogy véleményt mondjanak hozzáértő szakemberek. E felhívás folytán aztán az egyesület igazgatója igen érdekes felolvasást tartott a munkanélküliség kérdésének rendezéséről.

Ebből pedig két dolog tűnik ki. Az egyik az, hogy a munka nélkül tengődő munkások ügye nálunk is égető; a másik pedig az, hogy ebben az ügyben mi még csak a tanulmányozás legelső stádiumáig jutottunk el. Bizony nagyon elkéstünk! Európa többi művelt államában számos intézményt alkottak már a munka nélkül élő munkástömegek sorsának valamelyes biztosítására. Ezek az intézmények hol beváltak, hol meg haszontalanoknak bizonyultak. A jókat tovább alkalmazzák, a rosszakat jobbakkal helyettesítik. Kísérleteket tesznek, próbálkoznak, s az állam és társadalom is foglalkozik a kérdéssel, melynek megoldása a szociál-politikának egyik jelentős feladata.

Az európai államokban tett különféle kísérletekről érdekes részleteket mondott el az iparegyesület igazgatója. Meg is bírálta ezeket a kísérleteket, melyekről jobbára azt tartja, hogy a mi speciális hazai és fővárosi viszonyainkhoz nemigen alkalmazhatók. De két egyenes

propozíciót is tett. Az egyik az, hogy a munkaközvetítést nálunk is szervezni kell, éspedig lehetőleg országosan; a másik pedig az, hogy a munka nélkül szűkölködő erőket főleg télen át értékesíteni kell akár községi munkával, akár más alkalmas módon.

Kell! Hát persze, hogy kell! Hiszen az az alföldi szegényparaszt is azt mondta, hogy kell. De hát az isten szerelmére, meddig hangzik még nálunk ez az ige anélkül, hogy testet öltene okos intézmények rendjén. Kell. Hiszen ezt mindenki tudja, mindenki érzi. Csak az a nagy baj, hogy a mi hivatott tényezőink átkozottul későn ébrednek arra a kötelességükre, mely a bajoknak és szükségeknek megfelelő intézmények alkotását is parancsolja. Hát új keletű dolog az, hogy Magyarországon munka nélkül szűkölködő munkások vannak[?] Hiszen esztendőök óta észlelhetjük nemcsak Budapesten, hanem az ország számos vidékén is a munkaerő dolgában való nagy kínálat szinte ijesztő jelenségeit. Hiszen Budapesten már esztendőkkal ezelőtt formális gyűléseket tartottak a munkát kereső és munka nélkül a nyomor kétségbeesítő zavarai közt tengődő emberek!

Ezren meg ezren sínlődnek itt a székesfővárosban, hol maguk előtt látják a nagyvilági élet különféle ragyogását. Itt járnak-kelnek a fényes paloták tövén. Irigy szemmel bámulnak be a vendéglők fényes tüköruvegein át azokra, kik bővelkednek jóban és élvezik az élet gyönyöreit, mialatt ők éhezni kénytelenek. Oh, hogyne támadna föl bennök a nyomor filozófiája, mely vad kétségbeesés árjába sodorja a boldogtalanokat. Hiszen ezek az emberek kész materiái annak az áramlatnak, mely a társadalmi egyenlőtlenség ellen hívja harcra a nyers erőt. Intellektuális erejük nem elég arra, hogy megbirkózzék a szociális tanok mélységével és nehézségével; de elég ahhoz, hogy saját sorsuk kegyetlen sivárságát összehasonlítsák a társadalom szerencsésebb rétegeinek külső életrendjével. Abban a pillanatban, hogy föltámad bennük az elégtelenség, érettek arra is, hogy a szociálizmus zavaros áramlata mellé szegődjenek, s az elégtelenség nyomán felülkerekedik bennük a szilaj szenvedélyeknek az az uralma, mely lobogó tüzével átjárja borús elméiket és lázongó kedélyeiket.

A főváros böles urai láthatták ezeket a jelenségeket már réges-régen. És mégis csak most jutottak el odáig, hogy tanácsot kérjenek az Országos Iparegyesülettől a munkanélküliség kérdésének rendezése dolgában. Nem veszik-e észre a székesfőváros urai, hogy nagy mulasztást követtek el? Bevárták, míg a bajok úgy elharapóztak, hogy a fölszított szenvedélyek tüze már nemcsak lappang, hanem hatalmas lángokban tör ki s a székesfőváros munkásvilágának nagy része teljesen benne van a szociálizmus egyre jobban kavargó áradatában.

És úgy látjuk, hogy a főváros urai még most is elhibázzák azokat a szempontokat, melyeknek az eddig elmulasztott kötelességek teljesítésénél mértékadóknak kellene lenniök. Úgy látjuk, hogy ők még most is holmi szamaritánuserények gyakorlására akarnak vállalkozni s pusztán humanizmusból indulnak ki.

Nem, jó urak! Önök elkéstek a humanizmussal! A munkanélküliség kérdése pusztán humanitárius szellemű intézmények révén most már nem rendezhető. Sohse nagylelkűsködjének, hanem cselekedjenek okosan és komolyan. Lássanak hozzá – mégpedig sürgősen – a mi viszonyainknak megfelelő erőteljes, hatalmas intézmények alkotásához, mert a nagylelkűség kicsinyeskedő próbálkozásai kevés sikerre vezethetnek.

De ez nem csak a fővárosra, hanem az egész országra így van. Valamint kívánjuk, sőt követeljük, hogy az izgága szocialisztikus tanokat hirdető, félrevezetett vagy dologkerülő elemek, kik a társadalom rendjét fel akarják fordítani, a törvény teljes szigorával, sőt kivételes rendszabályokkal is sújtassanak – éppúgy óhajtandó, hogy a társadalom és a hatóságok viszont gondoskodjanak tőlük telhető módon a becsületes munkások istápolásáról; néha mesterséges módon is, kivált a városokban, ahol a budgetek megengedik. Mert az egészséges politika nemcsak az: tátott szájjal mindent a kormánytól várni, hanem mindenkinek megtenni a rendelkezésére álló eszközökkel, amit lehet.

A félrevezetett munkásokhoz legközelebb állnak a még egészséges lelkű munkások.

A megüszögösödött testnek a legközelebb eső egészséges részeire kell fektetni a legtöbb figyelmet és gondot.

MIKSZÁTH KÁLMÁN BESZÉDE¹⁶

Tisztelt közgyűlés!

A második esztendő telt le, mióta egyesületünk megalakult, nehéz viszonyok között csekély eszközökkel, sok buzgalommal.

Két év nem sok idő, sőt igen kevés. A világ rohan, és az idő is együtt rohan vele. Az ősmesékben egy nap számított egy esztendőt, most két esztendő számít egy napot.

De ennek a napnak végéhez érve, immár levonhatunk bizonyos tanulságokat, szereztünk tapasztalatokat, melyek útbaigazítanak, megmértük a saját erőnket, láttuk ellenségeink erejét és most legalább tisztában vagyunk.

Tisztában vagyunk azzal, hogy helyes az irányunk, és helyes úton indultunk. Az a vágy, hogy egy külön helyiségünk legyen, ahol csak saját magunk vagyunk, természeti törvényen alapuló érzés. A teremtésnek minden lény a magához hasonlóval él csoportosan, kivált akik röpködni tudnak, egy seregben szállnak és ülnek le pihenni. Csak a csúszómászók és a dűvadak járnak össze-vissza, ha zsákmányra indulnak, sőt még a csúszómászókból se élnek elvegyülve az ügyesebbek; a veres hangyák nem férnek meg a fekete hangyákkal.

Lehet tehát kicsinyelni a fészket, melyet összehordtunk, de nem lehet lenézni az érzéseket, melyek e közös fészkekbe hoztak, mert ezek minden logikánál és célszerűségi okoskodásnál erősebbek.

Nem a szegénység dicshimnuszát akarom én most zengeni, tisztelt közgyűlés, a hipokrizis nem kenyerem, magam is jobb szeretném, ha a mai közgyűlést a saját házunkban tarthatnók meg – de végre is mi nem egy ház felépítését tűztük ki célul, nem is azon az úton járunk mi, ahol a házak teremnek. Sőt bizonyos tekintetben azt az utat akarjuk kitéríteni ideálul, ahol nem lehet házakat szerezni. A mi pályánk, aki azt szépen akarja betölteni, szinte a szegénység fogadalmával jár.

Egy ház. Hát mit jelentene egy ház? Egy házzal több ház lenne Budapesten. Ilyen ambícióval lehet egy szatócsboltot nyitni. Nekünk több kell. A mi célunk az: fölemelni és megszilárdítani az újságírói tekintélyt, megtisztítani az újságírást és fölemelni azt arra a piedesztálra, amely megilleti.

Mikor Szegeden a fényes paloták építését kontemplálták az árvíz után, azzal a tervvel, hogy ha a házak meglesznek, majd benépesítik beözönlő idegenek, egy egyszerű polgár felkiáltott:

– Aki nagy várost akar, menjen Londonba lakni!

Ez a cívis nem volt egészen bolond ember. És én merem őt utánozni, hogy akinek fényes klub kell, iratkozzék be a lipótvárosi vagy más nagy pompájú kaszinóba – kevesebb küzdelemmel éri el vágyát, hogy a saját házában biliárdozhat.

De nekem nem kell a fényes klub, nekem önök kellene, és csakis önök, mások, idegenek nélkül.

Amit mi akarunk építeni, tisztelt közgyűlés, ahhoz az első kövek már megvannak. A titkári jelentés elősorolja azokat a mozzanatokat, melyek a hírlapírói tekintély növekedésében fokoknak tekinthetők. Nem dicsekedés ez, talán nem is a mi érdemünk.

Egy nagy, örökké siető folyam az idő, a mi földetlen fundusunknak lökdösi ki az építési anyagot – csak résen kell lennünk és összetartanunk, hogy fölépüljön belőle az újságírói kar tekintélye. A társadalom kezdi belátni, hogy nagy faktor vagyunk. Mi se tudjuk, mekkora, s nem akarjuk hinni. Ők már hiszik, csak nem akarják elismerni. S ott állunk a társadalmi osztályok közepette, lebegve, bizonytalanul, hely nélkül. A munka, amit végzünk, oly előkelő, mint a legnagyobbaké; a hely, amelyre helyezni szeretnek, ott van, ahol a legkisebbeké. Egy nagy előítéletről van szó. Egy elnyomatásról. Ennél a pontnál egy csatát kell megvívni és arra előkészülni évek hosszú során át.

Mert hogy keletkezett ez a különös helyzet, érdemes belemélyedni. A hírlapírói mesterség hajdan jámbor, jelentéktelen hírhordás volt. Egy-egy lakáj volt az újság, aki megvitte papiroson a híreket a magas és kevésbé magas uraságoknak, de a szabadság levegőjén egy lángoló ostromra fejlődött, vagy egy alkotó géniusszá. A lap, csakis a lap. Az egyének nem bírtak lépést tartani a lapjukkal. A lapot segítették a gépek és a találmányok. A lap gyorsan fejlődött – az egyént azonban nem gyúrták át a gépek. Az egyén lent maradt és lassabban fejlődött. Így kellett annak történnie. Csak a kis Jézus palástjáról tartja a legenda, hogy e ruhadarab vele nőtt. A palást és a viselője egyformán nőttek.

Más halandó a palástot növi ki és elhajtja, minket a palástunk nőtt túl, és kicsinyek vagyunk hozzá. Itt van a tátongó szakadék, a mi pozíciónk és a mi munkánk, a társadalom mércéje és a mi önérzetünk között.

És ez most a pör, és ennek kell a legközelebbi jövőben elválnia. Látom a biztató jeleket, hogy a társadalom kezdi már tudni, hogy „kik vagyunk?”. Kezdi tudni, mert duzzog, a fogát csatogtatja, haragszik, gyűlöl. Látja, hogy egy hatalmas faktor dübörög a kapunál és helyet kér a szalonban. És mindenki fészkelődik, mert ez a hely bizonytalan, lehet nagyon fent, lehet egy kicsit alább és lehet nagyon lejjebb. Ha tudnák, hol lesz a helyünk, azok, akik fölébe esnek, talán nem is nyugtalanodnának, de így feszélyezi a bizonytalanság, hogy hova ül ez a kellemtelen idegen, akit a XIX-ik század egy sajtószerű lelki szükséglete alacsony származásból, mintegy tüneményszerűen emelt ki.

Igen, tisztelt kartársak. Nagy ravasz ez a társadalom. A róka ösztönével védi a maga régi elhelyezkedéseit. Mikor az urak lábainál csúsztak az elődeink, simogatták, mint az ölebeiket; mikor már nem csúsztak ott, akkor is szívelték őket. Megbecsülték, mert alázatosak voltak és rongyos kabátot viseltek. Még az arcképeiket is felakasztották a falakra.

De most, mikor a társadalomban mi is helyet kérünk és nem a lábaiknál mint ölebek és nem a falakon mint bútordarabok, most ezek a jó urak, akik ott el vannak osztályozva, összenéznek. Azt mondják, haragusznak. Dehogy. Csak félnek. És szemeikben megjelenik a gyűlölet zöldes mocsárszerű fénye.

Csakhogy mi ez a kis zöldes fényecske e naiv ravaszok szemeiben ahhoz a fényhez képest, melyet a mi betűink szórnak szemkápráztató pompával?

Azonban mégis küzdelem vár minket, magyar újságírókat. A vaksággal, az elfogultsággal, a gyűlölettel, az irigységgel, a göggel és főleg a megszokással szemben. Az elhelyezkedés kritikus évei vagy évtizedei. És sohase volt nagyobb szükség, mint e válságos ponton, hogy az újságírók összetömörülve, közös erővel munkálkodjanak azon, hogy mint egyének szorítsanak maguknak méltó helyet és pozíciót a társadalomban, gondolván a szegény Charonra, aki isteneket, királyokat és vezéreket hordott át a folyamon, de ő maga örökkön örökké csak egy közönségei elátkozott csónakos maradt.

[MIKSZÁTH FELKÖSZÖNTŐJE AZ ÚJSÁGÍRÓK KÖZGYŰLÉSÉN]¹⁷

Fölemlíti, hogy olvasta nemrég egy negyven év előtti hírlapírói lakoma tószjtait. Akkor még nem voltak az újságíróknak más gravamenjeik, mint hogy a pékek kis kiflit sütnek és hogy az omnibuszlovak lassan járnak. (*Derültség.*) Azóta ugyancsak megsaporodott a leltár az ilyen lakomákon. De most is két panasz nyomja az újságírók szívét. Az idő kicserélte a tárgyakat. A pékek helyére a rendőrség jött, a str[a]pirt lovak helyére az intendánsok. (*Zajos derültség.*)

De hát se az elődöknek nem sikerült a pékeket megváltoztatni és az omnibuszlovakat, se a mostaniaknak az intendánsokat... minden marad a régiben. Hanem most mégis kipróbálja elnöki hatalmát és száműz legalább e helyről egy hatalmas alakot, aki a magyar társadalomban mindent dominál s megjelenik mindenütt, még a banketteken is. Ez a nagyképűség. (*Zajos tetszés.*) Pajtási körben vagyunk. Kezdődjenek mindjárt a vad tósztok.

AFORIZMÁK AZ IDEÁLRÓL¹⁸

Ábrányi Kornél, aki most könyvet írt a Nemzeti Ideálról, agitátor. De a legkülönösebb agitátor. Száz és száz aforizmában kovácsolja a fegyvereket, amelyek mind arra valók, hogy a nemzet megvívja velük az ő nagy háborúját és elsöpörvén a nemzeti egység ősi ellenségeit az egyedül üdvözítő demokrácia zászlója alatt fogjon az összeolvasztás nagy munkájába. De mikor a fegyvereket átadta s a célt megmutatta, egyszerre csak az agitátor összecsucsorítja az ajkait és azt suttozza:

– Pszt! Csak flegma! A háború oktalan dolog, és az egyetlen okosság az, ha a parton ülve szépen megvárjátok, míg a történelem folyamának habjain leúszik hozzátok a – Nemzeti Ideál.

Valami meghasonlás van az Ábrányi könyvének már formája és célja között is. Eszközök és célok közt bizonyos rokonságnak kell lennie, amit Ábrányi elvétett. Nehéz borokat nem itatnak az emberekkel megnyugtató okáért, és a szuronyt sem azért adják a katonának, hogy ráüljön. Mikor tehát Ábrányi aforizmákban, a maga izgatottságának szakadozottságával beszél és rapszodiát szaval, ne higgye, hogy ezzel hallgatóságát meg fogja nyugtatni. Ábrányi izgatott és türelmet prédikál, nagy célokat mutat és leüléssel kínál, riadót fúj és pihenést jelez. Hogyne zavarná meg tehát hallgatóit? Mást sejtet a hangja, és mást értet a szava; az ilyesmi pedig mindenkor megbosszulja magát, és Mózes is pórul járhatott volna, ha elvezetvén népét az ígéret földéhez, ott azt mondja: most pedig, én híveim, maradjunk szépen kívül!

Ábrányi agitál és békét akar. Ez még nem képtelenség. Amit Deák Ferenc csinált, az is agitáció volt a béke érdekében. De amit Deák Ferenc a nemzet elé célul állított, az éppen a béke volt és az a nyugodalmis alap, amelyen az ország fejlődése biztosítható. S amikor a béke a cél, az agitáció sem szólíthat fegyverre. De sohasem volt még agitátor, aki gyökeres átalakítások korszakát hirdetve azt ajánlotta volna, hogy a nemzet pedig rakja le a fegyvereket. Vagy lehet valami nemzeti ideál, s akkor azért harcolni is kell, vagy csak olyan természetes fejlődés, amely az idők kényszerítő erejénél fogva magától is megjön, s akkor nem nagy virtus reá figyelmeztetni. De célokat mutatni, amelyeknek közössége nemzeti ideál, és azt mondani, hogy mindezt magától meg hozza az idő: önmagában is érthetlenség. Még a szerencse is olyan, hogy az embernek a példaszó szerint ki kell érte nyújtania a kezét; hát még az ideál!

De Ábrányi Kornél olyan politikai iskolában nőtt fel, amelyben sok volt a szárnyatlan madár. Mind szeretett volna repülni, látott is biztos nyugovó pontokat, de hiányzott a szárnya és a

mersze, hogy az utat odáig megtegye. A szemük mindig új célokat keresett, a testük sohasem merészkedett ki a megszokottság kipróbált fészkeiből. Nála tehát nem lehet meglepő, ha a nemzetet is arra tanítja, hogy messzire lásson, de egy helyben maradjon. Ő csak hű marad magához, amikor megmutatja a nemzeti ideált és mégis arra nógat minket, hogy ezt az ideált ne tegyük valahogy politikai programmá. Sőt Ábrányi Kornélnál ez a különös invitáció még másként is érthető. Művészember, amilyen Ábrányi, bizonyos távlatból szereti nézni a dolgokat, mert érzi, hogy a közelség rontja a hatást. S mikor politikai ideált állít maga elé, ahhoz sem mer egészen közeledni. És művészi borzalommal gondol rá, hogy mivé sülyedne az az ideál, ha a politikai programok közelségébe vonszolnák. Nem, nem – csak maradjon művészi távolságban! Úgy ragyog csak igazi fényében.

De ha az ember kialudta az Ábrányi pezsgőjének mámorát és egy óvatlan pillanatban oda-sompolyog a nemzeti ideál közelébe: az a pezsgőmámor után a *második kijózanodás* perce lesz. Mi a nemzeti ideál az Ábrányi világításában? A nemzeti egység. Helyes. Úgy rémlik, mintha ez nem volna éppen az Ábrányi fölfedezése, s amióta ez az ország Magyarország, a nemzeti egység felé irányult minden törekvés. De sebjaj. A politikai ideáloknak nem árt úgy az idő. Ábrányi azonban az újság okáért néha megcseréli az eszközt a céllal, s ha a nemzeti egység ideáinak nem új, megteszi ideálnak a demokráciát, mint azt az eszközt, amely olvasztó erejével megteremti a nemzeti egységet. Ilyenformán az Ábrányi nagy könyve váratlanul a demokrácia hangos dicsőítőjévé változik és a történelem minden fiókját kiüríti a demokrácia nagyobb glóriája kedvéért. Az Ábrányi stílusával szólva, azt mondhatnám, hogy ősoket kutat a demokráciának, akik megnemesítsék.

A történelem fiókjában pedig senki sem kutat hiába. Akinek van egy új igazsága, bizalommal fordulhat a történelemhez bizonyítékokért. Ebben a tekintetben a história fölveszi a versenyt a statisztikával. Csak azt nem szabad ilyenkor követelni, hogy a szkepszis egy kicsit utánanézzzen a régi fiókból szedett bizonyítékoknak. Mert a hamisságot talán nem, de az egyoldalúságot okvetlenül rá kell sütni az ekként bizonyított igazságra. S nincs különben a történelemmel igazolt demokráciánál sem. Ábrányi kisebb fáradsággal bizonyíthatta volna mai tézisének ellenkezőjét. De mostanság divatba jött a demokrácia dicsérete, és a történelmi háttér némileg még hiányzott. Ábrányi ezen az utolsó hiányosságon is segített. S most már a demokrácia kifogástalan habitusban léphet a nemzet elé. Ám egészen más kérdés, hogy a kifogástalan habitus hódítóbbá fogja-e tehetni, holott ezen a világon mindig csak azok voltak demokraták, akik mások nem is lehettek, s még azok sem valamennyien. Minden divat és a politikai divat is visszatérő valami. S amit ma demokráciának neveznek, az is dívott már ismételten, de mindig nyomában járt a természetes kialakulás. Mert amíg az emberi természetet és az emberi elmét nem tudják uniformálni, addig nincsen se egyenlőség, se demokrácia. Finomak és durvák éppen úgy lesznek, mint gazdagok és szegények, mint okosak és együgyűek. Ezen a demokrácia nem segít, s ha a vagyoni különbségeket valaha el lehetne oszlatni, a demokrácia volna a legszánandóbb helyzetben. Mert míg ma az elme ki tudja egyenlíteni a vagyoni különbségeket, mi egyenlítené ki a demokrácia uralmával nagyon is szembeszökő elmebeli különbségeket? Semmi.

Mégis, micsoda hatalmas apparátust mozgat meg Ábrányi a demokrácia dicsőítésére! Glédába állítja ezer év idegeneit, történelmi világításba helyezi a nemességet, a hadsereget, a zsidókat – és ez mind a demokráciát szolgálja. Van ebben a csoportosításban valami imponáló. De mi jön ki belőle? Az, hogy igaza van a nemességnek, igaza van a hadseregnek, igaza az idegennek, igaza a zsidóságnak, csak éppen egynek nincsen igaza: Ábrányi Kornélnak. Ő igaztalanul ítéli meg valamennyit s legigaztalanabban önmagát, mikor azt hiszi, hogy próféta lett, mert politikai tekintetben hazát vesztett.

VIGASZTALÓ SZOMSZÉDSÁG¹⁹

Ha nemzeti öntudattól büszkén dagad mellünk, nézzünk nyugatra, gazdag és erős Németországra. Ha elbúsulunk, elkesergünk a haza állapotján, ha kicsinynek, szegénynek, elmaradottnak tartjuk magunkat, nézzünk keletnek és délnek, liliputi szomszédjainkra. Ha újabb terheket vállalunk, nehéz milliókat várnak tőlünk, szálljon nyugat felé tekintetünk, s a porosz rátanít, hogy legyünk takarékosak, mert nagyon jó gazdagnak lenni. Ha papok és tanítók, munkások és ínségesek kezüket nyújtják elénk, vessük a szemünket bolgár és szerb földre, és egyszerre bőkezűek leszünk, dúsak és gazdagok.

Erre jó a kétfajta szomszédtság.

Mikor válogatni lehet, ki akar szegény lenni, ha gazdag is lehet? Ki nézne homorú tükörbe, amely vékony, kiaszott figurát mutat, mikor ugyanazzal a fáradsággal domború tükörből jól táplált, gömbölyű alakot nézhet? Vessünk hát egy-két pillantást délnek, a mi vigasztaló szomszédtságunkra.

Szegény Bulgária! Mindenkinek a barátságát keresi s ezért valamennyit elveszti. Ha a nagy medve talpához simul, a mi külügyi hivatalunk ostorlegyintése éri; mikor a pápa kegyelmét esdi, az orosz ver rá egyet; mikor Boriszt kitéríti, a pápa haragszik és Ausztria- Magyarország; mikor Bécsbe megy könyörögni, nem eresztik haza az emigráns tisztjeit; mikor a cártól kiesdi katonái felét, a török küld csapatokat a határra. Közben mindig baja van Szerbiával és Romániával, ahol egyre-másra fogdossák el a gyilkosait. Nagy fejedelem Ferdinánd, akinek a titkárja lop és megszökik, a testőrje gyilkol és börtönbe kerül, de nagy bajban vagy most is. A miniszterelnököd lemond és nem megy hozzád audienciára. Még a bejelentett fejedelmi látogatásodat is visszautasítja. És te nem mered a lemondást elfogadni és nem mered visszautasítani. Semmit se mersz. Még otthon maradni se. S most nincs se kormány, se fejedelem. Kell is azoknak kormány és fejedelem!

Még szegényebb Szerbia! A miniszterei az idén még nem kaptak fizetést. Ami annyit tesz, hogy senki se kapott az idén fizetést. A katonák se. A kaszárnyákba a húst hitelbe viszik a mészárszékből, vagy ha a mészáros nem ad, lopják. Hát inkább ad hitelbe. Nincs pénz az országban, semmi pénz. Ehelyett van Milán.

Mi történt tegnap az operett-királyságban? Becsukták a nemzeti könyvtárat. Tavaly még negyvenezer díszmunka volt benne, negyvenezer szép és okos könyv. Az idén már csak a katalógus volt meg és a custos. A többi mind ellopták. Kölcsönbe elvitték és nem adták vissza. Belgrádban most mindenkinek van könyve (a legtöbb az antikváriusnak), csak a nemzeti könyvtárban nem maradt egy szál se. Ezért aztán becsukták a nemzeti könyvtárat. (Az egyetlen, aki ártatlan volt benne.)

De ez még a legkisebb baja Szerbiának. Elvégre, ha üres lett is a nemzeti könyvtár, a könyvek megmaradtak a nemzetnél. Legalább olvashatnak könyveket (pénzt úgyse olvashatnak). S a műveltség már fél gazdagság. Csak a minisztereket, hadsereget, hivatalnokokat bajos belőle kifizetni.

Ilyen képeket látunk, ha elnézünk délre, keletre, túl a Száván, túl a Dunán. Nincsen benne egy szó túlzás, semmi torzítás, nem kell hozzá homorú tükör, soványak, véznák, elnyűvöttek ezek a mihaszna országok, vigasztaló szomszédaink maguktól is. Szomorú bizony ez képnek, de azért jó néha-néha elnézni. Legalább dagad az öntudatunk, nő a gazdagságunk. De aztán hamar fordítsunk nekik hátat.

Most pedig tárgyalhatjuk tovább a lelkesi fizetések rendezéséről szóló javaslatot.

LEGENDÁK FÖLDJE²⁰

Legendáknak jó föld az egri. Ott virágzott sokáig az a legenda, hogy Szederkényi Nándor nagy politikus; de jött a pénzügyminiszter és lerombolta. Akkor Szederkényi megharagudott és azt mondta: ha elmúlt az egyik legenda, vesszen utána a másik is. És ő meg lerombolta a Dobó Katica legendáját. Kikutatta ugyanis, hogy Dobó Katica sohasem élt, s az egri vár védelmében egyáltalán csak egyetlen asszony esett el, az is jobbágyasszony volt. A Kocsis Gáspár felesége.

Most már Eger városa, mint Niobe asszony a gyermekeit, elvesztette volna egyszerre mind a legendáját. De Eger jó föld a legendáknak, és hamarosan kihajtott benne a legfrissebb legenda. Azé az asszonyé, akihez betoppant volna a fővárosi szocialisták egyik vándorló apostola, hogy megtérítse a ház népét a gyűlölség új tanának. A friss legenda asszonya azonban seprút fogott és úgy kiverte a vándorló apostolt, hogy az meg sem állott, míg az egri kapukon kívül nem jutott.

Nem hisszük, hogy ez az asszony elevebb volna Dobó Katicánál. Úgy lehet, nem is kell annyi ideig várni, míg valami eljövendő Szederkényi Nándor lerombolja az ő kis legendáját. De elaltatjuk a hitetlenségemet és szívesen fogadjuk az egri asszony híret, mert tanulság és példa rejtezik benne, a változott időkhöz képest más, de lényegben mégis azonos a Dobó Katica példájával. Ahogy hosszú századokon keresztül ezen lelkesedtek Magyarország asszonyai és meghaltak volna a pogányok ellen való harcban, ha rá módjuk nyílik, azonképpen példát kaptak a mai asszonyok, hogy nekik is lehet szerepük, amikor a magyar föld parasztjai a szocialista izgatókkal vannak háborúságban. Mert a férfiúnak illik, hogy mindenkivel szóba álljon, aki legalább látszatra okokkal akarja meggyőzni, s éppen ezért sok paraszt akad meg a ravasz szocialisták hálójában, de az asszony nem tartozik okoskodni és ha családi békéjét, gazdájának lelki nyugodalmát és mindnyájuk testi biztonságát látja veszedelemben, neki szabad seprűvel elkergetni még az okosságban kiváló izgatókat is.

Szinte csodálatos, hogy a friss egri legenda előtt senkinek sem jutott eszébe az asszony, aki pedig a főemelyű mindenben, még a védekezésben is, tehát a szocializmus ellen való védekezésben is. Pedig le kellett volna a tanulságot vonni abból a még teljesen le sem zajlott hadjáratból, amelynek során a papság és az állam állott egymással szemben. Ugyan kik voltak a papság legerősebb fegyverei? Az asszonyok. Kiket állított csatába a szervezkedéstől kezdve egészen a választások végeig? Az asszonyokat. És ezer és ezer hír tudott mesét mondani a fanatizált asszonyokról, akik pórázra fogták a férjeiket, de terrorizáltak egész tömegeket is. Még a legvéresebb zavargásokban is legelől jártak az asszonyok. Általában az egész történelem asszonyok hajszálain áll. Hát ezt a csodálatos jelenséget el szabad szalasztani, mielőtt a tanulságot meg nem mentettük belőle?

Nem. Méltóztassék mostantól fogva Magyarország minden hadviselőjének megjegyezni, hogy támadó és védekező háborúban egyaránt erős fegyver az asszony. Méltóztassék annál inkább megjegyezni, mert a szocializmus már régen rájött erre az igazságra és nem közönséges szerepet adott munkájában az asszonynak. Azokra a titkos összejövetelekre, amelyeken a felnöttek kioktatása folyik, az asszonynak éppen olyan szabad a bejárata, mint a férfimunkásnak. A vitákban ugyanolyan szava van. A szocialista újságokban csakúgy nyilatkozhatik. A szocialista tanok terjesztésében pedig egyszerűen övé a nagyobb rész, mert az asszony kisebb ellenőrzés alatt és nem a népgyűléseken, hanem asszonytársai közt szerzi a legbuzgóbb prozelitákat. S ha méltóztatnak olvasni az újságokban, hogy a különböző munkás-zendülések alkalmával az asszonyok sem maradtak otthon, hanem ellenkezőleg, fölfegyverkezve kísérték az urukat és sebeket osztottak és sebeket kaptak: tudják meg, hogy ezeket az asszonyokat nem a borzas apostolok fanatizálták, hanem a rajból kibocsájtott asszonyok.

Mért nem gondol tehát a védekezés is az asszonyra? A papság csak az imént mutatta ki, hogy amikor céljai úgy kívánják, tud hatni az asszonyra. Azt is csak az imént mutatta ki a papság, hogy a szocializmus ellen való védekezésben szívesen fog kezdet az állammal. Ami érthető is, mert hiába akarná megmenteni a vallást az államtól, amely nem bántja, ha ugyanakkor a szocializmus elhajtja mellőle a nyáját, amelynek számára a vallást megmenteni óhajtja. Ha tehát a papság érzi a szocializmus terjedésében rejlő veszedelmet, amint lehetetlen nem éreznie, miért nem nyúl még egyszer az olyan jól kipróbált módhoz — miért nem [nyeri] meg ehhez a nagyobb védekezéshez is az asszonyokat? Hiszen ő tudhatná legjobban, micsoda térítő, visszahódító és óvó erő rejlik az asszonyi elhatározásban. Ugyanazok az asszonyok, akik a papi tanításon fellángolva, az egyházpolitikai harcokban és utánuk glédába tudták állítani férjeiket a törvény ellen: kisebb fáradtsággal fogják őket sorba állítani a törvény és a törvényes rend mellett. Aki tehát a magyar parasztot a védekezéshez meg akarja nyerni, nyerje meg előbb az asszonyt, aki az élet rendje szerint a napnak minden órájában formálhatja az ő urát, az ő szolgáját.

Az ember azt hinné, hogy a legfrissebb egi legenda asszonyát is így nyerték meg a szocializmus ellen való védekezésnek. Nem valószínű. Az egész legenda nem valószínű. De elhinni hasznos. Mert minden legendában rejlik valami okos tendencia, amely a titokzatosság jegyében biztosabban tud meghódítani. S ha a legendák varázsa és ereje nem is éli túl azt a kort, amelynek e legendákra szüksége van, másrészt az is bizonyos, hogy ennek a kornak hasznosabb és aktuálisabb legendát nem adhatott volna az egi föld, mint éppen ezt a legfrissebbet. A Szederkényi-legenda? Ugyan kinek kell az ma! A Dobó Katica legendája? Ugyan mi haszna volna a Manlicher-korszakban az asszonyi hősiességnek! De a szocialista izgatókat kiséprűző asszony legenda — ez aktuális, ez hasznos, ez szükséges. Csak tanulni kell belőle...

A MEGYE TANÁCSOL²¹

Mint egyik-másik végzett úr, a megye is akkor áll be országboldogítónak, amikor a saját birtokát már szerencsésen elgazdálkodta. Nem mai dolog, hogy a vármegye kivénült az igazgatás aprólékos munkájából s az a „lex Szapáryana”, amely végezni nem tudott vele, bizonyos tekintetben már gondnokság alá helyezte. S ami a megyei igazgatás terén azóta történt, nemigen csinált hangulatot a megyék mellett. Ellenkezőleg. Az adminisztráció államosításának szükségét sohasem hangoztatták sürűbben, mint mostan. És nem mutatkozott az utolsó esztendőknben olyan betegség, amelynek orvoslását nem arra az időre jóslták volna, amikor a köz-igazgatás államosítva lesz. Szóval: az idők nem vonták be glóriával az elítélt vármegye homlokát.

S amikor már néhány rajongón kívül nincsen ember, aki hinne a vármegyék megújulásában, egyszerre a megye ugyancsak fiatalosan kezd viselkedni. Amikor mindenki elavultnak mondja, ő akar modern lenni. S amikor nem teszik fel róla, hogy önmagának tanácsot tudna adni, íme a megye tanáccsal akar szolgálni az államnak: a gondnokság alá helyezett öreg a fiatal gondnoknak. A helyzet nincsen minden különösség híjával. De azért mégis igaz, két vármegye kikiáltja az országba, hogy be kell hozni az általános választói jogot és a titkos szavazást, azzal az egyetlen korlátozással, hogy csak az lehessen választó, aki magyarul írni és olvasni tud. A két megye tudniillik el akarja háritani a rövidlátás vádját, mintha a nemzetiségi elöntés veszedelme elé gátakat nem emelt volna.

Szép ez az óvatosság, ha nem is új. Mint ahogy nem új a tanács sem. (Ki is várna ma ilyet a vármegyétől?) A szélsőbal egyik árnyalata vette néhány esztendővel ezelőtt a programjába és akkoriban néhány népgyűléssel is propagálta. A sajtó és a parlament voltaképpen már akkor

leszámolt vele. Megmondta, hogy a választói jog kiterjesztésével illik foglalkozni, de mégiscsak más alapon. Mert az állam nyelvének ismerete kissé vékony feltétel és nagyon kevésbé ismeri a nemzetiségeket, aki azt hiszi róluk, hogy nem tudnak magyarul. A nemzetiségi sajtópörök is megmutatták, hogy a vádolt izgatók jobban tudnak magyarul, mint azok a hites tolmácsok, akiket pusztá tüntetési szándékkal követeltek maguk mellé. De ez csak egyik bizonyíték. Az igaznak lélektani alapja van. Az ugyanis, hogy a nemzetiségek nem mindenkor követelnek és nem mindenkor tüntetnek; a legtöbbször kérnek is. Aki pedig alázatos kérésekre rendezkedik be, az meg is tanulja annak a nyelvét, akitől kérni akar. Oh be jól beszélnek magyarul a szászok, a románok, a tótok — amikor valami kérésük van!

Az általános választói jog és a titkos szavazás követelése tehát meglehetősen hamar kifakult a szélsőbali program tarka mezejéből. Mi okon támasztja fel tehát az a két megye? Az ok annak a két megyének speciális viszonyaiban rejlik. A felfrissített tanács olyan megyékből hangzik az állam felé, amelyek újabban sokat szenvedtek a szocializmustól, s mert az ellentállásra nincs meg a kellő erejük, most a megalkuvással próbálnak szerencsét. Az ijedtség szól ezekből a megyékből és nem a politikai megfontolás. Hogy ideig-óráig békességben maradjanak, számolni akarnak a szocialisták legállandóbb követelésével. S az ijedtség okozza náluk az optikai csalódást is. Azt hiszik, hogy az ország érdekében való a tanácsuk, pedig csak a saját nyugalmaikat védik. Hiszen ha kinyitnák a vármegye ablakait és elnéznének a szomszédságba vagy pláne messzebb is: vénhedtségük sem gátolhatná meg, hogy észre ne vegyék, micsoda veszedelmes tanáccsal szolgálnak az országnak.

S mi ennek, a két zaklatott vármegyének vészkiáltását csak azért nem akarjuk túlságosan elítélni, mert mentségét látjuk az ijedtségben. Elvégre, jogos ijedtség a robogó gyorsvonal megállítását is menti. De nem tartunk tőle, hogy a hevesi és a csanádi kiáltás más megyék nyugalmaát is megzavarná. Hogy az erdélyi megyék, vagy a nemzetiségekkel meglátogatott vidékek ösztön szerint is tiltakozni fognak a választói jognak ilyen, szinte korlátlan kiterjesztése ellen, az kétségtelen. De azok a tiszta magyar vármegyék sem fogják elveszteni a fejüket, amelyeknek a szocializmus még nem homályosította el a látását. Mert a szocializmus ellen védekezni kell, és csak a rosszakarat mondhatja, hogy az állam nem teszi meg a legkomolyabb kísérleteket, de az már mégis bolond védekezés volna, mely a fájós fog miatt az egész fejet akarná levágnak. S a vármegyék nagyon elgyöngülhettek, de annyit a természetes életösztönük is meg fog nekik sügni, hogy a magyar faj hegemoniáját pusztá ijedtségből nem szabad a kísérletezés kockájára tenni.

De ha valami vakság verné meg a megyéket: nem ingadozhat a magyar állam. Nagyon szomorú volna, ha az állam is az ijedtségtől fogadna el tanácsot. Szenvédéseinek ágyán hanykólódva, sok beteg kérte már az édesanyját, hogy váltsa meg a szenvedéseitől és pusztítsa el. De az anya talán mégis csak inkább nyújtja betegének az orvos (vagy akár a kuruzsló) gyógyszerét is — az elpusztítás módja nagyon is radikális orvoslás volna egy anyának. S aztán nem is éppen a beteg a legilletékesebb megmondani, hogy miként gyógykezeljék. A betegből éppen elég, ha megmondja, hogy hol fáj és mije fáj. A többi az orvos, a természet és a jó isten dolga...

A KISEMBER²²

Fáy András és akik vele annak idején az első takarékpénztár megalakításán fáradoztak, nem voltak vállalkozók. Legalább nem a mai értelemben. Nem azért rakták össze az ezreseiket, hogy néhány esztendő múlva megduplázva kapják vissza, s azért az eredeti ezresek még azontúl is ott maradjanak gyümölcsözni. A pénzből nekik éppen elég volt. De az a nagy,

emberséges szándék vezette őket, hogy a bajokkal küszködő magyar gazdát s a még alig serdülő iparost kiragadják a külföldi uzsora karmaiból. A maguk fölöslegjéből akartak valamit a takarékpénztár milliós csatornáján oda juttatni, ahol anyagi segítségre szükség volt. S úgy képzelték, hogy ennek az okosan elaprózott segítségnek a nyomán nem zsíros kamatok fognak kikelni, inkább a feltápáskodó szegények hálálkodásai. Mert azok az első vállalkozók gazdagok voltak humánus érzésekben is.

De nem illenek elhallgatni, hogy a takarékpénztár nem mutatkozott alkalmas földnek kerti művelésre. Virágok nem akartak belőle kikelni, a hála virágai sem. Annál jobban bevált pénztermő földnek. Az elszórt pénz mindenütt kihajtott, és minden szem dúsan fizetett. A takarékpénztárak tehát szaporán termettek, s ahogy egyik a másik után keletkezett, lassankint el is hagyták a humánus sallangot s mind jobban-jobban üzletként léptek a világba. A humanizmus így elveszett, de a pénz felszaporodott. A csatornák levezették a pénzt a szűkölködőkhez, és meg kellett történnie a csodának, hogy a szűkölködőktől még több pénzt vezettek vissza az intézetekhez. S egy szép napon a kisgazda és az iparos megint úgy érezte, hogy nyaka körül a hurok. Ahogy azelőtt az uzsorások karmai közül kereste a megváltást, most a takarékpénztárak ellen keresett segítséget.

Kétségtelen, hogy ez nem egészen a takarékpénztárak hibája. Ezek a legtöbb esetben színét sem látják a kisembernek. Ellenben az a sok vidéki takarékpénztár, amely kamatra veszi a pénzt a nagyobb intézetektől, s hogy megélhessen, még nagyobb kamatra adja tovább az igazi szűkölködőnek, — ez a sok közvetítő rontotta el a dolgot. A kisembernek azonban mindegy az ok, mikor a hurok ott van a nyakán, és ő másodsor is megváltásra szorul. Az ő ijedt tekintete csak a megváltót keresi. És régen keresi. A gazdasági szövetkezetek és egyéb szövetkezetek, amelyek azóta keletkeztek, mind a kisembert próbálták megmenteni. Csakhogy erőtlenekek voltak vagy éppen rosszindulatúak is. Elbuktak tehát, vagy még jobban berántották a kisembert. S a magyar levegő hangos lett a segítség, a megváltás után sóvárgó kisemberek kiáltásaitól.

Elkövetkezett tehát az ideje, hogy az állam vállalkozzék a mentésre. S az államnak vissza kellett térnie ahhoz az alapgondolathoz, amely valamikor Fáy Andrásékat vezérelte. Neki csak a humanizmusra volt szabad gondolnia, a haszon legyen a szűkölködőké. Ezért készítette elő az ipari és gazdasági hitelszövetkezetekről szóló törvényjavaslatot, mely minden emberi számítás szerint enyhíteni fog a bajokon. Ahogy ez a javaslat a kisember támogatását tervezi, az emberséges és okos. Egy központi forrásból juttatja el a segítséget minden vidékre, valahol csak illetékes patronátus alatt szövetkezetek alakultak, és ezek nem lesznek kénytelenek sarcolni, csak hogy megélhessenek. A segítség olyan forrásból megy, amely segíteni akar és nem nyereszkeskedni, és a közvetítés útján a segítségnek szánt kölcsön nem változhatik át terhes uzsorává. Szóval: ezúttal a kisember a támogató kezet fogja érezni és nem a fojtogatót.

Mármost lehetséges, hogy bizonyos pénzügyi tekintélyek elméleti magaslatról lenézik ezt a módját a rendezésnek. De mit tesz az? A kisember örvend neki, és ő tudja legjobban, mire van szüksége. Aztán meg az elmélet nagyon szép, de azért mégis bolond szabó volna, aki minden ruhát az Apolló testére akarna szabni, holott vannak púposok és féloldalúak, nagyobbak és kicsiny növésűek és mindegyiknek másfajta szabású ruha kell. A kisember viszonyai kicsinyesek, az ő dolgait ezek szerint kell rendezni és nem a magas elméletek alapján. S amikor az elméletek kitűnő férfiai már ismételten próbálkoztak a kisember dolgainak rendezésével és mindig hiába — az állam az okosabb, amikor egy napra félreteszi az elméletet s a kisembert a saját kicsinyes viszonyai közt figyeli meg. Okos segítségnek ez a módja.

Hisszük is, hogy a törvényhozás, mely hétfőn kezdi meg a hitelszövetkezeti javaslat tárgyalását, ezzel az alkotásával talpra fogja állítani a kisembert. Ideje is. De amikor ennek szívünk szerint örvendünk, mégis csak egy lépésnek akarjuk tekinteni, az első lépésnek. Mert a kis-

ember megerősítése után el kell következnie a magyar középosztály felfegyverzésének is. Ezért is illik az államnak valamit tennie, hiszen a história tanúsága szerint ez a középosztály is tett valamit az államért...

KI VIGYÁZ A KIRÁLY PÉNZÉRE?²³

vagy a Hugyecz elcsapatásának okai

Eltemettük az öreg Karikás Mihályt. Ki vigyáz majd ezután a Kis Pipa főztjére, a jófajta sertéskarajra, a tejfölös tökkáposztára, a töpörtyús túrós csuszára? S ami fő, ki vigyáz majd fölséges királyunk pénzére?

Mert neheztelés ne essék, bizony a kegyelmes miniszter urak, de még a főkincstárnokmester se vigyáz nagyon a fölséges úr pénzére. Inkább azon törik a fejüket, hogyan tudják elkölteni. Hasznosra, jóra is költetik, szegényeknek, ínségeseknek, templomokra, szobrokra; denique csak elköltenek. Még az Opera bolondériáit és a Huszár Kálmán kormánybiztos fizetését is jó királyunkkal adják ki. Pedig de nagy kár ezért a sok jó pénzért!

Azért van ez, mert nem vigyáznak a király pénzére. Csak az öreg Karikás Mihály vigyázott rá, Isten nyugasztalja szegényt.

Így volt az, ahogy elmondom sorján:

Az öreg Mihály adomázgatott, a fiatal Mihály iszogatott a Pipában, a testi jóvoltunkról pedig három derék szál legény gondoskodott. Ők szolgáltak ki bennünket, a nyalka Sándor, Hugyecz, a nyomott képű, és János, a poéta.

Egyszer csak hiába néztünk jobbra-balra, nem volt már ott János, a poéta. Megkérdeztük Karikás Mihályt, hogy ugyan-ugyan, hová lett már János, a poéta?

— Úr akart lenni ő maga is, kocsmát nyitott — mesélte az öreg Karikás.

Nos hát, nem is bírta sokáig az önállóságot János. Agyonverték Óbudán.

Fordult az idő, egyszer csak eltűnt a nyalka Sándor. Híre se volt a nyalka Sándornak.

Elővettük megint csak az öreg Karikást:

— Ugyan-ugyan, hová lett már meg a nyalka Sándor?

— Elgyöngült a lába szegénynek. Nem bírja már az örökös lótás-futást. Nyugalomba vonult.

Mint az apa, akinek egymásután kelnek útra a fiai, a legutolsót melengeti legjobban, minden szeretetünkkel a Hugyeczet dédelgettük. Hugyecz nevétől lett visszhangos a Kis Pipa, Hugyecz lett a bizalmunk letéteményese, étel-ital nem esett jól, hacsak nem Hugyecz hozta, a nyomott képű.

Egyszer csak egy szó nyilallott végig a Kis Pipán: „Nincs itt a Hugyecz, elmaradt a Hugyecz.” Az utolsó, a kedvenc, a dédelgetett.

Nem kellett semmi, csak az öreg Karikást hívtuk mennydörgő hangon. És keserűség és panasz és szemrehányás volt a szavunkban, mikor kérdeztük:

— Az Istenért, hol van a Hugyecz?

— Elcsaptam — mondta az öreg sötéten. — Elcsaptam, kikergettem a házamból.

És még mielőtt kérdezhettük volna, elmondta a történetet:

— Hogy meghalt az öreg János (agyongyilkolták szegényt), a felesége íratott egy nagyon szép folyamodást öfelségéhez, és segítséget kért. Kapott is szegény ötven forintot. Bizony jól esett neki, nagy volt a szegénysége. Aztán a Sándor is nagy nyomorúságba került. Egészen elromlott a lába. Nem volt se keresete, se pénze, se egészsége. Írt szegény öfelségének, hogy segítene a baján. Ő is kapott ötven forintot.

Az öreg egy nagyot nyelt, azután haragosan folytatta a beszédet:

— Megtudta ezt a huncut Hugyecz. Semmi baja se volt, jó keresete, jó egészsége. Mégis írt egy fölségfolyamodást és segítséget kért a királytól. Tegnap jött meg ide hozzám a levél, akibe ötven forint volt a királytól. Hát nem volt igazam, hogy rögtön elcsaptam a kutyát, aki így csalja ki a fölséges úr pénzét?

Még azt se mondhattuk, hogy igaza volt, már hozzátette a jó öreg Karikás:

— Meg aztán restelli az ember, kérem, hogy végre is mit szól majd a király: „Ej hát mindig ezek a Kis Pipa pincérei!”

És nagyon szomorú lett az öreg Karikás, hogy így pusztítják a király pénzét.

VIDÁM A KIRÁLY²⁴

A magyar nemzet páratlanul dinasztikus nemzet. Azt a halandót, aki szent István koronáját viseli, ha valóban királyi tulajdonságok ékesítik, életében már szentté avatja, legendákkal veszi körül. A szent koronának van valami csodás, valami megmagyarázhatatlan nimbusza, amellyel olyanformán vagyunk mindnyájan, amint vagyunk a dogmákkal átalán: credimus, quia absurdum. Katona József *Bánk bán*jában a lázadó Petur, aki a szabadság védelmében kész leszúrnival a királynét, térdre borul, mihelyt a király nevét hallja és szilaj, lobogó vére csöndes könnypatakká szelídülve, a támadásra vont kardot odateszi a király személyesének, Bánk bánnak a lábai elé.

Nem mai keletű tehát a magyar dinasztikus érzés, hanem vérbeliség és történelmi fejlemény. A magyar forradalmak soha sem irányultak a trón birtokosa ellen, de mindig — kivétel nélkül mindig — a király tanácsadói voltak az ok, az alkalom, vagy az ürügy, hogy vita támadjon a korona és a nemzet között.

A nemzet ilyen erkölcsi habitusából következik, hogy a magyar sokkal élénkebben, sokkal állandóbban érdeklődik királya minden, mégoly apró-cseprő dolga iránt is, mint bármely más európai nemzet. Újságaink, ha a király audienciát ad, ha nyilvános helyen mutatkozik, vagy ha ebédre hívja meg tanácsosait és kitűnőségeit a közéletnek, mindig följegyzik, hogy jókedvű, beszédes, vagy hallgató és mogorva volt-e; mert a közönség szívesen olvassa, gyönyörűséggel színezi ki ezeket a nem is mindig hiteles tudósításokat. Azután megindul a találgatás, hogy vidámságának avagy rosszkedvének mi is lehet az oka. Ebben a találgatásban mennyi kedves naivitás, mennyi szerető ötletesség nyilatkozik meg.

Újságainkból tudjuk, hogy a király, amióta most a delegációk alkalmából Budán tartózkodik, igen jókedvű, igen nyájas, igen kegyes. Minden lépéséről, minden útjáról ott van a sztereotip riport: „A király vidám hangulatban volt.” De úgy is kell lennie. Osztogatja pazar kézzel a kitüntetések, és pedig nem a történelmi nevek viselőinek és nem a gazdag tőzséreknek — akik, amint az ellenzéki rekriminálás vallja, töltik a párt-kasszát, kenik a kormányzás csikorgó kerekeit. A királyi kegy verőfénye most egy régi, talentumban és karakterben kitűnő zsrna-

lisztára, aztán két, hosszú idő óta szolgáló, hasznos munkásságú, előkelő talentumú beamterre esett. Bizony a napi krónika ehhez hasonlatos dolgokat igen ritkán jegyezhet föl, mert sem az újságíró, sem a hivatalnok nemigen fontos személyiség ott, ahol a grácia elapadhatatlan kútfeje bugyog, ahol a való, de többször a fiktív érdemeket ex offo honorálják. A király széles kedvének egy más bizonyosága, hogy meglátogatta festőink kiállítását és igen megdicsért minden silány vásznat, amelyen ecsettel festéket mázolt el a piktor. Az ebédjein szokatlan melegséggel beszélget az ő hű alattvalóival, a hadiszemlén megdicséri seregének minden mozdulatát stb.

Az ezerfejű és ezernyelvű közvélemény pedig fáradhatatlanul kutatja a király jókedvének okát. Nem kevesen vallják azt, hogy a király azért olyan nyájas, azért olyan vidám, mert a harmincmillió póthitel simán — talán igen is simán — csúszott át a delegációban. A király pedig gavallér, szívességért szívességgel, udvariasságért udvariassággal fizet.

Nem tudjuk, van-e igaza, nincs-e igaza a mindentudó közvéleménynek, amidőn a király vitathatatlan jókedvét, mindenütt nyilatkozó nyájasságát, hogy úgy mondjuk — ily culináliter magyarázza. Mi csak azt tudjuk, hogy a mi közönségünk igen nagy súlyt helyez mindenre, amit tesz, vagy nem tesz a király, amely tulajdonságunkat egyébként nincs miért szégyenlenünk. Megtörténik gyakran, hogy a közönség magyarázata ezer mértföldre jár a valóságtól; de az nem nagy baj. A kölcsönös szeretet szimptomái ezek. A király mindent szépnek lát országában, még a rossz képeket is, mert a szíve befolyásolja a szemvilágát, mi pedig hasonlóan minden szavából színes légvárat építünk, még a jelentéktelenje is kedvező értelmet nyer s megelevenedik a mi fantáziánkban. Száz esemény rajzik, ezer téma hullámzik itthon és az európai láthatáron, de ahol két-három ember összejön, mindenütt újra meg újra megismételik mint valami új, friss hírt: „vidám a király”.

És amikor előtökölődik a politikai élet legnagyobb gondja: a gazdasági kiegyezés nehéz, nyomasztó kérdése, mely mint egy mozdulatlan kő fekszik köztünk, Ausztria és Magyarország közt, ha már kifogytunk minden türelemből a kibontakozási eszközök keresésében, ha látjuk a sivár lehetetlenséget előttünk állni, még akkor is van egy vigasztaló hátsógondolatunk: Ejh mit, a király pompás jókedvében van! Hát nem elég ez? Mit búsuljunk?

Valóban öfelsege sohase volt jobb hangulatban, mint most — tehát jókedvű a magyar is. Örömben, fényárban úszik Budapest és az ország — a királyi kegy és a májusi nap életre hívó, virágot nyitó fényözönében!

AZ ERDÉLYI TETZEL²⁵

Nincs teljesen bevezetett karrier a világon. A püspökök közt is vannak stréberek, nemcsak a káplánok és plébánosok közt. Az út, hiába, magasra visz és meredek. A püspökök közt is van, akit többször emlegetnek Zichy Jenőnél vagy Rix Vilmánál. Ilyen gróf Majláth Gusztáv is, az erdélyi püspök. Számtalan alkalmat nyújt a beszédre, hol fölösleges ügybuzgóságával, hol meg ifjú kedélyének naiv felcsillanásával. Íme, besiet múltkor Kolozsvárra és egy lélegzetre végiggyóntatja az egész főgimnáziumi ifjúságot, holott az a katechéták dolga. Íme, elrobog múltkor Komáromba és elítéli magát ötszáz forint pénzbüntetésre elkereszteltetésért: holott azt már senki sem veszi vértanúságnak. Íme, feltűnik mint Wlassics Gyulának nagy személyes ellenfele és íme most már megint kikezd Umbertóval. Nem elég neki Wlassics. Kell neki egy király.

Olvassuk ugyanis az erdélyi püspöknek körlevelét, melyet vatikáni útjából visszatérően, sietett megírni egyházmegyéje papjainak. Ez a körlevél alkatánál és tartalmánál fogva nem

született sub specie aeternitatis, és így alighanem kellemesen fogja érinteni ő méltóságát, ha sorait kiragadjuk az általános figyelmetlenség sötét miliójából. Szívesen megteesszük hát ezt és levelében pontosan megjelöljük az abszurdumokat. Íme az első:

A pápa világi uralma érdekében fordul híveihez az erdélyi püspök; viszonzni szeretné azt a szeretetet, amellyel a Vatikánban fogadták a Regnum Marianum ájtatos jövevényét. A Vatikán tudniillik szeretetreméltó, valahányszor csak olyan magyar püspököt lát, aki nem akar a Vatikán beleegyezése nélkül lenni primás. IX. Pius, aki minden képzelhető alkalommal szeretete a nevét apró márványtáblákon megörökíttetni, bizonyosan kőbe vésette azt a mondását is, amellyel egykor a magyar főpapokat fogadta: „Voi siete troppo ricchi” — ti igen gazdagok vagytok. A Vatikán szeretetreméltósága innen van, e hasznos tapasztalatból. Mi következik ebből? Az, hogy a szívélyes fogadtatást — egy gavalléros küldeményvel kellene meghálálni. A számító Rampolla bíborost talán ez vezethette a jó fogadás előkészítésére a Szent Atyánál. De levelet írni a pápa világi hatalma érdekében?! Ez abszurdum. A Vatikán az ilyesmit nem honorálja. Rómában nem olyan naivak a lelkek, mint Gyulafehérváron.

Következik a második abszurdum:

Majláth püspök rablónak nevezi az olasz kormányt és azóta is bizonyára igen jól alszik, mert tudja, hogy ezen velünk barátságos viszonyban levő hatalom nem fog diplomáciai lépéseket tenni. Mi persze rögtön reklamálnók például Sturdzánál, ha egy oláhországi püspök tapintatlan sértegetésekkel halmozná el Magyarországot, de ez más, mert az a román püspök esetleg hű tolmácsa lehet a maga nemzete közvéleményének. Majláthnál azonban, hála Istennek, nem forog fönn ez az eset. Ő tehát nyugodtan követheti el e hatalmi visszaélést. Mert ez a második abszurdum, az olasz király kormányának lemocskolása, e közönséges jezsuita utilitarizmussal (pénzbevétel kell a pápának, úgymond Majláth), a pápa világi hatalmának, mondom, e közönséges jezsuita utilitarizmussal való megokolása mély hatalmi visszaélés. Ennyire nem ment annak idején Simor sem, vagy Schopper. Ők ketten bizonyára tudták, hogy az apostolok sohasem hirdették ezt: „Pénz kell Jézus Krisztusnak!” Mert pénz és világi uralom kell a Vatikánnak, ez igaz, hisz mi is mondtuk az előbb, hisz a Vatikán nem mindenben követi Jézust, de ez épp azért, mert nem a Jézus követésében gyökerezik, nem is vallási kérdés, hanem politikai, hatalmi politikai kérdés. Tehát visszaélés az, hogy a fiatal püspök körlevelében a pápa világi hatalmáért való imádkozást mintegy keresztényi kötelességnek álltja oda. Tiltakozunk ez ellen az abszurdum ellen. A püspök hatalma nem arra való, hogy híveit a keresztény dogmák és erkölcsi kötelességek terén megtévessze. A pápa egyházi feje a magyar katolikusoknak, de a pápa világi uralma, az Hekuba a magyar katolikusoknak, s ha így beszélnek a magyar katolikusok (és úgy beszélnek), akkor a magyar katolikusok valláserkölcsei fogalmi tisztábbak a Majláthéinál.

Íme most a harmadik abszurdum:

Majláth gyűlöli a törvényes olasz kormányt. Helyes. Ez a gyűlölet nem vall olyan zavart fogalmakra, mint a belőle folyó agitálás. Hiszen Lemkuhl és Müllenhofer jezsuiták, Gury páter mai követői világosan azt hirdetik, hogy *néha nem halálos bűn az, ha gyűlöljük felebarátunkat*. Majláth, ki egyházpolitikai értelemben véve, tetőtől fogva talpig lévő jezsuita, úgy látszik, benne van e rugalmas moráliskolában. Jó, de ő az olasz királyon kívül kiterjeszti gyűlöletét a más vallásúakra is. Mert körlevele más fejezeteiben azt mondja mindenekelőtt, hogy ő rangnál, vagyonnál és származásnál többre becsüli azt, hogy katolikus ember. (Van ugyan ebben egy kis hálátlanság a rang és származás iránt, mert a rangnak és a származásnak nagy része van abban, hogy Majláth ma püspök, de ez a tétel még megjárja.) Mert továbbá azt mondja ő, hogy a katolikus egyház az egyedül üdvözítő. (Ezt hirdeti sok hierarchikus egyház, például a mohamedán, a brahmán és egyebek, ez tehát nem meglepő és nem visszataszító dogma, mert bizonyos történelmi állapotból folyik és így szintén megjárja.) S mert végül azt

mondja, hogy „ne vessük meg”, hanem csak „sajnáljuk” a másvallásúakat! Hol van itt a gyűlölet, kérdezhették önök. A gyűlölet tehát, kedves uraim, nem szokott egyenes világos szókban kerülni napvilágra, ha az olasz királynál közelebb eső publikumot illet. A gyűlölet óvatos és adott esetekben a szájalom köntösébe búvik. „Ne vessük meg a szerencsétlent”, „sajnáljuk a boldogtalant”, ilyen szólásformákba is beléöltözik a gyűlölet, hiszen mindig az a legnagyobb gyűlölködő, aki a legédesebb szájú. Valóban, Majláth Gusztáv van akkora stiliszta a gyűlöletben, mint Pál apostol a szeretetben.

De hol van mármost a harmadik abszurdum? A harmadik abszurdum abban a korlátoltságban van, hogy a nagy szellemi kvalitásokkal megáldott magyar főpapságnak akad egy olyan tagja, aki a legalkalmatlanabb időben erővel világgá kürtöli a maga fanatizmusát és három esztendővel az egyházpolitika után göggel, tapintatlan frázisokkal és sértő kicsinyléssel beszél a többi felekezetekről. Steiner Fülöp igazán egy arkangyal e koraérett társa mellett.

Ezek az abszurdumok hívják ki a hazafias és higgadt Magyarország bírálatát Majláth levelében. A magáról sokat beszéltető püspök szokatlanul türelmetlen, egy értelmileg fegyelmezett episkopátusban szokatlanul meggondolatlan, a békének örvendező hazában bántóan harcias és Róma érdekében általában ágens, üzérkedvén hamis igazságokkal. Mi más mondassék hát az ő össz-egyéniségéről, mint az, hogy a gyulafehérvári püspök — Tetzelt Erdélyországban.

A KORMÁNYBIZTOS²⁶

Tisztelettel jelentettük már az olvasónak több ízben, hogy Huszár Kálmán volt miniszteri hivatalnoknak, aki tehetségeit, nem valami nagy tehetségeket, egy napon belügyminiszteri engedéllyel átváltoztatta művészeti szakértelemmé, sikerült aránylag rövid idő alatt a két legelőkelőbb színházat teljesen dekomponálni.

Midőn ezt újjólag konstatáljuk, nem az a szándék vezet, hogy Huszár Kálmánt megbuktassuk. Nem fog egy hajszála se meggörbülni. Ismerjük Perczelt. Ő nem ejti el Huszárt. Mert Huszár alázatos fölfelé. És mert Perczel gavallér mindenfelé. Neki az az elve: „tartani az embert rogyásig”. Hadd ordítsanak a skriblerék. És hadd menjen tönkre a Nemzeti Színház. De maradjon meg a Perczel gavallérsága.

Mi is szeretjük a gavallérságot és méltányoljuk a nagy urak nobel passzióit a maguk domíniumain, ahol márványvályúból etetik a lovaikat és szamaraikat — de az ország egy kissé a másoké is még a miniszter úron kívül. S azért csak egy kis szeretet kellene a Nemzeti Színház iránt — hogy azt a Huszár urat vigye vissza a minisztériumába, ahol még tán hasznos is tehet.

Itt nem tehet, csak kárt.

De nem is Perczel a hibás ebben, hanem a precedensek. Tisza Kálmán hozta be azt az elvet, nem ejteni el soha senkit. Ez egy nagy embernek egyik hibája volt. A kis emberek erényeit el nem sajátíthatják, hát a hibáit utánozzák, azt gondolván, hogy azok államférfiúi tulajdonok, s így lőn, hogy a különben igen rokonszenves és becsületes Perczel olyan a kabinetben, mint a ruhák közt a hózentráger — melynek nincs más rendeltetése: csak tartani.

Igen, ő tart, és örökké tart; hát tartani fogja Huszár Kálmánt is, amíg lehet, sőt tartani fogja egy darabig, amikor már nem is lehet. Tudjuk mi jól, hogy nem fogjuk megbuktatni Huszár urat — és csak a kritika kedvéért, olvasóink iránti kötelességből mondjuk el nézeteinket.

Főleg szeretnénk eloszlatni a közvéleményben azt a balhitet, mely a politikai körök levegőjéből burjánzott fel az intendánsi állás felől.

A politikai körökben régóta úgy traktálják az intendánságot, mint valami léha sine curát; egy-egy mágnás kerül oda:

a) aki főispánnak nem elég komoly;

b) vagy akinek szép hangja van és a fehér asztalnál el tudott énekelni fiatalkorában egy-egy duhaj nótát (van érzéke a művészet iránt — mondják);

c) aki sokáig udvarolt valamikor színésznőknek.

Körülbelül úgy tekintik, mint a bankóégetési bizottsági tagságot, hogy valakinek oda kell adni, mint egy kivételesen kellemes helyet azok közül, amiket az államélet tarkabarkasága nyújt. Mintha szétnézne a gazda a legényei között és kiosztaná a munkakört: te kaszálsz, te kapálsz, te zsákot hordasz, és így szólna az egyikhez, aki vagy kedvence, vagy a válla nem bír komoly terhet: „te pedig öntözöd a virágokat.”

Valóságosan úgy képzelik a politikai körökben, hogy az intendáns azt jelenti, hogy megkapja keze alá a balettet. Dévaj mosollyal gratulálnak neki. Igen a balett. A kurta szoknyák és az ingerlő lábikrák.

Effajta ledér fogalmak népesítik be az elmékben az intendánsi állás mezejét. Sőt egy idő óta ebben a fogalmakban buktak is meg az intendánsok. Még a közvélemény is ezeken a pontokon mozgatta meg az állásaikat. Nem azért kellett távoznia egyiknek-másiknak, mert rosszul vezette a színházat (a színház az valami mellékes), hanem a balettel szemben tanúsított óvatossági hiány volt a megölő betű.

A színházzal nem törődnek. Az megy magától, úgy gondolják. S még jó, ha egyáltalában gondolnak a színházra is, ha eszébe jut valakinek, hogy egy országnak a műveltségben való pozícióját annak első színháza jelzi a legjobban.

A hatás, melyet egy ilyen első műintézet elhanyaglása vagy emelkedése gyakorol egy országnak irodalmára, ízlésére, gondolkozásmódjára, önérzetére, értékben kiszámíthatatlan. Hát még az idegeneknél mennyit nyom a megítélésnél a színház, az egyetem és az akadémia nivója! A Burgtheater büszkesége Bécsnek. A parlamentje komiszabb, durvább, mint a szkuptsina Belgrádban, de mert egyeteme világhírű, s a Burgtheater kiállja a versenyt a Theatre Francaise-val is, Bécs a legműveltebb nyugat-európai városok közé számít.

Mi nem vagyunk se nagyon szegények, se nagyon gazdagok. A parlamentünk meglehetősen, az egyetemünk egy kicsit gyenge, az Akadémiánk egy kicsit primitív, de a Nemzeti Színházzal bátran oda lehetett volna állni, csak még Podmaniczky Frigyes és gróf Keglevich István alatt is a világ legkülönb publikuma elé. Isten különös kedvezésből csak úgy hajigálta le nekünk a nagy művészeket.

És most ez az egyetlen büszkeségünk megy tönkre e szerencsétlen Huszár alatt. Mert bár a nagyúri intendánsok se tettek sokat a művészetért (kivéve talán Keglevichet), de legalább bizonyos non chance-szal vették, hagyván dolgozni alantasabb közegeiket, akik értették. Ők tudták, hogy nem tudnak hozzá. Nem voltak bürokrata. Költöttek néha ok nélkül, intézkedtek néha rosszul — de nem forgattak fel semmit, mert lusták is voltak hozzá.

De e szerencsétlen bürokrata, aki megszokta, hogy kilenctől kettőig intézkedjék, végezzen, igazítson, rendeleteket kitaláljon, szekírozson, akinek az esze diéténklasszisokon jár, aki két részre osztja az emberiséget: kegyelmes urakra és nem kegyelmes urakra, aki egész életét megörnyedt díjnokok és felfuvalkodott hivatalchefek közt töltötte s most egyszerre chefek

nélkül találván magát, mint a kertésszé avanszírozott kecske, artikulátlan ugrádozásaival összetapossa a virágpadokat.

Nem megyünk bele a részletekbe. Arra nincs tér. Csak egyszerűen kiemeljük, hogy a Nemzeti Színház üres volt a télen; hogy az eladott silány külföldi darabok egytől-egyig megbuktak, hogy a hazai produktumok, az egy Dóczy darabját kivéve, melyet rossz előadással tettek tönkre, a Szigligeti előtti kor gyermekes gagyogásaira emlékeztettek, s ami még ennél is figyelemreméltóbb, hogy a legjobb művészek is elvesztvén ambíciójukat, ez értelmetlen vezetésben elkedvetlenedve, hanyatlást mutattak, s egyéniségük vesztett vonzóerejéből, s ezáltal, magától értetődik, az intézet is.

Az Operáról nem is szólunk: az egy galimathias, nem opera. De az legalább sohase volt jó. S nem sokat siránkozunk afölött, hogy sohase volt rosszabb, mint most. Az Operát, melyet a külföldiek számára kell fenntartani az eddigi miniszteri indokolások szerint, éppen csak a külföldieknek nem is volna szabad megmutogatni. Jó volna azt valami bérlőre rásózni és levenni róla a magyar királyi jelleget, mely egy dohánytrafikon sincs annyira megviselve, mint itt. A mi Operánk, amelyben az egyik énekes németül gargarizálja a torkát, a másik franciául, a harmadik olaszul, valóságosan „a hangok alkonyának” nevezhető — mint a kontinens divatból kijött nevezetességeinek tápintézete.

De a Nemzeti Színházért kár. Több, bűn. Az a szegény beamter talán nem is tehet róla. Hiszen az meglehet, hogy ő jót akarna. De nem ért hozzá. És azt ő nem képes megérteni, hogy a tanulatlan orvos kész hóhér, és hogy a tanulatlan intendánsnak csak egy erénye lehet, ha csibukozik és nem avatkozik semmibe. De ő avatkozik. Ő tesz-vesz mindent, csak éppen hogy nem énekel. De ha benn volna a szolgálati pragmatikában, még talán énekelne is.

Folytatja az ő beamteri játékeit. Vannak kedvencei és vannak nem kedvencei. A kedvenceket szerepelteti és igen csodálkozik rajta, hogy azok kedvencei neki, és még sincs hangjuk. A minisztériumban ha valakit kineveznek titkárnak, hát az mindjárt titkár, míg ellenben ha itt kinevez valakit első énekesnek — hát még sincs hangja. Különös. Nagy keserűségeken megy keresztül. A színészek látják félszeg intézkedéseit, kínos vergődését, hát lenézik.

De a szemébe alázatosak. Mert tudják, hogy az intendáns üldözi, akiket nem szeret. Az intendáns pedig csak a hízelgőket szereti. Ennél fogva hízelegnek. És mert a hízelgésnek édestestvére az intrika, intrikálnak is. Azt is tudják, hogy nem a művészi sikerek tartják meg őket pozíciójukon, hanem az intendáns jóakarata. Tehát nem keresik a művészi sikereket, hanem az intendáns nyájas szemhunyorításait. A szerzőkkel úgy bánik, mintha az írnokai volnának, tehát nem írnak. A kritikusokkal úgy bánik, mintha azok nem az ügyet szolgálnák, hanem mint valami végzetes ellenség, irtandók és megvetendők volnának. Néha még bosszúálló is a kis kedves. Ha valamelyik lap lebírálja, elv[e]szí tőle a jegyét. Ha valamelyik író nem veszi le előtte elég mélyen a kalapját, nem adatja a darabjait. Nagy szerencse, hogy nem nyakaztathat. Szóval, úgy viselkedik, mintha ő árendálná a színházakat, a színészeket és az egész országot, és senkinek semmi köze ahhoz, hogy mit csinál velök. Odáig megy az önértetben, hogy komolyan veszi magát.

A bohémvilág roppant hibái közé beültette még a beamtervilág hibáit is, a stréberséget, léhaságot, besúgást, a vaskalaposságot, — a talentumok fumigálását s ezzel dekomponált mindent. Olyan levegőt teremtett, melyben a múzsa nem élhet meg, akinek a karjára ráhúzta azt a vitorlavászon vendégujjat, amit a beamterek szoktak viselni a jobb karjukon.

Úgy bánik e gögös színpadi királyokkal és vezérekkel, mint a díjnokokkal. S e féktelen szellemek lenézik azért; elvesztette a tekintélyét, ők pedig elvesztették a kedvüket. Mind a két színház forr, lázadozik, méltatlankodik, gúnyolódik és nevetkérez — a közönség pedig bosszan-

codik és szívszorongva látja elsatnyulni a Nemzeti Színházat, az ország gyöngyét és nem tudja kitalálni, mi a baja.

A művészi nívó megy lejjebb-lejjebb, a deficit megy feljebb-feljebb. Eddig számokban hetvenezer forintra tehető. Az erkölcsi deficitet pedig nem is lehet számokban kifejezni. A kritika napról-napra követeli, hogy tegyenek végre a színházak élére egy arra való értelmes embert.

Ha pedig ez lehetetlen, — akkor inkább adják vissza a léha, cigarettázó mágnás-intendánsainkat!

De hasztalan. Perczel tartja Huszárt, mert a mi közéletünk e szomorú deklinációba van belegörbülve: Én tartok. Te tartasz. Ő tart.

A POLGÁRMESTER SZEMPILLÁJA²⁷

Mondják, hogy a Márkus József főpolgármesterségében sok része van e daliás ember szempillájának. Történt ugyanis, hogy a főváros által századvégi gyorsasággal épített kaszárnyák közül avatták fel valamelyiket. Tüzérkaszárnya volt-e avagy lovassági, nem tudjuk már, de bizonyos, hogy nem volt sem kórház, sem iskola, mert a fővárosi tanács nagy dicséreteket aratott érte. Ez alkalommal tehát borongó őszi párákban úsztak a jelenlévők, a hatalmas tanácsnokok föltűzték volt a Ferenc József-rend lovagkeresztjét, mely őket a hivatalos létrán egyenrangúvá teszi a miniszteri segédtitkárokkal; a bizottsági tagok továbbá frakkban jelentek meg (nappal!), ami őket egyenrangúvá teszi a régi Sartorykkal; az égen bárányfelhők úsztak (egy fodros hasadékon át bizonyosan le is nézett az öreg Sartory az öreg Radeczkiel, hogy milyen szép az utódokat így együtt látni), mondom, az égen néma bárányfelhők úsztak, és a természet titokzatos kohója ideleln elhallgatott. Érthető következtetéseként annak, hogy Márkus József beszélt, ki szónoknak is kiváló, ámbár az ő beszédei is szokás szerint vesztenek nyomtatásban. Valóban, mondom, Márkus József beszélt és éppen hogy igen beszélt, javában beszélt, mikor a bárányfelhők mögül egy éles napsugár vetődött a szónok fejére s Zrínyi-szabású mentéjére. Más szóval mondva, Márkus Józsefre kegyetlenül rásütött a nap. De mit a nap Márkus Józsefnek?! ... Márkus József, dacára a napnak, a napsugárnak és a Fraunhoffer-vonalaknak, dacára az egész naprendszernek, egészen nyugodtan végigmondta a maga monológját. Elmondta hibátlanul, a kellő alanyokkal és állítmányokkal, a zárójeleknél kellő hangsúlyesztéssel, az utolsó kikezdésnél kellő hangemeléssel. Szóval, nagyszerűen viselkedett Márkus József, úgyannyira, hogy egy jelenlevő igen magas állású és igen mérvadó dignitás így szólt:

— Ez aztán a férfi, főpolgármesternek való! Húsz másodpercig süt az arcába a nap és neki a szempillája sem mozdul...

...E döntő negyedóra óta két esztendő múlt el. A férfias szónokot azóta erős szervezete a főpolgármesteri székbe vezérelte, a személyek, szóval, változtak, a hagyományok ellenben megmaradtak, a főváros költségvetését most is minden évben kinyomatják, de a szegényalapból és egyéb adományokból nyújtott községi segélyekről még most sem nyomtatják ki a listát, nehogy gonosz újságírók ebben lássák meg a legerősebb protekciós rendszert; továbbá a tanácsi ügyosztályok és albizottságok azóta is a régi jó humorral látják el a vízvezetéki ügyeket és egyéb földalatti dolgokat, maradt minden a régiben, a karaván halad, a gyalogosok meg nevetnek és mérgelődnek, kaszárnyák és kórházak épülnek, és Márkus József rég nem szónokolt ugyan, de azért már megint kell beszélünk a szempillájáról.

Tudniillik a fővárosi ügyek ma már oly rohamos fejlődésben vannak, hogy Sartoryék többé nem elégszenek meg a jámbor együgyűséggel, a filiszteusok makacs maradiságával, hanem haladni akarnak ők is. Az új és a régi városházát megcsapta a kor szelleme és Sartoryék most már bűnbe estek! A tegnapelőtti közgyűlésen tudniillik Polónyi Géza egy új szálát tűzött a régi érdemek viruló hagymakoszorújába. Erős illata van ennek a gyermekded ajándéknak, a többi nem is érzik mellette. Illata ugyanis azt regéli, hogy a városházán vagy pénzben adtak sápot, vagy baráti szolgálatkészségben(?), akárhogyan, szóval, de megsértették a közhivatalnoki kötelességeket. Kicsoda tette ezt vajon?!... Sartoryék nem akarják kinyomozni és Sartoryék ezzel maguk is beleestek a bűnbe.

Polónyi Géza a közgyűlésen kétségtelenné tette, hogy a fővárosi árlejtések rendszere tiszta falsum és komédia. A nyilvánosság csak színlegesen van meg, tényleg azonban egy titkos viszony fűz össze egyes liferánsokat egyes osztályokkal. Ezek az igazi „legkedvezményezetttek”, azután még a pályázat kiírása előtt ismerik a feltételeket s már az árlejtés megtartása előtt be is szerzik a szállítani való portékákat. Hogyne, mikor ügyis bizonyos a dolog! Így derült ki ez most régebbi alapos gyanúk után, az új János kórház részére történt bizonyos szállításoknál. Polónyi Géza ezt „leleplezte” — és Sartoryék az eset fölött napirendre tértek!... Csak a Halmos János lanyha ígérete mentette meg ezt a momentumot a teljes erkölcstelenségtől. Szenny és por száll íme abból a rozoga hombárból, melyet fővárosi adminisztrációnak hívnak. Polónyi fölkarvarja a szemetet, és Sartoryék azt mondják erre: „mi nem bánjuk”, — a polgármester keserűen ígéretet valami bizonytalan elégtételt, és végezetül van egy, aki semmit se mond az egész ügyre. Márkus József főpolgármester ez. Por és piszok száll a rozoga alkotmányból, Márkus Józsefet ez nem alterálja. Neki nem mozdul a szempillája. Mit neki a por és a szemet, mikor neki már a legfényesebb égitesttel, a nappal volt dolga!!... Majd bizony Márkus Józsefnek megmozdul a szempillája! Hogy is ne! Tán azért a szemernyi kis igazságért?!... Egész férfi a főpolgármester, minden csekélységre nem mozdul meg a szempillája...

...Főpolgármester úr — kérjük alázattal, méltóztassék már hunyorgatni is egy kissé.

PARLAMENTI KARCOLATOK

RECEPTEK²⁸

Tegnap cikkünkben fel volt vetve, hogy a parlamentarizmus mostani betegségében milyen orvosszerhez nyúljunk. Ehhez a kérdéshez akarok még néhány szót fűzni.

Hogy ez a betegség megvan, az kétségtelen. A parlamentarizmus kizökkent nálunk természetes formáiból. S azt a szerencsétlen alakulatot vette, hogy nem a többség az úr. Mindenki inkább, mint a többség. Kormányok sorra buknak, akiknek megvan a többségük. Mindenki buktatott már meg kormányokat; a kisebbség távozásra kényszeríté Tiszát, bár többsége volt, a király távozni kényszeríté Wekerlét, bár szinte többsége volt, Szapáryt megbuktatta a kabinetje, mindenki megmutatta már haragjában az akaratát, csak a többség nem.

A többségek látták ezt kezdettől fogva, de türelmük nemes forrásokból eredt. Kerülték a kollíziókat, mintegy érezve, hogy parlamentarizmusunk még fiatal, erősödni kell, s ha megőrizhették a látszatot, szívesen hagyták rá a bevégzett tényekre, hogy azok az ő akaratukkal is megegyeznek. Megvoltak a sztereotip mentegető jelszavaik az ilyen esetekre. Ne haragítsuk a királyt. Ne ingereljük az ellenzékét. Ne veszélyeztessük a 67-es alapot.

Ilyen módon döcögött a parlamentarizmus, döcögött, de meg lehetett vele élni. A többség az aktuális politika vivőjének tartván magát a mi speciális viszonyaink mellett, hol annyi a kényes pont, bizonyos óvatosságot sajátított el, ebből nőtte ki magát a szerénysége, szerénységéből a gyámoltalansága.

E gyámoltalanság korszakából datálódik a kisebbségnek belekóstolása az obstrukcióba. Ízlett neki, mint Ádámnak az alma — mert tiltott gyümölcse a parlamentarizmusnak. Még ez se lett volna nemzeti szerencsétlenség. Einmal ist keinmal. De idők jártával egészen az almaevésre adta magát, s lőn, hogy a mostani állapotok szerint csak az a törvényjavaslat megy keresztül, amit a kisebbség is akar, sőt egy nüánsszal még rosszabbul állunk — ma már olyan javaslat se mehet keresztül, amit az *egész nemzet* akar, ha a kisebbség fölhasználhatja taktikai célokra a megakadályozást.

Ily viszonyok közt végtelenül tökéletlen és bizonytalan apparátusnak bizonyul a parlament, de minthogy nincs helyébe mit tenni, minden módon meg kell menteni az elbukástól.

Politikai körökben két mód van fölvetve, nem komoly alakban még, de csak mint kombináció a jövő teendőkre nézve.

Az egyik mód: a fúzió Apponyiékkal.

A másik mód: a házszabályok revíziója.

Mind a két módnak vannak hívei is, ellenzői is a szabadelvű pártban.

Szólván pusztán a két módról, egészen vaslogikával lehet dolgozni — világos lévén, hogy a házszabályok revíziójába csak akkor lehetne belekezdeni, ha Apponyiék is helyeselnék és feltétlenül támogatnák ebben a szabadelvű pártot. Akkor is kétes, sikerülne-e? Mint már tegnap is mondtuk, az a kormány, amelyik ennek a megcsinálásába kezd, belehal és csak a meghalás biztos, de a megcsinálás nem.

Mármost, ha Apponyiék ilyen nagy dologban a parlamentarizmus megmentésének ügyében föltétlen barátságban küzdenek végig egy nagy kampányt a szabadelvű párttal, a fúzió már ezzel mintegy megtörténik.

Amiből önként következik tehát, hogy ha a két orvosságból akarják bevenni valamelyiket a parlamenti válság nyavalyája ellen — az okosan megfontolva — csak a fúzió lehet.

Mert ha a fúziót megcsinálják — akkor a házszabályok revíziója esetleg mellőzhető. Ha ellenben a házszabályok revíziójához nyúlnák, akkor az Apponyiékkel való fúzió mellőzhetetlen.

Vagyis más szavakkal, az első móddal lehet mellőzni a másodikat, a második móddal nem lehet mellőzni az elsőt — ezért az elsőhöz kell nyúlni.

De ez mind akadémián van fölvetve — mert se a kormány szándékait nem tudjuk, se az Apponyi nézeteit nem ismerjük.

A magunk nézete szerint pedig se az egyik mód, se a másik mód nem biztos. Mert az Apponyiékkel való megszaporodás esetén is lehetnek sikeres obstrukciók — mint a mostani volt —, és a szigorított házszabályok, a klotúr mellett is lehet a parlament működését teljesen megakadályozó botrányokat inszcenírozni — nem messze kell menni példakért.

Igazi orvosság csak egy van, ami biztos — de az lassú, hosszú évek múlva gyümölcsöző.

Jobban nevelni a népet és megszigorítani a választási törvényt.

Hogy a nép jobb nevelésénél fogva megkülönböztesse a handabandázókat a komoly emberektől — és csak komolyakat válasszon a parlamentbe.

S hogy a megszigorított törvényenél fogva szolid erkölcsi gyökerei lévén a képviselőnek választókerületében, ne szoruljon rá ríktó hazafisággal tartani ébren maga iránt a figyelmet.

A PARLAMENT ESZTENDŐJE²⁹

A parlament esztendője... De tessék elhinni, hogy a parlament ebben az esztendőben nem is volt parlament. Vagy ha volt, csak annyiban hasonlított más esztendők parlamentjéhez, mint a negatív felvételek a fotografiához. Ami ezen világos, azokon sötét és megfordítva. Mert hiszen tudvalevő, hogy az idén mindig szünet volt a munkaidőben, és lázasan folyt a munka, amikor rendszerint a szünet szokta boldogítani a tisztelt honatyákat. Márpedig hiába panaszkolta Rakovszky, hogy neki nem adtak szeptemberben és októberben munkát — nem kell ám mindent elhinni. Úgy lehet, hogy nagyobb az ő keserősége, mert júliusban és december végén még mindig munkában kellett görnyednie. Elkeseríti ám az ilyesmi az embert!

Ámbátor némi őszinteség abban is lehetett, amikor a munkahiányon panaszkodtak. Hisz olyan fiatalon ugrott ebbe az esztendőbe a parlament. A tavaly világra jött parlamenti bábék ijesztő rohamossággal nőttek, s mikor az új esztendő megjött, egész csomó bábé kiáltott fel:

— Harapni valót..., mert nekem már kinőttek a fogaim...

És úgy is volt. Alig göngyölt ki a kormány a költségvetést, mint valami meséskönyvet: a bábék hangosan kezdtek morogni. Mit, mesék? Mit, képek? Ők harapni akarnak. Embereket, intézményeket, s amit csak harapni lehet. Különösen a néppárti bábék voltak nagyon türelmetlenek. A szájuk, mint a régi udvarházak kapuja, örökösen nyitva állott, és minden babonás lélek keresztet vetett, ha ezeket a szájukat meglátta. De a negyvennyolcas bábéknak is hamar kibújtak a fogaik. Míg más időkben szelíden majszoltak valami témán, csak éppen hogy megismertessék magukat, és egy-egy kis bábé boldog volt, ha jóakaró csöndben szavalhatta

el, hogy miben ért egyet a tisztelt előttestel, ellenben mi az, amire nézve kénytelen az ő szerény nézetét elmondania — addig ebben az esztendőben ők is mindjárt harapni akartak.

S a véletlen kedvezett nekik. Valami erős áramlat indult és felszínre dobott egy szót:

— Összeférhetlenség!

Vagy ahogy magyar fülnek szokottabb:

— Inkompatibilitás!

Ebből a mindenképpen kedvesen hangzó szóból táplálkozott eleinte valamennyi parlamenti csecsemő. Mindegyik bele próbált harapni a parlament valamelyik régi tagjába, akit ilyen vagy olyan okon összeférhetetlennek talált. Sorra nevezték meg a kiszemelt összeférhetleneket és a néppárt egyik reményteljes bábéja, a sóskúti Kálmán Károly, valósággal osztráknak nézte az inkompatibilis képviselőket: egy-egy ebéd előtt egész tucatot akart belőlük elnyelni. Huh! – micsoda félelmes napok voltak azok! Legalább milyen félelmeseknek látszottak! A ház elnöke alig győzte a csöngetéssel. De szerencsére ez a folytonos csöngetés nem azt jelentette, hogy sorra haláloznak el a kiszemelt áldozatok. A jelentősége csak az volt, hogy az éhes bábék folyton lármáztak. Mikor azonban a miniszterelnök hajlandónak mutatkozott, hogy az összeférhetlenségi törvény revíziójára bizottság küldessék ki s mikor a bejelentett összeférhetlenségi esetekről sorban ítélték a bizottság: ez a harapós korszak lealkonyodott, s a csönd egyelőre helyreállott.

Ámde már ebben a kritikus időben is kitűnt, hogy a parlamenti fiatalság, amely a szájával vétkezett, a szájával fog bűnhődni is. Mert alig múlt el a budgetvita, a Ház asztalára került a bűnvádi perrendtartás reformjáról szóló törvényjavaslat, s mikor ennek a sajtószabadság korlátozásának látszó rendelkezései világra segítették a nyári obstrukciót: fenyegetve jelent meg a szemhatáron a – klotúr. Szájkosár azoknak, akik a szájukkal vétkeztek. Hosszú heteken át tartott ez a viaskodás (vulgo: obstrukció) s csak a nyár végén szakadt meg, mikor valami kompromisszum történt, és ezzel a csönd és békesség visszatért. De ez a nyári kompromisszum világosan ezt jelentette:

— Elmarad a klotur, ha újévig megálljátok hallgatással.

Szóval: ha senki sem fog sokat beszélni, akkor nem is szükséges a beszédet elfojtani. És immár újesztendőig nem is lett volna több zavar, ha az osztrák parlament elfér a bőrében. Minthogy azonban a nyári kompromisszum megtartásának föltételei között benne volt, hogy a szélsőbal csak az esetre tartozik simán átengedni a kiegyezési provizórium javaslatát, ha a kormány alkotmányos formák között terjesztheti be, másrészt azonban az osztrák parlament megzavarodása egy második és immár nem a régi formák között mozgó provizórium be-terjesztését tette szükségessé: a kompromisszum föltétele elesett, s a szélsőbal december derekán, sokkal kedvezőbb helyzetben, másodszor is előszedhette az obstrukciós fegyvereket. És itt, éppen a reá nézve kedvező helyzet következtében, ezek a fegyverek győzelemre is vezették. Ha ugyan győzelemnek merte volna nevezni azt a szomorú dicsőséget, hogy a törvény létrejöttének megakadályozásával a rendelet kibocsátásának kényszerébe kergette a kormányt.

Ah, ezek izgalmas, de a szélsőbalra nem nagyon dicsőséges napok voltak. Sőt az esztendő végére készen volt ellenük a nagyon is igazságos ítélet.

— A nyáron feladták a harcot, amikor még nem mentették meg a sajtószabadságot, a télen pedig folytatták a harcot, amikor már a parlamentet és az alkotmányt is megsértették.

Így homályosította el a szélsőbal a második obstrukcióval azt a kis dicsőséget, amit az elsővel még kivívott.

...Nagyon természetes, hogy az összeférhetlenségi hajszában és a két obstrukcióban nem merült ki a parlament teljes munkássága. Ó nem. Az évente szokásos és visszatérő javaslatokon felül az idén is sikerült egy-egy érdekes javaslatot törvénné emelni. A telefon államosítása, az állami számvitel szabályozása, a díjnokok fizetésének javítása, egész sor vasúti és kereskedelmi javaslat vált törvénné; és ami az esztendőnek jóformán legnagyobb szenzációja volt —, *a magyar katonai akadémia* igéje is ebben az esztendőben vált testté. Sok tekintetben volt ez érdekes momentum a parlament esztendejének, mert nagy idő után lefegyverezte a nemzeti pártot, mely ettől a pillanattól fogva megvalósulóban látta a nemzeti aspirációk címén programjába vett legfőbb követelést; de érdekes volt ez a momentum kivált azért, mert a pozsonyi szoborleleplezés alkalmával ért mellőzés után a király nagy jóindulatának hírért hozta a neheztelő parlamentbe és csak első fecskéje volt annak a bűvös tavasznak, amelyet a királyi szív nagysága borított a fölleskült magyar nemzetre. Ebben az esztendőben a király egész szívével fordult a magyar nemzet felé, és a parlament legizgalmasabb napjain is mérsékelte a szenvedélyeket a hála, a királyhoz való szeretet...

A VÁNDORLÓ GRATULÁNSOK³⁰

Az újévi gratulációkhoz négy dolog kívántatik: szónokok (ez mindig akad), egy miniszterelnök (most három éve nem volt), egy párt és egy *félkör*, ahol a szónokok beszélhessenek. Miután ebből három kellék megvolt — és a negyedikről senki se hitte, hogy nem lesz meg, az idén is nyugodtan láttak hozzá a mamelukok újévi kötelmeik teljesítéséhez.

Akik nincsenek vadászaton és akik fel tudnak kelni reggel 10 órára, mind összegyűltek a klubba megkopasztva. (Máskor csak a klubból való elmenetelnél érzik a megkopasztást, tudniillik a kártyázó mamelukok.) Igen, ma mindenki meg van kopasztva. Már kora reggel jöttek öhozzájuk is a gratulánsok: újságkihordók, házmesterek, klubszolgák és mindenféle boldog újév kívánók, hát valósággal mindenki boldognak érezte magát a klubban, mert az az érzés dominálta, hogy ő most nincs otthon.

Öröm volt nekik beszédet hallgatni. Máskor ez is rossz multság. De ma jó. Jobb, mint a zsebbe való nyúlkálás. Azonfelül az Örley Kálmán beszéde valóban szép és *finum* beszéd volt — denique Bihar megint egy derék ember küldött —; de a legérdekesebb a beszédjében mégis az, ami nem volt benne. Amit Tisza Kálmán állítólag kitörült. Olvastuk valahol, hogy ez egy passzus volt a fúzió ellen. S hogy ezt éppen Tisza Kálmán törülte ki. Ez egy kis szenzáció.

De semmi esetre se magyarázandó oda, — ahová a fúzió barátjai magyarázzák. Ma, mikor Apponyi és Horánszky oly becses segítséggel voltak, nem helyes a *kosarat* megmutogatni, sőt ehelyett inkább néhány virágot érdemeltek volna — kosár nélkül.

Ezek után elindult a párt a budai palotába a kormányelnökhöz, illetőleg a pártvezérhez. Vagy száz fiáker húzódott végig a kígyózó Albrecht úton, messziről úgy tűnt fel, mintha fekete cserebulyok másznának gänzemarsban. A szép hófehér világban ezek a mozgó fekete kockák!

Minden úgy folyt le, mint egyébkor, mint évek sora óta mindig, kivéven azon egy esetet, midőn egy ilyen gratuláció alkalmával a mellékteremben Szapáry alatt leszakadt a csillár szörnyű csörömpöléssel, éppen abban a percben, amikor Szapáry beszélni kezdett.

A mamelukok összerezzenek, s bár derült ég mosolygott a párt feje fölött, némely babonások azt hirdették:

— Több évet nem ér a palotában.

Ezt az eseményt akkor megírta e sorok írója — és csakugyan ez volt Szapárynak az utolsó újéve.

Ma nem szakadt le a csillár és semmi természetfölötti dolog nem történt, amiből jósolni lehetne. Hanem egy most is nyilvánult: hogy a párt őszintén ragaszkodik Bánffyhoz.

A nagy díszterem szinte zsúfolásig megtelt, s midőn a szárnyas ajtó kitárult, és megjelent a miniszterelnök szépen megfésült, fekete új ruhákba öltözött kabinetjével, percekig tartó éljenzésben tört ki a ragaszkodás kifejezése.

De baj kerekedett. Annyi ember volt, hogy jó ideig nem bírták megcsinálni a szükséges félkört. No, de végre is eligazodtak és Lukács Béla szóhoz juthatott.

Szépen, tartalmasan beszélt, zajos tetszés mellett. Lukács Béla jó stílusú, íróember. De ez a beszéd még tőle is váratlan volt, annyira gondosan és formásan, bizonyos ízléssel fonódtak benne egymásba a gondolatok, és nem volt benne semmi fölösleges.

Bánffy válaszát, mely egyes részeiben nagy hatást keltett, átadom a vezércikkírónak (ami az övé, az az övé), bátor, határozott, sőt kemény beszéd volt, de azon a helyen, ahol a függetlenségi obstruálókat elítélte, a párt még gyengének találta. A „hús ember könnyelmű föllépése” kifejezésnél a palota egy régi lakója, Tisza Kálmán, korrigált bele egy szót.

— Hazafiatlansága — mondá halkán, mire, mint egy nagy echó száz hang dörögte:

— Úgy van, hazafiatlansága!

Denique: Tisza Kálmán hol törül, hol korrigál.

A miniszterelnöknél végzett tisztelgések után újra félkerekedett az egész párt, most már a miniszterekkel is megszorodva, áthajtottak a Sándor utcába a Ház helységeibe, ahol ősi szokás szerint a Ház elnökénél tisztelegnek.

Szilágyi Dezső már ott várta az érkezőket az I. osztályú teremben. Nem is egyedül volt, gróf Apponyi Albert és Horánszky állt mellette.

Első eset, hogy ők is eljöttek a Ház elnökéhez — ezáltal kifejezve, hogy az elnök nem egy párté, az egész házé.

Itt is csak nagynehezen lehetett a félkört megcsinálni. (Az ember sohse tudja, miben szenvedhet szükségét.) Végre elmondhatta Rohonyi Gyula kissé vidékies ízű beszédjét, s azután Szilágyi Dezső szólott, roppant óvatosan megmaradván a szokott témájánál, a kötelességtudás, a túlzásoktól való tartózkodás és az önmérséklet kidomborítása mellett. Egy igazi elnöki beszéd volt, a nagy angol speakerekhez méltó, se több, se kevesebb nem volt benne, mint amennyit éppen az ünnepi alkalom kívánt.

Elvégezvén beszédjét, báró Bánffyhoz lépett és azzal fogott először kezét, aztán tovább *sietett*, hogy egyenkint megszorongassa barátai kezét, s évelődhessek velök. Tisza Kálmán Apponyi Albertnek kívánt boldog új évet, majd Horánszkyval beszélgetve, utóbbi beszédjét dicsérte meg nagyon melegen.

— Nagy kitüntetés az nekem — felelte derült arccal Horánszky.

Erre Szilágyi a homlokára ütött.

— Nini, hát menjünk be a büfébe... majdnem elfelejtettem.

Erre megnyitatta a szomszéd szobát, ahol gazdag büfé várt a gratulánsokra.

Igen nagy volt azonban a csodálkozás, mert az elhagyatott helyen, amelyről azt gondolták, hogy ott a madár se jár, már ott találták vígan falatozva Fabiny Teofílt és Zichy Jenő grófot.

Amely leletnek is, de kívánt a büfének — igen megörültek a haza gondos atyái, mert már éhesek valának.

ORSZÁGGYÜLÉS³¹

Különös volna, ha a Tisza egy napon besétálna a szegedi magisztrátushoz és engedelmet kérne, hogy egy kicsit kiönthessen. Pedig az a rakoncátlan folyam, amelynek még az alkotmány veszedelme sem tudott gátat vetni, az obstrukciós tábor ma ilyenforma kívánsággal állított be Szilágyi Dezsőhöz. Tele volt haragos indulattal, ki akart áradni és mégis megkérdezte előbb az elnököt, hogy nincs-e kifogása, ha napirend előtt egy kis vihar keletkeznék? Szilágyi pedig úgy tett igazságot, hogy a vihart ugyan nem engedte meg, de nem kifogásolta, hogy egy ember a napirend előtt is beszéljen. Hadd öntse ki, ami a párt szívét nyomja, mert különben még bele talál betegedni.

Ott állottak tehát a haragos vezetők és keményen tanakodtak.

— Ki legyen az az egy?

Az ám, ki legyen? Justh Gyula nem jött még vissza az ünnepi pihenésből (talán még nem is tudja, hogy távollétében elnászpágoták), csak Kossuth Ferenc, Polónyi Géza, Hentaller Lajos és Bartha Miklós nézett össze, hogy melyikük is volna a legalkalmasabb a napirend előtti viharfúvásra. De nem igen tudtak megegyezni. Eleinte úgy volt, hogy Kossuth Ferenc lesz az elnöki engedéllyel felruházott egyetlen szónok. De az Ugronisták ebben bizonyos mellőzést találtak volna. Viszont Polónyi sem az az ember, aki az egész szélsőbal nevében ronthatna a miniszterelnök újévi beszédének. Úgy alkudtak meg végre – Visontai Somában. Hadd beszéljen ő, aki egyik pártárnyalathoz sem tartozik és mégis függetlenségi ember. A haragos vezetők utólag még szerencsésnek is találták ezt a választást, mert a végén mégis csak kockáztatott dolog az ilyen kirohanás, és ha talán blamázs ütne ki a dologból, inkább érje Visontait, aki egyik párthoz sem tartozik.

Úgy is történt. Már tudniillik, a blamázs csakugyan utolérte szegény Visontait. Mert amikor kritikát próbált mondani a miniszterelnök újévi beszéde fölött s a lesben álló szélsőbal mindenféle sebző közbeszólással csinálta hozzá a viharos hangulatot, Bánffy Dezső a legnagyobb lelki nyugalommal vetette el a kérdést, hogy mi a nagyobb sértés: a hazaárulás vagy a könnyelműség? Mert ő könnyelműséggel vádolta az obstrukciókat, de azok a hazaárulást olvasták a fejére. Ő turbulens elemeknek mondotta a szélsőbal embereit, de azok az ország érdekeinek elárulásával vádolták a többséget. S megcsinálván ilyenképpen a mérleget, a miniszterelnök bizonyos melankóliával mondhatta, hogy a sértő szavak használatában, a gyanúsítások erejében még az ünnepi napon sem tudott versenyezni a dicső szélbali táborral.

Visontainak mintha megindult volna az orra vére. Mert szép ugyan, amikor az ember ki-mondja, hogy megverek valakit, vagy engem valaki — de hinnie kell az embernek, hogy ő nem lesz, akit megvernek. A miniszterelnök becsületes mérlege után pedig olyan diadalkiáltás dörgött a levegőben, hogy a szélsőbal a legnagyobb jóakarattal sem gratulálhatott Visontainak. Ám erősen izgett-mozgott már Polónyi, hogy kiköszörüli ő a csorbát. S alig jelentette az elnök, hogy a miniszterelnök hiteles másolatban megküldötte a kvótára vonatkozó királyi döntést, Polónyi úr nyomban készen volt az indítványával, hogy a fontos aktát napirendre kell tűzni.

— Úgy van! – erősítgette Holló Lajos is.

A párt pedig már készülődött a friss csatára. De a miniszterelnök olyan apróra kimutatta, milyen kevésbé komoly ez az indítvány, mikor a döntés úgyis a Ház elé kerül a budget-vita során — hogy Polónyi úr szégyenkezve vonta vissza indítványát.

Folyt tehát már a Polónyi orra vére is. Már csak Kossuth Ferenc volt hátra. De ő bölcsen hallgatott. Pedig lett volna alkalma, hogy megkezdje azt a kérlelhetetlen harcot, amelyet

újesztendő napján megüzent. A miniszterelnök ugyanis tiszta tájékoztatást adott a parlamentnek, hogy milyen intézkedésekkel oldotta meg az újévvel beköszöntött nehézségeket, és jelezte azt is, hogy a provizórium-javaslat részletes tárgyalása során fölmentést fog kérni ezekre az intézkedésekre. De Kossuth Ferenc már észrevette, hogy ez a bejelentés nehezen támadható és kevés kedvet mutatott, hogy Visontai és Polónyi után ő is kivegye részét a keserű leckéből. Csöndesen gubbasztott lehangolt táborában és hallgatott.

Csak úgy a szomszédjainak súgta:

— Rossz nap ez. Ma ők is haragusznak.

Aminthogy igaz is. Ma a szabadelvű párt is meglevenedett és nagy hevességgel csapott vissza minden támadó hangra. Amíg a kalendárium még a szélsőbalt támogatta, a többség túlságosan is engedékeny volt. De újév óta a kalendárium nem hatalom. (Ámbátor most meg a szélsőbalt aggasztja a februárius; hátha csakugyan meghozza az új választásokat). S a többség nem hallgatja már némán az obstrukció brutális hangversenyét, hanem zajra nagyobb zajjal, gorombaságra is hasonlóval adja a visszhangot. Ami nem is rossz módszer. Mert nincsen olyan kiabáló ember, akivel nem lehetne bírni, ha nagyobb kiabálnak is.

Az első percek heves összecsapásai után tehát minden láz alábbhagyott. Fásultan, rossz kedvvel ödöngtek a harcosok künn a folyosón, míg a teremben az őszi eső egyhangúságával zuhogott a végtelen beszédek árja. Szluha István csöndesebben, Barabás Béla sebesebben öntötte a szavait, de a nagy esőszakadásba egyetlen ötlet villáma se világított. Csak egyszer derengett valami kalauer. Barabás Béla eszelte ki az újév hazafias gondolatai között, hogy micsoda értelme is lehet annak, ha Apponyi a szokásos négy betűvel kívánt boldog újévet a miniszterelnöknek.

— A B. U. É. K. nem azt jelentette, hogy *boldog újévet kívánok*, hanem ezt: *Bánffy után én következem*.

Ezen a szélsőbal nevetett és Szabó Endre irigykedett. (Mert ha a szélsőbal politika helyett az Üstököst csinálja, akkor mit csináljon Szabó Endre?) Egyébként azontúl megint szürkén zuhogott a Barabás nagy szócsője és nem is akart két óráig elmúlni. De Polónyi megsúgta neki, hogy Rakovszky István még valami szenzációt tartogat a mai napra, s így Barabás – későn bár, de mégis két óra előtt elvégezte beszédét.

Berzeviczy (mert akkorára már ő váltotta fel Szilágyit az elnöki székben) ekkor be akarta rekeszteni az ülést. De a szélsőbalról különös szózat hangzott:

— Még nincs két óra. Hallgassuk meg Rakovszkyt. Vagy obstruálni akarnak tán az urak?

Obstruálni? A többség? Ijedten maradtak a helyükön és meghallgatták Rakovszkyt, aki azt a szenzációt dobta a Házba, hogy a miniszterelnök a nemzeti párt háta mögött paktumot akart kötni a függetlenségi párttal. A szélsőbal úgy tett, mintha ez a leleplezés nagyon meglepné. Pedig, ha igaz, akkor tudnia kellett róla; ha pedig meglepte, akkor nem lehet igaz. És a néppárt kamarása legalább annyit mégis elárulhatott volna, hogy mit ígért a miniszterelnök a szélsőbalt a nemzeti párt háta mögött? Többet, mint Apponyiéknak? Az önálló vámterület? Vagy talán az Ausztriától való teljes elszakadást? Mert a t. Házból kijövet, már csak egy rejtély lebegett a képviselőház előtt. Hogy mi különös van abban, ha egy felelős miniszterelnök az ő sürgős javaslata érdekében nemcsak a javaslat barátaival, hanem ellenfeleivel is tanácskozik?...

ORSZÁGGYŰLÉS³²

Boda Vilmos beszélt a második provizórium ellen és az emberek módfelett unatkoztak. Az unalom megszülte a vágyat, hogy szakadjon egyszer már vége az áldatlan komédiának. S mikor megvolt a vágy, többé egy percet sem akartak az obstrukciónál vesztegelni. Kiküldték tehát a Pichler gyereket, hogy kutassa föl Sturmman Györgyöt, aki már csak egymaga volt szólásra fölratkozva.

Valami türelmetlen mohóság kapta el az egész tábor.

— Ne beszéljen most már Sturmman sem!

Pichler pedig futott Sturmman után, hogy hamarosan értesítse. De ahogy a zsúfolt folyosón keresztül akart vergődni, egyszer csak hallja, hogy nagy csomó honatya kacag Sturm Albertnek valami meséjén. Pichlert megállította a kíváncsiság és ő is szeretett volna kacagni. Odaállott tehát ő is a mesélő Sturm elé és figyelt a mesére. A Budapesti Tudósító gömbölyű kis szerkesztője éppen azt mondta el, hogy amikor Kossuth Lajos halála után Turinba sietett, állandóan az Eötvös Károly és a Helfy Ignác társaságában volt. Körülbelül ő volt a vajda ciceronéja, mert a vajda nem igen tud taljánul, de még franciául sem. Ahogy pedig éppen valami pincérral konferálna a vajda megbízásából, egyszer csak hozzá siet Helfy Ignác és azt mondja:

— Hallja, kedves Sturm, én mindig tudtam, hogy szereti a mi pártunkat, de azért mégis csak különös volna, ha a függetlenségi párt nevében maga búcsúztatná el a mi nagy halottunkat. Nagyon kérem, álljon el ettől a szándékától.

Sturm (aki melleleg szólva, minden izgékonyága mellett is tizenhárompróbás mameluk) csak nézett a palatinusra, hogy talán valami baja esett. De a Kossuth palatinusa buzgóbban is kérte:

— Tegye meg, édes barátom. Magának is csak ártana ez a dolog odahaza.

— No, nem bánom — felelte Sturm.

Helfy pedig ravaszul nevetett. Erre ugyan ráijesztettem, hogy odahaza rossz néven veszik tőle, ha ő búcsúztatja Kossuthot. És nyugodtan ment vissza a Kossuth-fiúkhoz. De amikor a nagy halottat befektették a koporsóba, egyszer csak kiáll a sorból Sturmman György és síró hangon fog a búcsúztatóba.

— Hát mégis beszél? – kérdezte sűgva a palatinustól Kossuth Ferenc.

— Kicsoda?

— Hát ez a Sturmman!

Akkor ütött a homlokára Helfy. Ő bizony jobban ismerte Sturmot, mint az imént megválasztott Sturmant, és amikor Kossuth Ferenc diszkrét módon megkérte, hogy beszélne le a búcsúztatásról, bizony Sturmot beszélte le.

...Pichlernek ebben a pillanatban eszébe jutott valami.

— Hiszen én is azért indultam el, hogy a Sturmman beszédét megakadályozzam!

És már tovább akart futni, hogy megkeresse Sturmant. De az üvegajtón özönléni kezdett kifelé a tábor és Pichler azon frissen hallhatta, hogy odabenn már javában beszél – Sturmman. Denikve, az az intrikus Sturm Albert Turinban is, Budapesten is lehetetlenné teszi, hogy Sturmant elnémítsák. Ott Helfyt az öreg Kossuth palatinusát, itt meg Pichlert, a fiatal Kossuth palatinusát akadályozta meg a jószándékban.

Szerencsére Sturmman nem győzi sokáig. S még tizenegy óra sem volt, amikor az elnök már ki akarta jelenteni, hogy az általános vitát berekeszti. De az utolsó pillanatban még felugrott Ivánka Oszkár és a nemzeti párt nevében sietett kijelenteni, hogy ők nem fogadják el a Barabás határozati javaslatát. (Hiába rakta az Apponyi szavaiból össze.) Mert magát a törvényt gyöngíténé, ha ugyanazzal a tartalommal egy határozati javaslatot is soroznának melléje. A helyzet így sokkal tisztább lett, s amikor *az elnök a vitát csakugyan berekesztette*: a dolog nagyon sebes tempóban kezdett a befejezéséhez közeledni. Pulszky Ágost előadói záróbeszéde másfél percig se tartott (ez maga is csoda), s aztán már csak Kossuth Ferenc volt hátra. És ő is röviden végzett.

De az ő beszéde alatt volt egy kis epizód, aminek – úgy mondják – folytatása is lesz. A hangulat mostanság olyan különös, hogy két szó közül legalább az egyiknek okvetlenül akad *folytatása*. Tegnap Rakovszky mondott ilyen szót, ma meg Olay Lajos. Mikor ugyanis Kossuth Ferenc záróbeszédében azt mondta, hogy a függetlenségi párt erejének csak harmad-részt merítette ki az obstrukcióban, a többség soraiból valami egészen nevetséges hangzott. Azt mondják, hogy Tisza István nevetett. S ekkor Olay Lajos átkiáltott:

— Ez disznóság!

Tisza István később magyarázatot kéretett tőle. De Olay csak annyit felelt:

— Akinek nem inge, ne vegye magára.

(A többi aztán már nem tartozik ebbe a rovatba, mert a tisztelt Ház mégsem ilyen tónusban csinálja a páros viaskodásait.)

...Úgy volt a szünet után, hogy még a részletekkel is a mai napon bánik el a parlament. De már ezt sehogysem engedhette meg Polónyi úr. Talán a Rakovszky tegnapi adomája adta neki az ideát, de ő is azt mondta: Sterben muss ich, aber dringen lass ich mich nicht! S hogy nagyon is gyors ne legyen a vita kimúlása, vállalkozott az ülés kibeszélésére. De mivel beszélje ki? Hát először is belekötött Kossuth Ferenche, aki azt a könnyelmű nyilatkozatot merete megkockáztatni, hogy most már nincs célja az obstrukciónak; tehát a viszontlátásra május elsején! Polónyi tiltakozott a nyilatkozat ellen. Ó nem. Az ismeretes *magas színvonalon* ő tovább is folytatja a harcot, május előtt és május után. Majd Szilágyit és Bánffy próbálta egymás ellen kijátszani, de ezt csendes mosollyal fogadta az egész Ház. Ekkor aztán Polónyinak eszébe jutott, hogy neki harminckét foga s minden foga mögött egy kész gyanúsítása van. Jól kinyitotta tehát a száját és hagyta kiugrani a legnagyobb gyanúsítást, hogy Bánffy volta-képpen szélbali politikát csinál és olyan tanácsokat ad a királynak, amelyek az országot belekényszerítik a teljes függetlenségbe. (Ez a legveszedelmesebb gyanúsítás, amikor a miniszterelnököt lefelé dicsérni látszik, csak hogy fölfelé félelmesnek mutassa.)

— Hehehe! — nevetett ehhez a ravasz fegyverhez Bartha Miklós.

De Bánffy ilyen dolgokban nem ért tréfát. Nagyon kegyetlen vágott vissza és olyan kavarodást okozott az egész függetlenségi pártban, hogy még Sturmman is felszisszent. (Pedig ugyan türelmes ember.) Győri Elek felelt is az erős támadásra, de Bánffy ezt sem hagyta szó nélkül s végezetül is szépen kihegyezte a dolgot, mondván, hogy a függetlenségi párt mindig a korona ellenére keresi a vívmányokat, míg ő királlyal és a hazáért munkálkodik.

Ennyit mondott a miniszterelnök a maga érdekében, azután pedig már ma beterjesztette a január elsején történt megállapodásokra vonatkozó iratokat, hogy a részletes tárgyalás során a Ház maga ellenőrizhesse, milyen egyezményre lépett a kormány az osztrák–magyar bankkal és az osztrák kormánnyal.

— Éljen! — hangzott is az egyik oldalon.

— Hoch! — kiáltotta ellene a szélsőbal.

Polónyi Géza pedig nevetve dörzsölte a kezeit:

— Hiába mondta a miniszterelnök, hogy le kell szoknom az ő dirigálásáról. Lám, mégis csak felállítottam.

S olyan diadallal indult hazafelé, mintha nem is a minisztert, hanem mindjárt a vámsorompókat állította volna fel...

A RABONBÁN³³

Nagyon sok politikusa nincsen ennek az országnak, s az utolsó időkben mégis hányszor suttozták, hogy valaki még ebből a kevésből is visszavonul a politikától! Apponyiról mondták, és Ugron Gábor tette meg. Már meg is írta Bartha Miklósnak, jelentse be a pártnak, hogy ő visszavonul, teljesen visszavonul a politikától.

Az ember sok mindent gondol, amikor ezt a levelet olvassa. Azt is elhiszi a visszavonuló politikusnak, hogy utolsó nyilvános lépésénél már nem akar pártpolitikát csinálni, és őszintén mondja meg a visszavonulás okát. Mért ne hihetné Ugron Gábor, hogy az értelmiség túlnyomó részében romlott? Hogy a nép gyöngé? Ez is csak hit, mint a többi, és annyi türelmet is követelhet, mint a többi. Mert amikor búcsúzik, Ugron Gábor nem beszélhet egyébről, mint a saját hitéről, mely lépéseit irányítja. Ezt a hitet pedig erősen kell éreznie, mert különben nem bízná magát vezérletére és nem vonulna vissza, amikor erejének teljességében állva, még a parlamenten kívül is dísz adott egy nélküle fogyatékos pártnak.

Visszavonul és neki kell legjobban tudnia, miért teszi.

De a levél nem hangzik el az első strófában. Második strófa is sorakozik az elsőhöz, és ebben a másodikban szó van egy bizonyos pártról, amely tőle kapta nevét. S amikor ezt a nevet Ugron Gábor megvonja eddigi híveitől, az már nem egyéni hit, az már kritika. Mert a magyar néppel szemben, mely róla olyan szigorúan ítélt, Ugron is túl szigorú lehet; de politikai barátait csak jóakaró szemmel nézheti. Egészen más tehát a jelentősége, ha nem kér többé részt a nép politikai harcaiból, s ha barátainak törekvéseit sem akarja tovább a nevével fedezni. Itt az ő elhatározása nem visszavonulás, hanem rombolás is. Az ember minden malícia nélkül is arra a gondolatra jut, hogy Ugron sokat bíz ugyan a barátaira, de a nevét nem. Mintha csak azt mondaná: — A magam nevét fényesíthetem, elhomályosíthatom. De csak én. Most ti vizitek a boltot, vegyétek le róla az én csillámló táblámat!

A rabonbán levele tehát csak félig elégia; a másik fele kritika. És ez a második fele nagyon súlyosan nehezedik a nevévesztett parlamenti frakcióra, mert az eljövendő napok azt a szomorú tudatot is meghozhatják, hogy csak a névnek volt valami hitele, a boltot sohasem ajándékozták volna meg véle. S amikor ez a név eltűnik, a boltot mindenki el fogja kerülni. Nap múlik nap után, és ami igazi párt sohasem is volt, az a kis baráti kör szétzüllik, eltűnik.

Nem marad más, csak a rabonbán. Ő, aki visszavonult és ezzel meg tudta cselekedni, amire harcolva sohasem volt képes, hogy az ellenségeit is lefegyverezte. Talán olyanok is vannak köztük, akiket nemcsak lefegyverzett, de meg is örvendeztetett. Nem lesznek sokan. Legalább úgy szeretnők hinni. Mert nincsen abban örvendezni való, ha olyan érdekes alak tűnik le a magyar politika csatateréről, aki még az erőszakosságában is magyar volt. Csak abból volt benne több, amiből minden eltűnő nap úgysis lop valamit: a tűzből. És csak abból volt benne

kevesebb, amihez minden eltűnő nap úgyis ad valamit: a tapasztalásból. Az ilyen alak eltűnése pedig sohasem lehet örvendetes. Hiszen úgyis annyit veszünk nap-nap után! Alattunk a föld minden lélegzettel magába szív valakit, aki az imént még kedves, nagy és eleven volt. A föld elnyeli, s csak egy könnyünk szívárog utána. De a rabonbán erős, a rabonbán fiatal és úgy áll ki a sorból.

És ezen kellene örvendezni?

ORSZÁGGYŰLÉS³⁴

Induljunk el az egyszer a vajda vezetése alatt. (A pártja nem akart vele menni és kátyúba is került. Tanuljunk hát az ő kárukon.)

Azt mondta ma Eötvös Károly:

— A pénzügyminiszter úr három minőségben mutatta be magát. Beszéde végén bölcs tanító akart lenni; beszéde közepén történíró; közben pedig itt is, ott is pénzügyminiszter volt...

Mivel azonban sokáig nem tanácsos a vajda vezérletében megbízni, tovább ne is menjünk vele. Mert ő a nagyon jó útról nyomban letért egy anekdota kedvéért. Természetesen az anekdota is jó és azonfelül még tanulságos is. Érdekes róla megemlékezni. Azt mondta ugyanis Eötvös Károly, hogy a miniszter bölcs tanítónak nem elég bölcs, történírónak nem elég pártatlan, de legrosszabb – pénzügyminiszternek. Ugye, ezt jól kihegyezte a vajda? S lám, mégis nagyon tanulságos. Mert ha Lukács László a három minőségben pénzügyminiszternek a legrosszabb, akkor igazán elsőrangú tanító és kitűnő történíró lehet. Vagy talán merné valaki tagadni, hogy az országnak kevés miniszter használt még annyit, mint ez a szürke kis ember, ahogy Hegedűs Sándor elnevezte?

Nem. Az anekdota után még Eötvös sem tagadta, hogy Lukács László a legjobb pénzügyminiszter. Aki pedig azt a nagy beszédet meghallgatta, amellyel a pénzügyminiszter ma az összes kiegyezési tárgyalások képét megrajzolva, a pártok összetartását ajánlotta: az el fogja ismerni, hogy tisztábban történetet írni és bölcsebben tanítani szintén nem lehet. A hároméves kiegyezési háború minden fázisa, oka, nehézsége és titka kidomborodott ebben a tiszta történelmi képben. Amivel minden akadémikus vastag köteteket töltött volna meg, azt az egész nagy anyagot néhány ezer szóban és alig egy óra alatt csoportosította a pénzügyminiszter. És mégis teljesebb volt minden akadémiai kiadványnál és világosabb minden monográfiánál. A tanítás pedig, amelyet e tömör történethez fűzött, még azzal sem gyanúsítható, hogy hangulat-keltés okáért született. Mert hiszen a miniszter most intette a parlamenti pártokat hazafias összetartásra, amikor a második provizórium már nem függ a kalendáriumtól, mert januárius elseje már éppen olyan múlt, mint akár a szatmári béke. Egy dátum és semmi egyéb.

A pénzügyminiszter beszéde éppen azért hatott olyan erősen, hogy a vajda ezúttal még az ő nagy elmésségével sem ronthatta le. Úgy dobálta rá az elmésségeket, hogy kövek legyenek, és úgy hullottak a lába elé, hogy rózsák voltak. Lágyan, illatozva simultak a pénzügyminiszter virágtalan beszédéhez és még teljesebbé tették szépségét.

... Egyébként a mai ülés megrekedt a részletes tárgyalás során az első szakasznál. Mert a pénzügyminiszter és a vajdán kívül hosszan beszélt Kossuth Ferenc és Okolicsányi László is. Az ülés végén pedig a miniszterelnök is felelt Kossuth Ferencnek három (éppen a provizóriummal kapcsolatos) interpellációjára. Ez a felelet azonban rövid volt, mert hiszen csak az ismert faktumokra kellett Bánffy-nak hivatkoznia. És Kossuth sem kifogásolhatott rajta egyebet, csak azt a kis szépséghibát, hogy a miniszterelnök a választ nem harminc napon belül

adta meg. Ami azonban a tisztelt házat nem gátolta, hogy a választ jó lélekkel tudomásul vegye.

Aztán a képviselők széledni kezdtek. De még sokáig vesztegeltek a folyosón, ahova nagy szomorúság húzódott a mai nappal. A folyosónak gyásza van. Önök azt kérik, hogy a folyosónak? Hogy lehet a folyosónak olyan gyásza, mely nem a parlamenté is egyszersmind? Pedig úgy van. A folyosó nem ragaszkodik úgy a formásokhoz, mint a parlament s ha ez nem ismeri meg a fiait, mihelyt elvesztették a mandátumukat, a folyosó megőrzi a maga anyai szeretetét és vár. Ah, a fenséges nép kedve olyan változékony és a folyosó olyan konzervatív! A fenséges nép elejthette Ugron Gábort, de a folyosó visszavárta a rabonbánt. A helyét nyitva tartotta, a nevét emlegette, az óhajait és a sóhajait messziről is meghallotta, a távollétét megsiratta; de mindig várt és reménykedett. Mint az édes anya a fia után, ha a Ház ura ki is tagadta már, sűrűn sóhajtott:

— Visszavárlak!

Ah! Hiába fognak kerületek megüresedni, a rabonbán nem jön többé a parlamentbe. Szürke papíron, lilaszín betűkkel megírta Bartha Miklósnak, hogy teljesen visszavonul a politikától. Jelentse be a pártnak, hogy az Ugron-pártból immár ő is kilép: — Ugron Gábor...

ORSZÁGGYŰLÉS³⁵

A báránnyfelhő, amelynek nincs villáma (Bartha Miklós szerint ez most a függetlenségi párt), reggelre eloszlott és egészen napfényes volt a parlamenti szemhatár. Tiszta volt a fekete tábla is, a legkisebb szónok sem fenyegetett. S a provizórium-javaslat első szakaszát nyomban meg is szavazzák, ha...

Ha tudniillik Kossuth Ferenc szégyenlősen nem suttozja:

— Talán nem is vagyunk határozatképesek.

Kossuth egy kicsit szégyellte magát, hogy ilyen kifogással áll ki, mert igaz ugyan, hogy a tisztelt Ház padsorai üresen ásítottak, de a szélsőbalon sem volt életveszélyes a tolongás. Sőt ellenkezőleg. Nem volt ottan más, mint Kossuth, Polónyi és Visontai. (Három szál ember és három pártármnyalat.) És Kossuth már szívesen hajlott volna a Berzeviczy Albert közvetítői ajánlatára, hogy legyünk egy kis jóakarattal s akkor mindjárt határozatképesnek látjuk a Házat, de Polónyi Géza tiltakozott. Ő nem lesz jóakarattal, ő tudni akarja, hogy hányan vannak a csatatéren. Így aztán a jegyzők leszállottak nyugodalmas trónusukról és megszámlálták a drága fejeket.

Csak hetvenheten voltak. Szép szám, de nem elégséges. És Szilágyi Dezső kénytelen volt kijelenteni:

— Az ülést egy félórára felfüggesztem.

Ha ez a kis haladék nincsen, talán már délre végzett volna a képviselőház. De így is szünet nélkül dolgozott a parlament, mert amire Szilágyi szünetet adhatott volna, már nemcsak a második provizórium, de a helynevekre vonatkozó főrendi üzenet is el volt intézve. Pedig eleinte úgy tetszett, mintha a villámtalan báránnyfelhők helyett sokkal feketébb fellegek akarnának gyülekezni. Mikor ugyanis a miniszterelnök a harmadik szakasznál beterjesztette a visszaható módosítást s azonkívül külön határozati javaslatban kérte az újévi intézkedések tudomásulvételét: valami rejtelmes zúgás morajlott át a Házon.

— Most fognak elszakadni a szálak – súgta Polónyi és a nemzeti párt meg a néppárt embereire mutatott, akik szorgalmasan jegyeztettek a Bánffy beszéde alatt.

Majd meg, amikor Polónyi kezdte per longum et latum magyarázni, hogy mért nem bízik a kormányban, Tisza Kálmán és Lukács László kezében elevenedett meg a plajbász. Minden pillanatban jegyezték valamit, a generális meg a főminiszter. A tábor pedig összesúgott és nagy dolgok előrevetett árnyékát látta a sok, sűrű jegyezgetésben. No, itt csak most indul meg az igazi háború! Nem hiába fenyegetőzött Apponyi, meg a néppárt, hogy a legelső alkalmas ponton megvívja a bizalmi csatát, most már készülődnek is erősen, és nem lesz közönséges mérkőzés, mert még a generális is kiáll a sorompóba.

De hát nem eszik a kását olyan melegen, ahogy főzik.

Polónyi csak beszélt, beszélt (mintha a néhai Ugron-párt minden kilépett tagja helyett is ő hordaná garmadába a panaszokat), s azok az eleven plajbászok lassankint belefáradtak a jegyezgetésbe. A generális unt rá legelőbb. Mikor Polónyi sehogysem tudott az utolsó pontig elvergődni, Tisza Kálmán egyszer csak lecsapta a plajbászt, zsebre dugta a jegyzeteit, felkapta a kalapját és szépen kísértelt a folyosóra. Inkább vesszenek kárba jegyzetei, mint az ország drága percei! Aztán a pénzügyminiszter is elunta a dolgot. Hiszen ez az ember most sem vitatkozik, most is csak obstruál. Végezetül még Apponyi se jegyzett tovább, hanem odasétált az elnöki dobogóhoz. Vigye a kánya! Ez a Polónyi hetet-havat összehord és más ember akkor cselekszik legokosabban, ha egészen rövidre fogja a mondókáját.

Így aztán az egész nagy csata összezsugorodott. Nem beszélt a generális, hallgatott a pénzügyminiszter, nagyon röviden nyilatkozott Apponyi, és csak a néppárti Major Ferenc próbált vetekedni Polónyival a bőbeszédűségben. Illik megvallani, hogy nem sikertelenül. Sőt bizonyos tekintetben le is gyűrte, mert míg Polónyi úr elhallgattatta az öreg Tiszát, aki akart beszélni, addig Major úr megszólaltatta a fiatal Tiszát, aki pedig nem akart beszélni. S ilyenformán Major úr még le is kötelezte a parlamentet, mert a provokált Tisza István egy rendkívül higgadt és korrekt nyilatkozatban mindenkire nézve tisztán hegyezte ki a kérdést: meg kell-e adni a fölmentést a kormánynak azért a kétségtelenül jogtalan intézkedésért, amellyel január elsején a dolgok rendes menetéről gondoskodott? Igen vagy nem?

A tisztelt Ház erre a kérdésre a következő pillanatban már meg is adta a feleletet. A túlnyomó többség megadta a fölmentést, habár ebben a kérdésben a nemzeti párt is a szélsőballal szavazott.

A második provizórium tehát most már a harmadik olvasásra is megérett. Ez holnap szintén meg fog történni. S aztán a tisztelt Ház (mintha semmi sem történt volna) a legnagyobb nyugalommal folytatja a munkások és munkaadók közti viszony szabályozásáról szóló javaslat tárgyalását. A táborok a régi rendbe sorakoznak. Sima és Visontai lesz az ellenzék, mindenki más a javaslat mellé áll; csak gróf Zichy Jenő nem lesz sehol. Ő ma fejedelmi pompával kiállított könyvet osztatott ki képviselőtársai között – az arcképével és egy litografált búcsúlevéllel, hogy tartsák meg jó emlékezetükben, mert ő harmadszor is elindul az ősmagyarok nyomait keresni és vagy ki tudja, visszatér-e valaha? Hadd maradjon legalább egy emlék utána: egy könyv, az ő arcképével és litografált levelével.

... Hanem a könyv mellé nem nyomatta le azt a kis kritikát, amelyet róla Herman Ottó írt a Budapesti Szemlébe. Az egy kicsit rontott volna az érzékeny búcsún...

ORSZÁGGYŰLÉS³⁶

A második provizóriumot harmadik olvasásban is elfogadták.

Aztán megkezdődött annak a munkásjavaslatnak részletes tárgyalása, amelyet Sima Ferenc (ígérete szerint) meg fog obstruálni. S a jó szándékát nagyon hamar kimutatta, mert már a címnél olyan tónusban kezdett a vitába, hogy az elnöklő Láng Lajos kénytelen volt rendretasítani. Később minden szakasznál talált valamelyes okot, hogy határozati javaslatot nyújtson be, vagy legalább valami általános kifogást emeljen a szakasz rendelkezései ellen.

És mégis, csodák csodája – a tisztelt Ház ebben a mai ülésben huszonnégy szakasszal, tehát a javaslat jó negyedével tudott végezni.

Az a konferencia tette ezt, mely tegnap a földművelési minisztériumban foglalkozott a javaslat részleteivel. Annak a konferenciának megállapodásai értelmében ma Örley Kálmán, Kristóffy József és Végh Artúr egész sor olyan módosítást nyújtott be, amely, általános megnyugvásra, enyhít a javaslat szigorú rendelkezésein. És Sima Ferenc szinte zavarral látta, hogy amiből ő csupa gravament szeretett volna kovácsolni: Örley, Kristóffy és Végh sorra szedik ki a javaslat méregfogait. Az egész Ház örömmel járult az enyhítésekhez, és Sima sem tehetett egyebet, mint hogy meghozta a legnagyobb áldozatot, amely tőle telik: lemondott az obstrukciós szándékról.

Ilyenformán nagyon valószínű, hogy a tisztelt Ház két-három nap alatt az egész nagy javaslatot elintézheti és berekesztheti az ülészakot, hogy aztán a törvényhozás valahára bejusson a rendes kerékvágásba...

JELENET A T. HÁZBAN³⁷

A parlamenti ülések eleje nem igen szokott érdekességekkel szolgálni. Formaságok és formaságok, legfőleg néha valami érdekesebb bejelentés, amit azonban rendszerint jó eleve megsejt a tisztelt Ház. Az első szónokok sem olyan fából valók, hogy okvetlenül magukra vonnák a figyelmet, s még a legkisebb képviselő is iparkodik valakit maga elé bocsájtani, aki az első félóra közönyét megtörje, vagy unalmát eloszlassa. A szükség-szónokok félórája ez, csak arravaló, hogy a képviselő urak kényelmesen ihassák meg a kávéjukat és ne kelljen olyan korán a parlamentbe iparkodniok.

Ilyenkor tette meg Herman Ottó, (mostanság Kossuth Ferenc vette át a szerepét), hogy a világ legszendébb hangján figyelmeztette az elnököt:

— Kérem, a Ház nem tanácskozásképes.

Vagy:

— A Ház nem határozatképes.

S ha aztán az elnök kénytelen volt a jelenlevő képviselőket megolvastatni, vagy éppen az ülést is föl kellett függesztenie, — ez már szenzáció számba ment. Olyan csekély mértéket alkalmaznak az ülés elejére.

S ma mégis ebben az első félórában történt meg az érdekesség.

Úgy eset, hogy Rohonczy Gedeon már tíz óra előtt bejött a parlamentbe és fölkereste az elnököt. Nem Szilágyit, hanem Berzeviczy Albertet, mert a hétfői ülésekben ő szokott elnökölni. És elmondta, hogy napirend előtt néhány szóval meg akarna felelni Sima Ferencnek, aki a

szombati ülésben (amikor Rohonczy nem volt a házban) olyat mondott róla, mintha ő csak a kártya-asztalnál számítana. Berzeviczy nem tagadhatta meg ezt a kívánságát és csak azt az egyet kérte Rohonczytól, hogy a parlamenti formák között, hidegvérrel nyilatkozzék. És Rohonczy Gedeon meg is ígérte, hogy nagyon röviden és nyugodtan felel a szentesi követnek.

Ilyenformán a képviselők, ha tudták is, hogy Rohonczy Gedeon napirend előtt beszélni fog, nem siettek a tanácsterembe, hanem szokás szerint a folyosón maradtak. Odabenn alig voltak húszan–harmincan, akik csöndes társalgásba merülve, várták a jegyzőkönyv lemorzsolását, a bejelentéseket és a szokásos érdektelen formások elintézését. Csak akkor kezdtek figyelni, amikor Rohonczy Gedeon hideg, de rendkívül fordulatossá fordult Sima Ferenc ellen.

Így szólt.

Tisztelt Ház! A munkás törvényjavaslatnak részletes tárgyalását a címnél Sima képviselő úr az én személyem tárgyalásával kezdte meg; legyen szabad nekem röviden a képviselő úrnak személyemre vonatkozó kijelentéseire reflektálnom. Sajnálom, hogy nem lehettem itt a szombati ülésen, mert mindenesetre rögtön válaszoltam volna a képviselő úrnak, de így bátor leszek azt ma megtenni. Tény az, hogy én a munkás törvényjavaslat általános tárgyalásánál azt a kifejezést használtam, hogy két képviselő úr foglalt el ellentétes állást, *az egyik számít, a másik nem számít*. Én ugyan nem neveztem meg a képviselő urat, a képviselő úr magára vette, *úgyis volt, a képviselő úrra vonatkozott*. Hogy én jogosan tettem-e ezt, nem vitatom, de az indoka ennek főleg az volt, mert a képviselő úr közvetlen azelőtt pár nappal, mikor én személyesen nem voltam jelen Pesten, csak a hírlapokból olvastam, e javaslathoz általában oly indokolással szólott, melyet én egy bizonyos pontig veszélyesnek tartottam és nagyon is nem helyeseltem. Nekem az a természetem, hogy egyenesen kimondok mindent. Lehet, hogy ez nagy hiba részemről, és látszólag talán jobban sújt, mintha egy más talán kesztyűs kézzel fogja meg azt, ami ellen intézendő támadásnál *nincs türelmem arra, hogy kesztyűt húzzak*. A képviselő úr azonnal reflektált szavaimra és én is viszont válaszoltam, sőt úgy emlékszem, hogy az elnök részéről egy nem is annyira figyelmeztetés, mint rendreutasítás történt az én kifejezéseimre.

A tegnapelőtti ülésen aztán Sima képviselő úr a következőket mondta: „Rohonczy Gida tisztelt képviselő úr véleménye szerint én vagyok az, aki nem számít. Én az igen tisztelt képviselő urat úgy is, mint társadalmi, úgy is, mint politikai numerust elfogadom, hanem ha az ő beszámíthatóságát akár politikailag, akár társadalmilag veszem is és hogyha ő megengedte magának azt a bátorságot, itt a parlament színe előtt, hogy képviselőtársait taksálja: számítanak-e, vagy sem, akkor az igen tisztelt képviselő úrral szemben csak egy válaszom lehet és pedig az, hogy ő a magyar közéletnek a szemében *számít a jégen és a kártyaasztalnál, de másutt számba nem jöhet*.” Ezért az elnök rendreutasította a képviselő urat, a mit az ellenzékéről is helyeseltek. Kitűnik ez a ház naplójából, mert Sima képviselő úr még panaszkodott is, hogy egy képviselőtársa olyan lelkesülten helyesli az elnöki rendreutasítást. Ez a tiszta, száraz tényállás. Tény az, hogy én a képviselő urat, lehet, megsértettem. A képviselő úr engem ugyanolyan értelemben szándékozott megsérteni, de egyet-mást a képviselő úr nem vett észre. Ő maga tesz figyelmessé a következőkre: Én a saját személyem nevében beszéltem, midőn a képviselő úrnak azt mondtam; a képviselő úr már a társadalom nevében beszélt; de ugyanakkor, midőn én mondtam azt reá, a képviselőházban senki sem szólt közbe, hogy elítélje közbeszólásomat; ezt maga Sima Ferenc képviselő úr elárulja, midőn arra hivatkozik, hogy nem volt itt észrevétel akkor, amikor én neki ezt mondtam; akkor pedig, midőn a képviselő úr nekem viszonzásként, *kvittelés gyanánt*, felelt: a képviselőháznak úgy jobb, mint baloldalán mozgás hallatszott; ezt nem helyeselték, de helyeselték az elnöki figyel-

meztetést, úgy a jobboldalon, mint a baloldalon. Tisztelt Ház! Én ebből azt a konzekvenciát vonom le... és a képviselő úr ebből azt következtetheti, hogy...

Rohonczy az utolsó szavaknál már akadozott. A fejét kissé meghorgasztva, úgy tetszett, mintha a kellő szót keresné. Az ellenzék ekkor mintha gúnyosan ösztökélni akarta volna. És Rohonczy, elülről kezdve a mondatot, fojtott hangon tördelte:

— Én ... ebből ... azt ... következtetem ...

Halálos sápadtság ült az arcára. Büszke alakja hallatlan erőfeszítéssel még győzte az állást, de a szeme nyugtalanul nézett oldalt. Mintha segítséget keresne. Aztán Rohonczy lassan megemelte a kezét és remegve simította verejtékes homlokát.

Az egész Házat ideges nyugtalanság fogta el.

Rakovszky István a jegyzői székből fölugorva, elkapta az elnök előtt a pohár vizet és lesietett vele a lépcsőkön:

— Ez az ember rosszul van! — kiáltotta.

A karzat döbbsen figyelt. A teremben levő képviselők ijedten ugráltak fel a helyeikről. Most már elfojtva, de mindenfelől hangzott a nógatás:

— *Üljön le... Az istenért, hiszen elájul...*

A folyosóról is besiettek a képviselők. Csupa nyugtalanság volt a levegő. Csak Rohonczy állott még mindig egyenesen, de viaszsárga arccal. Mintha szédülve is győzne testén; nem hanyatlott le. Sőt ajkai akkor is mozogtak és alig hallhatóan hangzott:

— Azt... a... következtetést... vonom le... — Az ajkait harapdálta. Mintha röstelné szédülését és állva akarná megvárni, míg megjön a szava. De már nem bírta. Mindenfelől a legnagyobb részvétellel siettek hozzá és ekkor leült.

— Szédülök... Talán majd később...

S még ekkor sem engedte magát a teremből kivinni, hanem csodálatos erővel maradt a helyén. A sápadtságán kívül mi sem mutatta szenvedését. Még a vízhez is csak másodpercek múlva nyúlt, amikor már Sima Ferenc a jelenet erős hatása alatt kijelentette, hogy ő nem akarta Rohonczyt személyében sérteni. Ekkor csöndesen bólintott a fejével és lassan kiment a teremből.

A folyosón természetesen sokan vették körül. De sokáig nem szólt s mikor kissé magához tért, kiment a friss levegőre.

...Azt mondják, hogy az egész dolog nagyon kellemetlenül foglalkoztatta. Már szombat óra bántotta, hogy egyáltalán reflektálnia kell a szentesi követ megjegyzésére. Az ízlése tiltakozott ellene, hogy ilyen dologgal kell a Ház elé lépnie. És nem is akart mást elmondani, csak annyit, hogy Sima csak *vett* magának elégtételt, de nem *kapott*. Pedig az elégtétel csak úgy igazi, ha kapják és nem veszik. De még ezt sem tudta elmondani. Valami erős averziót érzett és rosszul lett a szavaktól, amelyeket ízlése ellen kellett volna elmondania.

Az a lojális kijelentés azonban, amellyel Sima szombati nyilatkozatát megmásította, jól esett Rohonczynak. És másfél órával a különös jelenet után, amikor a szokásos déli szünet után Berzeviczy megnyitotta az ülést, Rohonczy Gedeon már nyugodtan mondotta el azt a kis beszédet, amelyet rosszullete az ülés elején megszakított. Higgadt szavakkal figyelmeztette Sima Ferencet, hogy a sértésért magyarázatot, vagy lovagias elégtételt is kérhetett volna, míg a sértés egyszerű visszafordításával kihívta maga ellen mindazoknak ítéletét, akiknek van érzékük a formák iránt. Éppen azért, végezte nyilatkozatát Rohonczy, jó lesz, ha mind a ketten elteszik az eset aktáit. „Sima tanulságul — én emlékül.”

Erre a nyilatkozatra az elnök ugyan azt jegyezte meg, hogy a lovagias eljárás feszegetése nem tartozik a parlamentbe és Simában is felforrott a heves temperamentum, — de a képviselőház hallgatag igazat adott Rohonczy gavalléros nyilatkozatának...

ORSZÁGGYŰLÉS³⁸

Decemberben egy kisebbfajta beszéd is tovább tartott, mint ma az egész ülés.

Délben már mindennel végzett a tisztelt Ház. A munkásjavaslattal, a kultuszminiszter vála-szaival és a napirend megállapításával is. Pedig a munkásjavaslathoz ma is sok módosítás került még, sőt ezen az utolsó napon még Sima Ferencnek is sikerült egy módosítását elfogad-tatnia. Azonkívül az utolsó szakasznál gróf Károlyi Sándor kérdésére Darányi Ignác föld-mívelésügyi miniszter arról is bővebben nyilatkozott, hogy miképpen akar a munkásjavaslat életbeléptetéséről gondoskodni. És az egész Ház zajos helyeslése közben fejtette ki, hogy a törvényt népszerű magyarázattal ezer és ezer példányban fogja a munkások közt kiosztatni, hogy minden helységben kidoboltatja s hogy könnyebb tájékozás céljából szerződési mintákat is ki fog dolgoztatni.

A tanácskozás tehát ma is alapos volt (Major Ferenc külön meg is dicsérte), de azért tizenegy óra után már felhangzott az ismeretes, vitázó ujjongás:

— Éljen! Éljen! Darányi!

Aztán Wlassics Gyula felelt Madarász József és Rátkay László interpellációira. (Egyik inter-pelláló sem fáradt el az ülésbe.) A fiumei közoktatás és a magyar ajkú görög katolikus püspökség ügyében válaszolt s a képviselőház mind a két választ megnyugvással vette tudomásul.

Holnapra pedig már csak néhány mentelmi ügy maradt. Éppen azért az ülést nem is kezdik, csak tizenegy órakor...

AZ ALELNÖKJELÖLTEKRŐL³⁹

Katángy Menyhért országgyűlési képviselő úr, a pénzügyi bizottság tagja, ma szerkesztő-ségünkben járván, a következő, nevéhez intézett levelet ejtette ki zsebéből. Bocsánat azért a kis indiszkrécióért, hogy mielőtt visszaadnánk neki, előbb leközzöljük:

Kedves feleségem, Klári.

Már éppen haza akartam indulni hétfőn a tízórai vonattal este, amikor megszólít Bánffy:

— Ugye, te katolikus vagy, Menyhért?

— Igen, kegyelmes uram.

Sokáig tűnődtem rajta, mit akarhat. Talán át akar téríteni engem is, mint Wahrman Renét, kálvinistának, midőn elémbé toppan, az olvasóteremből jövet, Fabinyi Teofil rettenetes mormogással:

— Már megint katolikust keresnek! Mindig csak katolikust. A szegény lutheránusok után senki se tudakozódik.

Kérdezem Fabinyi Teofiltól: Mire keresik azt a katolikust?

— Hát képviselőházi alelnöknek.

Úgy? Egyszerre meg volt világítva az agyam. Tehát alelnöknek akarnak. Nem sok, de az is valami. Ambátor igen kellemetlen, kivált Szilágyi Dezső alatt. Egyrészt, hogy goromba, és másrészt, hogy az alelnökök csak úgy tűnnek fel mellette, mint valami petróleumlámpák a nagy villanycsillár mellett. De hát ott mosolyog az állás mögött, egész közelben az excellenciás cím... Mit szólsz ehhez, édesem?

Mindjárt beláttam, hogy nem mehetek haza, s üzentem telefonon az inasomnak, hogy ne csomagoljon: országos ügyek itt tartóztatnak. Be kell most már várnom, hogy szól-e Bánffy. Ezt beláthatod, Klári.

Mindjárt puhatolózni kezdtem a klubban. Igen sok jelölt van. Némelyek Tallián Bélát akarják. Csinos gyerek, főispán is volt, katolikus is, okos is, de egy kicsit szabad szája van. Közbeszólónak való ember, nem zajlecsengetőnek. A másik jelölt Hieronymi Károly. Hát persze. Hieronymi nélkül semmi se lehet. Ha a világ teremtésekor élt volna, az isten bizonyosan mingyárt az első napon Hieronymire gondolt volna és ő vele csináltatja a többi öt napi dolgát. Igaz, hogy akkor ma se lenne kész semmi. De legalább azt a bizonyos paradicsomi almát nem Ádám ette volna meg, hanem Hieronymi.

Hieronymi különben nem vállalja az alelnökséget. Csakhogy van egy harmadik jelölt is: Kardos Kálmán. Ő is katolikus, főispán is volt, meglepetést is fogna okozni — mert senki se tudja, hogy ő is képviselő — de beteg. Tehát Kardos se lesz. A negyedik jelölt Groisz Gusztáv, egy jámbor öreg úr, nyugalmazott professzor, de ennek az a hibája, hogy ellenzéki volt s a tisztelt Ház nem túri, amit a tekintetes vármegye régen te kedvteléssel praktizált, hogy a szegénylegényből egy ugrásra pandúrkáplárt csinált.

Ilyen viszonyok közt bizvást hihettem, Klári lelkem, hogy én vagyok az egyetlen plauzibilis jelölt s ezért *telegrafiroztam* (Hogy megörül Dóczy, ha látja ezt a jó magyar szót.) hogy ne küldd értem a kocsit az állomásra. Vártam, vártam, két-három napig, de Bánffy csak egyre nem szólt, pedig próbáltam közelében settenkedni.

Ahová fordultam, mindenütt összeütődtem Nagy Mihállyal, ki feltűnő mogorva arcokat vágott.

— Mi bajod? — kértem. — Mért haragszol?

— Szegény Magyarország! — sóhajtá.

— Mi baja van szegény országunknak?

— Erdélyi embert keresnek, barátom. Megint erdélyi embert. Mindig erdélyi embert.

— Mire?

— Alelnöknek. Az erdélyiek követelik, hogy a másik alelnök odavaló legyen. Katolikus legyen és erdélyi.

Ezt jó tudni, gondoltam magamban és ugrált a szívem örömben. Bennem mind a két kvalifikáció megvan. Most, már nem lehetséges más alelnök, mint én. Az én Klárim excellenciás asszony lesz — kiabálta belül a szívem. Az lesz, az lesz!

Siettem is újra találkozni Bánffyval, hogy valahogy figyelmeztessem magamra. A kormányelnököt könnyű megtalálni, ahol tömeg verődik össze a klubban, annak a közepén kell lennie.

Hát ott is volt, oda álltam én is a sorba és igyekeztem kívánatos tulajdonságaimra terelni a figyelmét. Vagy kétszer szőttem be diskurzus közben: „*mi, erdélyi katolikusok*” — de csak harmadszorra reagált, hanyagul odavetette:

— Igaz, te is erdélyi képviselő vagy.

— Hogyne, kegyelmes uram, természetesen.

— Hirtelenében nem is tudtam.

Úgy tett, mintha nem tudná, hol választottak meg. Istenem milyen gyöngéd!

No most. Most kell ütni a vasat. Alig vártam, míg magára marad. Kívántam már pokolba onnan Molnár Antalt, Nagy Mihályt és a többieket. Hát nincs ezeknek feleségük, hogy utánuk üzenjen a klubba és hazahívja őket. Végre kedvezett a sors, elhagyta őket Bánffy. Uccu utána, útját állom a biliárdszobában.

— Parancsolsz valamit? — kérdé.

— Erről az alelnökségről szeretnék excellenciáddal beszélni.

— Hát mit akarsz felőle tudni?

— Azt, kegyelmes uram, hogy innen-onnan már tizenöt éve támogatom a szabadelvű pártot...

— Szép idő — jegyzé meg szórakozottan.

— Azt óhajtottam volna megkérdezni, hogy van-e már jelölted, kegyelmes uram?

— Még nincs.

— Én sohase akartam semmi se lenni.

— Az igen szép tőled, Menyus, és remélem...

— De már valósággal szégyenlem magamat otthon... nevetséges vagyok a famíliám előtt... Itt volna az ideje kegyelmes uram...

Bánffy összeráncolta a homlokát és az órájára nézett.

— Igen, itt volna az ideje. Küldök is mindjárt a kocsim után.

— Itt volna az ideje, hogy reám is gondoljatok. Minden kvalifikációm megvan az alelnökséghez.

— Például?

— Erdélyi vagyok

— És?

— Katolikus vagyok.

— Az igaz — jegyzé meg Bánffy némi zavarral — de...

— Valami kifogásod van talán?

Bánffy egy darabig habozni látszott, végre megcsillant az a bizonyos erdélyi ravaszság a szemeiben.

— Nem, semmi, de egy kérdésem van hozzád.

— Parancsolj, kegyelmes uram.

— Felelj nekem egyenesen. Jóba vagy te Szilágyi Dezsővel?

Megakadtam. Ez különös kérdés volt. Édes diplomata eszem, el ne hagyj most. Mit mondjak?

— Hát úgy, úgy, — feleltem vállat vonva.

Mosolygott, mintha megnyugtatóna a dolog.

— És ő szeret téged? Faggatott odább.

— Ki nem állhat — feleltem meggyőződéssel.

Bánffy még jobban mosolygott s összedörzsölte a két kezét.

— Nos, hát akkor ne beszéljünk a dologról, mert az alelnökséghez három kvalifikáció kívánatik, kettő ebből sine qua non.

— Mik azok?

— Hogy katolikus legyen az illető és *hogyan Szilágyi szeresse*.

Hej, Klári, Klári! Kitanulmányozhatatlan ember ez a mi Bánffynk! ...Nagy ember ez! ...Milyen egyszerűen és ügyesen lökött le a szekérről, amelybe kapaszkodtam. Kíváncsi vagyok, hogyan lökött volna, le, ha azt mondom, hogy jóba vagyok Szilágyival és hogy szeret. Mert bizonyosan akkor is lelökött volna. Nagy malheur, Klári és csak miattad resteltem ...hogyan megint nem leszel excellenciás asszony. De semmi az. Hátha több leszel. A kabinet rekonstrukcióját kezdik emlegetni és megint nem mehetek haza, szívem.

Felhozatalnak, de amint olvashatod, itt most rossz a víz. Ne engem szidj szívecském, de a Kajlingert, az eresztgeti át a tífuszt a vízvezetékcsöveken. Isten ments, hogy farsangra feljőjjetek.

Különben is Fenyvessynek a leányunkkal való házasságából, úgy nézem semmi se lehet. A fiú vagy főispán lesz Veszprémben s akkor valami bárócsaládba kell beházasodnia, hogy tekintélye legyen, vagy intendáns lesz itt Pesten s akkor nincs feleségre szüksége. Isten veled Klárikám, csókol

Menyhért,

U.i. Az alelnöki állást nem hiszem, hogy egyáltalában betöltenék valaha. Merőben lehetetlen, ha az a sine qua non, hogy Szilágyi *szeresse az illetőt*.

Ami abbéli szemrehányásaidat illeti, édesem hogy amint írod, egyik otthoni kabátom zsebében arcképet találtál, amelyben most ráömersz a Volksblattok képei után Benkő Róza nevű perszónára, akit Rudnayék nyaggatnak, ez, hidd meg, becsületesemre mondom, nem az én tényem, ezt a tiszteletreméltó Urányi Imre bátyám adta nekem azzal a megjegyzéssel, hogy ez madame Staelnek a fiatalkori arcképe. Tudod, hogy gyűjtöm a nevezetes arcképeket. S hidd meg, Klárim, hogy ez még mindig jobb, mint ha mérgeket gyűjtenék, mint ama bizonyos Gárdos, akiről most folyik a szó.

K. M.

A FÖRENDEK ÜLÉSE⁴⁰

Délután egy órakor a Múzeum homlokán még ott lengett a lobogó. Akik odalenn sétáltak a kopár parkban, a fejüket csóválták.

— Talán már a méltóságos urak is obstruálnak?

Olyan meglepő az, ha a főrendek két teljes órát is győzik türelemmel. Mert máskor tízperc alatt végeznek húsz darab előterjesztéssel. Igaz, hogy ma a második provizórium és a mun-

kásjavaslat feküdt előttük, két olyan javaslat, amely odaát a tisztelt Házban nem tudott idejére megszületni, de együtt is tartotta a méltóságos urakat tizenkétszer tíz percig. És ennyi idő az, amelynek elfecsérlése miatt már obstrukciós hajlandósággal is megvádolják a főrendeket.

Pedig olyan csöndesek voltak. A provizóriumnál csak az egy Prónay Dezső beszélt három percig (és ez csak nem sok, amikor Prónay egymaga képviseli a méltóságos főrendek közt az egész szélsőbal), a munkás javaslatnál pedig összesen négy főrendnek voltak kérdései (abból is a részletekre maradt egy). Aztán két miniszter beszélt, a provizóriumnál báró Bánffy Dezső, a munkásjavaslatnál Darányi Ignác — és ezzel vége volt.

Így obstruál a főrendi ház...

ORSZÁGGYÜLÉS⁴¹

Az ülésnek berekesztése előtt a tisztelt Háznak még egy elintézetlen ügye került szőnyegre.

Még tizenöt hónappal ezelőtt történt ugyanis, hogy a választásokból valami tizennyolc néppárti képviselő jutott a parlamentbe és szereplését egy nagy panasszal kezdte meg. Nem a revíziót követelte (arra, gondolta magában, öt esztendő alatt még lesz idő), ellenben keservesen kifakadt, hogy oda akarják ültetni a hegyre, a szélsőbal fölé.

— Ezek a pokolbéli radikálisok egyszer még kiszorítanak bennünket!

Félt a tizennyolcas párt és egy világért sem ült volna a szélsőbal oszlopába. Elkerülte, mint a pokol tornácát. Inkább elszéledt a szomszédságban, a nemzeti párt háta mögött. (Hely akadt ott elég, mert nagyon megkeskenyedett a választásokban az Apponyiék szalagja.) Onnan prédikáltak és tiltakoztak az egész hosszú ülés alatt. De azért még idejében megkérték az elnökséget, hogy gondoskodjék a pártok méltányosabb, elhelyezéséről. S az ő kérésük alapján dolgozta ki Csávossy háznagy azt a kis mappát, amely ma a tisztelt Ház színe elé került.

A mappa nem dönti fel a régi határokat. (Bízták volna csak valami dákorománra a csinálását!) Mindössze annyit változtat a régi helyzeten, hogy két sor helyett hármat szán a néppártnak. Hadd legyen több helye, ha az öt esztendő alatt meg akarna hízni. Hanem a hegyről nem szállítja le őket; a szélsőbal fölött, a hegyen kell maradniok tovább is. Onnan téríthetik az alattuk sürgő pogányokat szépséges hegyi prédikációkkal.

Valahogy meg is nyugodott ebben minden ember, még a komáromi apát is.

— De én nem nyugszom meg! — kiáltott fel a mai ülésben főtisztelendő Páder Rezső úr, aki külön javaslatot dolgozott ki, és egy kis rajzocskát is csinált hozzá. Még szemléltető magyarázatra is hajlandó volt, csak hogy a tisztelt Házzal megértesse, miképpen szeretné a tizennyolc igazhívót elhelyezni. A szélsőbal minden padjából egy-két helyet csípne el, hogy a néppártnak a nemzeti és függetlenségi párt között jusson egy keskeny kis szalag. (A főtisztelendő úr úgy mondta, hogy egy keskeny kis „szelvény”. De kupónokra még nincs jussa az ilyen fiatal pártnak.)

— Nem is lehet a hátulsó padokból jól beszélni! — fakadt ki panaszosan még utoljára Páder Rezső, és ezt igazán szemléltető módon bizonyította, mert ő is a hátulsó padokból beszélt.

A tisztelt Ház derülten hallgatta a főtisztelendő úr illusztrált és szemléltető előadását, de nem igen mutatott hajlandóságot, hogy a tizennyolcakat lehozza a hegyről. Isten ments! Sőt, a szélsőbal, amelyhez Páder javaslata szerint közelebb került volna a néppárt, hamarosan

glédába állította Lukáts Gyulát egy újabb indítvánnyal. Ez már tréfásabb volt. Azt ajánlotta, hogy a konzervatív néppártot ültessék a néhai Sennyey-párt helyére, a szélső jobb oldalra.

— Apage! — kiáltott fel Beöthy Aldzsi, aki éppen a legszélső jobbról hallgatta a tréfás indítványt.

És úgy tetszett, hogy a tisztelt Ház (akár Kovács F. Sándor úr fölött egyes újságok) hajba kap azon, hogy melyikhez ne tartozzék a tizenhatalom tiszteletreméltó pártja. De Szilágyi Dezső intett, és az ő óhajára elmaradt ez az operett-szcéna. Egyszerű szavazással döntöttek el inkább, hogy a néppártnak hivatalosan a szélsőbal fölött, az utolsó három sorban kell magát kényelembe helyeznie. Ami azonban tisztán akadémikus értékű döntés. Mert a néppárt tovább is onnan fog prédikálni a nemzeti párt mezejéről. Hiába, semmiféle határozat nem gyűri le a szív szavát!

Ez a kis csetepaté lezárta a tisztelt Ház első ülészeit. Csak Széll Kálmán jelentését vették még át, a valutarendezéshez szükséges aranykészlet ellenőrzéséről, továbbá az elnök jelentését az első ülészet történetéről, és aztán a miniszterelnök átnyújtotta a legfelsőbb kéziratot, amely az első ülészetet berekeszti, és egyben a másodikat összehívja:

Ez a legfelsőbb kézirat így hangzik:

Mi Első Ferenc József,

Isten Kegyelméből Ausztriai Császár, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli Királya.

Hú Magyarországunk és társországai zászlósainak, egyházi és világi Főrendeinek és Képviselőinek, kik az Általunk 1896. évi november hó 23-ára Budapest fő- és székvárosunkba összehívott országgyűlésen egybegyűlvék, királyi üdvözetünket!

Kedves Híveink! Midőn magyar minisztériumunk előterjesztésére az Általunk 1896. évi november hó 26-án megnyitott országgyűlés első ülészeit ezennel berekesztjük, egyszersmind a második ülészetet a folyó évi január hava 18-ik napjára összehívottunk nyilvánítjuk.

Kikhez egyébiránt királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Bécsben, 1898. évi Január hó 16-án.

FERENC JÓZSEF.

Báró Bánffy.

Fölolvasták, tudomásul vették.

És most Szilágyi Dezső, megállapítva, hogy a holnapi ülésben a királyi kézirat újabb felolvasása után a megalakulás iránt fognak határozni, egy-két szóval megköszönte a tisztelt Háznak, hogy őt munkájában szeretettel támogatta.

— Éljen az elnök! — hangzott minden oldalról.

Így záródott sok viszontagság után az első ülészet...

*

Két órával később pedig a Múzeum márványtermében összegyűltek a méltóságos főrendek és helyükről fölemelkedve, ünnepi csöndben hallgatták meg a képviselőházból meghirdetésre átküldött legfelsőbb leiratot...

ORSZÁGGYÜLÉS⁴²

Mikor valami klub-incidens felkavarja az úgynevezett közvéleményt: a tisztelt közönség mohó kíváncsisággal töri magát, hogy bejusson a képviselőház karzatára. Pedig bizonyosan tudja, hogy az az izgalom, amely ilyenkor állítólag a levegőben van, nem igen szokott a nyílt ülésben explodálni. Legfőleg, ha a folyosókon esik szó az incidensről. S a karzatok mégis zsúfolásig megtelnek, mert a folyosókról sok ajtó nyílik a tanácsterembe, és hátha véletlenül behangzik valami.

Tele volt ma is a karzat.

Mire volt a közönség kíváncsi? A bizottsági tagok választására? Hiszen az ilyen választás a rendes sablon szerint megy. Az elnök elrendeli a választást, az ideges Regele a gyorsírók asztalára viszi az urnát, aztán a jegyző neveket olvas fel, és minden név egy-egy képviselőt jelent, aki valami cédulát dob az urnába. Regele pedig rámondja, hogy „itt van” vagy „nincs itt”. És a jegyzők, az elnök két oldalán, a Regele jelentései szerint veszik számba, hogy hányan szavaztak, hányan voltak távol.

Látnivaló, hogy ez nagyon unalmas társasjáték, és annál unalmasabb, mert nagyon sokáig tart. Ezért tehát a közönség aligha tolongott a karzatokra. Ellenben sokkal valószínűbb, hogy valami szenzációt remélt, legalább is annyit, hogy Chorint meg Emmert csak azért is beválasztják az igazságügyi bizottságba. S ebben a tekintetben a karzati közönség azt is biztató jelnek vette, hogy a máskülönben érdektelen ülésbe maga az igazságügy-miniszter is elfáradt. (Ezt a veszedelem szaga csalta be! — suttogta a politikus karzat.)

Azt mondják, hogy fogadások is történtek.

— Legalább ötvenen fognak Chorinra és Emmerre szavazni a szabadelvű pártból is! — hangzott, mintha a bookmaker csalogatna a numerusaival.

A karzat mindebből semmit sem tudott. A teremben semmisen történt, s ami történt, az minden inkább volt, mint érdekes. Pedig még az is szenzációszámba mehetett volna, ha például Meszlény Lajos az elnöki dobogóról gukkerezi a hölgyeket. Olyan szomjasan nézett le a karzat. De éppen semmi feltűnő sem akart mutatkozni. S a karzat kénytelen volt belenyugodni, hogy neki semmi látványosság sem jut, s mialatt a t. Ház a bizottságok tagjait választja, az igazi érdekes tanácskozás a folyosókon van.

Jó közönség, nincs tévedés!

A folyosók levegője sem volt teli izgalommal. Nem sügtak és nem búgtak az emberek, még Polónyi sem titkolózott. Egész nyíltan kapacitálta az ülés előtt az ellenzéki képviselőket, hogy töröljék az igazságügyi bizottságban valamennyi nevet, és csak Chorin és Emmer nevét jegyezzék a lista helyébe, mert ilyenformán a többi jelölt szavazata megapad, és a két mellőzötté megnövekedik.

De ez a csatatervezés nem is volt titkos, még az igazságügy-miniszter is halhatta. És ez senkit sem izgatott. Rosszabb nem történhetik, mint hogy a hivatalos lista nem megy egyhangúlag keresztül. De hát nem egészen mindegy az Nagy Mihálynak, hogy száz vagy kilenc[ven]kilenc szavazattal választották az igazságügyi bizottságba?

Csendes, szinte enyelgő volt inkább a folyosó. A túlsó végről, valahonnan az elnöki szoba irányából nyugodtan közeledett egy magas, fehér alak: a generális. (De hiszen ő egyetlen ülésből sem hiányzik.) Azt suttogta a nyomában Lakatos Miklós, hogy nagyon le van verve az öreg „közlegény”. Tisza Kálmán pedig abban a pillanatban összetalálkozott a fiatal Teleki Sándorral, aki a jegyzői polcra lebukott a pénzügyi bizottságba.

Azt mondta neki a generális:

— Mindig tudtam, Sándor, hogy rossz ember vagy. De hogy engem is kitúrjal a pénzügyi bizottságból, azt még se hittem volna.

Teleki belement a generális tréfájába.

— Nem tagadom, Kálmán bácsi. De lássa, csúf mesterség a politika, és kiirtja az emberből a háládatosságot. Csak az a szomorú, hogy egy akkora hatalmasságot, amilyen Kálmán bácsi, egy bukott jegyző is kitúrhat a helyéből.

— Bizony, dörmögte a generális. És aztán Emmer csodálkozik, hogy Nagy Mihály le tudta győzni.

Azzal ment tovább. És Lakatos Miklós tovább is azt hitte, hogy az öreg „közlegény” nagyon le van verve. Még talán az is megerősítette a hitében, hogy Tisza a folyosón kezett fogott Olay Lajossal. Lám, még Olayra se akar haragudni, pedig Olay most is az orrán viseli a vágást, amit a fiatal Tisza mért rája. (De hát mért haragudnék, hiszen mindenképpen csak jobb, ha azt a vágást Olay viseli!) Az öreg Lakatos Miklós erre nem gondolt, ő tovább is azt hajtogatta, hogy le van verve a „közlegény”, mert Olayt is engesztelte egy kézszorítással.

Aztán mégis próbálkoztak a szenzációcsinálásban. Valaki megemlítette, hogy a nemzeti pártban is készül valami, mert annak a pártnak is megvan a bizottsági incidense. Horánszky ugyanis nincs az idén a pénzügyi bizottságba jelölve. A folyosó már hajlandó is volt egy kis lázra, izgalomra. Ha a szabadelvű párt nem izgatott és a szélsőbal is nyugodt, hadd szórakoztassa egyszer a nemzeti párt a folyosót. És néhányan átsiettek arra a folyosóra, ahol Apponyiék szoktak tanácskozni. De ott is csönd, semmi izgalom. Csak Hock János mesélte, hogy most jött Párizsból, ahol azzal gyanúsították, hogy őt is megvásárolták a zsidók, mert ő is ártatlannak hiszi Dreyfust.

Ezen a gyanúsításon nevetett Apponyi, nevetett Kaas Ivor.

Egyszer csak egy szélbali nagy titkolózva hívja félre Hock Jánost és kérdi:

— Te János, mért nincs Horánszky az idén a pénzügyi bizottságba kandidálva? Van ennek valami jelentősége?

Azt mondja Hock:

— Van.

— Micsoda?

— Az, hogy *eddig sem volt a pénzügyi bizottságban...*

Így a szenzáció összezsugorodott, és nem maradt belőle más, mint az a bizonyosság, hogy nagyon sokan vannak a tisztelt Házban, akik azt sem tudták, hogy Horánszky eddig sem volt tagja a pénzügyi bizottságnak.

Az izgalom tehát nem akart mutatkozni. A szabadelvű párt enyelgett, a nemzeti párt a Hock párizsi meséjét hallgatta, a szélsőbal Polónyira figyelt — de mindebben nem volt izgató. A tanácsteremben pedig az lehetett volna az egyetlen érdekes, ha kihirdetik a bizottsági választások eredményét. De ez az egyetlen, a kihirdetés — holnapra maradt.

S így csak holnap dől el a fogadás, hogy csakugyan olyan sokan szavaztak-e a szabadelvű pártból is Chorinra, Emerre...

ORSZÁGGYÜLÉS⁴³

A világ legszürkébb hangján olvasta fel a jegyző a bizottsági választások eredményét. Az emberek még akkor sem húzódtak közelebb az elnöki dobogóhoz, amikor már az igazságügyi bizottság volt soron. A jegyző tovább is csak szüntelenül morzsolta, hogy Barabás Béla száznyolcvanhét szavazatot, Nagy Mihály csak százhatvankettőt, Sámuel Lázár meg éppenséggel csak százötvennyolcat kapott. (Emmerről és Chorinról szó sem esett, ők összesen csak harminc egynéhány szavazatot kaphattak.) Ha pedig az igazságügyi bizottság sem ébresztette fel a kíváncsiságot, mi természetesebb, mint hogy a többi bejelentés, nemkülönben az osztályok megalakulásának híre senkit sem érdekelt. Az egyetlen kiemelkedő momentum az volt, amikor a képviselők lelkesen gratulálták Lévay Lajost, mert jegyzője lett a — kilencedik osztálynak.

Ezenközben pedig kétségbeesve járkált Gajári Géza.

— Négy napig írták rólam, hogy előadója leszek az újoncmegajánlásról szóló javaslatnak, és most Szilágyi egyszerűen leharangozott.

Kérdezték tőle, hogy miért?

— Miért? Hiszen a véderőbizottság csak most alakul meg, engem tehát nem is bízhatott meg a javaslat képviselőjével. Én pedig már a beszéddel is elkészültem.

Sötét arccal sietett tovább és látszott rajta, mint fáj neki, hogy most már neki is lesz egy el nem mondott beszéde. (X. Y. Z. egyszer még meg is vezércikkezi miatta!) De még jobban fáj neki, hogy magának kellett helyettest is keresni. Helyettest, de kit? Előbb báró Podmaniczky Frigyesre gondolt, aki a legöregebb katona, s a múlt bizottságnak elnöke is volt. De Podmaniczky azt felelte, hogy ő évente csak egy beszédet mond, azt is csak újesztendő napján. Gajári Géza tehát tovább kutatott, s ahogy megnézte a véderő bizottság tavalyi listáját, megakadt a szeme egy történelmi néven Bezerédy István.

— Ez jó harcias hangzású! — gondolta magában. És azonkívül a Bezerédy jelen is van.

Futott tehát Bezerédyhez.

— Neked kell az újonc-javaslatot elfogadásra ajánlanod — szólította meg.

— De én nem is foglalkoztam a javaslattal — szabódott Bezerédy.

— Nem tesz semmit. Felolvasod a javaslat címét és egyszerűen hozzáteszed, hogy a bizottság nevében van szerencséd elfogadásra ajánlani. Ha már mindenképpen bővebben is akarsz nyilatkozni, tégy úgy, mint az imént Dózsa Endre. (Az ugyanis egyszerűen felolvasta a számvizsgáló bizottság kinyomatott jelentését.)

Bezerédy végre is kénytelen volt beugrani. S úgy tett, amint neki tanácsolták. (De nem követte a Dózsa példáját.) S mert ő olyan röviden nyilatkozott a véderő bizottság nevében, *Thaly* Kálmán is előzékenyen megígérte, hogy nem fogja a szót szaporítani. Minthogy azonban a kurucok historikusa néhány osztrák tábornokot mégis csak meg akart csipkedni, beszéde így is elég sokáig eltartott. Ellenben *Bolgár* Ferenc és gróf *Benyovszky* Sándor már igazán rövidre fogták a beszédüket, s mindössze néhány kérdést intéztek a honvédelmi miniszterhez, aki aztán teljes nyíltsággal meg is felelt. A báró *Fejérváry* Géza válaszából pedig az az érdekesebb, hogy a magyar katonai intézetek már körülbelül fedél alatt vannak, és az első évfolyamot már az ősszel meg fogják nyithatni. A *Bolgár* speciális kérdésére, mely a véderő-törvény revíziója dolgában tapogatózott, a miniszter azt felelte, hogy a törvény revíziójára nincsen ok, csak a tizennegyedik paragrafus alapján kell majd az újoncjutalékot újból megállapítani. Hogy miképpen? — az ki fog majd tetszeni a kormány előterjesztéséből, és

addig jobb, ha nem ítélik előre fölötté. Végre is, a nürnbergieknek van egy jó axiómájuk az ilyen esetekre:

— Nem kell a delikvenst kivégezni, mielőtt el nem fogtuk.

Erre Thalynak még volt valami megjegyzése (mindössze valami húsz percig tartó rövid megjegyzés), aztán a tisztelt Ház már el is végezte az újoncmegajánlásról szóló törvényjavaslat tárgyalását. A szélsőbal kivételével (különben összesen öten valának) az egész Ház elfogadta a javaslatot, amelynek harmadik olvasása a holnapi ülésben lesz. Más tárgya annak az ülésnek nem is lesz, csak a belügyminiszter fog még válaszolni Buzáth Ferenc és Fáy István interpellációira, az igazságügyminiszter pedig Rakovszky Istvánnak egy régebbi, a várnai választással összefüggő interpellációjára.

Ilyenformán a holnapi ülés is elvégződhetik délre. Tovább a mai sem tartott.

A VITA VÉGE⁴⁴

— A képviselőház ülése —

Megkérdik Boda Vilmost a folyosón:

— Hát mire is jó az a passzivitás?

Boda Vilmos vonogatja a vállát és kerülgeti a választ. Többet is felel, kevesebbet is, mint amennyit kérdeztek tőle. Hogy az a passzivitás csak az általános vitára szól, de a részletekre nem, mert abba már a párt nem akar belemenni, hogy a *haza* se beszélhessen. Az ország még csak megbocsájta a passzivitást, de a kerület nem. Azután meg nem is valami nagy dolog az a passzivitás! Nem akar az egyéb lenni, éppen csak egy kis *demonstráció*. Mintha például fáklyásmenetet rendeznek...

És igaz is. Csak az a furcsa, amikor valaki úgy rendezi a fáklyásmenetet, hogy a fáklyát az égő végénél fogja. Magát égeti meg vele, mint most a demonstráló szélsőbal. Mindegy. A szélsőbal egyelőre állja a passzivitást és hallgat. Csudálatosképpen hallgatni sokkal nagyobb számban vetődnek a tisztelt Házba, mint régenté, amikor beszélni akartak. A folyosó megtelik a sok mesebeli figurával, aki a folyosón még nagyon beszédes, de mihelyt áthaladt az üvegajtón, egyszerre megnémul. Az ember szinte azt hinné, hogy az üvegajtó átvette annak a bizonyos alagútnak a szerepét, amelynek túlsó végén még az asszonyok is megnémulva jutottak ki.

No, de az üvegajtónak van lelke. Nem mindenkinek veszi el a hangját. Páder Rezső főtisztelendő úr már beszél is. Azt mondja éppen, hogy a költségvetés bírálatához mindenkinek megvan a maga egyéni nézete. De a főtisztelendő úr sokáig beszél, és éppen a bevezetésül előre küldött mottót cáfolja meg. Mert mindenkit meggyőz, hogy neki a költségvetés bírálatához nincs egyéni nézete. Csak azon rágódik, amit a sok Zichy, Rakovszky, Mócsy és Buzáth már ismételtelen elmondott. Tán azért is üdvözli a főtisztelendő úr beszédét olyan melegen a sok Zichy, Rakovszky, Mócsy és Buzáth, mert a jó ismerőst illik melegen üdvözölni.

Szerencsére az említett urak összegyűjtött nézeteit is ledarálhatni rövid harminc perc alatt, s így nemsokára szóhoz jutott valaki, akinek nem kell a szomszédba mennie egyéni nézetekért.

A jegyző szólította:

— Lánczy Leó!

És mélységesen csöndben kezdett figyelni valamennyi mező. Pedig tudta mindenki, hogy amolyan szakbeszédet fog hallani, aminek nincs valami nagy keletje a tisztelt Házban. De éppen az a titka az igazi tudásnak, hogy meg tudja fogni a laikus figyelmét is, mert affektáció nélkül, az egyszerűség megnyerő köntösében áll eléje. Lánczy Leóról pedig kell-e még mondani, hogy igazi tudással áll ki a parlamenti sorompóba? Egy szimpla polémia formájában, amely a Horánszky sötét jóslatait rontotta le, glédába állította mindazokat a derék számokat és jelenségeket, amelyek a legnagyobb összhangzással igazolják, hogy a magyar állam pénzügyei megérdemlik azt a bizalmat és hitelt, melyet mind a mai napig is élveztek. Nem keresett Lánczy színeket (hadd pepecseljenek velük a szegényebbek!), ő csak nagy vonásokkal rajzolt, s a kép mégis teljes, mégis szemléltető volt. Minden vonás a helyén, azzal a biztonsággal odavetve, amely a mesternek semmi, a kontárnak pedig egyszerűen érthetetlen. És a nagy vonások dacára nem hiányzott a képből a nagy perspektíva, — elláthatott az ember egészen a távoli kiegészítés s a még távolabbi szociálizmus csatateréig.

... Még Mócsy is figyelt. Sima Ferenc (az egyetlen szélbali, aki *nem passzív*) jegyzett is. Az öreg Madarász József pedig csak azt várta be, míg a nagy szabadelvű tábor kedvére megéljenezte a szónokot, aztán ő is lassan átbágyogott Lánczy Leóhoz:

— Mint legöregebb képviselő mondom, értesz az országglászathoz...

Lánczy Leó mosolyogva köszönte meg az öreg úr saját külön magyarságával mondott bókot, aztán beállott abba a nagy népvándorlásba, amely a folyosóra indult. Mert odabenn Sima Ferenc kezdett beszélni. Ilyenkor pedig jó a folyosóra menekülni, ahol mindig akad valami érdekes, amit a Sima beszédeinek sivatagában nem igen lehet találni.

A folyosó pedig ma a *Kubinyi György almaboráról* beszélt.

Miről nevezetes ez az almabor?

Hát először is arról, hogy mihelyt a palackját felnyitják, a bor azonnal megfeketedik. (Éppen mint egyik-másik néppárti, aki egészen világi gondolkodású, de mindjárt megfeketedik, ha a vallásról kerül szó.) Azután meg arról is nevezetes ez az almabor, mert kiderítette, hogy mi fáj legjobban Kubinyi Györgynek. Talán a felvidék nyomora? Nem. Talán a Kubinyi Géza féktelen temperamentuma? Az sem.

Kubinyi Györgynek az fáj, hogy nem — *zsidó*.

Éspedig így sült ki. Mezei Mór reklamálta tőle a híres almabort, és pezsgőt ígért melléje, ha Kubinyi György vacsorát ad almaborral. Kubinyi azonban nem állott kötélnek.

— Hát olyan nagy dolog az a vacsora? — faggatták.

— No nem... a vacsora nem... De takarékosnak kell lenni! Hiszen ha én csak öt esztendeig zsidó lehettem volna!

— Micsoda?

— Zsidó!

És elandalodva tette hozzá Kubinyi, a Gyurka:

— *Hogy én nyúzhattam volna meg azokat, akik engem nyúztak meg...*

...Míg a folyosó azt az almabort élvezte, amellyel Kubinyi annyira fukarkodik, addig a tanács-teremben tíz szál ember Sima beszédéből nyelte a száraz kortyokat. De Sima után egy kis öröm következett. Mert Polónyi Géza emelkedett fel. De nem beszédre (hová lett volna akkor az öröm?), csak nyilatkozatra. Tudniillik: ő is úgy nyilatkozott, hogy az alkotmánysértő kormánnyal nem is bocsátkozik vitába. Hogy az Isten tartsa meg ezt a jó szokását...

Úgy volt, hogy a szünet után Makfalvy Géza következik.

A jegyző szólítottá is:

— Makfalvy!

Senki sem jelentkezett. Az elnök most már azt kérdezte, kíván e még valaki szólani? Erre sem jelentkezett senki. Hát mit csinált volna az elnök: — *berekesztette a vitát*.

Jöttek aztán a nemzeti pártiak, sietett Makfalvy is, de már akkor Lukács László pénzügy-miniszter beszélt, és nagyban végzett is azokkal az apró-cseprő vádakkal és gyanúsításokkal, amelyeket a néppárt szórt el az általános vitában. Mert ezekre nem vesztegetett sok szót, ámbátor talán eggyel még mindig többet, mint amennyit kellett volna. (Azt a *sajtó-cenzúrát* meghagyhatta volna a Zichy János kizárólagos ideáljának.) De annál kimerítőbben tiltakozott a Horánszky fekete (vagy inkább *rózsaszínű*) prófécija ellen. Nem — a családi öröm nem fenyeget. A gölya nem hoz deficitet, egészen pirinkót sem. S a miniszter széles apparátussal bizonyította, hogy ámbár az a legendás adóprés nem is működött olyan veszedelmesen, a deficit esztendő még éppenséggel nem mutatkoznak a szemhatáron. Csak a Horánszky fekete szemüvege tévedt: a nagy sötétségben nem mutatta meg az állam aktív követelését, holott ezek sok milliót tesznek, és így azt a hitet keltette Horánszkyban, hogy ami a szám-sorok végén látszik, az nem vagyon, hanem deficit. Sőt kimutatta a miniszter, hogy a terhek minden emelése nélkül és a régi rendszer mellett sem állott be zavar az államháztartásban, hanem még a produktív beruházásokra is telt.

— Mert eladták az országot! — morogta a passzivitás fogadalmának megsértésével Meszlény Lajos.

Ez az. Valószínűleg eladták az államot, mert máskülönben a miniszter nem mondhatta volna ma olyan önérettel, hogy közéletünk sok szomorú tünetére éppen csak egy tiszta fénysugár esik: az államháztartás rendezettsége. Ne tessék tehát erre is homályt vetni!

Hangos éljenzés jutalmazta a miniszter beszédét, s miután a fiatal Zichy János még nyilvánosan mosakodott, hogy ő nem akarja a sajtószabadságot korlátozni, következett a szavazás. És a Ház az általános vita második napján megszavazta a félmilliárdnyi budgetet...

A KISEBB TÁRCÁK⁴⁵

– A képviselőház ülése –

Az élő kemény ember szokatlanul meleg szavakat talált, amikor a meghalt kemény emberről kellett megemlékeznie. Szilágyi Dezső szinte megindultan beszélt Tisza Lajosról, és mégis márvány-szavakból emelt neki emléket, hogy a törvényhozás nyomban reá tehesse a maga elismerésének koszorúját.

Egy pillanatra szép volt a tisztelt Ház. Fejet hajtva állott meg az elköltözött szegedi gróf emlékénel.

...Aztán megint fölvette a hétköznapi arcát.

A bús lovag

A kis Pap Géza sietett föl az előadói székbe, hogy a kisebb tárcák költségvetését a pénzügyi bizottság nevében képviselje. A szélsőbal már-már ki akart vonulni a folyosóra, mert hiszen a kisebb tárcáknál úgy sincsen alkalom a hazabeszélésre. De abban a pillanatban egy szegyen-

lős alak vetődött be az üvegajtón: *Justh Gyula*. Úgy tetszett, mintha nem tudna mindjárt a helyére menni; mintha a megváltozott csatatéren nem találná meg a függetlenségi csapatok útját. Csak megállott az üvegajtó előtt.

De tüntetve hangzott feléje:

– Éljen!

És *Justh Gyulát* ez az ismerős muzsika, ez a kedves rokonszenv fölébresztette. Visszakapta az erejét és a helyére sietett. Ott referált a visszatért vezérnek az ő hadsegéde: *Meszlény Lajos*.

– Jelentem alássan, azt határoztuk, hogy az idén a civillistát sem szavazzuk meg!

Justh fásultan bólintott. Mintha azt mondaná: annyi bolondságot csináltatok már kedves fiaim, igazán mindegy, hogy eggyel több vagy kevesebb lesz a rovasotokon! – Nem is kifogásolta a legújabb párthatározatot, hanem révedezve nézett körül a csatatéren, aztán lassan, szomorúan ballagott ki a folyosóra. A nyomában botorkáltak tízen-húszan: megnémult, szomorú lovagok. Az egész szélsőbal.

A virágoskert

Benn a teremben pedig azalatt a fiatal *Werner Gyula* beszélt. A közös kiadások tételét szemelte ki alapnak, de erre a szűken határolt területre nagyon tarka épületcsoportot emelt. Egy hatalmas várat felvonóhidakkal, bástyákkal, sáncokkal és sisakos lovagokkal: – ezt a *dualizmus* védelmének. Aztán egy nagy cséplőházat, ahol minden nemzetiségi aspiráció kirostálásával csak a *magyar nemzeti állam* érdekei halmozódjanak rakásra, örök éléstárul az erős magyarság számára. Továbbá egy nemzeti mértékHITELESÍTŐ intézetet, ahol a nemzet érdekében olyan fegyverek is törvényeseknek mondassanak ki, amelyek máskülönben kissé *erőszakosaknak* is tetszhetnének. Végezetül pedig a fiatal *Werner* (még mindig a közös kiadások területén) egy nagy virágoskertet is plántált, amelynek gyorsan nyíló virágaiból koszorút font a kabinet és különösen a *Bánffy* homlokára.

A szabadelvű párt ifjúsága ebben a virágoskertben találta legnagyobb gyönyörűségét. A *Werner* minden leszakított virágát megöntözte az éljenzés harmatával, mielőtt koszorúba fonták. S ilyenformán lassankint valami friss tavaszi illat áradt el a Házban, amitől *Werner* még több kedvet kapott a virágszedésre. Itt egy rózsa: *Bánffy* fölépítteti a *Mátyás király* palotáját. Most egy ibolya: *Bánffynak* gondja van rá, hogy temetetlen *Árpád-házi királyok* méltó nyugvóhelyet kapjanak. És így tovább. Csupa virág, csupa érdem.

A szabadelvű párt pedig mindegyikét öntözgeti harmattal:

– Éljen!

– Éljen *Bánffy*!

Az agyonpártfogolt francia

Utána csöndben darálnak le egész csomó tételt. Csak a miniszterelnökség tételénél van megint felszólalás. *Hock János* hívja itt fel a figyelmet arra a benső szeretkezésre, amely újabban szlávok és franciák közt mutatkozik, s amelynek eredménye, hogy a francia sajtó nagy rokonszenvvel protezsálja a magyarországi pánszláv mozgalmat. Ezzel szemben nagyon hiányos a mi informatív szolgálatunk szervezete, mert ötvenezer forintból nem is lehet ilyen dolgot szervezni.

Hock János itt egy kis malíciát fon közbe:

– Ötvenezer forintért nem dicsérik *Bánffyt*, sem a magyar államot.

Bánffy Dezső miniszterelnök azonban nem haragszik a malíciáért. Nem is védekezik. Inkább mosolyogva figyelmeztet rá, hogy csak nem árulhatja el, milyen francia lapokat szokott informálni (már tudniillik az ötvezer forintokból), mert ezzel csökkentené az illető lapok hatását.

Ez nagyon érthetőnek látszik. Hock János tehát más oldalról, sokkal nyíltabban beszél. Ezt a kérdést dobja a ház elé:

– Mért szakította meg a miniszterelnök a viszonyt egy magyarbarát franciával, aki könyvet is írt Magyarországról?

Bánffy itt sem marad adós a felelettel:

– Meg kellett vele szakítanom a viszonyt, mert könyve közjogi tekintetben engem ki nem elégített.

– Mert közjogi tekintetben hazafiasabb a miniszterelnök úrnál – kiáltja Hock.

– Ne beszéljünk erről, hárítja el a témát a miniszterelnök. Ha Hock úr lesz a miniszterelnök, ám vegye ő igénybe annak az embernek közjogi ismereteit, de én nem tehetem...

A harapós Lakatos

Ez a kis szóváltás még jól is esik a nagy közönyösség közepett. Legalább megmozgatja a kedélyeket, s amellet kinek sem árt. (Hacsak annak a magyarbarát franciának nem, akit Hock pártfogásába vett.) Úgyis olyan nyugodtan folyik a vita, hogy még a híres rendelkezési alapot se bolygatja más, csak Lukács Gyula. Az pedig nem valami nagy veszedelem. Az biztos unalom. S mintha ezt a nagy unalmat akarnák elkergetni, a szélbaliak kibocsátják a passzivitás ketrecéből a legharapósabb szónokot, az öreg Lakatos Miklóst.

És Lakatos harap:

– A miniszterelnök úr alávalóan meggyanúsította a negyvennyolcas honvédegyleteket...

Megszólal az elnök:

– Vigyázzon a szavaira!

Lakatos morog valamit, módosítja a csúnya szót, aztán dörmögve védi az öreg honvédeket, a honvédegyleteket s az igazolásokat. Mikor pedig a védelmet megunja, ő maga fog a gyanúsításokba. És a szélsőbal nagy öröme szórja a vádakát: hogy a kormány az, amely a honvédek nyugdíjalapjából juttatott a maga rokkantjainak segítséget; a kormány az, amely egy csomó hívét helyezte hivatalokba a honvédegyleteknél. És így tovább.

Bánffyt a harapós öreg sem hozza ki a sodrából. Csak ilyenformán felel:

– Mikor miniszterelnökké lettem, az állam háromszázezer forinttal segélyezte a honvédeket. Ma kétszer annyit költ reájuk. Ez a faktum beszél helyettem. Aki pedig a részleteket kutatja, annak azt ajánlom, hogy ne akarjon a mélységekbe nézni, mert nem fogja az öreg honvédek dicsőségét láthatni. Azért nem is emelem fel nyilvánosan a fátyolt. De aki kíváncsi, ám jöjjön hozzám – minden aktát, minden adatot szívesen mutatok meg neki.

A szélsőbal fészkelődik, nem érzi jól magát. Úgy látszik, csakugyan nem okos dolog az igazolások bolygatása. Rátkay László mégis határozati javaslatot nyújt még be, hogy parlamenti bizottság állapítsa meg évről-évre, kiket illet még nyugdíj, – de a miniszterelnök felszólalása után a többség ezt a határozati javaslatot is mellőzi.

S aztán a kisebb tárcáknál nincs is több felszólalás.

Holnap pedig már a belügyi költségvetés kerül sorra...

Az uzsora ellen

A mai ülés végére még tegnapról maradt egy interpelláció. Az öreg Mócsy Antal morzsolgatta lassan, egészen néptelen padok előtt, hogy az 1883. XXV. törvénycikket nem hajtják teljes szigorral végre, s ezért megkérdezte a belügyi és az igazságügyi minisztert: mit szándékoznak tenni, hogy a rossz gazdasági viszonyok következtében anyagilag megszorult polgárokat az uzsora káros következményeitől megvédjék?

Ez a kérdés így nagyon rövidnek tetszik. De hallották volna csak Mócsyt! Az ő ajkáról olyan hosszú volt a kérdés, mint egy egész – budgetvita...

A BELÜGYI TÁRCA⁴⁶

– A képviselőház ülése –

A képviselőház ma megkezdte a belügyi tárca költségvetésének tárgyalását, és nem fejezte be. Ezt külön meg kell említeni, mert az idei budgetvita elkényeztette az embereket, és azt hitték, hogy minden tárcának elegendő lesz egy ülés.

A belügyi tárca az első kivétel.

Nem végeztek vele a mai ülésben, sőt egyáltalán csak keveset végeztek belőle. Ennek a mai napon kettős oka volt. Az egyik: Kristóffy Józsefnek okos felszólalása, amelyre válaszképpen Perczel Dezső belügyminiszter mindjárt tájékoztatta a törvényhozást, hogy a kiegyezési háború eldőlte után le fogja tenni a Ház asztalára a közigazgatás reformjára vonatkozó kész törvényjavaslatokat. A Kristóffy megfontolást érdemlő fejtegetései, a belügyminiszter bejelentett reformjai és az ezek nyomán támadt vita lefoglalták az ülésnek jóformán a felét.

A második ok: a főispánok tétele volt. Egy kis évődés, csipkedés vagy éppen marás nélkül ez a tétel sohasem nyert még elintézését. Az idén pedig, amikor a néppárti Rakovszky a változatosság kedvéért egyetlen főispánra vetette magát és a kisebb felelősség okáért a saját egyéni kritikája helyett egy goromba újságcikket olvasott fel – a szokásos főispánvita segítséget kapott egy parázs házszabály-vitában is. Mert az elnök nem nézhette megjegyzés nélkül az álorcás gorombáskodást és az ő higgadt bölcsességével megtalálta a formát, hogy Rakovszky felolvasása fölött is ítéletet mondhasson. De ez nem esett meg minden háborúság nélkül, és a részletes tudósítás beszámol róla, hogy kevés híján megint összeütközés történt Rakovszky István és Gajári Ödön között. A lecke és a leckéztetés kikérése így is kibújt a régi ellenfelek óvatos nyilatkozataiból. A kardoknak azonban ezúttal még sem lesz szerepe. Minden hétre mégis csak sok volna egy-egy páros viaskodás.

Ha ilyenformán ma lassan is haladt a tanácskozás, nincsen kizárva, hogy holnap mégis befejezhetik a belügyi költségvetés tárgyalását. Mert a néppárt viszi a vitát, s a szélsőbalról csak Pichler Győző akar egy rövid vádlevelet elszavalni *az államrendőrség ellen*. Ennyit pedig a holnapi ülésben le lehet örölni...

A BELÜGYI TÁRCA⁴⁷

– A képviselőház ülése –

Kaas Ivor átszellemült arccal állított be az újságírók karzatára:

— Érdekes lesz... nagyon érdekes...

— Ugyan micsoda? — kérdezte a kíváncsi had.

— A zárt ülés... Egy szót sem fogunk hallani... Pedig Szalavszkyról lesz szó...

És a jó báró boldogan mosolygott, hogy olyan ülésen fogják firtatni a pozsonyi főispán dolgát, amelyen se közönség, se gyorsíró nem lehet jelen. Micsoda szépen festheti le majd ezt a titkos ülést a — *fantázia!* Egészen szabadon, gyorsírók nélkül, a közönség terhes ellenőrzésének kizárásával!

— Érdekes lesz...

De egyelőre az ülés egészen nyilvános volt, s így a jó bárót nem is érdekelte. Pedig a fő-tisztelendő komáromi apát, Molnár János pártelnök úr, a reverenda dacára a *lovagias* húrokat pengette, és azt a kérdést vetette fel, hogy szabad-e gentlemannek eltűrnie, ha egy újság-cikkben nyilvánosan csalással vádolják, mint a pozsonyi főispánnal történt? A tisztelt Ház már azt várta, hogy a fő-tisztelendő apát úr kivágja a legnagyobb tromfot és világgá dörgi, hogy ő már régen fegyveres elégtételt követelt volna, ha őt becsületében megsértik. De a fő-tisztelendő úr a fegyveres elégtételig mégsem ment el, csak meglökte Buzáth Ferencet, aki ebben a pillanatban, mint valami automata, közbedarált:

— A katonaságnál egy napig se tűrnék meg az olyan embert!

Az apát úr bólintott. Úgy van. A katonaság nem tűrné meg a pozsonyi főispánt. Az igaz, hogy a pozsonyi főispán nem is ajánlkozott a katonasághoz. És az is igaz, hogy a tisztelt sértegető urak nem is lövöldöznének feléje annyit, ha a pozsonyi főispán véletlenül katona volna. De egy főispánt szabad sértegetni — kivált fő-tisztelendő uraknak, akiknek van éles nyelvük a támadásra és reverendájuk a védekezésre.

Az öreg Jurich a privigyei plébánia apró bajairól beszélt azután — de ez a kis intermezzo nem volt túlságosan érdekes.

Nagyobb mozgás támadt azonban, amikor a belügyminiszter fölemelkedett és egész sor akta felolvasásával igazolta, hogy a pozsonyi főispán ellen intézett támadások és vádak egytől egyig alaptalanok. A néppárti hadjárat ellene nagyon érthető, de minden bizonyíték nélkül szűkölködik. És igazán szomorú volna, ha a főispán minden kinyomtatott hazugság miatt mindjárt sajtópert indítana. Akkor sohasem jutna el a megye igazgatásához, mert reggeltől estig csak indítana, tudniillik sajtópereket.

Az egész parlament természetesnek találta a miniszter nyugodt és meggyőző válaszát.

Rakovszky pedig haragosan szólt fel az elnöklő Láng Lajoshoz:

— Most... most kérem a zárt ülést.

És a közönség lassan, elégedetlenül szedelőzködött fel a karzatról. Csak Kaas Ivor mosolygott boldogan.

— Nagyon érdekes...

Mert az ő fantáziája már rajzolta, színezte, tarkította a zárt ülést, amelyet közönség vagy gyorsíró nem ellenőriz...

A MAI ÜLÉS⁴⁸

Milyen kár, hogy az ülésbe csak kevesen tévedtek! Pedig annyi sivár szóbeszéd után ma valami ötlet színes pillangója röppent fel és egészen elbűvölte azt a pár embert, aki tíz óra után az üvegtető alatt próbált szundikálni. Ezek a jó emberek azt hitték, hogy bátorságban

szundikálhatnak, míg a rendőrségre nem kerül a sor, mert akkor úgyis fölkelte őket a lárma, a tombolás. Dehogy! A rendőrségre egyáltalán nem került ma a sor, és a szundikálásból mégsem lett semmi.

Major Ferenc néppárti orvos úr ugyanis még egy pillanatra meg akart pihenni a színházak tételénél.

— Vádolom a színházakat, vádolom az intendánst, a direktort, a művészeket, a drámaírókat, a publikumot — ...ezt várták az orvos úrtól vagy ilyesmit. Hiszen a Zola híres levele megadja a hatásos formát, és csak ki kell tölteni, mint valami blankettát. És az utolsó gimnazista sem jönne zavarba, hogy kiket kell vádolnia a színházak romlása miatt, ha egyáltalán szükségét érzi a vádnak és nem helyezkedik arra a filozófus álláspontra, hogy minden úgy van a legjobban, ahogy van. De a néppárti orvos ellensége a sablonnak és a színházak romlása miatt nem vádolta a minisztert, nem az intendánst (vagy kormánybiztost), nem a direktort, hanem — ide figyelj, ó haza! — vádolta a kritikusokat.

A bájos ötlet-pillangó felröppent és a szundikáló bácsik gyönyörrel figyelték:

— Nini... a kritikusok...

Hát persze! Hogy eddig ez még senkinek sem jutott eszébe! Hogy ezeket az irodalmi és színházi főispánokat egyszer a deresre fektessék, holott a legrégibb axióma szerint minden kritikus olvasatlanul is megérdemli a huszonötöt! Mert miért kritikus az istenadta!

A pillangó ott szállt a levegőben... Jól van. De tisztelt Major úr és tisztelt Ház! Hiszen a kritikusoknak szabad rosszaknak lenniök, őket nem fizeti az állam! Ha a kritikus rossz, örüljön a színház és örüljön a publikum, mert legalább lelki furdalások nélkül verhetik el rajta a port. És a rossz kritikus még sohasem tett tönkre színházakat, legfőleg azt az újságot, amelybe éppen kritikákat ír. Az pedig önöknek nem igen szokott fájni, ha egy újság tönkre megy. De mi köze a néppárti orvosoknak és a képviselő uraknak a kritikusokhoz és pláne éppen a színházak tételénél? Vagy jutott-e nekik valaha eszükbe, hogy a kritikusok fizetésének javítását sürgessék, mint például a képviselőket, a főispánokat vagy akár csak a díjnokokét? Soha. A színházi kritikus nem államhivatalnok, és a színházak romlásáért, elzülléséért épp olyan kevésbé lehet őket felelősségre vonni, mint a parlament csődjéért. Azért hát méltóztassák csak megmaradni a miniszternél, az intendánsnál és a direktornál — bízzák a kritikusokat az ő saját kollégáikra, ütik azok úgyis...

Meglehet különben, hogy Major Ferenc csak azért ütötte a színházi vita utolsó percében a kritikusokat, mert se felelős minisztert, se intendánst, se direktort nem talált. És akkor az ő ötlete nemcsak bájos, de találó is. Mert valamint a színházak mindenkinek érthetetlenül tartoznak a belügyi és nem a közoktatásügyi miniszter hatáskörébe, azonképpen érthetetlen az is, hogyan kerültek a mai intendáns és a mai direktor vezetése alá. Ez tisztára érthetetlen és nem csoda, hogy Major Ferenc néppárti orvos a kritikusokat üti, mert a színházak körül ma csakugyan nem talál más odavaló embert, mint az egyetlen kritikust.

A kis színházi pillangó egyébként nagyon rövid életű volt. Húsz percnél nem élt tovább. Aztán új fejezet következett a vitában: a *közegészségügy*. Ehhez se sokan beszéltek, csak sokat. Van ugyanis a tisztelt Házban két orvos és egy gyógyszerész — ezek olyan buzgósággal vetették magukat a közegészségre, hogy szerencsésen kihúzták az egész ülést. Hárman együtt konzíliumot tartottak a nagybeteg közegészségügy ágyánál, összeráncolták a homlokukat, latinul is beszéltek, de megállapodásra még nem jutottak. Mivel azonban abban egészen egyetértettek, hogy a közegészség baja nagyon komoly, nem lehetetlen, hogy mire az orvosi konzíliumnak vége lesz, a nagybeteg közegészség isten kegyelméből magától is meggyógyul...

A BELÜGYI NÉNIKE⁴⁹

— A képviselőház ülése. —

Sima kezdte, Sima végezte. Mindig csak Sima darált. Az előzékeny Pichler és a hűséges Visontai Soma segédkeztek neki a pletykák összehordásában, s a jó belügyi néni szívesen felelt a három matróna bőséges beszélgetésére. Úgy festett a t. Ház, mint valami öreg néni kávézúrja, mikor már a csésze üres.

Természetes, hogy ilyenformán a folyosón sokkal többen sűrögtek, mint az üvegtető alatt.

S a folyosón volt legalább egy kis élénkség. Várták a vajdát, de nem jött a vajda. Pedig megígérte, hogy eljön. Mert amikor megvitték neki a hírt, hogy a parlament három napja szapulja a rendőrséget, s a közönség mégis elalszik az unalomtól: a vajda összecsapta a tenyereit. Hát ezt is meg kellett érni? Hogy a rendőség szapulása váljék altatószerré!

Ekkor mondta Eötvös:

— No majd bejövök abba a helyiségbe és elviszem magammal Gogolákot...

A folyosó tehát várta a vajdát és várta Gogolákot. Készült is nagyban a fölséges mulatságra. De a vajda cserbenhagyta a folyosót és nem jött el. Ezért volt ma is olyan unalmas a tanácskozás, és ezért nem került ma sem sor a kereskedelmi tárca költségvetésére. A nénikék át-csevegték, a többiek átaludták az egész ülést. S a folyosót is csak a vajdára való várakozás tartotta ébren — no meg aztán Justh Gyula, aki ma megjött, sőt a makói fogadkozás dacára nagyban csinálta a háborús hangulatot a jövődre...

KERESKEDELMI DOLGOK⁵⁰

— A képviselőház ülése. —

Major Ferenc orvos úr a mai ülésben beszélt az ipari oktatásról (mert, hogy el ne felejtjük, a tisztelt Ház ma már a kereskedelem dolgaival kezdett foglalkozni) és beszédében kifigurázta az ipari oktatás mai módját. És Major Ferenc orvos úrnak igaza van. Az csakugyan furcsa dolog, ha a pékinastól azt követelik, hogy házterveket rajzoljon, a csizmediainastól pedig, hogy kulcsokat csináljon. De Major Ferenc orvos úrnak abban már nincsen igaza, ha azt hiszi, hogy effajta furcsaság csak az ipaiskolákban járja. Minden iskola ludas benne és ennek köszönhető különben, hogy az ipar és kereskedelem kérdéseire a néppárt egy *orvost* és egy *papot* rendelt ki szónokoknak. Az ipariskolában a pékinas, a kereskedelmi vitában pedig az orvos úr — tessék elhinni, hogy ez kifigurázni való dolog. Ha csak azt nem hitte a néppárt, hogy a kereskedelem dolgainak éppen orvosra és papra van leginkább szükségük! No, de annyira rosszul még nem állnak a dolgok.

Egyébként meglátszott, hogy azt a tárcát vitatják, amelyhez a vasutak is tartoznak. Mesés nagy utazásokat tettek a képviselő urak rövid három óra alatt. A Major pékinásától, ahonnan a mai vonat elindult, délután egy órára már szerencsésen eljutottak a Vaskapuig. Itt az öreg Konkoly-Thege Miklós tartott nagy szakértelemre valló előadást, amelynek lényege körülbelül az volt, hogy a Vaskapunál annyi időn keresztül voltaképpen csak egy igazságot és egy kincset temettek el. Azt az igazságot, hogy a Vaskapu ma sincsen szabályozva: és azt a kincset, amelyet milliókban és milliókban szavazott meg a törvényhozás. Az öreg Konkoly-Thege nagyon óvatosan nyilatkozott, de szavaiból mégiscsak ilyen szomorú nóta csendült ki.

A tisztelt Ház lélegzete el is állt egy pillanatra:

— Hát a Vaskapu nem büszkesége az országnak?

Úgy tetszett, hogy a kereskedelmi miniszter sietvést akar felelni erre a meglepő nyilatkozatra, de már késő volt. Miniszteri válaszoknak kellett fenntartani a még hátralevő perceket. Lehetetlen azonban, hogy a miniszter késsék a megnyugtató válasszal, mert elég sok hajózási akadály volt úgyis a Vaskapunál: egy eltemetett igazság és egy eltemetett kincs veszedelmes szirt volna a többi, állítólag el nem hárított akadályok mellett.

...A mai vitában szólalt fel először Weisz Berthold is. Felolvasását egy kis csoport hallgatóság rokonszenvesen kísérte. Mikor pedig az utolsó lapot is leolvasta szűzbeszédéből, a néppárt tüntetve kiáltotta:

— Öt percet kérünk!

De Szilágyi Dezső nem akart a néppártra hallgatni...

KATALÓGUSOLVASÁS⁵¹

(A képviselőház ülése)

Hétfőre már a földművelési tárca költségvetését is napirendre tűzték. Ennyiből is világos, hogy a kereskedelmi vita ma rohamlépéseken haladt előre. Pedig szónokokban ma sem volt hiányosság, sőt egy-két igazán figyelemreméltó hang is emelkedett, amely nagyon egészséges gondolatokat hozott fel. Így *Wolfner* Tivadar, aki ma szólalt fel először a parlamentben, az egész törvényhozás osztatlan tetszése közben sürgette a gyakoribb érintkezést az ipari kormány és az ipari kamarák között, hogy ilyenformán egymás céljairól kellően lehessenek tájékozva. Okos idea volt a *Kovács* Pálé is, hogy Orsován valami mintaraktárt teremtsenek, amelyből a Kelet megláthassa, mire számíthat a magyar ipar és kereskedelem termékeiből. De a kiszakított gondolatokon kívül is sok okos megjegyzés volt a két beszédben és különösen *Wolfner* Tivadart még a szélsőbalról is nagyon sokan üdvözölték rokonszenves és hatással elmondott beszéde után.

Még egy-két kisebb felszólalás volt s aztán déltájban az első tételnél megindult vitát (általános vitának is mondják, pedig nem az) az elnök berekesztette. S ekkor báró *Dániel* Ernő kereskedelmi miniszter hosszabb beszédben válaszolt az összes felszólalásokra. Merő udvariaság volt és mintha mindenkit ki akart volna elégíteni. Nem is közönséges ígéreteket tett. Csak éppen arra az aggodalomra nem felelt, hogy a Vaskapu-szabályozás munkája meddő volt. Erről a miniszter egyszerűen megfeledkezett. De egyébként az ellenzék is köszönettel nyugtázhatta a következő nagy ígéreteket:

1. Az ipari és kereskedelmi bajok megszüntetése okáért a kormány javában dolgozik az ipar-törvény és a kereskedelmi törvény revízióján.
2. Tervezi a vízi utak jobb kihasználását, továbbá a vasúti vonalaknak a vízi utak kiindulási pontjával való összekapcsolását, hogy így az egész forgalmi hálózat eggyé legyen.
3. Nagy budapesti kikötőre gondol, amely kellően felszerelve egész Közép-Európának egyik kereskedelmi gócpontja lehessen.
4. Többek között azon is dolgozik, hogy a Magyarországon működő biztosítótársaságok az államnak hathatósabb ellenőrzése alá kerüljenek

...Ilyen szép ígéretet után a parlament szívesen megszavazta a miniszternek a költségvetést, s ahogy a jelek mutatják, a többi tételnél sem igen fog az ellenzék akadékoskodni. Legalább a

fekete tábla nem fenyegetőzik szónokokkal és az ellenzék is élénken helyeselte, hogy a hétfői ülés napirendjére a földművelési tárca költségvetését is kitűzzék. Annyira helyeselte, hogy szinte úgy tetszett, mintha legszívesebben mindjárt valamennyi tárcát is kitűzné a hétfői napirendre. Mert hát vitatkozni nem akar és a budget-vitán egyszer mégiscsak át kell esni — mondja az ellenzék szabadon a régi intendáns után...

Egy óra tájban kérvényekre került a sor, s itt két kérvénycsoport foglalta le az érdeklődést: a negyvennyolcas események megünneplésére és az ország önállóságának a perszónalunió alapján létesítésére vonatkozó kérvénycsoport. Az elsőt báró Bánffy Dezső miniszterelnöknek az a kijelentése tette érdekessé, hogy a negyvennyolc megünneplése dolgában már legközelebb előterjesztést tesz a parlamentnek; a másodikat pedig egy kis műfelháborodás fűszerezte. Megtörtént ugyanis, hogy a bizottság egyszerűen az irattárba helyezendőknek mondta e kérvényeket és báró Bánffy Dezső is mosolyogva jegyezte meg, hogy azt az alkotmányos alapot, amelyen harminc éve nagyon jól megvagyunk, nem lehet egy pár kérvény miatt incidentaliter megbolygatni. Bölcsen tudja ezt természetesen a szélsőbal is, de csak a folyosón. A tanács-teremben másként gondolkoznak s ott vihart csináltak.

— Ez kigúnyolása a kérvényező jognak!

— Ez komédia!

— Ez botrány!

Így zavarogtak és kiabáltak Mivel pedig a műfelháborodás nem hatott, más kipróbált fegyverhez nyúltak. A Ház határozatképességének megállapítását követelték. A tisztelt képviselő urak pedig már akkor régen elszéledtek, és bizony nemigen akadt már száz ember az üvegtető alatt. Az elnök tehát fél órára felfüggesztette az ülést. Ezenközben játszott, csilingelt a telefon, dolgozott valamennyi sereghajtó — de hiába. Két órákor se voltak többen kilencvennél és így a t. Ház egyelőre eldöntetlenül hagyta, vajon irattárba helyezték-e a perszónalunióra vonatkozó kérvényeket. A kérvények még nincsenek elintézve — de a távollevő képviselők, azok alaposan el vannak intézve

...Tudniillik: az ülés végén katalógust olvastattak, és léssen az igazolatlanul távolmaradtak rovására sok forintok keserves levonása...

KÖZÖNY⁵²

Amit az egész politikai hét jótékony fátyollal eltakart, szombaton véletlenül kipattant a titok, hogy voltaképpen a képviselőház az egész budgetvita során alig volt határozatképes. A költségvetés egyes tételeit unottan darálták le egymásután, s a törvényhozás érdeklődése olyan csekély volt, hogy a határozatképességgel se akart törődni senki. Harmincan vannak-e vagy kilencvenen (mert százon felül sohasem voltak) — ez a probléma egyetlen honatyát se nyugtalanított, és tétel után tétel, tárca után tárca ment át nagyobb ellenőrzés nélkül a parlamenti retortán. Míg végre szombaton — hála a gróf Benyovszky Sándor ötletes választóinak, akik most tartják időszerűnek a perszónalunió alapján való önállóságot kérvényezni — kipattant a nagy titok. Az elnök kénytelen volt a katalógus olvasását elrendelni, és kitűnt, hogy a nagy költségvetési csatát össze-vissza kilencven elszánt bajnok vívja. Kisebb hadsereggel még csakugyan ritkán nyertek vagy vesztek csatát.

A katalógusolvasást a szélsőbal tábora provokálta. A szélsőbal tábora — ezalatt a merész gyűjtőnév alatt méltóztassék tizenkét daliát érteni, mert tizenketten voltak ők, egy árva legénykével se többen. De olyan tűzzel lobogott bennük a képviselők megszámlálásának

vágya, hogy még a Rakovszky István interpellációját is kitolták miatta szerdára. Pedig ez az interpelláció a hét egyik legnevezetesebb eseményét akarta a parlament elé hozni. Azt az eseményt, amelyet a néppárt a *liskófalvi véres napnak* nevez, amelyet azonban a szokottnál valamivel lanyhábban kezel, mert a véres nap áldozata nem kizárólag a buzgó tótokból került ki, hanem mindjárt első áldozata is egy — zsidó nevelőnő volt. Maga Rakovszky úgy írja le a liskófalvi véres napot, hogy a vereségétől elkeseredett néppárti tábor berontott a liskófalvi korcsmába és ott bosszút akart állani a korcsmároson, aki éppen úgy mert korteskedni a szabadelvű jelölt érdekében, mint egy sereg pap a néppárt jelöltje mellett. S amikor az elkeseredett néppártiak a csendőrség közbelépését elkerülhetetlenné tették, akkor kapta a liskófalvi nap a „véres” melléknevet. De a véres összeütközés nem a választáson történt, sőt erről Rakovszky is elismeri, hogy rendben folyt le. Csak a választás után, egészen más helységben tört ki a megvert tábor elkeseredése. De ha a néppárti választók mindannyiszor garázdálkodni akarnak, amikor jelöltjük kisebbségben marad, akkor, úgy lehet, a rózsashegyi választás után is elkerülhetetlen lesz a véres nap. Mert a néppárti választók, mint a liskófalvi eset mutatja, kissé erőszakos módon szoktak elkeseredni.

Egyelőre még szabad remélni, hogy Rakovszky Istvánnak nem lesz oka az elmaradt interpellációt egy másik véres nappal megtoldani. A most következő hétre Rakovszky amúgy is aktuális marad, mert hiszen a pozsonyi főispánnal támadt afférje csak a napokban kerül dűlőre. Az a becsületbírótság, amely egyelőre még csak a kérdőpontokban állapodott meg, lekötve tartja az egész magyar közélet figyelmét, és mindenki feszülten várja az eredményt. Olyan nagy az érdeklődés, hogy szinte feledik miatta a költségvetés tárgyalását, de még azokat a tárgyalásokat is, amelyek az elmúlt héten a magyar és az osztrák kormány között teljes erővel megindultak. Pedig ezek a tárgyalások is érdemelnek egy kis figyelmet...

A JÓSZÍVŰ PARLAMENT⁵³

(A képviselőház ülése)

Nagyon jószívű emberek ülnek az üvegtető alatt. Mikor néhanapján mentelmi ügyeket tárgyalnak, szinte megható az a féltékenység, amellyel minden panaszt zaklatásnak minősítenek, csak hogy a tisztelt képviselő urakat ne kelljen kiadni. De ez még semmi. Egész nagyságában olyankor nyilatkozik meg ez a jó szív, amikor *távollevő* képviselőtársak fölött kellene törvényt ülni. A távollevőket viribus unitis védik, mert, oh jóságos ég, távollevő mindenki lehet és nagyon kellemetlen, ha ilyesmiért pénzbüntetésre ítélik az embert.

Látni kellett volna tehát, milyen buzgón kutatták a *jelenlevők*, hogy miképpen lehetne a szombati katalógusolvasás következményeit a *távollevők* feje felől elhárítani. Valami könnyelmű honatya Demokritoszt idézte, akinek mondása szerint *közös halban nincsen szálka*, és közös büntetésben nincsen fájdalom, de ezt a könnyelmű fiatalembert lehurrogták az ő drágalátos Demokritoszával együtt. És még sokkal buzgóbban keresték a kibúvót.

Mikor aztán az elnöklő Berzeviczy bejelentette, hogy a szabályok értelmében föl kell olvasni, sőt jegyzőkönyvbe is kell foglalni a távollevők névsorát, Kubik Béla fölpattant:

— Tisztelt Ház! Én követeltem a határozatképesség megállapítását, de...

És most szörnyűséges ugrásokkal próbálta kimagyarázni, hogy az a katalógusolvasás voltképpen nagy injúria volt, mert két óra után történt, amikor pedig már senki sem köteles a Házban lenni. A szabályok szerint két órakor végződik az ülés, azért tehát senkit sem illik

megbüntetni, ha két óra után már nem volt a Házban. Az egész parlament csodálatos jó szívvel fogadta el ezt a kis szofizmát. Megelégedéssel mondták:

— Úgy van!

Nem úgy a generális. Tisza Kálmán jól látta, hogy a szabályok teljes szigorának alkalmazása fájna a tisztelt Ház jó szívének, nem kifogásolta tehát, hogy a katalógusolvasás súlyos processzusát akasszák meg, de már a hamiskodó kifogás ellen élénken tiltakozott. A katalógusolvasás teljesen rendjén volt, és a szabályok világosan megjelölik, hogy mit kell tenni azokkal, akik miatt a Ház nem tudott határozatképes lenni. De ha a parlament bölcsessége a szabályok ellen akar határozni, azt megteheti.

A parlament bölcsessége élénken helyeselt:

— Igen. Határozzunk a szabályok ellen! S miután még Horánszky Nándor és Olay Lajos a dekórum kedvéért megpróbálták, hogy a szabályok megkerülésének valami tetszetős okát adják: a parlament bölcsessége határozott. Bölcsen és jószívűen, hogy senkinek se legyen bántódása, legfőleg a megsértett szabályoknak, amelyek nem tudnak panaszkodni. Különb is megérdemlik azok a házszabályok, hogy egyszer a parlament is rontson a tekintélyükön. A sok obstrukció alatt úgysis eleget rontottak e gyöngye szabályok a parlament tekintélyén. Most nem adósai többé egymásnak.

A szombati távollevők ilyenformán nem kerültek a jegyzőkönyvbe. A diurnumokból sem léssen levonás. S mert a veszedelem olyan szépen elmúlt, a mai jelenlevők is hamarosan iparkodtak távollevökké válni. Tizenegy óra tájban körülbelül megint elkelt volna egy kis katalógusolvasás. De Kubik Béla ma már nem volt olyan kegyetlen. Inkább maga is kísértelt a folyosóra, sok társával együtt nem törődve a *kereskedelmi tárcá* hátralevő tételeinek tárgyalásával. Egyébként csak három tétel körül folyt ma még kisebb-nagyobb vita. A posta tételénél *Thaly* Kálmán, *Major* Ferenc és *Kossuth* Ferenc hozták szóba a vidéki postaépületek, a postatakarékpénztárak és az olcsóbb bélyegek kérdését, amelyekről a kereskedelmi miniszter minden irányban megnyugtatta a felszólalókat. Az államvasutak tételénél csak *Major* Ferenc néhány egészségügyi jótanácsát kellett meghallgatni, míg a helyi érdekű vasutak tételénél már nagyobb vita indult, mert itt *Kállay* Lipót *megsürgette a vicinális törvényjavaslatot is*. A miniszter bejelentette, hogy a javaslat már készül s ebben a törvényhozás megnyugodott, sőt a miniszter ajánlására a helyi érdekű vasutak segélyezésének összegét még ötvenezer forinttal föl is emelte.

És ezzel a tisztelt Ház leörölte volna a harmadik tárcát is.

Egy kis szünet után pedig mindjárt belefogott a negyedik tárcá költségvetésének tárgyalásába is. De a földmívelésről, úgy tetszik, behatóbban akar a törvényhozás vitatkozni, és erre vall már az is, hogy itt az előadó is szükségesnek tartotta a bizottság álláspontját kifejteni. És *Papp* Géza egy tömör, formás beszéd keretében nagyon szépen oldotta meg a feladatát. Utána még *Bernáth* Béla beszélt a szőlők rekonstrukciójáról, s aztán a vitát mára megszakították, hogy *Rakovszky* István is elmondhassa szombatról elmaradt interpellációját a *liszkófalvi véres nap* dolgában. Sürgősnek jelezte az interpellációt, de nagyon mérsékelt hatást csinált vele, mert maga is kénytelen volt megvallani, hogy a rózsahegy-i választáson a szavazás rendben és törvényesen folyt, csak Liszkófalván nyúlt a csendőrség fegyveréhez. Egyébként a belügyminiszter a mai ülésben nem jelent meg s így erre az interpellációra még nem felelhetett.

...A tudósítás teljességéhez tartozik megemlékezni arról az éljenzésről, amely *Wlassics* Gyulának szólt, amikor a mai ülés elején *beterjesztette a kongruára vonatkozó törvényjavaslatot*.

ORSZÁGGYŰLÉS⁵⁴

Sok szónok és kevés hallgató: — így festett a mai ülés.

A földművelés költségei voltak soron, s alig három óra alatt éppen hat szónok fejtette ki a maga, sokszor nagyon is kisszerű nézeteit. Sima Ferenc és Mócsy Antal természetesen közte volt a szónokoknak, és az utolsó félóra meghozta az elmaradhatatlan Pichlert is. Ő mindig felszólal, de ma különösen kötelessége volt a karzatnak bemutatkozni, mert ő most a nap hőse — mivelhogy Zolával egy napon került az esküdtek elé, és őt már fölmentették. Sima, Mócsy és Pichler, ők hárman mindent szóba hoztak, még a miniszterelnöknek a szabolcsi küldöttséghez intézett nyilatkozatát is.

De azért az ülésnek igazi színét mások adták meg. A Bély László és a Latinovics Pál szakszerű beszédei, amelyek a földművelés kérdései közül a leginkább elhanyagoltakat ajánlották a miniszter figyelmébe, és különösen az a nagyobb beszéd, amellyel gróf Bethlen András (a volt földművelési miniszter) terjeszkedett ki a földművelési politika bírálataira. Ez a beszéd nem volt a pikantéria híjával sem, mert Bethlen mintegy a maga igazolására erősen hangsúlyozta, hogy a mai pénzügyminiszter majdnem kétannyi nyújt a földművelés nagy kérdéseinek megoldására, mint amennyi egykor öneki rendelkezésére állott. Éppen azért a mai miniszter jóval többet is teremthet — amint ezt Bethlen szívesen elismerte. Csak a telepítések folytatását sürgette még; a telepítéseket tudniillik ő kezdeményezte és fáj a szívének, hogy utódjai nem folytatják.

Holnap, ha a jelek nem csalnak, a földművelési tárcán is átesik a törvényhozás.

A FÖLDMŰVELÉSI TÁRCA⁵⁵

— (A képviselőház ülése) —

A vita ma több élénkséggel folyt. Az ismét aktuális szocializmus a gazdákat, a szép színésznők bejelentett küldöttsége pedig a fiatalságot csalta már korán a tisztelt Házba.

S az ülés nem is volt érdektelen. Rohonc[z] Gedeon nagyon érdekes képet festett a szocializmusról, csak az hatott kissé szokatlanul, amikor beszéde végét az újságírók karzatához intézte és szinte mentegetőzve mondotta, hogy határozati javaslata volna *a sajtószabadság korlátozásáról*, de nem nyújtja be, csak eszmeként dobja a vitába. (A törvényhozás helyett azonban egyelőre csak a folyosó vitatkozott az „eszmén”.) Azután Molnár apát és báró Solymossy László találta nagyon időszerűnek a fidei commissumok szaporításának hangoztatását, végül pedig Major Ferenc ajánlotta a szocializmus ellen orvosszernek a vallást.

Szóval ma a szocializmus ellen a következő orvosszerekhez volt szerencsénk: a sajtószabadság korlátozása, a fidei commissumok szaporítása és a vallás. Ha nem csalódunk — a szocialisták szíve éppen ezeket óhajtja...

AZ AGRÁRSZOCIALIZMUS⁵⁶

— A képviselőház ülése —

Három napja figyel a földművelési miniszter. Hívei és ellenfelei kínálják feléje a jó tanácsokat, hogy miképpen fojthatná el legsikeresebben az agrárszocializmust. Isten csodája lesz, ha ez a sok jó tanács meg nem zavarja a minisztert, holott a parlament percről-percre termeli az új arkánumokat, és a padosorokban már nem is törvényhozók, hanem doktorok, kuruzslók és betegápolók ülnek, akik minden félórán új orvosszert, új eljárást ajánlanak.

— Korlátozzátok a sajtó szabadságát! — mondta az eg[y]ik.

— Szaporítsák a fidei commissumokat! — mondta a másik.

Ez a két gondolat vált ki máig a jó tanácsok közül. Ma egy harmadik csatlakozott hozzájuk: egy munkásügyi bizottság szervezése a parlamentben, amit Visontai Soma ajánlott. Egyébként pedig a mai szónokok jobbára azt hangsúlyozták (nagyon helyesen), hogy a sajtó korlátozása vagy a fidei commissumok szaporítása mit sem segítene a bajokon. Ezt mondta Besse nyey Ferenc és ezt mondta Visontai is. Ők ketten azonkívül magával az agrárszocializmussal is foglalkoztak, de amikor azt kellett volna megmondaniok, hogy milyen intézkedések fojthatnák el a bajt, csak olyan általánosságban mozogtak, mint a mai ülés másik két szónoka: Bedő Albert és gróf Zichy Jenő. Mindnyájan egyek voltak abban a hitben, hogy a baj nagy, de mindnyájan csak azt tudták ajánlani, hogy *erélyes intézkedésekre* van szükség.

Hogy azonban mik lehetnek és mik lesznek azok az erélyes intézkedések? — azt talán csak a földművelési minisztertől fogjuk megtudni, aki holnap végre szóhoz jut.

A HIVATALOS ARKÁNUMOK⁵⁷

— A képviselőház ülése —

Változó szerencsével minden párt felkínálta a maga varázsfüvét, amellyel csak meg kell érinteni az agrárszocializmustól eltorzított magyar arcot és a ráncok nyomban elsimulnak, a szeplők eltűnnek és Magyarország orcája szépségesebb lesz, mint valaha. Kétkedve, kevés reménységgel nézte az ország a sok varázsfüvet és nem igen bízott egyikben sem. A Rohonczy Gedeon eszméje, a néppárt vallásos orvossága, a Visontai munkásügyi bizottsága (amely szám szerint talán már hetvenhetedik bizottsága volna ennek a bizottságokra osztott nemzetnek) és a többi bűvös erejű mag — egyformán meddő talajba hullott. Nem akart kihajtani egyik sem.

Mind csak az hallszott a parlamentben és az országban:

— Lássuk a hivatalos arkánumokat!

Aminthogy kétségtelenül oda kell fordulnia a jogos érdeklődésnek a hivatalos hatalom felé, amely mégiscsak legilletékesebb megmondani, hogy milyen eszközökkel és milyen módon szándékozik valamely bajt, vagy esetleg egész csomó bajt megorvosolni. Érthető tehát, ha a szabolcsi zendülés hírének fölmerülése óta és különösen a földművelési tárca költségvetése körül kifejlődött szocialista-vita óta az egész törvényhozás nem hétköznapi kíváncsisággal várta a Darányi Ignác felszólalását. Darányi nem sietett. De ez is érthető volt. Mert az embereknek talán még fájtna, ha nem hagyja őket kibeszélni, holott csak piros betűs napokon kerül alkalom olyan hálás témáról pártkülönbség nélkül őszintén beszélni, mint amilyen téma: a szocializmus bajjai, okai, jelenségei és következményei. Darányi tehát nem beszélt, amíg mások akartak beszélni, de ma (a Rakovszky István és Kossuth Ferenc ínséges beszédei után) megszólalt.

Nagy volt a csönd. A néma várakozás mintha azt jelezte volna:

— Most jönnek a hivatalos arkánumok!

De Darányi most sem sietett velük. Igaz ugyan, hogy a kíváncsiság az arkánumoknak szól, és nem sokan érdeklődnek, hogy vajon a haltenyésztés érdekében mennyi pisztrángikra áll a kormány rendelkezésére; az is igaz, hogy a kíváncsiság nem azt az erélyes intézkedést lesi, amellyel a miniszter egyszerűen kizárhatja a földműves iskolákból mindazokat, akik úri ruhában mennek járni; — de a miniszter elvégre is nem azért van, hogy a kíváncsiságot kielégítse. És Darányi elismerést is érdemel, hogy lemondott a hatáskeltés olcsó eszközéről s ahelyett, hogy nyomban az agrárszocializmusról kezdett volna beszélni, előbb hűségesen beszámolt a gondjaira bízott földművelés minden ágazatának állapotáról. A legapróbb részletekre is kiterjeszkedett és úgy tett, mint az okos doktor, aki nem éri be a helyi baj orvoslásával, hanem a beteg általános állapota felől is alaposan tájékoztat. S az országnak sok gazdája lesz, akit minden szocializmusnál csakugyan jobban érdekel, hogy a miniszter már legközelebb törvényjavaslatokat fog beterjeszteni a telepítési ügy rendezéséről, a községi erdők állami kezelésbe vételéről és a hitelszövetkezetekről.

A beszéd (és az ülés) szenzációja azonban mégis a befejező rész volt, amely az agrárszocializmussal foglalkozott. Ez a passzus is elágazott; az egyik ág azokat az intézkedéseket jelezte, amelyek a szocializmus általános kérdéseit próbálják törvényekkel megoldani. A miniszter ebben az irányban egész sor javaslatot helyezett kilátásba és már a jövő hónapra jelezte a munkásközvetítés akciójának megindítását is. De érdekesebb mégis az a másik ág volt, amely a szabolcsi zendülésre mutatva, a hivatalos arkánumokkal volt megrakva. A miniszter itt nagyon helyesen magyarázta meg, hogy a szabolcsi mozgalom nem igazi szocializmus, aminek ott a munkáshiány és a kedvező bérvizonyok mellett nem is volna alapja, hanem voltaképpen *földosztó* természetű, és éppen azért nem is annyira a földművelési, mint inkább a belügyi miniszter közbelépésére szorul. De azért Darányi — úgy mondta, *meghatalmazás* alapján — mégis megjelölte az arkánumokat.

Mégpedig a következőkben:

1. fegyveres erő kirendelése a személyes vagyonbiztonság védelmére, szükség esetén még *kivételes rendszabályok is*; és
2. a negyvennyolcas törvény keretében intézkedés, hogy *a lázító lapokat még szétküldésük előtt bírói határozat alapján elkobozzák.*

...Nem felelne meg a valóságnak, ha azt mondanók, hogy ezek a hivatalos arkánumok általános lelkesedést keltettek volna. Úgy nézték, hogy mind a két fajta arkánum méreg, csak éppen kisebb adagokba osztva. De másrészt azt sem szabad elhallgatni, hogy a törvényhozás nagy többsége méltányolta azt a rendkívüli helyzetet, amely a minisztertől gyors és erélyes intézkedést követel, és ez a többség a legnagyobb lelke[se]déssel éljenzett Darányinak, aki az ő nyugodt és nyugalomra intő beszédével ma ritka szép parlamenti diadalt aratott.

Egyébként ma már a részletekre is sor került, s úgy lehet, holnap az egész tárcával is végeznek.

A MAI ÜLÉS⁵⁸

— A képviselőházból —

A részletes tárgyalás során, amikor már csak apró-cseprő felszólalások szoktak történni — főlemelkedett Rohonczy Gedeon és egyszerűen kibeszélte az ülést. Ez magában még nem különös. Az obstrukció napjaiban akárhányszor megtörtént De a Rohonczy beszéde nem a

terjedelmével tűnik ki, ezt a beszédet a tartalma, a formája, az előadás rapszodikus volta és bizonyos idegesség teszi jelenni. [!]

Fölkel az az elegáns ember, akit mindenki ismer a fővárosban és akit igen sokan szeretnek, azon kezdi felszólalását, hogy ő nem kizárólag politikus, hanem gazda, sportember, kereskedő és a többi. Az egész parlament mohón lesi, hogy mire való ez a bevezetés? Mi lesz belőle? És ekkor Rohonczy szokatlan izgatottsággal, mely lassankint egész környezetét nyugtalanná teszi, odafordul az újságírók karzatához és emelt hangon jelenti ki, hogy a sajtó már a múltkori nyilatkozata miatt is megtámadta, holott akkor még semmit sem mondott.

Kiegyenesedik és fenyegető hangon mondja:

— De most majd beszélek! Sokat fogok mondani! Mert ha ebben a Házban mindenki fél a sajtótól — én nem félek, én beszélek, én merek beszélni...

Csupa nyugtalan arc látszik körülötte. Szokatlan jelenség, hogy a parlamentben valamelyik szónok az újságírók karzatához intézze beszédét. Szokatlan, hogy ezt el nem palástolható ingerültséggel tegye. És szokatlan, hogy mindezt azért teszi, mert a sajtó nem fogadta előzőkenyén azt az indítványát, hogy a sajtó szabadságát korlátozzák. A hallgatóság tehát csöndben figyel és minden pillanatban attól tart, hogy a szokatlan jelenetből valami incidens fog kifejlődni. De az első percek izgalma lecsöndesedik, és Rohonczy sokkal szelídebben folytatja, mint ahogy kezdte. Állítólag a sajtó túlkapásait akarja igazolni, de sokáig nem is erről beszél. Messziről indul, és nem lehet belátni, hova fog eljutni. Közben pedig mindenről beszél, ami csak elképzelhető. Érinti Mózeset, Mohamedet, a francia forradalmat, Kínát, a Zasztavát, a búzakivitelnek adandó prémiumot, a heringhalászokat és a keresztény vallást. Megemlékezik gőzről, füstől; a végén pedig azt mondja, hogy a mai sajtót le kell rombolni, mert akár a parlament, ez sem haladt a korrallal, és gépjeit még gőz hajtja, amely füstől, nem pedig villany.

Így tart ez a beszéd két óránál tovább. Közben az elnök megpróbálja Rohonczyt megakasztani, mert a háznak át kellene térnie a mentelmi ügyekre. Rohonczy nem hagyja magát sodrából kihozni és tovább folytatva a *Földművelő* című újságról beszél. Ennek a szerkesztőjét emlegeti és azt mondja róla, hogy vagy az örültek házába kellene csukni, vagy pedig akasszák fel. Ezért az elnök rendreutasítja a szónokot. Rohonczy tehát más témára tér és most már az erdélyi nemzetiségi mozgalmakat teszi szóvá. „*Ott Erdélyben van a veszély, mondja rejtélyesen, mert ott van a nemzet gyilokja.*”

Csudálkozva hallgatják, ő pedig már leülőfélben mondja:

— Nem akarok többet mondani.

...Ekkor már egy óra volt, és a teremben és a folyosón sokat beszéltek róla, hogy mi izgathatta fel annyira Rohonczyt.

Egyébként a mai ülésben még nem végeztek a földművelési tárcával.

A MAI ÜLÉS⁵⁹

— A képviselőházból —

Ma végre befejeződött a földművelési tárca költségvetésének tárgyalása.

De ez az utolsó nap nem múlt el minden érdekesség nélkül. Valami okból Rohonczy Gedeon jogcímet talált, hogy személyes kérdésben felszólaljon a szocializmusról mondott két beszédéhez egy harmadikat sorozott, amely talán még különösebb volt az első kettőnél. Az

elnök kétszer is megpróbálta, hogy a tárgynál tartsa, de Rohonczy Gedeon egy óránál tovább védekezett az újságokban megjelent támadások ellen. Ilyen támadások ugyan alig voltak, de Rohonczynek a saját vallomása szerint inkább az fájt, hogy az ő sötét jövődöléseit nem vették eléggé komolyan. Pedig — s ezt nem szabad tagadni — Rohonczy lelke mélyében meg van győződve az ő látásának igazságáról s ezt a maga módja szerint meg is magyarázta. Egy hasonlattal. Mégpedig ilyenformán:

— Van egy kis állat, amelynek ösztöne, hogy megérzi a közeledő vihart. A kis béka órákkal a vihar előtt kimászik a partra, és a parasztember tőle tudja meg, hogy vihar van felvonulóban... *Én idege[s] ember vagyok és nem tudom, micsoda ösztön dolgozik bennem, de én is megérezem a veszélyt.*

Azért beszélt most is, már harmadszor...

S mert a hasonlat dacára sem látta környezetét meggyőzőttnék, Rohonczy módfelett idegesen terjeszkedett ki mindenre, amivel csak a veszély közelségét gondolta igazolhatni. És a belső meggyőződés, a törhetetlen hit sokkal inkább meglátszott rajta, semhogy a képviselőház szívesen ne hallgatta volna még akkor is, amikor legegyénibb nézeteit fejtegette. A hallgatóság alig érthetett vele egyet, de az érdekességet felszólalásától senki sem vitathatta el, s éppen azért nagyobb csöndben figyelték, mint bármely szakszerű beszédet. Különben is szemmel látható, hogy a parlament az agrárszocializmus terjedésétől maga is megijedt és bizonyos fokig a legtúlzottabb előadásokat is igazoltaknak hiszi. Még az olyan politikus, mint gróf *Apponyi* Albert is, szükségét érezte, hogy legalább a közvélemény előtt mentegesse magát, mert a szocializmussal szemben eddig álláspontját sem jelezte. S mai felszólalásában kijelentette, hogy a jelen pillanatban minden kritikus szó csak szaporítaná a lázítás anyagát, s éppen azért tartózkodni kell a szótól. Nem beszédekre, hanem tettekre van most szükség. S mindenesetre szép dolog, ha a nemzeti párt vezére maga is belátja, hogy ilyen körülmények között neki most nem lehet szerepe.

Egyébként *Apponyi* bővebb felvilágosítást kért a kormánytól, hogy miképpen gondolja a negyvennyolcas törvények keretében megakadályozhatni a lázító nyomtatványok terjesztését? Ez a kérdés alkalmat adott *Darányi* miniszternek egy hatásos rögtönzésre, amelyben az egész Ház osztatlan helyeslése közben mutatta ki, hogy a kormány felelősségének tudatában a leg-erélyesebb eszközökkel és mégis mindig a törvényes alapon fog sikra szállani a szocializmus veszedelmei ellen...

A HÁROM MILLIÓ⁶⁰

— A képviselőház ülése —

Mindenki tudta, hogy a napirend előtt *Kossuth* Ferenc tiltakozni fog Rohonczy állítása ellen, mintha a szélsőbalnak pártkasszája volna. Az sem volt titok, hogy Rohonczy nem fogja megjegyzés nélkül hagyni a tiltakozást. S mikor mindezek dacára a miniszterelnök már az ülés elejére a terembe sietett, egyszerre átmorajlott az ellenzéki padsorokon:

— Ahá! Ma *Bánffy* is nyilatkozik...

Az a különös készülődés mutatkozott, amikor köhécselve, torokreszeléssel rendezkedik be a közönség valami érdekes jelenet zavartalan kiélvezésére. *Kossuth* rövid nyilatkozata még elveszett ebben a készülődésben, de már a Rohonczy szavai mélységes csöndbe hullottak. Csak akkor támadt kellemetlen fészkelődés, amikor erélyesen hangsúlyozta, hogy pártpolitikai célokra nem hagyja magát kihasználni, és semmi kedve, hogy a maga nyilatkozatait az ellenzékétől

elmagyarázni hagyja. S ekkor még világosabban jelezte, hogy az ő kritikája egyformán szólt a többségnek és az ellenzéknek: alkotmányos költségekbe egyaránt sodródott az is, ez is.

— Eddig mást mondott! — fakadt ki ingerülten a néppárt, amely úgy érezte magát, mintha a földet húznák ki alóla.

S a zavar még fokozódott, amikor a miniszterelnök csakugyan fölemelkedett és egyszerűen hivatkozott a két esztendő előtt már elintézett manőverre, amikor egy újság egész listát adott a kitüntetések állítólagos áráról, s amikor e lista alapján őt meg is interpellálták. Megmondotta akkor, hogy a lista ostobaság és hogy kitüntetések csak olyanok kaptak, akik becsületesen megérdemelték. Ha azóta mégis rágódnak ezen a gyanún, az annál csodálatosabb, mert hiszen az utolsó idők kitüntetettjei között van az ellenzéki Rákosi Jenő, azonkívül több olyan ellenzéki férfiú, aki nemcsak tollal, de anyagiakkal is segíyezni szokta elvbarátainak törekvéseit. Vagy talán ezek is fizettek a kitüntetésért? Ezt ugyan józan ember el nem hiszi...

— De Rohonczy mondta! — kiáltott közbe Rakovszky.

— Rohonczy jóhiszeműleg beszélt — jegyezte meg Bánffy. — Rohonczyt is az *on dit* tévesztette meg, mint akárki mást. De ha az *on dit* illetékes forrás a legsúlyosabb gyanúsításokhoz, akkor ugyanez a forrás az ellenzéki sem kíméli. Vagy — vagy! Ha az ellenzék megköveteli, hogy *on dit* alapján gyanúval ne illessék, hasonló joga a szabadelvű pártnak is van.

És így tovább. Növekedő tetszéssel hallgatta a többség, növekvő bosszúsággal az ellenzék. Polónyi Géza hamarosan címet is talált, hogy nyilatkozhassek és kijelentette, hogy a megvásárolt többség dolgát valamely formában *a parlament elé fogják hozni*, de erre meg Rohonczy a leghatározottabban vágott vissza:

— Nem igaz, hogy én megvásárolt többségről beszéltem! — kiáltotta oda Polónyinak. S a határozottságán látszott, a szavaiból kitetszett, hogy amely pillanatban az ellenzék csak egy jottával is tovább megy, mint ameddig az ő nyilatkozatainak keretében elmehet: — vele találja magát szemközt. S hogy ő nem nagyon ijedős ember, azt már megmutatta. Mára aztán nem is akart már senki beugrani, s talán nem is bolygatják tovább a három millió legendáját, hacsak az ellenzék szövetséget nem köt annak a bizonyos parlamenti bizottságnak sürgetése szempontjából. Mert most erről suttoznak.

Maga a kultuszvita ma sem volt sokkal érdekesebb. A hetvenesztendős Juriss Mihály ugyan derült órát szerzett egy kis hallgatóságnak, mert korához nem illő eleven gesztusokkal beszélt a zsidókról, a papi vagyon szétosztásáról s több ilyen apró kérdésről, de sokáig ez sem volt élvezet. Aztán Szóts Pál beszélt és tisztán az oktatás ügyéről, ami nem túlságosan lelkesíti a képviselő urakat. A szünet után pedig Várossy Gyula emelkedett fel, s hogy mekkora hallgatóságot látott maga előtt, azt legjobban jellemzi a megszólítás, amellyel beszédébe fogott. A szokásos *Tisztelt Ház!*-at így bővítette ki:

— Tisztelt napidíjakat szedő üres ház!

Ez nem volt nagyon elmés megszólítás. De igaz volt...

RUZSICSKA, A JANUS-ARCÚ⁶¹

Ruzsicskát senki sem ismerte eddig, Ruzsicska benn volt a mítoszi homályban eddig. E férfiú Zala vármegye tanfelügyelője és tegnap a Házban emlegettetett, az ország bajaival együtt. A hírnév tehát, a játszói tündér, szárnyára vette Ruzsicskát, és aki kiszolgáltatta a hírnek, az Várossy Gyula főtisztelendő úr volt. (Nem kell összetévesztem a másik Várossy Gyulával, a Császká oldalkanonokjával; ő a néppárt oldalkanonokja.)

Várossy Gyula szép készültségű tagja a képviselőháznak, van érzéke az iránt, hogy a megdöbentő dolgokat kellemes csevegésekkel kell fűszerezni. Ennélfogva előrebocsátotta Ruzsicskát és a kártyaasztalt és az alkoholizmust, s azután párbeszédese alakban adta elő Vilmos császár találkozását Wlassics Gyulával. — Nem baj, hogy a két dolog nemigen függött össze.

— Ön a kultuszminiszter? A magyar Bosse?

— Igen, Fölség, Én is azelőtt tanár voltam, mint Bosse. Az ifjúság igen kedvelt, de ennél hasznosabb, hogy most a papokkal is megvagyok valamiképpen.

— Hm. Ön sokat ír is, és mindig kifogástalanul.

— Igen, Fölség. Csak egyszer siettem el a dolgot, midőn Brassainak gratuláltam a századik születésnapjára. Három évet még várnom kellett volna.

— No, nem baj. Jobb sietni, mint elkésve jönni.

— Igen, Fölség. A nőemancipációról is ugyanez a véleményem. A zalaiak különben emléktáblával ünnepeltek. A zalaiaknak is ugyanez a véleményük.

...Wlassics Gyula előkelő tagja a képviselőháznak, és van érzéke az iránt, hogy a kellemes csevegéseket megdöbentő dolgokkal kell fűszerezni. Ennélfogva ma előrebocsátván Ruzsicskát, utána párbeszédese alakban adta elő Várossy Gyula találkozását a közoktatásügyi miniszterrel. Itt már baj, hogy a két dolog összefüggött.

— Ön Várossy Gyula képviselő úr? A negyvennyolcas lelkes? Az ellenzék egyik legkiválóbb szónoka? Az én előszobámban?

— Igen, kegyelmes uram, én Várossy Gyula vagyok, a Várossy Mihály öccse. Várossy Mihály tehát a bátyám. Az ő öccse várt az előszobában.

— Na, igen örvendek, uram. Pozitív ígéretet teszek önnek, hogy e rokoni viszonyt nem fogom elfelejteni. De a bátyja, ugyebár, igazgató kíván lenni?

— Igen, kegyelmes uram: ő már huszonhárom éve tanár és ez, azt, hiszem, jogcím az igazgatóságra. Azonkívül az öccse képviselő is *és bizonyos politikai hatalommal rendelkezik* és szintén várt az előszobában; a jogcím tehát fokozódik...

— Nagyon, nagyon, tisztelt képviselőtársam. Még csak a Ruzsicskának van a dologba beleszólása, a Zala megyei tanfelügyelőnek. Majd bevárom az ő információját.

— Igen köszönöm, kegyelmes uram. Ismerem Ruzsicskát, kedélyes ember, éltető lelke a társaságnak. Nagyon szeretik, mert egyike azoknak, akik nem rontanak el semmi mulatságot...

Ilyenformán adta elő a miniszter a Várossy Gyula találkozását Wlassiccsal, vagyis ezzel összefüggően egyszersmind a Ruzsicska dologát; e nevezetes férfiú ugyanis folytatólag megérte azt, hogy a Várossy Gyula bátyját az ő információja következtében nem nevezték ki igazgatóvá, tehát bekövetkezett a Várossy Gyula „politikai hatalmának” kitörése. A politikai hatalom abból áll, hogy erősen meg lehet támadni egy minisztert, aki az ember bátyját nem nevezi ki igazgatónak. Várossy Gyula, a negyvennyolcas erkölcsbíró megtette ezt tegnap és egy olyan pillanatnyi sikert aratott, amely (bocsánat a generalizálásért) a kisebb államférfiak pályáját szokta jellemezni. Kisebb ezúttal maga az esemény is, hiszen úgyszólván napirenden van az (bocsánat a második generalizálásért), hogy a magánérdek pártoktól független valami, és minden oldalon megjelenik. Talán csak a magánbosszú az, amelyet Várossy és az ő politikai egyéniségéhez oly közel eső néppárt foglalt le egészen magának: legfőleg tehát ez a momentum tehetné kiválóbbá az eseményt.

De legjobban kiválik itt maga Ruzsicska: ez az idegen nevű fogalom, mely közel ott van az újabb politikai ideálok közt: Ruzsicska, a Janus-arcú Ruzsicska, aki ha akarom, borivó, ha akarom, bornemissza. Politikai fogalom ő, teljesen alávetett a topográfiának. Ha a fazék mellől nézem, egyenesen jár, józan, mint a vizespalack, a legszorgalmasabb tanfelügyelő Magyarországon. Ellenben ha nem a fazék mellől nézem, akkor részeges, mint a borospalack, és a leglustább tanfelügyelő Magyarországon. Sőt nemcsak hogy a leglustább tanfelügyelő, de csak még iskolát sem látott, amióta kikerült az egyetemről; a miniszter azért nevezte is ki, mert a miniszter úgyszólván tüvé tesz mindent, úgy keresi a részeg embereket, hogy kinevezhesse őket tanfelügyelőnek. (Messze a fazéktól még erősebb az ember fantáziája.) Ilyen Janus-kétfélesége van a Ruzsicskának.

Vannak pártok, amelyek erővel azt beszélik, hazafi esküvel, keresztrel és negyvennyolccal azt mesélik, hogy ők a Ruzsicskát objektív lencsén át nézik; Várossy szereplése ennek épp az ellenkezőjét bizonyítja. Ők is tetszés szerint látják egyik vagy másik arcát a Ruzsicskának, csak az a különbség, hogy eltitkolják, mikor a szebbiket nézik. A szegény Várossynak az a bűne, hogy a titkos élvezeten rajtacsípték.

„KÉPVISELŐ IS VAGYOK”⁶²

— A képviselőház ülése. —

A sir John Asbóth tréfálkozásai és egy sereg néppárti interpelláció közé ékelve — az a beszéd emelkedik ki a mai ülésből, amellyel Wlassics a kultuszvitát berekesztette. Nem a közoktatás szempontjából olyan jelentős ez a beszéd, mert hiszen a miniszter az ő nagy programjában jóformán eleve megfelelt minden elképzelhető kérdésre; de jelentősége van a mai beszédnek a *közmorál* szempontjából. Kitűnt, hogy az a szélsőbal, amely minden pillanatban bírónak játssza ki magát és minden mendemondából a parlamenti becsület kérdését szereti kikovácsolni, hétköznapiokon és a tanácsstermen kívül maga is egészen más. És van köztük olyan is, aki a minisztériumba jár protekció dolgában s ilyenkor a nagyobb nyomaték kedvéért jelentős célzással hangsúlyozza:

— Én képviselő is vagyok!

Ez a kis pikantéria talán sohasem kerül a nyilvánosság elé, ha a szélsőbalnak ez a nagyobb nyomatékkal dolgozó tagja el nem követi azt a meggondolatlanságot, hogy a szelíd fenyegetés teréről még a bosszúra is átlépett. Amikor ugyanis az ő protekciója nem tudta Wlassicsot megtántorítani, akkor tegnap magára vette az erkölcsbíró tógáját és a legkegyetlenebbül ítélte a közoktatásügyi miniszter fölött. Azt az embert pedig, akinek informálása után a miniszter indult, a haragos képviselő úr egészen elöntötte sárral. Ez háborította fel annyira a minisztert, hogy a mai ülésben kíméletlenül megvilágította a nagy erkölcsbírót, aki előbb az ő parlamenti hatalmának emlegetésével próbálta a minisztert rávenni, hogy az ő bátyját igazgatónak nevezze ki, azután pedig az esztelen harag egész izléstelenségével rohant a miniszterre, mert nem vette a protekciót figyelembe.

Az egész törvényhozás szeme Várossy Gyula úron csüngött, mert ő volt, aki a minisztert négyszemközt figyelmeztette, hogy — „képviseelő is vagyok!” A mérges papocskára a különös leleplezést közbeszólásokkal próbálta lerontani, de a miniszter egyenesen ráolvasta az igazságot:

— Ha a tanfelügyelő ajánlja, és én kinevezem az ön bátyját, a képviselő úr nem dobál meg sárral egyikünket sem.

És ez a vád, amelynél súlyosabbat törvényhozó ellen felhozni nem lehet, Várossy urat csöppet sem ejtette kétségbe. Védekezésében erre ki sem terjeszkedett, egészen más dolgokról beszélt. Pedig nagyon szépen festett volna, ha a tisztelendő úr a közmorál nevében egyszer önmaga ellen kelt volna ki. Vagy a közmorál csak akkor jajdul fel, ha a szabadelvű párt valamelyik tagja szólja el magát, és nem törődik vele, ha Várossy tisztelendő úr protezsál az ő „parlamentari hatalmának” emlegetésével?

Aligha. A közmorált a jó ízlése ösztönzi, hogy az ilyen leleplezéskor elfordul...

A KULTUSZTÁRCA⁶³

A képviselőház ülése

A tárca kettős jellegéhez képest a tisztelt Ház ma vallási és oktatási vitákba bocsátkozott. Nem az oktatási viták voltak az érdekesebbek, mert jóformán csak a testi nevelésről folyt a szó, s ez nagyobb hallgatóságot nem tudott lekötöni. Ellenben a vallási viták nagyon pikánsak voltak, s ez mindig tetszik. Nem szabad azonban arra gondolni, hogy amolyan nagyszabású valláskérdések voltak szőnyege[n]. Távolról sem. Csak egy kis vallási türelmetlenség mutatkozott, amely hirtelen tört ki egyrészt Thaly Kálmánból, másrészt a néppárt néhány katonájából.

Nagyon érdekes jelenetek voltak. Thaly Kálmán például megtámadta a néppártot, hogy mindig csak *vallásos* nevelést sürget, holott a *nemzeti* nevelés a fő.

— Mi is azt gondoljuk! — szólt közbe Rakovszky István.

— De sohasem emlegetik — felelt Thaly. — Pedig hogy a vallásos nevelés mit ér a nemzeti jelleg nélkül, azt szépen illusztrálják a szászok és a többi nemzetiség.

Rakovszky megharagudott a megjegyzésért.

— Illusztrálja Bethlen Gábor is.

— Hohó — kiáltott megsebezve Thaly —, Bethlen Gábor királyom volt, fölséges uram és megverte a németet. (Ez Thaly szemében a legnagyobb érdem.)

— De a pogányt is ő hozta a magyarokra — szólt mérgesen Rakovszky.

Ezt már nem tűrhette Thaly és lángoló arccal fordult Rakovszky ellen:

— A szabadságért harcolt, és a magyar király szobrot állít neki. Ezt jegyezze meg magának Rakovszky úr.

...De más csetepaték is estek kálvinisták és katolikusok közt, a hallgatóság nagy gaudiumára, mert e csetepatékon kívül alig akadt multsága a képviselőháznak. Csak az öreg Madarász gondoskodott még néhány derült pillanatról, amikor fájdalmasan emlegette, hogy micsoda tengersok számok szorzásával kínozzák meg az ártatlan iskolás nebulókat. Még egy öreg képviselő is megtévedne a sok szám labirintusában. Hát mire engedi a kis ártatlanokat így megkínózni a — *közügyügyi kormánytag* úr?

(Az öregúr erősen megnyomta ezt az új szót, amellyel a *miniszter* kifejezést megmagyarosította. Ha a múltkori *országglár* nem tetszett, itt van helyébe a *kormánytag*.)

Egyébként a kultusztárca tárgyalását még ma sem fejezték be, mert az ülés végére két interpelláció is maradt. Ezek közül a Ház nagyobb figyelemmel a gróf Andrássy Sándorét hallgatta az agrárszocializmusról. A fiatal gróf, aki ezzel az interpellációval mutatkozott be először a törvényhozásnak, az ő rövid és tapintatos beszédét élénk helyeslések közt mondhatta el.

A KULTUSZTÁRCA⁶⁴

A képviselőház ülése

Még csak a papiros-dárdát látták, az eleven függeléke be sem fordult még egészen a sarkon s a folyosó emberei már felkiáltottak:

— Jön az igazságügyminiszter!

Csakugyan ő volt. Mosolygó képpel, kezében az elmaradhatatlan papiros-dárdával tűnt fel a folyosón, ahol kivüle egyéb jelek is mutatták, hogy az igazságügyi költségvetés tárgyalása közeledik. Ugyanazok az alakok bújtak megint össze, akik tavaly nyáron a sajtó-vitát rendezték; fiatal ügyvédek jöttek látogatóba, akik ilyenkor a világért sem maradnának el; s délcegen ringatózott végig a folyosón Emmer Kornél is.

Erdély Sándor mosolygott, ahogy a jól ismert jelenségekkel szemben találkozott. Mintha a világ aludt volna egyet s fölédvén, megint csak a sajtó-vita gyönyörűségei várakoznának reá. Még a mókás külsőségek is ugyanazok. Leszkay Gyula egy óriási papiros-dárdát csavart, hogy a minisztert kifigurázza. Az öreg Madarász keze is szorongat egy kisebb fajta tekercset. Hentaller és Meszlény (a két Lajos) pedig a házmester szerepét játszva, megadják a jelt, amelyre valamennyi ellenzéki papiros-dárda a levegőbe emelkedik.

A miniszter már a folyosón is észrevette, hogy az idén sem hagyják zavartalanul játszani a kis papiros-dárdájával. S megfenyegette az öreg Madarászt:

— Ti pajkos diákok!

De azért nem dobta el magától a játékszerét. S így a dárdajáték a karzat nagyobb multságára meg fog ismétlődni, mihelyt az igazságügyi vita megindul. De ez csak holnap lesz, mert a mai napot még kihúzták az utolsó kulturszónokok, s a képviselőház egy órákor, amikor át lehetett volna térni az igazságügyekre, csak Rohonyi Gyulát, az előadót hagyta beszélni. Ezen a szűkséges rosszon ma akart átesni, hogy holnap nyomban megkezdődhessék az igazi vita. S ez, úgy látszik, nem is lesz érdektelen, mert mindjárt az első szónokok közé gróf Apponyi Albert is feliratkozott.

AZ IGAZSÁGÜGYI TÁRCA⁶⁵

— A képviselőház ülése —

Úgy tetszett, mintha a szélsőbal összeesküdött volna, hogy gúnnal vagy személyeskedéssel, de az egész igazságügyi vita során üldözni fogja Erdély minisztert. S mindjárt az ülés elején is kemény viaskodás volt Olay Lajos és a miniszter között. Olay ugyanis kritika címén vaskos dolgokat mondott az igazságügyi vezetésről, magát a minisztert pedig sértő kicsinyléssel emlegette.

Fölkelt tehát utána Erdély Sándor és szólt többek közt ekképpen:

— Ezernél több embert neveztem már ki és elmondhatom, hogy nem volt köztük egyetlen pártfogoltam. Ellenben Olay úr senkit sem nevezett ki, de pártfogoltja akadt bőven.

...Mosoly ült az arcokra. A képviselőknak egyszerre eszükbe jutott az a szombati jelenet, amikor Wlassics Gyula körülbelül hasonló vágást mért Várossy tisztelendő úrra. Olay maga is idegesen fészkelődött és alig várta, hogy a miniszter befejezze beszédét. S akkor felugrott, minden szót erősen hangsúlyozva cáfolt és kijelentette, hogy ő a minisztertől soha semmit sem kért, neki még csak nem is köszönt, ha pedig az ellenkezőt meri állítani, akkor nem mond igazat.

De ennyivel a mérges Olay nem érte be. Még egy utolsó gorombaságot vágott ki:

— A miniszter úr Wlassicsot akarja utánozni, de Wlassicsnak van képessége, míg Erdély úr tudatlan és képtelen...

Olay elégedetten ült le s ezzel az első viaskodásnak vége volt. De a személyeskedő hajlandóság később megint megmutatkozott, amikor Rátkay László mondott nagyon temperamentumos beszédet a sajtószabadság védelmére. Ekkor egész kis tábor leselkedett Rátkay mögött, s ha a miniszter védekezve szólt közbe valamit, nyomban röptek feléje a goromba titulusok. Az egész hadjárat magán viselte a tervszerűség jellegét, s épen ez tette visszataszítóvá. Mert a végén mégsem való, hogy amikor az igazságügyi kormányzat bírálata van napirenden, és olyan nemzeti kincs vár védelemre, mint a sajtószabadság: akkor néhány túl élénk honatya a szakadatlan személyeskedéseivel az igazi témát is meggyűlöltesse.

Egyébként az ülés második része higgadtabb és érdekesebb volt. Teljes figyelmet érdemelt az a tárgyilagos, szép felszólalás, amellyel Neumann Ármin a magánjogi kodifikáció útját megjelölte. Tömör és világos volt ez a fejtegetés és amellet teli a legérdekesebb információkkal, amelyek mindenestre számíthatnak a jogászvilág érdeklődésére. S előadása is olyan volt, hogy még ebben a tárgyilagos fejtegetések iránt kevésbé fogékony időben is le tudta kötni a törvényhozás figyelmét.

Mégis, az igazi nagy érdeklődés ahhoz a viaskodáshoz fordult, amely Erdély miniszter és gróf Apponyi Albert közt az ülés végén folyt le. Erdély miniszter ugyanis (miután ekkor már Rátkay szóba hozta) nyilatkozott az inkriminált miniszteri rendeletekről és határozottan tiltakozott az ellen, mintha ezek sértének a negyvennyolcas törvényt vagy távolról is hasonlítának a cenzúrához. Az ellenzék lármázva, ingerülten hallgatta e nyilatkozatot, de Erdély Sándor a törvények összevetésével és a paragrafusok magyarázatával újból is csak azt mutatta ki, hogy a sajtószabadságot e rendeletek nem érintik. Ekkor szólalt fel gróf Apponyi Albert és az egész ellenzék tetszése közben mondott kritikát a gyülekezési jogot és a sajtó szabadságát korlátozó miniszteri rendeletekről. Mind a kettőt sérelmesnek mondotta, mert a törvényt kerülik meg, holott a kormánynak az lett volna a kötelessége, hogy a kivételes intézkedésekre, ha ilyenek szükségét igazolni tudja, a törvényhozástól kérjen felhatalmazást. S a törvényhozás — így véli Apponyi — ezt a felhatalmazást ideiglenesen meg is adta volna.

Ez a konklúzió már nem tetszett mindenkinek. És a folyosón többen jelezték az álláspontjukat ilyenformán:

— A miniszter ott téved, amikor azt hiszi, hogy rendelete nem is érinti a sajtó szabadságát. De Apponyi ott téved, amikor azt kívánja, hogy ám érintsék a sajtó szabadságát, csak nem rendelettel.

A vita kétségtelenül éppen azt próbálja majd ezentúl tisztázni, hogy a két tévedés közül melyik a veszedelmesebb...

HOSSZÚ NAPIREND⁶⁶

A képviselőház ülése

Tizenkét óráig megint a sajtószabadságról vitatkoztak, és Apponyi és Erdély miniszter újból biztosították egymást, hogy mindegyik félreértette a másikat — de a törvényhozás a mai napon már otthon felejtette az érdeklődését. Sokáig mostanság nem tud a tisztelt Ház egy téma iránt érdeklődni. Amikor a miniszter ragaszkodik ahhoz, hogy a rendeletek nem sértik a sajtó szabadságát, Apponyi pedig a rendeletek helyett kivételes és ideiglenes törvényeket

sürget az izgató sajtó ellen: akkor a képviselők úgyis tudják, hogy a vita meglehetősen áldatlan. Mért is érdeklődnének tehát iránta? Egyszerűen megnézik a fekete táblát, tudomásul veszik, hogy a mai napon Psik Lajos, Kemény Pál és Dózsa Endre kívánnak szólni, aztán pedig a legtöbbje elszéled. Ki a folyosóra megy, ki meg egyenest haza...

Tizenkét órára a fekete tábla programja le volt örölve. A három följegyzett szónok elmondotta a beszédét s aztán miniszteri válaszok következtek. Nem kevesebb, mint hat, s ebből csak a belügyminiszterre is négy esett. A fővárosi vízmizéria, a bagaméri zendülés, a lizskófalvi vérengzés és a korlátozott gyülekezési jog kérdéseiben adta meg a szükséges felvilágosításokat, s az interpellálók ugyan nem, de a párthívek igenis megnyugodtak a felvilágosításokban. Csak a lizskófalvi vérengzésnél volt némi fennakadás, mivelhogy ennél Molnár apát a határozatképesség megállapítását követelte, ami mostanában okvetetlenül az ülés felfüggesztését vonja maga után. Mert a t. Ház természetesen nem határozatképes. A kényszerű szünet alatt azonban Perczel Béni össze tudott toborzani egy csomó törvényhozót, s így a képviselők, szám szerint összesen száznégyen, ezt a választ is tudomásul vehették.

A másik két válasz báró Bánffy Dezső és báró Dániel Ernő ajkairól hangzott el és ez a két válasz az ellenzékét is megnyugtatta. De a hat válasz együttesen olyan sokáig eltartott, hogy a mára bejelentett három új interpellációt kiszorította a hétfői ülésbe. Akkor fogják Boda Vilmos, Kossuth Ferencz és Pichler Győző a különböző rendőri kérdésekben meginterpellálni a minisztert, természetesen mind a hárman — a belügyminisztert.

Az egyetlen szép momentum az ülés elején volt. Báró Bánffy Dezső miniszterelnök ekkor terjesztette be törvényjavaslatát a negyvennyolcas események nemzeti megünneplése tárgyában.

— Éljen! — zúgott a jobboldal, míg a szélsőbal némaságával tüntetett. De azért a folyosón a szélsőbal sem tagadta, hogy örül a javaslatnak...

AZ IGAZSÁGÜGYI TÁRCA⁶⁷

— A képviselőház ülése —

Mikor Berzeviczy Albert bejelentette, hogy a belügyminiszter a mai napon nem válaszolhat Molnár János interpellációjára, a szélsőbal átnézett a bársonyszékek tájkára, ahol Perczel Dezső a saját személyében is hallgatta, hogy ő az ülés végén nem lehet jelen.

— Nem Molnár miatt távozik a kegyelmes úr! — célozgatott Hentaller Lajos.

A szélsőbal ugyanis gyanúba vette a minisztert, hogy csak azért siet el az ülésből, nehogy Kossuth Ferenc és Pichler Győző interpellációira a rendőrség dolgában azonnal kelljen válaszolnia. Hát ez nem egészen valószínű. Mert a miniszternek senki sem írhatja elő, hogy azonnal feleljen, s meghallgatott ő már izgatóbb interpellációkat is, anélkül, hogy mindjárt válaszolt volna. De a szélsőbalnak jól esett, hogy ilyen okát adhatja a miniszter távozásának, s ha igaza nem is volt, annyi bizonyos, hogy az interpellációkhoz kötött várakozás mára kútba esett.

Ilyenformán az érdeklődésnek megint csak a sajtó-vitával kellett beérnie. S ez egy kissé sovány eledel. Mert az egyik szónok az Apponyi álláspontjára helyezkedik, a másik az igazságügy-miniszterére, és lényegben nem különböznek egymástól a párhuzamos felszólalások. Legfőleg annyi kell róluk megjegyezni, hogy Mócsy Antal a sajtó kérdését is össze tudta vegyíteni a keresztény vallásos alappal, Győry Elek viszont a sok sajtóvita után is talált még

elég érdekes anyagot a beszédéhez. A Széchényi József felszólalásának az adott némi érdekességet, hogy körülbelül az utolsó szűzbeszédnek mondható, mert most már kevesen vannak, akiknek szavát a törvényhozás nem hallotta. A legtöbb figyelem azonban Emmer Kornélnak jutott, aki ma csakugyan benyújtotta határozati javaslatát a végleges és rendszeres sajtótörvény megalkotása iránt. Nagy figyelemmel hallgatták, de a csöndet egyetlen helyeslés sem zavarta. Senki sem mert csak egy helyeslés erejéig is állást foglalni — olyan kényes a téma, amelyet Emmer érintett. Talán holnapra, amikor a vitát még folytatják, meghalljuk a parlamenti pártok véleményét is a javaslatról.

Egyébként az ülés végén Kossuth Ferenc és Pichler Győző elmondták szombatról elmaradt interpellációjukat. De egyik sem vert fel nagyobb port...

AZ IGAZSÁGÜGYI TÁRCA⁶⁸

— A képviselőház ülése —

Mesélték, hogy Visontai Soma az egész ülést ki fogja beszélni a sajtószabadság védelmében. Várta is a szélsőbal, hogy legalább Visontai beszéljen, mikor a párt némaságot fogadott. De mikor aztán a jegyző felhívta szólásra Visontait, a védő úr nem volt sehol.

— Úgy tesz, mint a vajda — dörmögte Meszlény. — Hirdeti, hogy nagy beszédet mond és aztán el sem jön.

A képviselőház persze nem várhatott, amíg Visontai megjön, s megesett, hogy az ülést a vita berekesztésével kellett megkezdeni. S így mindjárt felszólalt az igazságügy-miniszter, akinek záróbeszédéből három momentum ragadta meg a figyelmet. Először is az a nyilatkozata, hogy Emmer határozati javaslatát szívesen elfogadja, mert ő úgyszólván foglalkozik a sajtótörvény reformjával, sőt meg is bízott egy publicistát (hír szerint Kenedi Gézát) az új törvény kodifikálásával. Másodsor az a pikáns megjegyzése, hogy ő ugyan a Szilágyi Dezső igazságügyi politikáját folytatja, de nem áll, hogy olyan dús hagyatékot talált volna elődje után!

— Ez a hír, mint a legtöbb nagy örökség híre, csak mese — jegyezte meg a miniszter, s ebben a pillanatban az egész Ház a Szilágyi Dezső arcát figyelte.

De Szilágyi hideg maradt, csak a csengőt rázta meg keményen.

— Csöndet kérek!

A figyelmeztetés azonban csak a fészkelődő szélsőbalnak szólott s nem a miniszternek.

A harmadik momentum az a passzus volt, amelyben a miniszter az ő alkotásainak dicséretét zengte el. A miniszter nagyon meg van magával elégedve, s a szabadelvű párt fiatalága egy véleményen van vele, mert a beszéd után Nagy Mihály, Szóts Pál és Lévy Lajos nagyon melegen gratuláltak Erdély Sándornak. Az öregurak azonban kissé különösen viselkedtek.

Aztán gyorsan peregték le az egyes tételek. A néppárt küldött még csatába itt-ott egy katonát, de már úgy tetszett, hogy az egész vitának hamarosan vége szakad. Ekkor jött loholva — Visontai Soma. Egy természetes ügyvédbojtár (az ő saját külön Perl öcsém-je) hozta utána a törvénykönyvek egész halmazát. Úgy siettek együtt a folyosón keresztül.

— Késő — morogta feléje Hentaller.

— De csak van még valahol egy tétel, ahol beszélhetek? — kérdezte szorongva Visontai.

És volt. Az ügyészségek tételét még jókor elérte s itt a Ház engedelmével elmondotta az ő hosszú beszédét, amelyben nagyon sok okos megjegyzés volt, csak éppen a point-je rikított ki. Mert a Visontai okoskodása abba hegyeződött ki, hogy ami most Magyarországon látható, az — *sajtószabadság akasztófával...*

Egyébként egy órára az igazságügyi tárca el volt intézve, s még a belügyminiszter is válaszolhatott a csacai interpellációra.

A PÉNZÜGYI TÁRCA⁶⁹

— A képviselőház ülése —

Kossuth Ferenc ma bejelentette sürgős indítványát az olasz parlament üdvözlése tárgyában, s a képviselőház az indítvány megokolására a holnapi ülést tűzte ki. Ezzel mára el is volt intézve az indítvány, habár a szélsőbal néhány közbeszólással erősen csinálta a hangulatot.

— Fogadjuk el mindjárt! — tüzelt Justh Gyula.

— Éljenek az olaszok! — kiáltotta Pichler Győző.

És éljenzett az egész szélsőbal, egyébként összesen nyolc szál vitéz. Mert ennyien jöttek be a sürgős indítvány dacára. A többi párt sem volt túlságosan képviselve, s mikor a pénzügyi tárcához megint az öreg Mócsy Antal emelkedett fel, az univerzális kritikus, még az a kis hallgatóság is kisompolygott a tanácsteremből. Pedig Mócsyn kívül a néppárt másik sokoldalú embere, Major Ferenc is megint beszélt. Érthető tehát, hogy kezdetben a pénzügyi tárca tárgyalása iránt nem mutatkozott valami nagy lelkesedés.

De azért a mai ülés nem múlt el minden érdekesség nélkül. A pikantériával Polónyi Géza szolgált, aki a külföldi biztosítóintézetek simogatásával megszólaltatta Arányi Miksát, míg ezt viszont Pichler Győző vette kissé kellemetlenül pártfogásába. S ahogy Arányi a maga biztosítóintézetét védelmezte, Polónyi és Pichler pedig, a szélsőbal vidám támogatásával, elgúnyolódtak Arányi fölött — abban sok volt a pikáns és mulatságos momentum. Ami kitetszik abból, hogy Szilágyi Dezső egyszer rendre is utasította Arányit, a szélsőbal pedig alkalmas pillanatokban ilyenforma közbeszólásokkal ugratta:

— Pro domo beszél!

— Ne csináljon a társaságának reklámot!

— Eddig benn a Házban nem vigéckedtek!

— A New York hirdetéseit mondja el!

És így tovább. A t. Háznak ez a kis szórakozása jó órahosszat eltartott. De mégsem ezt nézzük az ülés érdekességének. Ezzel Ágoston József szolgált, aki általános figyelem között még egyszer visszatért a szocializmus aktuális kérdésére és konkrét javaslatokat tett, amelyekkel a pénzügyminiszter közvetlenül is gyorsíthatná a szocializmus letűnését. Csupa érdekes javaslat az Ágoston Józsefét, és például az *első osztályú kereseti adó eltörlését* később a pénzügyminiszter is olyannak mondotta, amely lényegesen segíthet a bajokon. A miniszter egyébként az Ágoston tervezetének alapos megfontolását is kilátásba helyezte, s akkor a szegényebb néposztály olyan könnyebbsége áll be, amely a mai elégtelenséget egészen is eltörölheti.

A képviselőház ezt a kis szociális vitát nagy megnyugvással fogadta, s ha a jelek nem csalnak, holnap már hamarosan el lesz intézve a pénzügyi költségvetés is.

AZ IGAZSÁGÜGYI TÁRCA⁷⁰

— A képviselőház ülése —

A néppárt nem jött el az ülés elejére. Neszét vette, hogy a nemzeti párt a szélsőballal fog tartani és megszavazza Kossuth indítványát az olasz parlament üdvözlése tárgyában. Mivel pedig a néppárt a *pápa miatt* nem üdvözlé a hivatalos Olaszországot, másrészt pedig a többi ellenzékétől elszakadva, a kormánnyal sem akarna egy hajóban evezni — kibúvót keresett s így történt, hogy Mócsy úr, Major úr, Lepsényi úr és az egész tiszteletreméltó néppárt *elkészve* érkezett a képviselőházba.

Különben igazság szerint csak akkor vették észre távollétét, amikor szavazásra került a sor.

— Hol vannak a papok? — kiáltott elvkor Meszlény Lajos.

És a Ház kénytelen volt észrevenni, hogy a tisztelendő és egyéb néppárti urak nincsenek jelen. Addig mély csöndben figyelt a kised hallgatóság a Kossuth Ferenc ismeretes indítványának megokolására s arra a rövid nyilatkozatra, amellyel báró Bánffy Dezső ezt az indítványt mellőzni kérte. Csöndes párviadal volt ez; Kossuth érzelmi motívumokkal támogatta a maga indítványát, a miniszterelnök pedig arra hivatkozott, hogy parlamentek ilyenforma üdvözlése nem szokásos, azonfelül pedig a mai olasz évforduló nem is az egységes Olaszország ünnepe.

S ezzel a többség akaratából az indítvány már le is került a napirendről. A szélsőbal ugyan a forma kedvéért egy kissé zúgolódott a folyosón, de maga Kossuth nem titkolta, hogy indítványának ilyen sorsára el volt készülve és nem is hozta volna a parlament elé, ha erre párthatározat nem kötelezi. Mert ő is tudja, hogy effajta üdvözlés szokatlan, s az iniciatíva nem indulhat ki attól a magyar nemzettől, amelyet sokkal jelentősebb ünnepén, az ezredéves fennálláskor egyetlen parlament sem üdvözölt.

Máskülönben ott a folyosón mutogatta Kossuth Biancherinek, az olasz képviselőház elnökének a szélsőbal üdvözlétére küldött távirati köszönetét:

— Olvassátok!

Olvasni azonban nemigen tudták, mert kevesen tudnak olaszul. Maga Kossuth fordította le nekik, s volt rá ideje, mert odabenn ezalatt lassan és unalmasan döcögött előre a pénzügyi vita kocsija. Az öreg Mócsy deklamált megint (nyomban előkerült, mihelyt az olaszokról nem esett több szó), majd Bolgár Ferenc beszélt röviden hazafelé, aztán Olay Lajos kérdezett egyet-mást a minisztertől, (így kérdezte sorra valamennyi minisztert a budget-vitában) és végezetül Pichler Győző jelentette ki, hogy nem rokonszenvez az osztálysorsjáték nevű intézménnyel, mert ez nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. (Haj, haj! — sóhajtottak többen is, akik szintén úgy vannak az osztálysorsjáték nevű intézménnyel, hogy csalódtak benne.) Egyébként a miniszter mindenkinek megfelelt, s a tételeket változatlanul elfogadták.

SZALAVSZKY ÜGYE⁷¹

— A képviselőházból —

. Le volt már tárgyalva az utolsó tárca költségvetése is. Az idő egy órára járt és a képviselők a szokásos szünet után besereglettek a tanácsterembe, hogy meghallgassák a Dániel Gábor bejelentett interpellációját Szalavszky pozsonyi főispán ügyében. Az ellenzék fagyos csöndben húzódott meg és az arcokról volt olvasható, hogy eleinte egy szóval sem

fogják zavarni az interpellálót és a válaszoló minisztert. Hanem aztán... Aztán majd csak kitesznek magukért.

— Hol van az ív? — hangzott egy suttogó kérdés a szélsőbalon.

— Ivánka Oszkárnál — felelt egy másik hang suttogva.

Ugyanakkor Fáy István is aláírásokat gyűjtött, s ezzel már a második ív is készült.

— Mit kérünk ezen? — kérdezte az egyik aláíró Fáy Istvántól.

— Névszerinti szavazást — mosolygott Fáy. — És azon kívül...

— Nos? Azon kívül?

— Azon kívül a névszerinti szavazás hétfőre halasztását.

A szélbaliak összemosolyogtak. Ivánka zárt ülést fog kérni, Fáy István pedig névszerinti szavazást — hétfőre. Pompás. Ilyen kilátások mellett csakugyan nyugodtan lehet meghallgatni a Dániel interpellációját. És nem is zavarták egyetlen hanggal sem a szabadelvű párt tüntetését, amikor Dániel kérdésére Perczel belügyminiszter kijelentette, hogy Szalavszkyt az összes akták áttanulmányozása után méltónak tartja a főispáni tiszttel betöltésére, s hogy az egész Ház meggyőzése okáért *az aktákat le is teszi a Ház asztalára*.

Perczel ezúttal nem adta át a teremőrnek az aktákat, hanem maga ment a terem közepére és (mivel a tisztelt Háznak csak úgy képzeletileg van asztala) a gyorsírók asztalára tette le az aktacsomót.

— Éljen! — tüntetett a szabadelvű párt.

Az ellenzék pedig fagyosan hallgatott. De mialatt Dániel Gábor fölemelkedett, hogy a választ tudomásul vegye, egyszerre elindult a nemzeti pártból Ivánka Oszkár, a szélsőbalról pedig Fáy István az ívekkel.

Láng Lajos szavazás alá akarta bocsájtani a választ.

— Kérem... — szólt fel hozzá Ivánka.

— Kérem... — szólt ugyanakkor Fáy is.

És az elnök a szavazás helyett a — *zárt ülést* rendelte el. A karzatok közönsége, újságírók, gyorsírók lassan kihúzódtak, s hogy odabenn azután mi történt, azt csak kiszállingózó képviselők elbeszéléséből lehet tudni. Ezek az elbeszélések pedig nem voltak teljesen összhangzóak. Visontai például azt mesélte, hogy a zárt ülés nagyon unalmas; viszont Nagy Mihály úgy hozta a hírt, hogy odabenn ugyancsak izgalmas a világ. Aminthogy Visontai és Nagy nem is lesznek soha egy véleményen, hogy mi az unalmas, és mi az izgalmas.

Az igazság nyilván középütt volt.

A hírek így szivárogtak kifelé:

— Ivánka keményen beszélt ... Rohonczy azt mondta rá: *Oszkár, ne légy olyan szigorú!* ... Tiszáék is beszéltek ... Horánszky kimondotta, hogy az ellenzék a szavazás elől kivonul ... Olay megjárta; ő pártolta Szalavszkyt, s ekkor elvtársai lehurrogták, hogy *„tessék kilépni a pártból!”* ...

Ezek a kiszakított mondások lázba hozták a folyosón várakozó újságírókat. Minden ajtónyílásra megmozdultak, mert ilyenkor erős csöngetés hangzott ki a teremből, s a kijövő képviselők is hoztak újabb hírt.

— Most Pulszky szemére veti az elnöknek, hogy egy órai vita után még azt sem döntötték el, van-e ok zárt ülés tartására...

A teremből kétségbeesett csöngetés hangzott ki. Úgy tetszett, mintha odabenn talán ököltre mennének. Pedig az a csöngetés csak azt jelentette, hogy a zárt ülésnek valahára vége van. Kíváncsian tódult be tehát a közönség. És az újra megnyitott ülésben láthatta haragos állásában az ellenzéki tábor, amint szemét az elnöki dobogóra függesztve a kérdés föltevését lesi.

— Tudomásul veszi-e a Ház a belügyminiszter válaszát? — kérdezte Láng.

— Igen! — zúgott a szabadelvű párt.

— Menjünk ki! — ordított a szélsőbal és futvást sietett ki a teremből. Nyomában a néppárt és legvégül a nemzeti párt is.

— Komédiások! — süvöltött utánuk egy hang.

— Legalább egyhangúlag vesszük majd tudomásul a választ! — kiáltotta Gajári Géza.

S míg az ellenzéki pártok kivonulása tartott, s a szabadelvű párt hevesebb vérű ifjai röpítgették a nyilakat a távozók után — az ellenzék hármás mezején csak egyetlen ember maradt: *Olay Lajos*. Őröla igazat mondott a hír, és nem törődött az elvtársak megszólásával, hanem bennmaradt a szavazásra. És az egész szabadelvű párttal, (amelynek táborában a kései idő dacára ott maradtak *Tiszák, Andrássyék, Csáky Albin* és valamennyi előkelő politikus) tudomásul vette a miniszter válaszát *Olay* is...

ÁPRILIS TIZENEGYEDIKE⁷²

(Az országgyűlésből)

Az a tanácskozás, mely ma a képviselőházban a negyvennyolcas alkotások megünneplése fölött megindult, egy kissé nehéz járású. A törvényjavaslatot általánosságban minden párt elfogadja, de egyik sem lelkesedik érte, s ez teszi a vitát is nehézkéssé. Még aránylag a szélsőbal bírja legjobban témával, mert ő a törvények szentesítésének napja helyett március tizenötödike mellett kardoskodik, ami kétségtelenül népszerűbb és rokonszenvesebb. Azon kívül a szélsőbal egyes katonái szokás szerint pikantériákat tudtak felhajszozni, s hogy a pikantériák hatnak, azt nem kell külön hangsúlyozni. Így többek közt *Polónyi Géza* azzal lephette meg a törvényhozást, hogy a szentesítés napja nem is egészen bizonyos, mert vannak, akik nem április tizen<n>egyedikére, hanem ugyanennek a hónapnak *tizennegyedik* napjára teszik. *Polónyi* szerint [a] hiteles dátum megállapítása okáért *a Ház elé kell hozni a szentesítés eredeti okmányát*. Viszont *Barabás Béla* iskolaigazgatók rendeleteit tudta felmutatni, amelyek (elégge oktalanul) a március tizenöt megünneplésétől egyszerűen el akarják tiltani a tanuló ifjúságot.

De ezek a pikantériák s a szélsőbal egész hadakozása nem versenyeznek érte, hogy túlságosan komolyan vegyék. A szélsőbal is tudja, s legfőlebb néhány túlbuzgó iskola-igazgató kétli, hogy március tizenötödike csorbítatlanul megmaradhat a kegyelet ünnepének. De másrészt a kormánnyal egy alapon még a nemzeti párt is érzi, hogy ez a nemzet királyával együtt csak úgy ünnepelhet, a törvényhozás meg éppen csak úgy rendelkezhetik, ha a negyvennyolcas eseményekből azt a momentumot ragadja ki, amely ez állam minden faktorát egyaránt kegyeletes megemlékezésre ösztönzi. — S éppen azért gróf *Apponyi Albert* is kijelentette, hogy április tizenegyedikét, illetve az erre alapított törvényjavaslatot elfogadja. Igaz, hogy *Apponyi* ezt a kijelentését néhány keserű megjegyzéssel bátyázta körül és nem akarta elszalasztani az alkalmat, amikor arra hivatkozhatik, hogy a jogegyenlőséget, sajtószabadságot és egyesülési jogot olyankor akarjuk megünnepelni, amikor ezeken a szabadságjogokon némi csorba esett.

De Apponyi ezt a keserű megjegyzést csak úgy futvást tette meg, sőt azt mondta, hogy a jó összhang kedvéért inkább magába is fojtja — hát ne essék róla több szó ezen a helyen sem.

A törvényjavaslat sorsa tehát egészen világos. Általánosságban minden párt elfogadja, részleteiben a szélsőbal ellene szavaz — ami azonban nem fogja megakadályozni a javaslat törvényerőre emelkedését. Másként áll a dolog a javaslattal kapcsolatosan beterjesztett hódoló felírra vonatkozólag. Ez a felirat különböző támadásoknak volt tárgya már a parlamenti vita előtt is. Kifogásolták a magyarságát, ami némiképpen merész kifogás, mert a felirat magyarsága tipikusan parlamenti. Az egy-két író kivéve, talán valamennyi törvényhozó ugyanezt a magyarságot beszéli. Íróember például az Apponyi, a Horánszky, a Polónyi beszédeinek magyarra fordításával is megpróbálkozhatnak. De talán a parlamenten kívül sincsenek sokan, akiknek magyarsága ellen nyelvi szempontból nem volna kifogás elképzelhető. Ha az Akadémia esetleg jónak mondaná, az újságíró mindenesetre kifogásolná. Mert az Akadémia is, az újságíró is más magyarsággal él. A nyelvi kifogások miatt tehát aligha esett volna nagyobb baja az igazságügyi bizottság felirati javaslatának.

Megtörtént azonban, hogy gróf Apponyi Albert a felirati javaslatban több közjogi hibát talált. (Polónyi Géza pláne történeti falsumokat is.) A hibák kiirtása érdekében indítványozta tehát a nemzeti párt vezére, hogy a Ház ad hoc bizottságot küldjön ki egy újabb felirati javaslat megszerkesztésére. S ehhez elvben a miniszterelnök is készséggel járult hozzá, csak formában ajánlott mást. Felirati bizottságokat ugyanis a Ház szokásai szerint csak olyankor küldenek ki, amikor a törvényhozás egy trónbeszédre válaszol s ilyenkor minden párt külön felirati tervezetet szokott csinálni. Most másról van szó. Az egész törvényhozás akarja az ünnepi alkalmából hódolatát a trón zsámolyához letenni. S éppen azért a miniszterelnök azt ajánlotta, hogy a törvényhozás a felirati javaslatot utasítsa vissza az igazságügyi bizottsághoz — korrektebb szövegezés végett.

S ez minden valószínűség szerint így is fog történni.

EGY KIS VIHAR⁷³

(Az országgyűlésből)

A képviselőház ma általánosságban elfogadta a negyvennyolcas alkotások megünnepléséről szóló javaslatot. Ennyivel körülbelül délig elkészült, pedig a mai napon két érdekes felszólalás is volt, amennyiben Szivák Imre és Rohonczy Gedeon egy-egy rövid beszéddel kötötték le a Ház figyelmét. Szivák az igazságügyi bizottság felirati javaslatát védelmezte s arra próbálta kapacitálni a törvényhozást, hogy a szükséges javításokat a részletes tárgyalás során tegye meg a javaslaton. Rohonczy meg éppen eredeti indítvánnyal állt elő, hogy a nemzet az idén, április 11-én üljön ugyan meg az ünnepet, de egyébként már a törvény is március tizenötödikét állapítsa meg a nemzeti ünneplés napjául.

Máskülönben az utolsó pillanatban báró Bánffy miniszterelnök felvilágosította a Házat, hogy ezek az indítványok még koraiak, mert a szabályok szerint egyelőre csak a törvényjavaslat tárgyalása van soron, míg a felirati javaslatra csak az ünneplés módozatainak megbeszélésénél lehet intézni. A miniszterelnök figyelmeztetése után tehát általánosságban elfogadták a törvényjavaslatot s az indítványokat egyelőre elhalasztották.

Az ülés pedig voltaképpen csak itt fordult érdekesebbre.

Nem mintha fölöttébb érdekes témá[k] kerültek volna sorra! Oh nem. Kérvények tárgyalása és egy miniszteri válasz ígérkezett mindössze. De az elnöklő Láng Lajos tévedésből megfor-

dította a sorrendet s a kérvények előtt szólította fel az igazságügy-minisztert, hogy válaszoljon Mócsy valamelyik régi interpellációjára. Teremtő isten — micsoda vihar keletkezett ebből! A szélsőbal és a néppárt késhegyig ment volna, kényszerítette az elnököt, hogy az ülést függesse fel, aztán mindenáron meg akarta akadályozni a minisztert a beszédben, mikor pedig minden kísérlete hajótörést szenvedett, a miniszteri válasz fölött a szavazást próbálta elhalasztatni.

— Hétfőn szavazzunk! — kiabálták ingerülten.

De Tisza István csendes figyelmeztetésére, hogy a szavazás elhalasztását csak *húsz* képviselő aláírásával lehet kérni: a tisztelt szélsőbal bevonta a vitorlákat. Mert szélsőbaliak és néppártiak együtt sem valának húszan, de tízen sem. A szavazás elhalasztását tehát nem sürgették tovább, ellenben az utolsó fegyvert ragadták meg.

— Tessék megállapítani a Ház határozatképességét! — ordítottak.

Mármost, képzeljék el a parlamentet két óra után, amikor az emberek már mi érdekest sem vártak. Bizony nem voltak százan. Az elnök tehát kénytelen volt az ülést felfüggeszteni. A szünet után azonban a szélsőbal mégsem kérte újból a határozatképesség megállapítását, mert akkor már a közel hetven főnyi többség a katalógusolvastatással fenyegetőzött, s abból baj lett volna. Az egész ellenzékéből összesen nem voltak ugyanis többen jelen, csak talán valami öten.

— Hát jó! — dörmögte az öt viharcsináló lemondással — nem kérdezzük, hogy határozatképes-e a Ház.

S így félháromkor végre akadálytalanul határozhatott az egyébként határozatképtelen Ház...

ÁPRILIS TIZENEGYEDIKE⁷⁴

(Az országgyűlésből)

A képviselők jobbra elszállingóztak már a márciusi ünnepekre, és Eötvös Károly a mai ülésben szokatlanul kis hallgatóság előtt figurázta ki az igazságügyi bizottság ismert felirati javaslatát. Jóízű volt ma is, a vajda mindenkor jóízű, de azért Szivák Imre is teljes joggal emlegethette, hogy olyan akta még nem született, amelyet egy kis pajkossággal persziflálni ne lehetne. És Szivák hivatkozott is egy találó esetre. Mikor ugyanis Horánszky Nándor megcsinálta a millennáris törvényt, egy szépirodalmi újság azt is — lefordította magyarra. Az pedig a legmókásabb dolog, amikor egy történelmi akta közjogi részét irodalmi, a belletrisztikus részét pedig közjogi szempontból bírálják. Mert akkor nyomban kész a karikatúra.

— A közjogi része *száraz* (persze *irodalmi* szempontból), az irodalmi része pedig *üres* (persze *közjogi* szempontból) — hangzik ilyenkor az ítélet.

A vajda és Szivák tréfás harcán kívül az áprilisi törvény mai részletes tárgyalása meglehetősen rövid volt. A szélsőbal megbízásából ugyan többen is sorompóba álltak, hogy hivatalos ünnepé március tizenötödikét tegyék, de — ha szabad őszintén is kimondani — ezt a kései viaskodást ők maguk se vették nagyon komolyan, hiszen világos, hogy március tizenötödikére, a holnapira, a javaslatból akkor se lehetne törvény, ha ez a dátumháború máskülönben a szélsőbal kívánsága szerint, dölne el. Komolyabb volt az a törekvés, hogy a törvényjavaslat első szakaszába, a negyvennyolcas vívmányok közé vegyenek be egy pótló passzust, amely kimondja, hogy negyvennyolcban Magyarország állami önállóságát megfelelő intézményekkel újra biztosították. A szélsőbalnak ezt az indítványát gróf Apponyi Albert is támo-

gatta, sőt a folyosón azt mesélik, hogy még a törvényhozás két Házának ünnepi együttes ülésén is követelni fogja e passzusnak a hódoló feliratba való iktatását, — pedig a miniszterelnök kimutatta, hogy a törvényjavaslat első szakaszába a vívmányokra vonatkozó részt szó szerint vette ki Deák Ferenc egyik beszédéből.

Ennél a pontnál is volt egy kis vita, a végén azonban a többség mégis változatlanul fogadta el az egész törvényjavaslatot. A hódoló feliratra nézve pedig egyelőre elesett minden vita, mert a Ház a miniszterelnök indítványára nyomban elhatározta, hogy a feliratot újabb szövegezés végett az igazságügyi bizottsághoz utasítja vissza. Az ellenzék ugyan inkább ad hoc bizottságot szeretett volna, de ennyiben is megnyugodott, s így a tisztelt Ház elég békés hangulatban mehet a március tizenötödike megünneplésére...

AZ APPROPRIÁCIÓ⁷⁵

(Az országgyűlésből)

Megkérdezték a folyosón Horánszky Nándort, hogy felszólal-e ma az appropriációs vitában.

Azt felelte:

— Okos ember nem beszélhet ma, amikor sem a törvényhozás, sem a közönség nem aludta még ki a tegnapi ünnepeket.

És a tisztelt Ház olyan képet is mutatott, amely nagyon is rávallott a macskajajra. A szabad-elvű párt ugyan jókora számmal jön az ülésebe, nehogy az április tizenegyedik törvényt a harmadik olvasásnál valami váratlan baleset érje, de amikor a jobboldali tábor a tanács-terembe lépett, már meg is nyugodhatott. Jóformán egymaga volt a csatatéren. A nemzeti pártból az egyetlen Blaskovich gunnyasztott az első sorban, s róla sem tudni bizonyosan, hogy nem-e néppárti. A revízió pártja még elég jól volt képviselve. De már a szélsőbal pad-sorain nehéz lett volna egy eleven lelket fölfedezni. Kossuth is csak déltájban érkezett meg Ceglédre, elvtársai pedig talán csak most ülnek vasútra, hogy az ünnep után megint munkába fogjanak. Különben azt mondják, hogy nem is igen akarnak munkába állani, inkább ezentúl is elheverésznek a passzivitás kényelmes pamlagán.

Üresen ásítózott le a karzat is. Nyilván a jó közönség is csak most piheni ki az ünnep fáradságait. Ám friss a néppárt, amely sehogy sem ünnepezt és sietve lefoglalta magának az egész mai ülést. Egy órát a végéből minden eshetőségre biztosított magának, mert Mócsy Antal és Molnár János már kilenc órakor bejegyezték egy-egy interpellációt. Mikor pedig Hegedüs Sándor röviden elfogadásra ajánlotta a budget-törvényt: azontúl átvette uralmát a néppárt egészen. Előbb gróf Zichy János „pillantott vissza” (a néppárt előszeretettel pillant vissza), aztán Mócsy Antal beszélt, s az öregúr nem is hagyta addig abba, míg el nem érkezett az interpellációk ideje, amikor is Mócsy Antalt ismét csak — Mócsy Antal váltotta fel. Mert akkor már interpellált a tisztos öregúr.

Egyébként a két néppárti felszólalás nem volt híjával az érdekességnek. Az öreg Mócsy ugyan nem mondott újat, csak a zsidók ellen kelt ki újra, (amiért Rosenberg Gyula nagyon önértzetesen vágott neki vissza), de gróf Zichy János újat is mondott. Legalább az ő ajkai kö[z]ül most lopódzott ki először az a vallomás, hogy a néppárt csakugyan a reakció pártja. Eddig is így tartották róla, de ma Zichy is megerősítette, s ez a mai napra éppen elég eredmény. Holnap pedig majd csak érdekesebbre is fordul a vita, mert felvonul Horánszky és esetleg már gróf Apponyi Albert is...

AZ APPROPRIÁCIÓ⁷⁶

(Az országgyűlésből)

A nagyközönségben megvan a hajlandóság, hogy a szakszerűt összetévessze a tárgyilagossággal. S mivel Horánszky Nándor a mai ülésben két teljes órán keresztül jóformán csak pénzügyi és gazdasági tekintetben bírálta a kormányzati politikát: a laikus hallgatóság elfáradt ugyan a tiszteletteljes figyelemben, de mégiscsak figyelt. Mert illik egy ilyen fenomenálisan hosszú, tárgyilagos beszédet meghallgatni. Pedig a Horánszky beszéde szakszerű volt ugyan, de éppenséggel nem tárgyilagos. Kiviláglott ez már a gróf Tisza István rögtönzött kritikája előtt is, mert beszéde végén Horánszky Nándor minden elődjénél féktelenebb tónusban tört pálcát a kormányzati politika fölött s azt mondta, hogy csak undorral tudja közállapotainkat nézni.

Undorral! Egyéni véleménynek ez megjárja olyan embernél, aki nem tartozik a szavait megválogatni. De micsoda bizalommal lehet a közvélemény Horánszky tárgyilagossága iránt egyéb tekintetben, ha a politikai bírálat során így veti el a sulykot? Arról nem is szólva, hogy bizonyos önkritika rejlik abban a faktumban, hogy valaki két teljes órán keresztül vájkál abban, amitől saját vallomása szerint undorodik. Vagy-vagy! Aki olyan passzióval merül el valaminek bírálatában, az a saját érdekében is jól teszi, ha nem emlegeti az undort.

Egyébként óriási hatással volt az a rögtönzött kritika, amelyben gróf Tisza István argumentumokkal is igazolta, hogy Horánszky pénzügyi kritikája is híjával van a tárgyilagosságnak. Sőt egyenesen kimutatta, hogy mikor olyan képzett elme, mint Horánszky, jobb tudomása ellenére csalóka reménységeket akar költeni a kisbirtokosok közt, akkor e mögött csúf tendencia is rejlik. Az a tendencia, hogy olyasmit szuggeráljon a nemzetnek, mintha a kormány könnyűszerrel segíthetne a birtokosság terhein, csak nem akarja megtenni. Mért mond ilyet Horánszky, aki tudja, hogy ezzel igazságtalanságot követ el, ha nem is rossz szándékból?

A fölvillanyozott többség zúgó lelkesedése jutalmazta ezt a fényesen kiélezett kérdést.

De gróf Tisza István nem állott meg a kritikánál. Egyéb szava is volt. S ha mások nem mernek bizonyos idegesség nélkül nyilatkozni a szocializmus ellen tett intézkedésekről, ő ezt is szóvá tette. Kevesen vannak a parlamentben, akik ezen a kényes témán olyan biztossággal s olyan általános figyelem közben tudtak volna elindulni. De Tisza István gyakorlati államférfiú és semmiféle teória kedvéért sem áldozná fel a nemzet igazi érdekeit. Ő tehát nyíltan kimondotta, hogy állandó rendszabálynak ugyan nem szeretné a sajtó bármilyen, egyébként törvényes keretben mozgó molesztálását, de a törvénytelen erőszak ellen még az erőszakot is alkalmazni kell, ha ennek a nemzetnek java így kívánja.

S ha a magunk szempontjából nem is adhatunk neki mindenben igazat, azt nem volna illő eltagadni, hogy Tisza beszédének ezt a passzusát az egész törvényhozás szinte osztatlanul helyeselte. Úgy kell lenni, hogy ebben a kérdésben Tisza István jobban ismeri a közvéleményt, mint akik még pillanatnyi segítségül sem engedik a sajtó szabadságát érinteni. Tudja az Isten, mintha már nagyon sokak szívéből beszélne...

AZ APPROPRIÁCIÓ⁷⁷

(Az országgyűlésből)

Az ülés első fele jelentéktelen csetepatékkal telt el. A hetvenhárom esztendő Juriss Mihály néhány heti gondolkozási idő után ma felelt Thaly Kálmánnak, aki még a kultúrviata idején azt merte állítani, hogy aki a protestáns hitről a katolikusra tér, az aposztata. Az öreg privigyei pap azt mondja erre, hogy Thaly téved, mert az áttért protestáns nem aposztata, hanem

konvertita, aki — jóváteszi ősi bűnét. (Thaly ma nem volt jelen, de ha megjön, kétségtelenül válaszolni fog az öreg Jurissnak. És bizonyos megszakításokkal így felelgetik majd végig az ülészakot a katolikus Juriss és a protestáns Thaly.) Azután Neumann Ármin felelt röviden a néppárt másik öregurának, Mócsy Antalnak. Azzal a váddal szemben, hogy az izraelita kézműves egyesület csak urakat nevel, Neumann igazolta, hogy az egyesület sok ezer kézművest képzett már ki. Mócsy erre azt jegyezte meg, hogy igaz, de a kézműves — *úr*. Tessék a zsidókból kisbéreseket nevelni.

Mindez nem volt fölöttébb érdekes, valamint, hogy a gróf Benyovszky Sándor beszéde sem számolhat különösebb figyelemre. De már főtisztelendő Molnár János úr, a komáromi apát, megtalálta a módját, hogyan lehet a közönyt megtörni. Nem a dörgedelmes frázisai cselekedték meg a csudát, hanem egy merész axiómája, amely nyilván rég nyomta a szívét, de amelyet eddig nem mert a Ház színe előtt elmondani. Minthogy azonban gróf Zichy János tegnapelőtt megnyitotta az őszinte vallomások sorát, ma a komáromi apát is bátorságot vett magának és szólt ekképpen:

— Ha az állam be merete vonni a templomot a politikába, akkor *az egyház is beviheti a politikát a templomba...*

Ez a legújabb néppárti őszinteség egy kissé meglepte a Házat. A végén mégsem szabad mindent válasz nélkül hagyni. S mivel úgysem ígérkezett valami érdekesebb szónok (Apponyi ugyanis csak a vasárnapi lapoknak akar beszélni), a program ellenére Darányi Ignác földművelési miniszter kért szót. A néppártnak minden nappal szaporodó új programpontjai, nemkülönben a szocializmusról mondott megjegyzések szükségessé tették, hogy a miniszter már most nyilatkozzék, s Darányi egy lendületes, parázs beszédben meg is felelt mindenkinek. A Horánszky vádjaira éppen úgy, mint a néppárt őszinte vallomásaira. S amilyen higgadtan, faktumokkal cáfolta Horánszkyt, olyan hévvel támadt a néppártra, amely nem is mulasztotta el, hogy éktelen lármával ne álljon bosszút a leckéért. Az öreg néppártiak (mert a néppárton az öregek tüzelnek leginkább) zuhataggal öntötték a közbeszólásokat, Zmeskál Zoltán pedig minden szónál előrántotta az ő Rossivalját. Mert a várnai papképviselőt egészen ő foglalta le magának — Zmeskál. Ám minden láрма és minden skandalum sem törpíthette el azt a nagy sikert, amelyet Darányi aratott, s amelyet ezt a mai napot az apró csetepaték színvonaláról visszaemelte a parlamenti nivóra...

AZ APPROPRIÁCIÓ⁷⁸

(Az országgyűlésből)

Úgy volt, hogy ez az Apponyi napja lesz. De pályázott erre a napra Kossuth Ferenc is. Azonfelül Polónyi úr is előkészített mára egy szenzációs interpellációt. Mert szeretnek a szombati ülésre pályázni mindannyian, akik hangulatkeltésben dolgoznak. Kedves ugyanis minden parlamenti siker, de a szombati nemcsak kedves, az fontos is. Mert ez valamivel hosszabb életű, a közbeeső vasárnapon tovább rezeg a hatás, eljuthat messze vidékekre és ilyenformán majdnem az egész politikai hét sikerének tetszik.

Sokan szerették volna tehát ezt a napot lefoglalni. Kossuth ki is nyújtotta utána a kezét, Polónyi nemkülönben — de ők, ha beszéltek is, a sikert nem tudták elérni. Apponyi bizonyosan elérte volna, de ő meg nem juthatott szóhoz, mert azok a gonosz házszabályok olyan jogot biztosítanak a minisztereknek, hogy bármikor beszélhetnek és ezen a jogon elkapta Apponyi elől a napot (és a sikert is) Lukács László pénzügyminiszter, aki ma váratlanul felszólalt és

egy rendkívül erős polémiában megcáfolta azt az egész kritikát, amely pénzügyeink állapotát olyan sötétnek akarta feltüntetni. Sorra vette az ellenzék összes kritikusait, de legtovább természetesen Horánszkytól időzött, aki legsötétebb képet rajzolt a magyar pénzügyekről.

A miniszter nagyon higgadtan állította fel a maga bizonyítékait, s amikor ezek már elvégezték dolgukat, Lukács még utoljára egy maliciózus kérdéssel fordult a nemzethez:

— Horánszky sötétben látja a magyar pénzügyek helyzetét, a külföld pedig nagyon kedvezően. Ugyan melyik lehet a döntőbb fontosságú kritika?

A felelet nem nehéz. S a nagy többség tetszése jelezte, hogy ez a maliciózus kérdés körülbelül el is döntötte a vitát. Mert ha a külföld kedvező színben látja a mi pénzügyeinket, Horánszky pedig nem — ezt mindenesetre könnyebb elviselni, mint ha a dolog megfordítva állna. Hatott tehát már ez a kérdés, de a legzajosabb tetszéssel találkozott a miniszternek az a figyelmeztetés, amellyel Horánszkyhoz fordulva azt mondta, hogy bizonyos madarak a lármájukkal ugyan megmentették egyszer a Capitoliumot, de államférfiaknak mégsem lehet egész életükre az az egyetlen ambíciója, hogy lármával figyelmeztessenek valamely veszélyre. Az államférfiaknak cselekedniük is kell.

— Éljen! — hangzott a többség tetszése...

Az ellenzék viszont, sértődve, hogy a miniszter Horánszkyt a capitoliumi ludakkal állította egy sorba, vigasztalni próbálta a nemzeti párt elnökét. És tüntetve kiáltotta:

— Éljen Horánszky!

De a mai nap mégis a pénzügyminiszteré volt. Valamicskét csípett magának a figyelemből Polónyi Géza is, aki egy kolosszális dimenziójú interpellációban támadta a New York biztosítótársaságot, amelyről nagyon különös és egyenesen csúnya dolgokat mondott el. A Ház minden részén feszült figyelemmel hallgatták a beszédet, mely nagy hatást tett mindenkire. Nagy érdeklődéssel várják most minden körben *egyelőre* a miniszter válaszát.

AZ ÉRZÉKENYEK⁷⁹

Asszonyok és politikusok hiúk és érzékenyek. Szeretik, ha foglalkoznak velük, ha beszélnek róluk. Ha rosszat mondanak is, az nem nagy baj; ha leszólják is, nem árt; ha erkölcsüket támadják, az se nagy hiba. Csak a szépasszony kalapja színét ne szólja le senki, csak a kabátja szabását ne gáncsolja emberfia, mert annak kiszedi a szemét.

Lám Horánszky Nándort hogy meggyúrta tegnap Lukács László pénzügyminiszter. Végigment a beszédjén elejétől utoljáig, és olyan volt az útja, mint a tatárjárás, nem maradt utána kő kövön, nem terem fű a nyomában. Ami adatokat felsorolt, azokra rácáfolt, ami érveket felhozott, az ellenkezőjét bizonyította be, ami konzekvenciákat levont, azokat ad absurdum vezette.

Jó. Nem baj. Nem szól érte senki. Azért miniszter, hogy jobban tudja a dolgokat.

De egyebet is tett a miniszter. A beszédje végére odabiggyesztett egy megjegyzést, egy ártatlan kis mondást. A derék capitoliumi madarokról beszélt, akik a lármájukkal megmentették Rómát. Azóta a lármázó madarak és államférfiak ideje lejárt, most már nem lehet hangos szóval megmenteni a hazát.

Lett ebből zaj meg láрма politikusok közt és ellenzéki lapokban. Kígyót, békát, egész zoológiát kiáltanak azért az ártatlan pár libáért. Apróra szedik szét szegény pénzügyminisztert.

Hosszú beszédéből, tengersok érvéből, számokból és adatokból, következtetésekből és magyarázatokból nem bántanak semmit, nem érintenek semmit, nem törődnek semmivel, csak a libákról szólnak a kebelbeli cikkek, mert asszonyok és politikusok hiúk és érzékenyek.

Már erre el kell mondanunk a Verebély András hosszúrési telkesgazda becsületbéli esetét. Hát úgy volt, hogy beállított panasszal a tekintetes járásbíróhoz, ahol most a becsületeket intézik és elmondta a baját:

— A Somfa Péter szomszéddal van esetem. Nagyon belegázolt a becsületembe. Összeszidott, zsványinak mondott, legazemberezett, de ez csak hagyján. Meg is markolászott, le is tepert, azért se haragszom. Akkora lyukat vert a fejembe, mint az öklöm, de azért se teszek panaszt.

— Hát akkor miért jött ide? — kérdi a bíró.

— Azt is mondta, hogy kalafaktor, azért kéröm megbüntetni.

Bizony, szakasztott ilyen a pártvezér és a miniszter esete.

De ám legyen igazuk az érzékenyeknek. Mondjuk ki határozatilag, hogy a zoológia száműzetik a politikai hasonlatok teréről és ezentúl csak legfeljebb növénytani és ásványtani képek és metaforák alkalmazhatók. S ne vegye senki rossz néven, ha itt egyúttal konstatáljuk, hogy a személyeskedő, vitatkozó hangot, az erősebb formákat, a támadó, úgynevezett „megnyomott” kifejezéseket bizony az ellenzék vitte be a parlamentbe. Beszél nálunk az ellenzék anélkül, hogy személyeket bántana? Tudja-e egy miniszternek valamelyik tényét a személyétől elválasztani? És mégis Horánszky mondja: „Undorodom a közállapotainktól.”

Érzékeny uraim, bizony csak úgy jártak, mint az az ember, aki tízszer is belekiabálta a visszhangos erdőbe: „Bolond, bolond!” A visszhang csak egyszer mondta vissza, és mégis a visszhangra mondja, hogy: goromba.

AZ APPROPRIÁCIÓ⁸⁰

(Az országgyűlésből)

A napirend előtt Polónyi Géza egy hűvös nyilatkozattal visszavonta azt a sértést, amelyet szombaton Arányi Miksa személye ellen intézett.

Aztán az appropriáció körül folyt tovább a vita, ha ugyan az vitának mondható, amikor a néppárt két vállalkozó katonája az egész ülést lefoglalja magának. Mert ma Lepsényi Miklós és Asbóth János barátságosan megosztozkodtak az egész ülésen, s tizenkét óráig Lepsényi páter, tizenkét óra után pedig Asbóth János szidta a választási elnököket és természetesen a zsidókat. Témának ez négy teljes órára kissé egyhangú volt, s bár a két szónok virtuóz módon tudta száz és száz formában megújítani a szokásos antiszemita kirohanásokat, idővel mégis unalmasakká váltak. Hiába, egy bolondos epizódnak — amilyen a néppárt antiszemita hangulatcsinálása — nem szabad egy egész ülésen keresztül tartania.

A képviselők többsége nem is állta sokáig az ülésteremben. Ma a parlamenti pártok a folyosóra szorulva konstatálták, hogy ez a nap elveszett a vitából...

AZ APPROPRIÁCIÓ⁸¹

(Az országgyűlésből)

Nem úgy indult ez a mai ülés, mintha pályázni akarna a vita berekesztésének dicsőségére. A szokásos formaságok és a kvótaküldöttség választása (természetesen névszerint[i] szavazás) körülbelül maguk is felérnek egy közép nagyságú obstrukciós beszéddel; azonkívül kipróbált parlamenti muzikusok közreműködésével a következő műsor is ígérkezett:

1. Altatódal — előadja Sággy Gyula.
2. Ébresztő — fagotton elfújja Pichler Győző.
2. Végtelen melódia — énekli Sima Ferenc.

Látni való, hogy a program igen kiadós, és a névszerinti szavazással összekapcsolva, fölöttebb alkalmasnak látszott, hogy az egész ülést kitöltse. De nem úgy történt. A programból ugyan mi sem maradt el, sőt a Sággy teljes hatással eljátszott altatódala után a Pichler ébresztője túlságosan is felébresztette az embereket — hiszen kis híja, hogy a szélsőbal ki nem átkozta miatta táborából a szegény Pichlert, mert a háború dacára nemcsak a kormányra lövöldözött, hanem a néppártra is — aztán Sima Ferenc is kellően ébren tartotta az illúziót, hogy amit énekel, az csakugyan végtelen melódia, de azért az ülés végén jutott idő még egyébire is. Be lehetett rekeszteni a vitát, sőt beszélhetett (mégpedig igazán győzedelmesen) Bánffy Dezső is.

Ilyenformán az ülés váratlanul nagyon mozgalmassá alakult.

Tele volt érdekességgel az a momentum, amikor Pichler Győző teljes fegyverzettel állt ki a reakció ellen, s a szélsőbal, mely annyiszor bízta meg őt képviselétével, ezt a lépését zajongva ítélte el. Valami különös látványosság volt az, amikor elvtársai lehurrogták, mert bántani merte a néppártot, és az egyetlen Olay Lajosra, aki Pichlert támogatta, egyenesen rákiáltottak, hogy menjen át a kormánypártra. Úgy festett ez a kép, mintha a szélsőbal általános meglepetésre, szolidaritást vállalna a néppárti reakcióval és tiltakoznék annak megtámadása ellen. Még Kossuth Ferenc is rosszalta, hogy Pichler a néppártot bántja.

— Ott van az ellenség, fiam! — szólt és a többségre mutatott.

De künn a folyosón a lehurrogott Pichlert is megszállta a felbuzdulás. Szemben az ő haragos bírálóival, felkiáltott:

— Elég sokszor voltam a ti faltörő kosotok, ha támadni kellett, és erre a szerepre senki sem akart vállalkozni. Azt a jogot mindenesetre megszereztem magamnak, hogy egyszer a magam feje után is indulhassak. S mikor a néppárt is hatvanhetes alapon áll, azonfelül pedig a legvadabb reakciót is hirdeti, akkor én vagyok a jobb függetlenségi, aki ezt a pártot támadom. Vagy talán ti akkor is hallgatnátok, ha a kormánynak esetleg nem volna elítélő szava a néppárt legújabb zászlóbontásáról?

A szélsőbal morogva hallgatta a Pichler ingerült panaszát, de támogatni csak Olay Lajos támogatta. A többi egy szót sem szólt...

Ez a pikáns szélsőbali háború még jóformán be sem fejeződött, amikor híre jött, hogy az elnök a vitát berekesztette és bármennyire előrehaladt az idő, még a miniszterelnök is szólásra emelkedett. Beözönlött hát a tábor a tanácsterembe, ahol Bánffy Dezső éppen beszélni kezdett. Kíváncsian lesték a beszédét, mert egyébként úgy képzelték, hogy amikor a vitában az illetékes szakminiszterek már minden elhangzott vádra megfeleltek, a kormányelnök talán nem is fog beszélni. Hiszen a miniszterek sarlója lenyesett minden vádat, mihelyt csak kibújt

a vita talajából. S Bánffy Dezső mégis talált magának való munkát, sőt nem szabad eltagadni, hogy hasonló parlamenti diadalt nagyon régen nem aratott. Ahogy a három esztendő előtt adott program ígéreteivel szembeállította alkotásait, az ígéretek helyébe a kész tetteket, az már magában is biztosíthatta neki a fölmentést és a jövőre nézve a teljes bizalmat. Pedig a kormányelnök azonfelül újból is bebizonyította, hogy a magyar faj szeretetében senkitől sem hagyja magát túlszárnyalni s éppen azért úgy a nemzeti törekvésekkel, mint a felekezeti tendenciákkal szemben meg fogja őrizni a magyar nemzet egységét. És jól esett hallani a magyar kormányelnök ajkairól azt a nyilatkozatot, hogy az állam polgárainak csak egyetlen kvalifikációját nézi, azt, hogy hű fia-e ennek a hazának.

Bánffy jelentős nyilatkozatai s a nyomukban felhangzott taps böszíteni kezdték az ellenzékét. S már kiugrott az a bizonyos nyúl:

— Beszéljen a három millióról!

Mintha csak ezt várta volna, Bánffy kapott rajta:

— Igenis, beszélek. És kijelentem, hogy az egész csak mese és alaptalan rágalom.

— Bizonyítani! — sivított valaki a balmezőn.

— A bizonyítás (felelte Bánffy) azoknak kötelessége, akik az ilyen alaptalan rágalomokat piacra dobják. Én csak ismételhetem, hogy a három millió legendája, ha nem éri be a legenda jellegével, alaptalan *rágalom*...

Ez hatott. S mikor a kormányelnök még azt is bejelentette, hogy *az összes kiegyezési javaslatokat már április első felében be fogja terjeszteni*: a nagy többség tapsa és éljenzése tetőzte be a felszólalás teljes sikerét. S most már nincsen egyéb hátra, csak néhány záróbeszéd, aztán a budget-törvény is mehet a főrendek elé...

A ZÁRÓBESZÉDEK⁸²

(Az országgyűlésből)

A záróbeszéd napja volt, de még nem valamennyié. Az előadón kívül csak Horánszky Nándor mondotta el a maga záróbeszédét, és a pénzügyminiszter tette meg reá az észrevételeit.

A Kossuth záróbeszéde pedig még szombatra maradt.

Ámbár tehát ilyenformán három nagy beszéd kitöltötte az egész ülést, tele volt az mégis mozgalmassággal. Hegedüs Sándor előadó minden szokás ellenére nagyon hosszan terjeszkedett ki a vita anyagára és csipkedve, gúnyolódva, olykor komolyan ostorozva is futott át az ellenzék összes pártjain. A nemzeti pártnál még mérsékelte magát, de a szélsőbalnál szabadjára eresztette maliciózus kedvét, míg a néppárttal szemben már féket sem ismert. Mire beszéde végéhez ért, már felkavarta az egész balmezőt és a többség tetszését az egész ellenzék háborgása ellensúlyozta.

— Éljen! — tüzelt az előadói dobogó előtt a szabadelvű párt ifjúsága.

— Komédiás! Torreádor! — süvöltött az ellenzék és különösen a néppárt, amelyet Hegedüs legjobban felbőszített.

Ilyen hangulatban fogott záróbeszédébe Horánszky Nándor, s nagyon természetes, hogy amikor a vita során a felszólalt miniszterek úgylis megráncigálták, most még több keserű-

séggel szötte okoskodásait. Különösen a pénzügyminiszter példázata a capitoliumi ludakról, ez volt a begyében. S ahogy lassankint keresztülgázolt kritikus paripájával az összes minisztereken, kipattant belőle végre a példázat fölött való méreg. És kijelentette a pénzügyminiszternek, hogy az ő ambícióját ugyan nem elégíti ki a capitoliumi ludak szerepe, de mégis inkább vállalja ezt, semhogy a mai *tisztátalan* légkörben aktív politikus legyen.

— Tisztátalan légkör — morogta utána meglepődéssel az ellenzék.

S mintha a tanácssterem légkörére nézve legalábbis igaza volna Horánszkyknak, ekkor nagyon sokan menekültek a folyosóra. Egy kissé fárasztó volt már ugyanis a nemzeti párt elnöke. Nagyon hosszadalmas volt az ő polemikus fejtegetéseiben, s a hosszadalmasság minden figyelemnek megölője. Mikor pedig Horánszky még újfent elmerült a számok tengerében — lassankint meggyérült a hallgatósága, s alig-alig hallgatta más, mint az a tizenöt-húsz nemzeti párti, aki már illendőségből sem hagyhatta cserben elnökét.

Az idő pedig veszedelmesen sietett. Már nyilvánvaló volt, hogy a vita nem fog ebben az ülésben befejeződni, és szavazásig nem kerül a dolog. Akik tehát a holnapi szünetet családi körben akarják tölteni, lassankint elszállingóztak a vasútra. Mit is vesztegeltek volna tovább a parlamentben! Pedig egy óra után, amikor a Kossuth záróbeszédét várták, egyszerre Lukács pénzügyminiszter emelkedett fel és megint rostába tette azon frissen a Horánszky vádjait. Egy percig sem akarta eltérni, hogy a Horánszky sötét pénzügyi képe álljon a nemzet előtt s egy rövid, de hatásos beszédben sietett megcáfolni. Ilyenformán az egyetlen ellenzéki záróbeszéd — az előadó és a miniszter beszédei közé ékelve — nemigen tehetett mélyebb hatást. S ha föltesszük (amit föltenni olyan könnyű), hogy a Kossuth szombatira maradt záróbeszéde sem igen fog a helyzeten változtatni, akkor már ma is meg szabad jósolni, hogy az appropriáció csatája minden tekintetben a szabadelvű párt javára dőlt el...

AZ APPROPRIÁCIÓ⁸³

(Az országgyűlésből)

Kossuth Ferencet egészen kihozta a sodrából, hogy a záróbeszédét nem tudták figyelemmel meghallgatni. Pedig épen a Kossuth-párt passzivitása szoktatta el mostanság a parlamentet, hogy hosszabb vitákhoz is győzze türelemmel. Most aztán a pártvezér sínylette meg a Ház türelmetlenségét, s ezért a vezér nem egészen hozzá illő módon bosszulta meg magát. Mikor ugyanis utána Darányi miniszter emelkedett fel, Kossuth ingerülten fordult a pártjához:

— Most konverzálatok ti, zavarjátok ti...

A szélsőbal örült a könnyű leckének és boldogan csinálta meg feladatát. Meszlény Lajos belefogott egy hangos mesébe: „hát tudjátok, aztán átmentem Fehérvárra...” Kossuth maga pedig felszólt az elnöklő Láng Lajoshoz:

— Engem sem hagytak beszélni!

A szélsőbal tehát csöndesebben és hangosabban társalgott, mialatt Darányi és Perczel miniszterek még egyszer eltarlóztak a vita mezején. Darányi nagyon hatásosan és különösen a nemzeti párttal szemben sok malíciával, Perczel valamivel szárazabban. De ez a két miniszteri beszéd együttvéve se tartott sokáig, s még dél sem volt, amikor az óriási többség általánosságban szerencsésen megszavazhatta a budget-törvényt.

A részletekkel azonban nem sikerült ebben az ülésben végezni.

Ennek a szokatlan részletes vitának szociális okai voltak. Egy csomó elintézetlen ügy maradt az általános vita után, s ezeket nem akarták egyszerű személyes kérdésben való felszólalásokkal elütni. Komolyabb és vidámabb páros viaskodások következtek tehát, amelyek teljes mértékben lekötötték a tisztelt Ház figyelmét. Különösen gróf Tisza István seperhetett be egész tengert az elismerésből, mert csudálatos eleganciával hárította el a Horánszkyknak ellene intézett vágásait, másrészt pedig igazán mesteri könnyűséggel sebezte meg támadóját. Egy pillanatra sem vesztette el hidegvérét és minden póz nélkül, szinte bókolva osztotta a sebeket. A fiatal gróf hívei (és úgy látszik, nagyon sokan vannak) gyönyörűséggel figyelték az elegáns viaskodást és különösen megtapsolták Tiszát, amikor újfent szólván a birtokosok, tehermentesítésének tervéről, azt mondotta, hogy ő Horánszkyban a pénzügyminiszterséghez szükséges kvalifikációt, a kellő komolyságot és felelősségérzetet is ismeri, de éppen azért nem szeretne a Horánszky bőrében lenni, ha majd ennek a tervnek megvalósítását tőle, mint pénzügyminisztertől, fogják követelni.

— Bízva reám! — szólt keserű mosollyal a nemzeti párt elnöke, de a nyílt felelettel egyelőre adós maradt.

Azontúl vidámabb viaskodások következtek. Molnár apát és Buzáth gyógyszerész úr közrefogták a szegény Pichler Győzöt, mivel az utolsó ülésben ellenzéki létére a néppártot ütötte. Nagyon gorombán terítették rá a vizes pokrócot, vagy ahogy az apát úr mondotta, a *vizes posztót*. (Mert az apát úr szavai finomak, de csak a szavai.) S mivel neszét vették, hogy Pichler Győző szóba fogja hozni annak a magyarfaló bunyevác újságnak a dolgát is, amelyért Molnár apát tette le a kauciót, az apát ezt a vágást mindjárt meg akarta előzni. Elmondta, tehát, hogy ő nagyon sok magyar, német, tót és bunyevác lapnak adott kauciót, de ettől a szabadkai bunyevác újságtól *tegnap* visszavonta. Mert — mondta az apát úr — ez a lap magyarellenes cikket irt. S mert — gondolta a tisztelt Ház—tegnap már sejteni lehetett, hogy ebből a dologból botrány lehet, ha idejekorán meg nem reparálják. Az apát úr tehát lehetőleg előre védekezett, ami azonban nem sokat segített rajta. Mert Pichler Győző, ha nem is követte a néppárt két haragosát a gorombáskodásban, elég súlyosan megfelelt az ő támadóinak.

A részletekből különben még hétfőre is maradt, mert a mai ülés végéből kihásított egy darabot két új interpelláció. Természetesen mind a kettőt — Molnár apát szállította...

MINISZTERI VÁLASZOK⁸⁴

(Az országgyűlésből)

Húsvét előtt utolsó ülésére miniszteri válaszokat tűzött a képviselőház. Hét ilyen válasz is akadt, de nem mindegyik volt egyformán érdekes. Sőt el szabad mondani, hogy az első öt válaszból talán csak az a grandiózus fölfedezés emelkedett ki, amellyel a kereskedelmi miniszter a hazai földrajzírókat főzte le, elmondván a balatoni gőzhajózásról adott válaszában, hogy a *Balaton-vidék természeti szépségeiben bővelkedik*. Ez a mondás még az imént berekesztett balneológiai kongresszuson is hevesebb dobogásba hozta volna a szíveket.

Két válasz azonban nagyobb figyelemre számított.

Az egyik ama bizonyos Polónyi-féle interpellációra és a New York biztosító társaságra vonatkozott. Ettől nagy mozgolódást vártak, de a szélbali reménység hamar kútba esett, mert az ülésbe — Polónyi úr el sem jött. Azt mondják, hogy valami sajtópöre tartotta Győrben vissza. A tisztelt Ház azonban így is reménykedett, hogy a kereskedelmi, belügyi és igazságügyi miniszterek triászja (mint amelyhez Polónyi az interpellációját intézte) gondoskodni fog a

felköltött kíváncsiság kielégítéséről. De nem úgy történt. A triász nevében csak Erdély Sándor válaszolt, és ő is sietett előrebocsájtani, hogy tisztán csak a biztosítás ügyének törvényes rendezésére akar kiterjeszkedni. Így aztán a szenzáció összezsugorodott s a vajúdo hegyekből nem bújt ki egyéb, csak az a régi, ismeretes ígéret, hogy a biztosítási törvényt előkészítik, elő is terjesztik — majd, valamikor. Hogy mikor, azt a miniszter úr őszinte sajnálatára nem mondhatja meg.

A Ház ebben megnyugodott — Polónyi talán nem tette volna, de ő meg nem volt jelen.

Sokkal érdekesebben bontakozott ki az a válasz, amelyet báró Bánffy miniszterelnök adott Kossuth Ferencnek a sajtószabadság, gyülekezési jog és a személyes szabadság ellen intézett támadások ügyében. A miniszterelnök egyszerűen kijelentette, hogy ilyen támadások nem történtek, s az interpellációra legjobban azzal felelhetne, hogy: de strigis, quae non sunt, nulla mentio fiat! Minthogy azonban ezek a vádak, lappangva vagy nyíltan, állandóan kísértenek mostanság, a miniszterelnök rendre fogta a panaszokat, s a többség élénk helyeslése közben mutatta ki, hogy a kormány egy pillanatra sem tért le a törvényesség útjáról, amikor a rend és a biztonság érdekében a legnagyobb eréllyel járt el. Ez a fejtegetés ugyan nagyon nyugtalanító tette a szélsőbalt, és magunk is úgy véljük, hogy egyben-másban a miniszterelnök inkább hivatkozhatott volna az indokolt erélyre, mint a törvényességre — de az is bizonyos, hogy határozott nyilatkozatai itt-ott még az ellenzéken is tetszettek.

Egyébként most már az ünnepi együttes ülésig csukva maradnak a tisztelt Ház kapui.

KÉPVISELŐK ÉS FŐRENDEK⁸⁵

(Az országgyűlésből)

A törvényhozás két Háza a húsvéti szünetek előtt ma ülésezett utoljára.

A képviselőház csak néhány percre gyűlt össze, hogy átvegye a főrendek üzenetét az április tizenegy megünneplésére vonatkozó javaslat elfogadásáról. Ha már épen együtt volt a Ház, egy-két miniszteri előterjesztéssel is szolgáltak neki. Ennyi volt az egész. Néhány perc alatt a tanácssterem már megint kiürült.

Tizenegy órakor a főrendek kezdtek tanácskozni, s a méltóságos urak, akik tegnap az ünnepi törvényt vita nélkül fogadták el, ma megemberelték magukat. A budget-törvény ötletéből ők is jónak látták, hogy a képviselőházban megvitatott témákról néhány szót ejtsenek. A végén természetes is, hogy az agrárszocializmusról ők se tudnak hallgatni, a nagy latifundiumok urai. És hangzott is sok egyoldalú felfogás a méltóságos főrendek sorából, habár azt sem illik elhallgatni, hogy azért a középosztály dicséretére és védelmére is találtak néhány meleg szót. S a főrendek Házában ez is valami.

Érdektelen azért nem volt ez a vita, sőt bizonyos szempontból teljesebbé tette a szocializmusról festett képet. Most már igazán az összes érdekelt felek véleménye ott fekszik a nemzet előtt. És a kormány is láthatta, hogy az erély politikáját milyen sokan helyeslik...

A MINISZTERTANÁCSOK⁸⁶

A szent misztériumok között, melyeket a magyar fantáziák bizonyos bűvös köddel ruháznak fel, mint az ország mindenféle tanácsainak, konferenciáinak a falusi kupaktanácstól fölfelé legmagasabbja, a minisztertanács áll. Csodaszínekkel ruházzák azt fel, mikor olvassák: „Ma több órai minisztertanács volt.” Istenem, milyen lehet egy ilyen minisztertanács! Sok ezer és ezer ember, akinek valami ügyes-bajos dolga van fent a legmagasabb régiókban, vagy aki valamit vár a *Budapesti Közlöny*ben, sóhajtvá gondol a minisztertanácsra s nem adná egy vak lóért, ha bekukucskálhatna egyszer a kulcslyukon.

Pedig nem sokat látna. Mert a minisztertanácsok a legegyszerűbb dolgok a világon, még egy falusi tanács is ünnepélyesebben tanácskozik, mint a kormány.

A miniszterelnöki palota nagytermétől balra a harmadik szobában szoktak lenni a minisztertanácsok egy nagy mahagóni asztal körül. Bőrkaraszékekben ülnek a miniszterek, mindeniknek kirakva maga elé az aktái. Még csak csöngettyű sincs az asztalon. Minek is? A kabinet homogén. A kabinet össze nem vesz. A csöndet nem kell helyreállítani sohasem. Az asztalon csak egy szivardoboz van, néhány sárkánykörmös bronzhamutartó, gyufatartó és egy tálca vizespoharakkal.

Tisza alatt igen monoton hangon mentek a minisztertanácsok. Hol volt, hol nem volt minisztertanács. A diktátor-miniszter csak akkor hívta össze kollegáit, ha nem akarta maga vinni valamiért a felelősséget. Különböznél se voltak azok kollégák. Csak Tisza volt. Tisza és írnokjai. Az egész hivatalnoki kar ezen gyűjtőnév alá volt vonható: Tisza és írnokjai. Az semmit se tett, hogy a külvilág előtt az egyik írnok miniszternek, titkárnak vagy fogalmazónak neveztetett. Az egész hatalom az ő sovány kemény kezében volt. És mily iróniája a sorsnak, hogy e hatalmas államférfiú mégis azt a *látszólagos* okot választotta bukásának, hogy a minisztertársai leszavazták. Volt benne egy kis komikum, mint a nagy greenville-i hős esetében, ki hetvennyolc csatában kapott sebet s a végén egy méhcsípéstől halt meg.

Szapáry Gyula gróf, a nagy reformer egy kis bürokratizmust hozott be. Mit is hozhatott volna ő egyebet? A főispánokat csak csütörtöki napokon fogadta. (Ettől köszöntek le az oligarcha főispánok – a többiekben is forrt a méreg.) A minisztertanácsokat is rendszeresítette, ami kellett is, mert két nagy erejű legény volt bent a kabinetjében, Szilágyi Dezső és Wekerle, akik nagyon összebarátkoztak, mindjárt a kabinetalakítás elején; úgy voltak, mint Philemon és Baucis. Szilágyi gyakran volt más nézetten, mint a kabinet feje, s ilyenkor vakon odaképzelte dédelgetett Wekerlét is:

– Én és a „püspök”. (Bajusztalan volta miatt nevezte Wekerlét püspöknek.) Úgy bánt velem, mint egy nagy new-foundlandi egy uszkárral.

A Szapáry alatti minisztertanácsokon gyakorta voltak nagy viták és izgatott jelenetek, A minisztertanács után a grand-seigneur Szapáry honosította meg azt a szokást, hogy a miniszterek ott maradtak vacsorán, s azóta ez a szokás meg is maradt. E vacsorák pompásak voltak, de a rezortminiszterek véleménye szerint feszesek, mert a kegyelmes asszony prezideált az asztalnál s nem lehetett se szabadon disputálni, se jóízű anekdotákat elmondani. Szapáryt is a minisztertársai vitték a bukásba, amennyiben az egyházpolitikai reformokra nézve Szilágyi és Wekerle vélemény-összeütközésbe kerültek vele, s a szabadelvű párt melléjük állott.

Wekerle tanult a példákon, de csak egyben, hogy a minisztertanács utáni vacsorákon kizárólag csak férfiak vettek részt. S e vacsorák igazi fiatalos, vidám, pezsgő dínomdánomok voltak, kivált eleinte, míg az ég túlságosan el nem borult Bécs felől.

Az okos Bánffy először szorította nagyobb formák közzé a minisztertanácsot. De még a saját miniszterelnöki burójának is ő adott először komoly tartalmat, s a more patrio miniszterelnökösködés helyett, mely amolyan rendszertelen *felülvatkozásból* állott, ezt tedd, így tedd, megvonta annak hatáskörét szigorú vonalakkal. Minisztertanács minden szerdai nap van, amikor a klub termei üresek, mert a mamelukok csak a miniszterek vagy a kártyabeli dámák miatt jönnek fel a klubba: egymásban, úgy látszik, nem sok örömük telik. Bánffy okulván azon is, hogy a minisztertanácsok már két alkalommal szavazták le a saját fejüket, behozta szabályul, hogy a minisztertanácsban csak olyan indítványokat lehet tárgyalni, amelyek előzetesen írásban voltak a miniszterelnöknek bejelentve. Ami alapjában véve igen óvatos és bölcs dolog, mely a meglepetéseknek útját vágja, de a kabinet temperamentumát tekintve, csak annyi, mintha szelíd kezes bárányokra tenne valaki szájkosarat. A Bánffy minisztertanácsai nyájas, barátságos megbeszélések – itt nincsenek hullámzó ügyek, csak „folyó ügyek”. Nézeteltérések is ritkán fordulnak elő. Ha valamit tudni kell, ott van Darányi, az mindent tud, ha közvetíteni kell, akkor is ott van Darányi. Ha kigondolni kell, megint ott van Darányi. Lukács László szakember, csinálja a maga dolgát és csendesen mosolyog a többire. A többi dolog mind bliktri. Fejérváry is csinálja a maga dolgát és a többivel ő se törődik, a többi schmarn. Szóval csendes, békés minisztertanács ez, melynek a vége mindig egy pompás multság. Mert mikor vége a tanácsnak, s ő excellenciáik összeszedik a paksamétéikat az asztról, akkorára a szolgálk kinyitják a lakosztályba vezető szárnyas ajtókat, s a kegyelmes urak besétálván a belső termekbe, ott találják a szalonok valamelyikében feleségeiket, leányaikat és mindenemű családtagjukat a vidáman pattogó kandalló körül, vidám beszélgetésbe, tréfálkozásba merülve, mígnem a kegyelmes asszonynak, ki gyakran tűnik el a kedélyes társaságból, mert nagyobb úr is van már a miniszterelnöki palotában a miniszterelnöknél, a kis Dorottyát megnézni, megetetni, jelenti a lakáj:

– A vacsora tálalva van.

Így alakultak át idők jártával a Tisza Kálmán rideg minisztertanácskozásai, melyekben a nagyhatalmú generális úgyszólván a maga napiparancsait proklamálta, a legkedvesebb, legvonzóbb baráti összejövetellekké. És csak egy maradt meg véges-végig e minisztertanácsokon, a jó Tarkovich államtitkár, a minisztertanácsi jegyzőkönyvek tollvivője, aki nem is él már az emberiség számára, csak ezen protokollumokban, évek hosszú soráig ki nem mozdul hivatal-szobájából, csak e szerdai délutánokon, és a beszélgetést lassan-lassan elfelejtette és csak fejrázással vagy fejbólintással felelget a hozzá intézett kérdésekre, nagyritkán ejtvén ki egy hangos „ühüm” vagy „hja” szót, s ha kérdezik, miért olyan szótalan, miért vonul el az embe-rektől, nagy faggatásokra végre megszólal:

– Nem lehet, nem szabad emberek közé járnom, mert hátha akaratlanul valami minisztertanácsi titok találna kicsúszni a szájamon.

Jár-kegel egyedül Buda utcáin társtalanul, idegenül, mint az üstökös, mereven becsukott ajkakkal, földre szegzett fejjel, nehogy a szemeiből kiolvassanak valamit, és gyűjti hallgatag koponyájába szerdáról-szerdára a legsajátságosabb államtitkokat. Ha egy-egy újságíró látja, irigykedve néz utána:

– Istenem, mennyi entrefilet-tárgy lehet ebben a fejben.

A PARLAMENT DÍSZBEN⁸⁷

Ha valami bolondos ember behunyta volna a szemeit, gondolván: „én istenem, add, hogy egyszer olyannak lássam a magyar parlamentet, amilyen még sohasem volt!” — akkor ma van a napja, siessen fel a tisztelt Ház karzatára és nyissa ki a szemeit. Ilyennek még nem látta a parlamentet.

Ott jön például egy hófehér ember; a mentéje bíborbársony, rajta drágakövek, érdemjelek. Mintha ebben a pillanatban lépett volna ki a Benczúr mester képéből, amelyen mindenki ráismert a generálisra. Az öreg Tisza öltözködött ki még egyszer ilyen szépen, hogy elsétáljon az üvegtető alatt. Ahogy sétál, egy fiatal huszárfőhadnagy akad az útjába. Csak egy-két szót váltanak, aztán a huszárfőhadnagy megjárattja a szemeit a karzati szépasszonyokon. Azt hinnéd: Don Juan, pedig — Tisza István. De a huszárruha kötelező, s Tisza most nem a jövőt, az asszonyokat nézi. A szomszédságában a Mária Terézia korának nemesi viseletében lépked valaki. Úgy nézed, hogy Bessenyei (persze nem Ferenc); pedig Fenyvessy, aki igazán Ferenc. S hogy sokáig ne bántson a kétség, ott van a félszemén most is a monokli, ami nem nagyon illik a Mária Terézia nemesének, de illik Fenyvessy Ferencnek. Arrébb szemedbe ötlük két fekete-bársonyos apród — ha feléd fordulnak, ismered csak fel őket. Hisz ez Mezei Mór és Neményi Ambrus. És feketében vagy bíborban, galamszürke vagy gránátszín ruhában járnak ott alatt, akik máskülönben nemigen loholnak a divat után. Díszben táncoltatja a nehéz testét még Szerb Gyurka is.

Feltűnik aztán egy csomó szokatlan fej. Íme ott, a balmezőn, ahol rendszeren az öreg Madarász simogatja a fehér szakállát, most a bánus telepedett meg. Ahol Kubik szórja máskor a közbeszólásait, egy széles úr húzza vállai közé a fejét: Radvánszky, a koronaőr. A Meszlény Lajos helyéről az ősz Zichy Ferenc apró szemei villognak ki, de nem az asszonyok felé. Kossuth Ferenc helyén herceg Eszterházy Pál ül. A Visontai Soma helye is meglepetés: hogy éppen az új budai püspök foglalta el. Micsoda szép Krisztus-fej ez a püspöké! Soha szebb férfifejet! És a fekete szemek mélységéből mennyi földi tűz lobog ki. Még ezen a helyen is fölkeresik a gratulánsok; de talán nem is a gratulációért, hanem hogy közlőről láthassák. Azon a környéken húzódott meg különben majdnem az egész főrendiház.

Mert hogy el ne felejtsem, azon a környéken némileg könnyű volt a honfoglalás. Nem kellett fegyverrel szereznie minden talpalatnyi tért. Mivel a szélsőbal mind egy szálíg elmaradt az ünnepi ülésből és nem jött be, de egy sem. A szélsőbal ennyire szolidáris még sohasem volt, mert a tüntető távolmaradás okáért még a Sima-Soma-párt is egyesült a többi frakcióval. (Lám, mégis csak a tüntető szélsőbalnak használt legtöbbet ez az április tizenegyedik!) A szélsőbal mellett sem volt életveszélyes az ellenzékiek tolongása. A nemzeti pártból alig vették el tízen az ünnepi ülésbe, egy darabig úgy tetszett, hogy minden vezér nélkül is maradnak, mert Károlyi Tibor és Szilágyi Dezső már megnyitották az ülést, mikor még egyetlen nemzeti vezér sem mutatkozott. (Hodossy Imre is csak szalonruhát vett, hogy valahogy vezérnek ne nézzék.) De Apponyi nagy későn megérkezett, Horánszky akkor sem. A néppárt se erőltette meg magát. Se Molnár, se Asbóth. Rakovszky pedig jóformán a hétköznapi habitusával tüntetett. Meg is szólták miatta:

— A Ház jegyzője vagy. Mégiscsak díszbe öltözhetnél volna.

Azt mondta rá Rakovszky:

— Mire? Bársonyban jött helyettem Mandel Pál.

De ezek az apróságok nemigen ötlöttek szembe. Még azt is csak kevesen vették észre, hogy míg a szerb főpapok teljes számmal megjöttek, az *oláhok* közül mutatóba sem jött senki. Ellenben a szászok képviselve voltak — frakkban. (Talán, ha nekik is volna nemzeti díszruhájuk, mint a horvátoknak, ők is fölveszik.) A többiek, főrendek és képviselők, kápráztató pompában helyezkedtek el az üvegtető alatt. S mialatt az elnöki dobogón felváltva vitte a szót a főrendiház és a képviselőház elnöke, odalenn a völgyben valamennyi egyszerre beszélt. A főrendi ellenzék látogatóba ment a képviselőházi néppárthoz, a liberális főrendek ott sereglettek a miniszterek körül — és mindannyian igen fesztelenül beszélgetének. Olyan ritkán kerülnek így egy födél alá a két Ház lakói!

De most Károlyi Tibor felhívta Molnár Antalt (mert a főrendiház elnöke diszponál a képviselőház jegyzőjével, viszont a képviselőház elnökének iratait a főrendi jegyző olvassa fel) — és csönd lett a teremben. A karzatról ezer szépasszony hegyezte a parányi füleit. A hódoló felíratot olvasták fel.

Ebben a díszruhás testületben olvasva, egészen jól festett a viszontagságos felirat. Pedig itt csak Molnár Antal olvasta. Hogy fog még festeni a király előtt, mikor a felirat szavai a Szilágyi Dezső hangjával fognak büszkélkedni! A főrendek és képviselők gyülekezete úgy hallgatta, mintha egészen új volna neki. Mikor pedig az utolsó szó s az utolsó jókívánság is elhangzott, ujjongó kórusban zúgott fel a karzatig (talán messzebb is):

— Éljen a király!

Aztán Szilágyi Dezsőn volt a vezetés sora. És mondta, amint meg volt állapítva, hogy az együttes ülésből főrendek és képviselők a király elé mennek. És a hódoló felírat fel fog olvastatni az uralkodónak, „*akinek emléke örökké egybe lesz forrva ezzel a nevezetes törvényhozási aktussal.*”

Mintha minden szót kőbe vésett volna mindjárt, olyan nyomatékkal mondotta. Visszafojtott lélegzettel figyelték valamennyien, aztán Szilágyi kimondta az utolsó szót:

— Éljen a király!

Egy szempillantásba került. Bánffy fölemelkedett a helyén, nyomában mind, aki csak együtt volt, és ragyogó látvány — a mesebeli erdő, melynek minden fája drágakövekből való gyümölcscsel volt megrakodva —, ott állott Magyarország egész törvényhozása díszben, lelkesedve.

— *Éljen a király!*

...S öt perccel később ez a díszbe öltözött tábor, ez a lelkes törvényhozás kétségbeesett erőlködést fejtett ki, hogy a keskeny Sándor utcában valahogy a kocsijához juthasson. Kocsiszámok hangzottak és nem éppen istenes fohászkodások. Mivel a Sándor utca keskeny öble fölöttébb alkalmas ugyan arra, hogy a rendőrök tüntetések idején hamar tisztára söpörhessék, de fogatokkal benne felvonulni és elvonulni — egyszerűen képtelenség.

Bizony jó is lesz, ha nemsokára kiköltöztetik a parlamentet ebből a kis ketrecből...

A KONGRUA⁸⁸

(Az országgyűlésből)

A képviselőház ma megkezdte a kongruajavaslat tárgyalását, és a vita sokkal szélesebb alapon indult, semhogy egy-két nap alatt a végére lehetne jutni. Az utolsó idők közönyéhez mérve a Ház külső képe is a nagyobb érdeklődést bizonyította; azonfelül Wlassics miniszter is rajta volt, hogy idejekorán kifejtve a kormány álláspontját, módot adjon a törvényhozásnak a beható kritikára. Így aztán a tanácskozásnak ez az első napja mindjárt nagyon érdekes volt.

A javaslatot Tuba János ismertette, s ő sem maradt meg a szokott előadói sablonban. Aztán pedig nyomban fölemelkedett Wlassics Gyula kultuszminiszter és rövid, de teljesen tájékoztató beszédben felelt meg mindazokra az ellenvetésekre, amelyek a javaslat ellen a Házon kívül felhangzottak. Megmondotta, hogy milyen okok vezették, mikor a lelkési fizetések kiegészítéséhez a javaslatban tervezett módot választotta, és megmondotta azt is, hogy milyen

korlátok között kellett pénzügyi szempontból maradnia. Mindez jó hatást tett a törvényhozásra, s a szabadelvű párt beszéde után meg is éljenezte a minisztert.

Sorra jelentkeztek most az ellenzéki álláspontok – a legtöbbje mindjárt két határozati javaslattal.

Legérdekesebb volt a gróf Apponyi Alberté. Mert a nemzeti párt vezére általánosságban helyeselte ugyan a javaslatot, de át akarja dolgoztatni, és pedig igen lényegesen. Ő a kvalifikáció nélkül való lelkészeket egyáltalán ki akarja zárni az állami támogatásból, s a segítséget is általánosan szeretné az egyházaknak juttatni, mert csak maguk az egyházak tudhatják, hogy a különböző adózási vidékek szerint hol van nagyobb és hol kisebb segítségre szükség. Apponyi tehát egészen más elvekre építené a kongrua rendezését, és határozati javaslata éppen ezt célozza.

Ridegebb a néppárt álláspontja, mely a gróf Zichy János beszédéből és határozati javaslatából domborodik ki. Ez a párt megint az állami beavatkozás kísértetét látja és az egyházak önkormányzatát akarja a javaslattal szemben megvédelmezni. De hát ilyen kísértetlátó csak tizenhét van a törvényhozásban – az pedig nem sokat számít.

Apponyin és Zichyn kívül még ketten beszéltek. Mind a ketten a jobbmezőről, de azért erősen ellenzéki szellemben, ami magában is pikáns dolog, ma pedig különösen kedvére volt a szélsőbalnak. Érthető a dolog, ha megmondjuk, hogy az egyik szónok – volt miniszter, a másik – szász. (A szászok ugyanis a helységnevek törvénye óta belejöttek az opponálásba.) De a nagyobb érdeklődés nem a szász Schwickert kísérte, hanem gróf Bethlen ex-minisztert. Ő sem újonc az ellenzéki szereplés terén s csak a legutóbb is keserű hangon kérte számon Darányitól az ő kis telepeit – de ma még erősebb volt. Míg a protestánsok álláspontjának jelzésénél maradt, bizonyos ellenzés rendjén is volt. De az ex-miniszter szenvedélyes is próbált lenni és azonfelül gúnyolódott is, hogy a Hatvani utca kiszélesítése többbe kerül, mint a papi fizetések rendezése. És a szolgabíró is emlegette az ex-miniszter, mégpedig olyan értelemben, ahogy máskor például Marjay uram szokta figurázni a szélsőbalon. Ezért tetszett Bethlen beszéde a balmezőn, s ezért nemigen éljenezték a közvetlen szomszédságában.

Egyébként a holnap is eléggé érdekesnek ígérkezik. Azt mondják, felszólal majd Tisza is, a generális...

A KONGRUA⁸⁹

(Az országgyűlésből)

A vita második napja a Tisza Kálmáné. Elvonta az érdeklődést azoktól, akiknek előtte kellett beszélni, ránehezedett azokra, akik utána jöttek. Egyszerűen fölszívta a környezetét. S beszéde kétségtelenül magában is megérdemelte azt a nagy és általános figyelmet, amellyel az egész Ház megajándékozta, de talán még többet tett az élvezet szokatlansága. Mert a generális, aki annyi ideig vitte ebben az országban az első szót, mostanság már inkább volt a folyosóé és az úgynevezett nagy beszédeket jobban szerette hallani a — fiától.

Ma aztán mégis maga beszélt, s amit föl kell jegyezni hatásáról, az magát a parlamentet is megtiszteli. Mert nem volt már nyoma annak a mesterséges viharoknak, amely régen a generális beszédeit foszlányokra próbálta szakítani. Csöndben és figyelemmel hallgatta még az ellenzék is, legfőleg a néppártból hangzott ki olykor egy-egy vékony közbeszólás, és

Polónyi próbált vihart fűjni. De a Ház lefűjta őket: azzal a tisztelettel hallgatott mindenki, amely a parlamenthez is, Tiszához is méltó.

Az ülés máskülönben is érdekes volt. Mert Tisza Kálmánon kívül Kiss Albert és Radó Kálmán is beszélt — ami más ülésben külön élvezet lehetett volna. Mind a kettő olyan szónok ugyanis, aki ad valamit a nívóra, és ez mostanság majdnem érdem. A parlamenti vitákban nem minden nap szólalnak meg ilyen kaliberű férfiak — ellenkezőleg, többségben vannak a Sággy Gyulák. Azért említjük éppen az ő nevét, mert ma véletlenül beszélt, s véletlenül kisebbség volt. Három komoly szónokra csak ő esett, egymaga.

A KONGRUA⁹⁰

(Az országgyűlésből)
[*Országos Hírlap.*]

Új motívum keveredett ma a kongruavitába. Sima Ferenc és (az ülés végén) Polónyi Géza szóba hozták a papi vagyon szekularizációját. Az igazsághoz képest meg kell mondani, hogy ennek a kényes témának fölvetése nem zavarta meg valami nagyon a kedélyeket, talán éppen mert csak Sima és Polónyi voltak a szószólói. De azért a néppárt nagyon élénken helyeselt, amikor Fabiny Teofil a maga beszédében a szekularizáció eszméjét erélyesen visszautasította. Ez jól esett a néppártnak.

Egyébként a mai ülésből két beszéd emelkedik ki: a Fabiny Teofilé és a gróf Csáky Albiné. Az első ugyan bevallotta magán viselte a felekezeti színt, de azért nem volt szűkkeblű és a végleges rendezésig elfogadhatónak mondotta a kormány javaslatát. Nagyobb súllyal esett a vitába a gróf Csáky Albiné beszéde, mert a volt kultuszminister általános szempontból vizsgálta a javaslatot s így is arra az eredményre jutott, hogy a javaslatnak alapelve, nemkülönben azok a föltételek is helyesek, amelyekhez az állam az egyházaknak szánt segély megadását fűzi.

Ez a két beszéd ismét sok anyaggal szolgált a vitához, s így nagyon valószínű, hogy a kongrua-vita még a hét végéig is el fog húzódni.

A KONGRUA⁹¹

(Az országgyűlésből)

A vita folyama egyre dagad és mind szélesebb mederben hömpölyög tovább.

Ma Győry Elek, Werner Gyula és Szentiványi Árpád szólaltak fel, és azonkívül a kultuszminister tette meg az ellenzéknek azt a szívességet, hogy még a vita berekesztése előtt ismertette álláspontját a beadott határozati javaslatokkal szemben. A miniszternek ez a második kongrua-beszéde nagyon érdekes volt, és bár a legnagyobb tárgyilagossággal szedte apróra az egyes pártok és a szászok határozati javaslatait, a beszéd mégsem maradt meg száraz polémiának. Sőt annyi volt benne a csípős megjegyzés, hogy a néppárt szinte kijött a flegmájából és az elnöki rendreutasítások határai előtt meg sem szüntette paprikás közbeszólásait.

Nem volt a pikantéria híjával az a parázs polémia sem, amely Werner Gyula és a szász Meltzl Oszkár közt fejlődött ki. Werner Gyula ugyanis az abszolút korszakig ment vissza bizonyítékokért, hogy a szászok nem voltak mindenha olyan ellenségei a nemzeti egységre való törekvésnek. Csakhogy több volt a türelmük, mikor ezt az egységet az osztrák császár nevében akarták kiépíteni, mint most, amikor a magyar király nevében csinálják. Ez a megjegyzés egészen kihozta sodrából Meltzl Oszkárt, és személyes kérdésben addig próbálta magát tisztázni, míg végre az elnök figyelmeztette a személyes felszólalásnak szabott korlátokra. Akkor duzzogva ült vissza a helyére.

A vita különben még holnap sem igen fog befejeződni.

A HÁTTÉRBE SZORULT KONGRUA⁹²

(Az országgyűlésből)

A kongrua — másfél óra hosszat ez a téma szóba sem került. Mert arra a hírre, hogy a kormány beterjeszti a kiegyezési javaslatokat, a szélsőbalon átvette a vezetést — Olay Lajos.

Már a folyosón verte a mellét:

— Kossuth fogságban ül, most majd én cselekszem. És meg fogjátok emlegetni.

Cselekvését azzal kezdte meg, hogy íveket köröztetett az ellenzéken és aláíratott boldogboldogtalant. Mikor aztán báró Dániel Ernő kereskedelmi miniszter beadta az ő reszortjába tartozó három kiegyezési javaslatot: megkezdődött a móka. Fölkelt Ugyanis Olay Lajos és azt ajánlotta, hogy nyomassák ki előbb a javaslatokat, s addig még afölött se határozzanak, hogy vajon a bizottságokhoz utasítsák-e vagy előbb még az osztályokhoz. Ha pedig a törvényhozás nem egyeznék bele, hogy határozatát a kinyomatás utánig függessze fel, akkor legalább olvassák fel a javaslatokat. Erre Bánffy Dezső miniszterelnök, a Ház gyakorlatára hivatkozva, kérte, hogy a javaslatokat a szokott módon intézzék el, viszont Rátkay László a Ház komoly-sága érdekében az Olay indítványának elfogadását ajánlotta. Az elnök tehát föl akarta tenni a kérdést.

De Olay már felnyújtotta az első, aláírás[o]kkal kellően fölszerelt ívet:

— Névszerinti szavazást kérünk!

Mikor pedig az elnök már ezt is elrendelte volna, akkor felnyújtotta a második két ívet:

— A névszerinti szavazást pedig halasszuk holnapra.

Mindez a szabályok szerint szabad, és rajta még vitázni sem lehet. A törvényhozó urak tehát nevettek, mert egyebet úgy sem tehettek.

Így kezdődött a móka. Mikor aztán Lukács pénzügyminiszter a többi kiegyezési javaslatot is beterjesztette (szám szerint tizenötöt), akkor az Olay manővere egyszerűen megismétlődött. Ugyanazok a szereplők, ugyanazok az ívek, ugyanaz az eredmény. Ilyenformán tehát a törvényhozás csak holnap fogja névszerinti szavazással eldönteni, hogy vajon a szokásos elintézés előtt felolvastatja-e a javaslatokat, vagy sem? De ez még mindig csak kezdete a mókának. Mert holnap majd arra kérnek névszerinti szavazást, hogy vajon bizottságokhoz vagy osztályokhoz utasítsák-e a javaslatokat? Mivel azonban így sem volna teljes a tréfa, ezt a szavazást megint holnaputánra fogjuk kérni.

Az ember azt mondja erre: komédia!

De Olay másképp mondja:

— Hadd lássák Bécsben, hogy itt is van ellenzék!

Mert Olay szerint az ellenzékét arról lehet megismerni, hogy az ország rovására bolondságokat csinál. S az bizonyos, ha a szélsőbal Olay dicső vezérlete alatt holnap csakugyan tovább viszi a komédiát, a bécsiek igazán ráismerhetnek a társellenzékre. Hát még ha a ládafiókkal is dobolni fognak!

Másfél óráig tartott ma ez a szélbali móka. Aztán körülbelül ugyanannyi ideig tanácskoztak a kongrua felett is (csak Mezei Mór és Molnár apát beszéltek), az ülés végét pedig Rohonczy Gedeonnak egy érdekes interpellációja foglalta le. Az érdekes interpellációra Darányi érdekesen válaszolt is.

Az emberi óvatosság non plus ultrája

Rohonczy Gedeon mély gondolatokba merülve járt fel s alá a folyosón. Egy kicsit ideges is volt. Látni lehetett, hogy beszélni fog, de híre is terjedt:

— Mezőgazdasági kérdésben fog interpellálni az ülés végén.

Ezért aztán ott maradt Darányi egész végig. A többi miniszterek, akiknek jelentéseik voltak: Lukács László, báró Dániel Ernő, majd később Wlassics nyugodtan távoztak táskáikkal, de Darányi maradt. Most úgysis a legnépszerűbb miniszter; kényeztetik a folyosón. Nyugodt volt és rendületlen, axiómájához híven, hogy egy miniszternek nem szabad sem haragudni, sem sietni, sem csodálkozni.

Különben aki a dolgait olyan jól végezi, mint Darányi, annak si fractus illabatur orbis — annak nem ártanak az interpellációk. Egyszer (az idő gyorsan múlik) csakugyan vége lett a napirendnek, és Rohonczy szóhoz jutott. Most nem mozgatót nagy kérdést. Csak a hivatalos gazdasági jelentéseket kifogásolta, amelyekben nem hisz, mert a valónál kedvezőbben tüntetik fel a vetések állását. Rohonczy rossz esztendőt jószolt. A gazdasági jelentések pedig nem jószolnak rossz esztendőt. Ez a gravamen.

Továbbá azt is felpanaszolta Rohonczy, hogy a nagy búzaáraknak a kisgazdák tavaly se vették hasznát, mert ők még akkor adták el a gabonájukat, mikor olcsó volt.

Körülbelül ezek képezték a Rohonczy interpellációjának prael[u]diumát, s magát az interpellációt azon kérdés: garanciát vállal-e a miniszter, tudósítóinak hitelességéről?

Darányi rögtön felelt, éspedig okosan, úgyszólván epigrammai rövideggel.

Hogy a magas búzaárak nem használtak a kisbirtokosoknak, arra csak egy panacea lett volna:

Hogy a kisbirtokosok ne spekuláljanak.

Hogy vállal-e garanciát a tudósítóiért, erre azt felelte:

„Igenis vállalom, tisztelt Ház, milyen mértékben vállalhat garanciát egy chef azon alantas hivatalnokaiért, akikről nem lehet oka föltételeznie, hogy valótlanúságot mondanának.”

A miniszterelnök mosolygott, Szilágyi Dezső arca még egyszer olyan gömbölyű lett a derűltségtől, mint különben, az egész Ház mosolygott az emberi óvatosság ezen példáján, sőt még az interpelláló is mosolygott és tudomásul vette a választ. És mosolyogni fognak az olvasók is, sőt magok a hivatalos jelentések beküldői is — csak éppen a torontáli vetések nem mosolyognak. Azoknak Hekuba a jelentés vagy az interpelláció. De egy kis májusi meleg eső azokat is mosolyra fakaszthatja.

A KONGRUA⁹³

(Az országgyűlésből)

Olay Lajos meggondolta a dolgot és nem vitte a komédiát végletekig. Talán a párt vette rá, mert a fogságából ma délben kiszabadult Kossuth Ferenc sem helyezte a tegnapi mókát.

Mikor tehát a Ház névszerint leszavazott és százötvenegy szóval huszonkettő ellenében kimondotta, hogy nem kívánja a vámszerződés felolvasását, Olay és elvtársai még megpróbálkoztak ugyan vele, hogy a javaslatokat előbb az osztályokhoz küldjék — de ez a próbálkozás sem volt már komoly. Még azt a második névszerinti szavazást sem kívánták már, amit tegnap az ő kívánságukra határozott el a törvényhozás. Beérték azzal, hogy a képviselőház többsége egyszerű felállással szavazzon. S így is elég világosan látszott, hogy a szélsőbal-otthat emberét kivéve, senki sem akarja a kiegyezést javaslatok ok nélkül való halogatását. Szokás szerint csak a bizottságokhoz utasították előzetes tárgyalásra.

A móka tehát megszűnt. S déltájban a Ház folytathatta a kongrua-vitát. De be ma sem fejezhette. Mert két harcias beszéd kitöltötte az ülés egész idejét. A néppártból Rakovszky István elméskedett, míg a többség soraiból Pulszky Ágoston zavarta fel az egész ellenzék egy heves támadással, melyet előbb a néppárt majd a szászok ellen intézett. A támadásnak ez a második ága különösen temperamentumos és erős volt; helyel-közzel ez még az ellenzék is megragadta. Egészben pedig olyan volt a Pulszky beszéde, hogy a lassankint mégiscsak elfásító vitába egészen új életet öntött. S nagyon valószínű, hogy holnap a néppárt és a szász csoport még egy-egy szónokot fog ellene síkra szállítani.

A KONGRUA⁹⁴

(Az országgyűlésből)

A vitát most már a néppárt viszi, csak elvétele szól bele egy-egy függetlenségi vagy szász képviselő. Az érdeklődés ilyenformán a zérus alá süllyedt.

Molnár apát, továbbá főtisztelendő Páder Rezső és Kálmán Károly: ezek voltak a néppárt szónokai, s aránylag még legmulatságosabb a sóskúti plébános volt köztük. Kálmán Károly ugyanis nagyon szépen éneklé el az ő értelm[et]len mondókáját, s ez az ének tetszik a tisztelt hallgatóságnak. A másik két pap unalmas volt, s ez sohasem tetszhetik. Valamivel több figyelem kísérte a függetlenségi Marjay és Lakatos felszólalásait, míg az utolsó szónok: a szász Trauschenfels nem a beszédével keltett feltűnést, mint inkább azzal a határozott ellenzéki tónussal, amely a községszavak megmagyarosítása óta mindjobban kidomborodik a szász urak magatartásából.

Az ülés végén a kereskedelmi miniszter felelt Olay Lajosnak egy régi interpellációjára.

TÁRT AJTÓ VAGY ZÁRT AJTÓ⁹⁵

Egyik félhivatalos esti lap az este nagyon komoly helyen és nagyon komoly képpel újságolta a következőket:

Szászok klubja. Az a szárnyaló hír, mintha a szabadelvű pártból kivált szász képviselők külön pártklubot szándékoznának alapítani, nem felel meg az igazságnak. A szász képviselőknek eszköz ágában sincsen szász nemzetiségi pártot szervezni.

Most már érdemes ezzel a kérdéssel foglalkozni. A legtöbb kérdéssel csak akkor érdemes komolyan foglalkozni, mikor már megcáfolták. Mert a cáfolat nagyon sokszor jelenti a hírek megerősítését, de föltétlenül azt jelenti, mikor a hírt nem mondta és nem írta senki. Ugyan ki vádolta a kivált tizeket azzal, hogy klubot akarnak alakítani? Senki. Ki panaszkolta föl nekik az összebúvásukat, együttműködésüket? Egy lélek se. Hát akkor minek cáfolnak? Nem kell hozzá szász ész, hogy az ember kitalálja. Azt akarják kikémleni, ravaszul kitaktikázni, vajon mit szólnának hozzá, ha csakugyan megcsinálják a klubjukat. Kíváncsiak a véleményekre, tudni szeretnék a következményeket, látni akarják a hatást.

Ha csak ez kell, tíz szászok, ám legyen meg. Tegyük meg nekik azt a kis szívességet, beszéljünk a leendő szász klubról.

Azaz dehogy a leendőről. Mert a szász párt már megvan, a szász klub már működik. Megvan azóta, hogy a szép szász hölgyeket felküldték Bécsbe és a szász képviselőket hazahívták Erdélybe. (Ravasz szász nép. Előbb elküldi a szép asszonyait s csak azután hívja haza a képviselőit.) A szász hölgyek nem mentek semmire Bécsben, nem tudtak bejutni a király fogadótermébe. A szász képviselőkkel sokra mentek otthon, ki tudták őket hozni a szabadelvű pártból.

S ezzel már meg is volt a szászpárt. Hiszen természetes, hogy összebújtak szegény hontalanok, csak valamivel szegényesebb hajlékban, mint a Lloyd palota. Nincsenek libériás inasok, nincsen bársonykerevetjük, nincsenek villamos napjaik, amelyek pazarul világítanak, és miniszterei, akik mellett sütkérezni lehet. Egy kávéház szeparéjába szorultak, ahova hajdan is csak elbújni jártak, s itt csinálódott meg magától a pártkörük, anélkül, hogy kiakasztották volna a bejegyzett cégtáblát.

Mert elvégre is mi kell egy pártklubhoz? Helyiség és képviselők; pikoló fekete, kártya és közös politika. Jó egy pártvezér is, aki határozati javaslatot nyújthat be, amelyet aztán a tisztelt Házban kilencen elfogadnak. (Együtt van a tíz; egy darab pártvezér, kilenc darab szavazó.) A szász klub már a helységnevek megmagyarosításáról szóló törvény megalkotása előtt kezdett alakulni, most már készen van és ki is lépett a küzdőterre. Ellenzéki párt, amely a kongrua-törvényjavaslat ellen összetartással és taktikával dolgozott. Mind ellene szavazott, noha maga a pártvezér jónak látta otthon maradni. Helyette a spiritus rector, a schulvereinos professzor dirigálta a pártot.

Hogy mért maradt otthon a pártvezér, hogy mért nem tüzi ki a tizek pártja nyíltan a lobogóját, arról is essék szó. Szász csalafintaság az egész, amelynek a nyitja ott van vastag bötükből ennek a cikknek az élén. Az ajtó az oka mindennek; az ajtó, amely a közmondás szerint vagy tárva, vagy zárva legyen. Most még azt hiszik szász politikusaink (talán igazuk is van), hogy az ajtó, mármint a szabadelvű párt ajtaja, tárva van. Bemehetnek rajta, amikor akarnak. Talán mind a két szárnyát is kitarják előttük. De ha színt vallanak, ha elnököstől, rectorostól és pártostól bevonulnak a szeparéba és kiírják a cégért; „Ausschliesslich privilegierte sächsische National-Politik”, akkor talán becsukódik az a szép aranyveretű szárnyas ajtó, amelyre a fél szemük egyre pislog, s amely mögött igazi miniszterek fényében lehet sütkérezni, közönséges Auer-lámpások helyett.

Ebben van aztán a politikai immoralitás. Ebben van a szászok hibája, amelyet érdeme szerint ostromozni kell. Ám, ha gondolják, csinálják meg a szász nemzetiségi pártot. Ahogy megvagyunk a Visontai-Sima-párttal a parlamentben, megleszünk velük is. Sőt meg is becsüljük őket, számot vetünk velük, mint egy kétszázézer lélekből álló nemzetiség képviselőivel. (Szegény szászok; csak százhuszezen voltak száz év előtt, mikor bevándoroltak, most kétszázötven ezren vannak. Ki hitte volna, hogy egy elnyomott faj ilyen szapora?) Választhatnak pártvezért, kiadhatnak kommunikékat, benyújthatnak javaslatokat, lehet vezérszónokuk és végrehajtó, szervező és vitarendező bizottságuk. Mindez kényelmesen kikerül tíz szászból. De a

kétszínű játékot hagyják abba. Ne áltassák odahaza választóikat azzal, hogy megvan a szász nemzetiségi párt, s ne hirdessék idefönn, hogy szász párt alakításáról szó se lehet.

Föl a sisakkal. Valljanak színt. Mert a zárt ajtók nem csak a nyílt ellenség ellen valók. Zárt ajtókat talál a képmutató, a kétszínű, a hasított nyelvű is.

A VITA VÉGÉN⁹⁶

(Az országgyűlésből)

Mócsy Antal táviratban fenyegetőzött, hogy hosszú beszéddel jön a kongrua-javaslat ellen. De csak a távirat jött meg, az öreg Mócsy nem. Így aztán a Buzáth Ferenc beszéde után felhangzott az elnöklő Láng Lajos megváltó szava:

— A vitát bezárom.

A Ház ilyenkor rendszerint éljenez vagy nem éljenez. De mindig örvend. Ma azonban az öröm egyszerűen kitört. Egész csomó honatya kiáltott [f]el:

— Hála az égnek!

A pártok különben már készen várták a szavazást. Tömött padsorok rejtették a hadakat. De még hátravoltak a záróbeszédnek, ha nem is sok. (A legtöbb határozati javaslatnak ugyanis nem akadt tíz aláírója, pedig enélkül nincs záróbeszéd.) Elsősorban az előadó összegezte a vita tanulságait; majd gróf Apponyi Albert mondott hosszabb záróbeszédét, amely a polemikus részen felül csak azt akarta jelezni, hogy a nemzeti párt még az Apponyi indítványának mellőzése esetén is elfogadja általánosságban a javaslatot, de a harmadik olvasásnál ellene fordul — hacsak a részletes tárgyalásnál apránként el nem fogadják az Apponyi indítványát. Erre azonban kicsi a kilátás, mert a Wlassics Gyula erőteljes záróbeszéde éppen ezt a kilátást rombolta le. A kultuszminiszter ugyanis ezúttal még sokkal erélyesebben bánt el az Apponyi javaslatával és az egységes nemzeti politika szempontjából kérte a törvényjavaslat változatlan elfogadását.

A többség lelkesen megéljenezte a minisztert s aztán általánosságban megszavazta a törvényjavaslatot. A határozati javaslatokat ellenben mellőzték. Mind elbukott, és sorsuk csak annyiban különbözött, hogy míg az Apponyi javaslatára mégis szavaztak vagy húszan, addig a Zichy javaslata mellett csak négy, a szászok javaslata mellett csak nyolc, végül a Polónyi javaslata mellett összesen csak két ember állt fel. Ebből is Polónyi maga volt az egyik.

Haragjában aztán Polónyi felkiáltott:

— Tudomásul veszem, hogy a negyvennyolcas párt leszavazott egy negyvennyolcas törvényt.

Különben a Ház már a mai ülésben megkezdte a részletes tárgyalást is. De csak az első szakaszt intézhette el, mert már ehhez is többen beszéltek. Mondják, hogy a részletes vita során beszélni fog Tisza Kálmán is.

A RÉSZLETES VITA⁹⁷

A kongrua-javaslat részletes tárgyalása nagyon unalmasan dőcögött; csak a néppárt piszkálta ímmel-ámmal.

Történt azonban, hogy a második szakasznál felszólalt a függetlenségi Barta Ödön, aki már az általános vita után is erősen készülődött s ma csakugyan nagyon hosszadalmasan beszélt. Minthogy azonban okosan is beszélt, a hosszadalmasság sem tehette tönkre. Ám az elnöki székhelyen Láng Lajos ült, és talán a csillagokban van az megírva, hogy az ő elnöklése mellett nem múlhat el ülés valamelyes incidens nélkül. Hiszen már a folyosó humora el is keresztelte a „zárt ülések elnökének”. S ma is majdnem erre került a dolog, és Olay Lajos már készítette is az ívet, haragosan hörögve:

— Zárt ülést kérünk! Ez mégis csak sok! Valahányszor ez elnököl, mindig baj van...

Az egész incidensnek pedig az volt az oka, hogy Barta Ödön a sablonszerű szónoki formával ismételt emlegette, hogy „a Ház szíves engedelmével” hosszabban kívánja nézetét kifejteni. Mikor ezt már harmadszor is emlegette, Láng Lajos rácsöngetett, mert talán helyén is lesz, ha megkérdezi a Házat, hogy megadja-e a kívánt engedélyt. Itt avatkozott a dologba Olay Lajos, Polónyi Géza s az egész szélsőbal. Lärmázva fordultak az elnök ellen!

— Nem szorult engedélyre!

— Joga van beszélni!

— Ez zsarnokság! (Ezt a szót persze a szelíd Olay Lajos használta.)

Az elnök többször megkísérelte, hogy elsimítsa a szélsőbal háborgását. De hiába. Sőt már készítették az ívet, amellyel zárt ülés elrendelését kérik. Ekkor a szabadelvű párt segítségére sietett az elnöknek, és többen hangoztatják:

— Hadd beszéljen Barta! Megengedjük!

Láng Lajos pedig okosan kihasználta ezt a biztatást és sietett kijelenteni, hogy miután a Ház hangulata az engedély megadása mellett tanúskodik, nincs kifogása az ellen, hogy Barta folytassa beszédét. Így aztán elsimult a dolog, és a részletes vita megint zavartalan unalomsággal döcögött tovább.

FÜGGETLEN SZAVAZATOK⁹⁸

Könnyű volna a mai szavazás történetéből azt a tanulságot levonni, hogy megint kútba esett egy szélbali mese, és ne beszéljen ezentúl senki arról a pártfegyelemről, amely a vélemények szabad játékát korlátozza. Mert hiszen az történt ma, hogy Thaly Kálmán a magyar állami nyelv felsőbbbsége érdekében indítványozott valamit, a miniszter ezt bizonyos okokból ellenezte, s a többség ugyan nem hagyta cserben a minisztert, de a szabadelvű táborban is akadtak valami tizenöten, akik nem néztek se pártfegyelmet, se minisztert, hanem a magyar állami nyelv felsőbbbsége érdekében a szélsőballal szavaztak. S ha az ember elgondolja, hogy Olay Lajost csak nemrégén szinte száműzték a pártjából, mert a pozsonyi főispán ellen indított személyes hajszában, tehát igazán kicsi dologban, szembe mert helyezkedni a pártjával, akkor a szabadelvű tizenötök független szavazata sokat nyer hősies színében. Mert a többség is rájuk kiálthatott volna, hogy menjenek a szélsőbalra, ha vele szavaztak — ahogy Olayra kiáltott akkor az ingerült függetlenségi párt.

De ez nagyon kicsi volna tanulságnak. S nem is ez az igazi. Mert gyöngé pártok csinálhatnak a fegyelemből bálványt, amely ellen gondolatban sem szabad véteni, de hatalmas parlamenti pártok ezt a pártfegyelmet csak nagy elvi kérdésekben fogják alkalmazni. S akkor pártkérdéssé is teszik. A szabadelvű párt múltjában van rá példa és van bizonyíték. Ellenben nem olyan szokatlan, hogy bizonyos alárendelt részletkérdésekben, vagy nem szigorúan a kor-

mányzati politikába vágó dolgokban a párt egyes tagjai külön hajóban eveznek. Tessék csak az összeférhetetlenségi viták idejére s az Andrásnyak akkori szereplésére gondolni. Ugyan kinek jutott akkor eszébe, hogy az ő véleményük szabadságát akár a szent pártfegyelem nevében is korlátozza? Senkinek. Már csak maradjon a szélbali lovagok házi szokása, hogy azt se tűrjék meg hajlékukban, aki a személyes hajszájba nem akarja őket követni.

Ilyen szempontból tehát nem látjuk a tizenötök mai szavazatának valami különösebb jelentőségét. Nem is akarunk glóriát festeni a fejük fölé. Egyszerűen úgy szavaztak, amint meggyőződésük diktálta; ezt pedig a többi szavazónál sem akarjuk kétségbe vonni. De igenis megérdemli a vele való foglalkozást maga az eset, amelynek ötletéből maga a szabadelvű párt véleménye is megoszlott. Mert ez az eset első pillanatra úgy fest, mintha igazán nem alárendelt politikai kérdésről, hanem a legnagyobb fontosságú nemzeti érdekről volna szó. A Thaly indítványa ugyanis azt célozza hogy az állam csakis olyan lelkészek jövedelmét egészítse ki: akik magyar állampolgárok s a magyar nyelvet szóban és írásban bírják. Sőt meg akarta engedni, hogy a törvény háromévi várakozási időt adjon azoknak is, akik az állam nyelvét csak ezentúl tanulnák meg. Az indítvány tehát mindenesetre számíthatott a magyar törvényhozás rokonszenvére.

Mi okon oszoltak meg mégis a vélemények? Hiszen az ilyen, indítvány helyességét a magyar kultúra rányitója csak nem vitathatta? Igaz. Nem is tette. De másrészt nem szabad elfelejteni, hogy ez az indítvány kerülő úton és nagyon tetszetős formában mégiscsak a kongrua-javaslat egyik kardinális intézkedését akarta kiirtani. Azt akarta kivenni a javaslatból, hogy a nem kvalifikált lelkészek még a kisebbre szabott támogatást se kaphassák meg az államtól. Mert a képesített lelkészek a meglévő törvény alapján okvetetlenül tudják az állam nyelvét, s rájuk az indítvány nem is vonatkozhatnék. Ellenben a nem kvalifikált lelkészek, akiket a kormány nem akart az általános vita során az állam jótéteményeiből kizárni, itt a részletes vitában megint veszedelembé jutottak. Annál nagyobb veszedelembé, mert a kormánynak itt egy igen tetszetős nemzeti szempont ellenében kellett őket megvédelmeznie. És meg is védelmezte. Ezért kellett a véleményeknek megoszolniok. Az a nemzeti szempont, amelyet ma a javaslat ellen szegeztek, sok embert megtéveszthetett.

De mi, akik éppen nemzeti szempontból helyeseltük, hogy az állam bizonyos ellenőrzési jogot biztosít magának a nem kvalifikált lelkészek kissé vegyes társasága fölött — méltányolni tudjuk, ha a kultuszminiszter még a Thaly tetszetős indítványával szemben is megőrizte az államnak ezt a becses jogát. A nemzeti érzésünk súgja nekünk, hogy politikai okosság rejlik benne, ha azt a kisebb nemzeti célt, amelyet a magyar nyelv kötelező oktatásáról szóló törvény lassankint úgyis megvalósít, alárendeljük annak másoknak, amely az állam ellenőrzése alá tereli a nemzeti szempontból megbízhatatlan elemeket. Mert a meglévő törvény minden irányban diadalra fogja vinni az állam nyelvét, s az utolsó esztendő tanulságai ebben a tekintetben mindenkit megnyugtathatnak, de ha a képesítés nélkül működő lelkészek munkája tovább is ellenőrzés nélkül marad, ha az állam ezt a mostani kedvező alkalmat elszalasztja — vajon mi haszna lesz akkor a magyar nyelv terjedésének? Az emberek magyarul fognak beszélni, de érezni úgy fognak, ahogy őket az ellenőrizetlen pópák megdolgozzák.

Úgy nézzük tehát, hogy mikor a kormány ma, látszatra, egy nemzeti szempontot küzdött le, voltaképpen egy magasabb nemzeti szempontnak hódolt. A Wlassics szavai ebben a tekintetben kissé fogyatékosak voltak, s ez okozhatta, hogy a szabadelvű pártból is többen félreértettek. A fajszeretetük és a magyar vérük aztán még a miniszter ellenében is megnyilatkozott. Ami csak örvendetes. De erős a hitünk, hogy az ő szavazatuk csak félreértésből fakadt. Mert ha Wlassics maga a tetteivel nem igazolná minduntalan, hogy nemzeti érzés dolgában nem hagyja magát túlszárnyalni senkitől, a nemzetiségekkel szemben nem hagyta volna elejteni a hasznos fegyvert az a Bánffy sem, aki azt is meg merté mondani a miniszterelnöki székéből,

hogy ő sovinizta. Minden magyar kormányelnökről elmondhatták volna még, hogy megalkuvásra vagy engedékenységre is kész a nemzetiségekkel, de Bánffy Dezsőről? A soviniztáról? Oh nem. Ha Bánffy a Thaly indítványába burkolt nemzeti fegyvert nem kapta el, akkor a törvényben erősebb fegyver lehet.

S ez talán már eddig megnyugtatta azokat is, akik nemzeti felbuzdulásból ma a kormány javaslata ellen szavaztak. Mert akármilyen jó magyarok, többek ők is alig lehetnek — mint sovinizták...

A RÉSZLETES VITA⁹⁹

(Az országgyűlésből)

A képviselőház ma a kongrua-javaslat részletes tárgyalása során túlhaladt a hetedik szakaszon. Azért kell ezt külön megemlíteni, mert ezt a szakaszt veszedelmes szirtnek híresztelték, amelyen esetleg az egész kongruahajó megfenekelhet. Azt mesélték ugyanis, hogy Apponyi, Bethlen és az ellenzék erre a szakaszra tartogatja minden támadását. A sok meséből azonban semmi sem lett, s még gróf Bethlen András is feltűnően mérsékelte magát, pedig az ő beszédére a saját pártjából is sok éles hang válaszolt, ami a volt földművelési miniszter érzékenységét bánthatta volna.

A veszedelemből tehát kevés mutatkozott. Váratlanul érdekes vita fejlődött ki azonban a hatodik szakasznál, ahol Thaly Kálmán azt indítványozta, hogy az állam csak olyan lelkészek jövedelmét egészítse ki, akik magyar állampolgárok és igazolni tudják, hogy az állam nyelvét szóban és írásban bírják. Ez az indítvány sok rokonszenvvel találkozott s bár a kultuszminiszter méltányossági szempontból ellenezte, még a szabadelvű pártból is megszavazták valami tizenöten.

A szélsőbal aztán, hogy ezeket szíve szerint megéljenezhesse, a szavazatok arányának megállapítását provokálta. S ahogy a jegyzők felhívására a szavazók oszloponként jelentkeztek, a szélsőbal tüntetve kiáltozta:

— Éljen Örley Kálmán!

— Éljen gróf Thoroczkay!

— Éljen gróf Vass! Éljen Széchenyi!

És így tovább Neisidler Károlyt, Aidingert, Kullmannt, Török Bertalant, Beöthy Algernont stb. Természetes, hogy az indítvány ellen szavazókat viszont lehochozták. Az eredmény azonban mégis az volt, hogy hatvankilenc szavazattal negyvenhat ellenében mellőzték az indítványt.

Holnap a nyolcadik szakasznál folytatják a vitát.

A KONGRUA-VITA¹⁰⁰

(Az országgyűlésből)

A folyosó már türelmetlen és erősen remélte, hogy a vita a mai ülésben befejeződik. De sok más reménnyel együtt ez is hiú volt. A javaslat szakaszözönéből ma is csak hármat sikerült elintézni.

A vita azonban nem volt érdektelen. Az ellenzék még egyszer megkísérelte, hogy az állam ellenőrzési jogát szűkebb keretek közé szorítsa, és minden módosítás az állítólag megtámadott autonómia védelmét hangoztatta. De egyrészt Tisza Kálmán, másrészt a kultuszminiszter minden irányban megvédelmezték az eredeti javaslatot, és az Apponyi, Győry Elek, Kiss Albert és mások módosításai nem tudták a többséget megkapni. Mindössze azt vették be Kiss Albert kívánságára a javaslatba, hogy az egyes lelkészek ellen intézett vádiratokat másolatban az egyházi hatóságoknak is meg kell küldeni.

A tizedik szakasz változatlan elfogadása után a vita folytatása holnapra maradt, mert a mai ülés vége a komáromi apátnak szokás szerint ismét volt egy interpellációja.

AZ ERDŐK ÁLLAMI KEZELÉSE¹⁰¹

(Az országgyűlésből)

Az ülés elejének szenzációja a gróf Festetich Andor, volt földművelési miniszter lemondásának bejelentése volt. A lemondás okáról sok mindenfélét suttogtak, de biztosat senki sem tudott. Ellenben az körülbelül bizonyos, hogy helyébe az óbudai kerületben Jellinek Henriket jelölik.

...Maga az ülés megint sok apró témát örölt le, de volt köztük egy, amely körül elég terjedelmes vita fejlődött ki: a községi erdők állami kezeléséről szóló javaslat. Ezt Bedő Albert volt államtitkár, előadó rendkívül érdekes és okos beszéddel vezette be, s aztán a vita is széles mederben folyt. A javaslatot az ellenzékéről többen kifogásolták, sőt a többség sorából is emelkedett olyan hang, amely szerint az erdők állami kezelését jobb lett volna az adminisztráció államosítása utáni időre halasztani. Legérdekesebb volt azonban a szászok argumentációja. Mert ők ettől a javaslattól is a nemzetiségüket féltették, amire ugyan nincsen ok, de ha igen — ez csak egy okkal több lehet, hogy a javaslatot a magyar törvényhozás mielőbb törvényerőre emelje. Egyébként Darányi miniszter kimerítő és minden irányban megnyugtató beszéde után a képviselőház többsége változatlanul meg is szavazta a törvényjavaslatot.

Az ülés végét egy miniszteri válasz s egy újabb interpelláció töltötte ki.

A MUNKARENDRŐL¹⁰²

(Az országgyűlésből)

Ma lett volna a napja, amikor Olay Lajos igazán névszerinti szavazást kérhet. Mert ha ma olvassák össze a képviselőket, nagyon kicsi lett volna a távollevők kontingense. A tisztelt képviselő urak ugyanis a déli üléscsukóra majdnem akkora számmal vonultak be, mint az esti órákban a miniszterelnök estélyére.

Pedig nem volt a szemhatáron semmiféle érdekes javaslat vagy szavazás. Még csak a „Nemzet” sem invitálta cicerós entrefilet-vel a szabadelvű párt tisztelt tagjait. Ellenben ez volt az első ülés a szép május hónapban, amikor az orgona kivirágzik, s a képviselőház pénztára nyolcszáz kemény forintot fizet ki minden igazolt honatyának. S ez a májusi járandóság csalta be a lustábbakat is a kurta, kis ülésre, amelynek érdemleges tárgya nem volt egyéb, mint a községi erdők állami kezeléséről szóló törvényjavaslat harmadik olvasása.

De ha már a véletlen úgy akarta, hogy a társaság olyan szép számmal verődött együvé, akadt egy-két úriember, aki némi szórakozásról is próbált gondoskodni.

Így: amikor a szabályok szerint az elnök felolvastatta a függőben levő interpellációk jegyzékét, megszólalt Visontai Soma:

— Méltóztatnak a jegyzékből látni, hogy van benne egy kis interpellációm a villamos-balesetek dolgában, amit éppen most egy esztendeje intéztem a kereskedelmi és a belügyi miniszterekhez. Választ azonban máig sem kaptam. Mivel pedig a villamos azóta újabb áldozatokat is szedett, s az én interpellációm úgyis az első éves fordulóját üli, talán nem fog zaklatásnak tetszeni, ha a választ megsürgetem.

Szólt és elégtlenül ült le Visontai. Választ azonban egyelőre nem kapott, mert az illetékes miniszterek nem voltak jelen. Aztán jött az érdekesebb disputa. Mikor ugyanis az elnök bejelentette, hogy a holnap déli ülésben csak a belügyminiszter fog két jelentéktelen interpellációra válaszolni — felugrott Polónyi Géza, mert ő tájékoztatási szomjazott a további munkarendre nézve is. Nagyon naivnak tette hát magát, mint aki nem is sejti, hogy mért nem tárgyalhatjuk már most a kiegyezési javaslatokat; hiszen ő is sürgősnek gondolja a kiegyezést, a kormány is. Mondja meg tehát a miniszterelnök, hogy mi lesz? Mit csinálunk májusban? Mit azontúl? És lesz-e nyári szünet? Vagy rendszert csinál-e a kormány belőle, hogy télen és tavaszon át apró-cseprő dolgokat tárgyalat, az igazit pedig mindenkor a nehéz nyári napokra hagyja?

Zuhogott a sok kérdés, de Bánffy miniszterelnök nem ijedt meg tőlük. Azt mondta:

— Húsvétig a költségvetést tárgyaltuk. Ezt nézi Polónyi apró dolognak? Húsvét után a kongrua volt soron. Ez az apró dolog? A kongrua után az erdők állami kezelésére került a sor, s ezzel ugyan nem sokáig bíbelődött a törvényhozás, de nem azért, mintha jelentéktelen volna, hanem nyilván azért, mert a javaslat jó volt. A jövő héten tárgyalás alá kerülhetnek a hitelszövetkezetek, s ez a téma sem éppen utolsó. Kilencedikén pedig megindulnak a delegáció tárgyalásai, követi a pünkösdi szünet, aztán jön néhány kisebb javaslat...

— Hát a kiegyezés? — süvöltött közbe Polónyi.

— Majd megmondom azt is — jegyezte meg a miniszterelnök. — Egyelőre csak igazolni akartam, hogy a törvényhozás igenis komoly munkával volt ellátva, s jut neki belőle május végéig. Hogy aztán a kiegyezési javaslatok sorra kerülhessenek, az sok mindenféle tekintettől függ. Erről tehát ma még határozottan nem lehet nyilatkozni. Egyet azonban mondhatok: a sürgős elintézését a kormány óhajtaná legjobban.

Helyeslés hangzott, megnyugodva morajlott a többség erdője. S úgy tetszett, hogy ezzel vége a munkarend-disputának.

Fölemelkedett azonban Horánszky Nándor.

— Nem kívánom, hogy a miniszterelnök mindjárt nyilatkozzék, de azért kötelessége lesz a törvényhozást tájékoztatni, hogy foglalkoztatni kívánja-e a nyáron is. Mert a gazdaképviselőknek eszerint kell majd berendezkedniök.

Erre a jobb mezőről is helyeseltek.

És Bánffy is előzékenyen járult hozzá. Azt már a kormány is kötelességének ismeri, hogy a kellő időben informálja a törvényhozást. S ha ideje megjön, nem is fog késni a nyilatkozattal.

Ebben mindenki megnyugodott, s ezzel a disputa és az ülés befejeződött.

INTERPELLÁCIÓK NAPJA¹⁰³

(Az országgyűlésből.)

Nevetéssel kezdődött az ülés. Mert a jobboldal nem állotta meg kacagás nélkül, amikor meghallotta, hogy Lukáts Gyulát csakugyan sikerült beugrasztani egy spanyol-amerikai, jobban mondva: külügyi interpellációba. Tudnivaló ugyanis, ez a mulatságos interpelláció már tegnap is készen volt, s csak úgy későbbben kerestek hozzá embert, aki elmondja.

De mulatságos volt az ülés tovább is.

Perczel belügyminiszter válaszolt két néppárti interpellációra, s mind a két válasz nagyon pikáns volt. Tiszta szerencse, hogy a déli karzaton nem igen volt hölgy, különben még zárt ülést is kellett volna kérni. Így azonban a fiatalság pártkülönbség nélkül sokat nevetett a válaszon, és nevettek az öregek is, mert hiszen az öregek sem félnek egy kis csiklandozástól. Egyébként a néppárti interpellálók kissé meg is haragudtak, s Molnár apátúrnak volt egy kis összetűzése is Kubinyi Györggyel. Ami természetesen még fokozta a mulatságot.

Az egyetlen komoly jelentenivaló az, hogy a bizottság ma beterjesztette a hitelszövetkezetekre vonatkozó jelentést. Ez hétfőn kerül tárgyalásra, s addig nem is lesz ülés.

A MAI ÜLÉS¹⁰⁴

(Az országgyűlésből)

Rendjén volt, hogy Szilágyi Dezső ma utólag rendreutasította Kubinyi Gézát, aki az utolsó ülésben kissé hangosan fejezte ki az ő inparlamentáris gondolatát a néppárt viselkedéséről. Valami nagy nézeteltérés aligha uralkodik a képviselőházban erről a viselkedésről, de azért a parlamenti hang tisztességének érdekében mégis kívánatos, hogy a törvényhozás maga türelmesebb legyen, mint a néppárt, és ne akarja ennek viselkedését utánozni. Ez a mai rendreutasítás tehát, ismételjük, nagyon is rendjén volt.

A néppárt azt mondta rá, hogy ez neki elégtétel. Helyes. Ezt a kis elégtételt nem illenék tőle sajnálni. De azonkívül a néppárt ma zárt ülést is kért, hogy (amint Rakovszky később mondta) *családi* körben egyet-mást rendbe hozzon. A családi kör említése élénk tiltakozásra talált, de azt már senki sem akarta megakadályozni, hogy a néppárt egyet-mást rendbe hozzon. Persze, csak így általánosságban. Mert máskülönben a néppárt a zárt ülésben sem hozott rendbe semmit, sőt ellenkezőleg. Azzal fenyegetőzött, hogy minden eszközzel meggátolja a törvényhozás munkáját, ha az ellene indult hajszának vége nem szakad. Rakovszky, aki a fenyegetést odavágta, óvatosabb szavakat használt, de az értelme az volt, hogy a néppárt meg fogja bosszulni, ha békében nem hagyják. Mármost igaz, hogy Pulszky Agoston nagyon okosan mutatta ki az egész fenyegetés értelmetlen voltát, mert hiszen a házszabályok keretében úgylis minden szabad, a házszabályok ellen pedig semmi sem szabad, — de azért mégis mélyen sajnálatosak az ilyen fenyegetések. Mert előbb-utóbb kívánatosná tehetnének olyan intézkedést, amitől minden szabadelvű ember fázik. S amikor kétségtelenül vannak, akik a szabályok szigorítását nagyon is szeretnék, micsoda könnyelmű dolog, ha egy párt effajta fenyegetéssel szítja még a szigorításhoz való kedvet?

Hogy a néppárt ebben a zárt ülésben mosakodni is próbált, mégpedig természetesen mások meggyanúsításával, az már nem érdemel sok szót. Mert ami a gyanúsításból a szélsőbalnak szólt, arra megfelelt Thaly Kálmán, a szabadelvű párt pedig nagyon edzett már a néppárti

gyanúsításokra. S a zárt ülés, amelynek célzata talán az volt, hogy a szélsőbalt a többség ellen ingerelje, azzal végződött, hogy a szélsőbal ismét csak a néppartot borította el a haragjával. Mért vesztegetett volna tehát erre a dologra a szabadelvű párt is az időből?

Így is kevés maradt a hitelszövetkezetekről szóló törvényjavaslat tárgyalására, ami országos szempontból talán mégiscsak fontosabb. Az előadón kívül mindössze ketten beszélhettek ma a hitelszövetkezetekről. Ez a három beszéd azonban érdekes és tanulságos volt. — Úgy a Neumann Árminé, mint nemkülönben a Barta Ödön és a Kristóffy József beszédei, melyek ellentétes alapon ugyan, de a szövetkezeti ügy teljes ismeretével bírálták a kormány javaslatát. Mind a három beszédnek s különösen a Kristóffy szépen előadott fejtegetéseinek megvolt a maga figyelmes hallgatósága, ahogy — úgy látszik — meglesz a figyelem továbbra is. Mert a törvényhozás ezúttal csodálatosképpen jobban érdeklődik a szövetkezetek szárazabb témája, mint a zárt ülések pikantériája iránt...

A HITELSZÖVETKEZETEK¹⁰⁵

(Az országgyűlésből)

Négy hosszú beszéd — négy különböző pártállású szónok nyilatkozata a hitelszövetkezeti javaslatról, s mindannyi abban hegyeződött ki, hogy a kormányjavaslat általánosságban elfogadható, de részleteiben módosításra szorul. Ezzel szolgált a mai ülés. A négy szónok Komjáthy Béla, Miklós Ödön, Biró Lajos és Meltz Oszkár volt. Teljes figyelemmel csak a két elsőt hallgatták, míg a többi szónok a kifáradt Ház közönyével viaskodott. Pedig éppen ezek hangoztatták leginkább, hogy a javaslat megint ki fogja terjeszteni a kormány hatalmát; s ez a vád máskor nagyon hálás közönségre szokott találni. De ezúttal a Ház kivételesen a hitelszövetkezetek iránt akar érdeklődni és a szokásos útszéli vádak emlegetését egyszerűen meg sem hallja. Ebben a vitában tehát a száraz, a szakszerű beszédek a hálásabbak, s úgy látszik, jut is még belőlük, mert a fekete tábla minden pártból ígér még néhány komolyabb szónokot.

Az ülés végén egyébként Perczel Dezső belügyminiszter válaszolt Visontai interpellációjára a villamosvasúti balesetek dolgában.

A HITELSZÖVETKEZETEK¹⁰⁶

(Az országgyűlésből)

A delegációk fogadtatása miatt a képviselőháznak ma mindössze másfél órája jutott a tanácskozásra. S e rövid idő alatt mégis négy szónok nyilatkozhatott a hitelszövetkezetekről — aránylag több változatossággal, mint elődeik. Érdekes volt például mindjárt a *Makfalvy* beszéde, de a fölvetett gondolatok bőségénél fogva még sokkal inkább a *Sámuel* Lázáré. A képviselőháznak ez a ritkán hallható tagja a szövetkezeti kérdés körül az agrárszocializmus egész komplexumát szóvá tette s olyan alapossággal, a kisember ügyének annyi szeretetével beszélt, hogy politikai ellenfelei is a legmélyebb figyelemmel hallgatták. Sikere ilyenformán teljes volt.

A néppárt is megszólalt ma. Gróf *Zichy* Aladárt küldötte elsőnek harcba, s az ifjú gróf gyönges szónok ugyan, de azt mégis el tudta mondani, hogy a néppárt a javaslatot még általánosságban

sem fogadja el. De hogy ezek után milyen jogon nevezi magát a tizenhetes szövetség a *nép* pártjának, azt sem Zichy Aladár, de Asbóth János sem tudná megmondani — pedig ő mégis csak jobb szónok. Egyébiránt a vita még elhúzódik néhány napig, s azalatt talán akad a néppárton valaki, aki ezt a rejtélyt megfejti...

A HITELSZÖVETKEZETEK¹⁰⁷

(Az országgyűlésből)

Az ülés négy óráját három beszéd foglalta el. Ez egymaga is bizonyítja, mekkora apparátussal vitatja a törvényhozás a hitelszövetkezeti javaslatot. De a hosszú beszédek nem jelentenek szükségképpen unalmas beszédeket. A maiak is érdekesek voltak. Mezei Mór és Blaskovich Ferenc különböző alapon, de egyforma alapossággal bíralták a javaslatot, s nem volna igazságos azt állítani, hogy az ellenzéki kritika volt a szigorúbb. Nem. Mezei szigorúan bírált, és Blaskovich csak igaztalanabb volt, nem szigorúbb. A parlament azonban, amennyire ilyen témákért hevülni tud, mind a kettőt figyelemmel hallgatta.

A legnagyobb érdeklődést azonban a mai szónokok közül kétségtelenül Darányi Ignác, a földművelési miniszter követelheti magának. Mert ez a nagy buzgóságú országgazda ezúttal sem állt meg a javaslat keretei közt, hanem ma is tájékoztatta a gazdaközönseget, hogy mit várhat a nyártól. Elmondotta ugyanis, hogy milyen stádiumban van a munkástörvény végrehajtása, miképpen ment az igazolványok kiosztása, milyen rendben folytak az aratási szerződések, s minők az aratási kilátások? Mindezek alapján pedig azt a megnyugtatót adta az ország gazdaközönségének, hogy nyugodtan nézhet az idei aratás elé. Ez pedig körülbelül még fontosabb a gazdának, mint akármilyen hitelszövetkezet. A miniszter azonban a szövetkezeti ügyről is kellő tájékoztatással szolgált, s beszédének polemikus része is nagyon hatásos volt. A szabadelvű tábor meg is éljenezte érte Darányit.

De az általános vitát — várakozás ellenére még ma sem lehetett berekeszteni. Holnap meg Polónyi is beszélni akar...

A HITELSZÖVETKEZETEK¹⁰⁸

(Az országgyűlésből)

Polónyi Géza már napok óta járkált a folyosón, s mindig az volt a színe, hogy aznap beszélni fog. De egyre halasztotta és mindig jobban elmerült gondolataiban.

Már akkor rámondta valaki:

— Ez most azon töri a fejét, miképpen bizonyítsa be, hogy *a javaslatot nem lehet végrehajtani*...

Mert tudnivaló, hogy Polónyi az utolsó időkben minden javaslatról kimutatta, hogy nem lehet végrehajtani. De azért mindegyiket szerencsésen végrehajtották. S a szövetkezeti javaslatra nézve is vége lehet minden aggodalomnak, mert Polónyi ma csakugyan kimutatta róla, hogy végrehajthatatlan. Most már nyugodt lehet az ország. A javaslatnak szerencsés sors van megírva. Sőt maga Polónyi is majdnem két óra hosszat beszélt róla, pedig hát ő nem hisz a

végrehajtás lehetőségében. Azonfelül beszélt róla Major Ferenc és (hogy a vita utolsó napján egy józan szó is hangozzék) beszélt Pap Géza is. A mai napon az ő megjegyzései voltak azok, amelyek a részletes vita során megszívlelni valók lesznek, mert ő a javaslatról beszélt, okosan és találóan, és nem áldozott fel semmit kétes értékű ötletekért, mint Polónyi úr.

Említésre vár még, hogy Polónyi a földművelésügyi minisztert újabb nyilatkozatra provokálta, és Darányi ma kijelentette, hogy a munkásigazolványokat Hajdúmegyében is kiváltották. Egyébként ezzel az általános vita be is fejeződött, s a jövő héten megindul a részletes tárgyalás.

A TITOK¹⁰⁹

A hadügyi albizottság ma a múzeumban, mely méltó színhelye a múltba való visszapillantásnak, bizalmas együttlétben volt a közös kormánnyal, de különösen Kállay Béni pénzügyminiszterrel, aki a harmincmillió hiteltúllépést indokolta. De ez titok.

Igen, ez titok. A delegátus urak mint gentlemanok kötelesek ezt titokban tartani. Kállay csak nekik súgja meg, hogy *miért* lett a hitel harminc milliócskával túllépve. Hogy *mire* lett elköltve, az is titok — de azt már meg se súgja.

Szemfűl lettek a delegátus urak, tízen vagy húszan hallgattak és kifeszítették a mellüket. Orrcimpáik mozogtak, szemük csillogott, mert ritkán jut közönséges halandó olyan élvezethez, mint egy státustitok meghallgatása. Amint lepatognak egy rejtélyes csomagról a spagátok és a pecsétek...

Goluchowskiban csalódtak. Az ő expozéjától azt várták, hogy egy bepillantást engedjen a jövőbe. De nem tette. Goluchowski semmit se mutatott a jövőből.

Most már azzal is megelégesznek, hogy Kállay a múltba engedjen egy bepillantást. Oh, a delegátusok szerények. És Kállay csakugyan elmondott nekik egy titkot.

És ebből a titokból, amit Kállay elmondott, megfejtettek a delegátusaink egy másik titkot, hogy miért nem mondott gróf Goluchowski semmit a jövőre nézve. Nos, mert ezen metódus szerint utólagosan, mindig elmondhat egy titkot.

Miről szól a titok? Sejtjük. Egy fenyegető szituációról, mely a Balkán-államok felől közelgett. Az oroszok gyanúsán kezdtek állást foglalni Odesszánál. Egymillió orosz katona volt a környékén. A fregatta is ott állott. A Balkánon veszélyes tünetek mutatkoztak. Az összefüggés szinte világos. A sifírozott diplomáciai sürgönyökből kimeresztette szemét a sápadt aggodalom.

Hát nekünk is készülni kellett, magyarán a zsebbe kellett nyúlni, s miután az idei zseb már üres volt, hát a jövő évi zsebbe. Hiszen csak harmincmillió az egész.

Mondják, hogy Kállay szépen színezte ki a „titkot”. Hogy a történetírói ecsetjét vette elő s olyan művészién használta a színeket s olyan gradatim rakta össze az incidenseket, a kicsire a nagyobbat, a nagyobbra a legnagyobbat, hogy a delegátusok meg voltak indulva s az előadás végén föllélegzettek, hogy milyen nagy veszedelemből menekedtek. Mert hát elmúlt a nagy veszedelem, amelyről Lukács László és Bilinszky tudott. Ámbár hiszen tudott arról Bánffy is. És biztosan mondhatjuk, sem ő, sem Lukács László nem helyeselte a hitel túllépését. Hanem azért mégis túllépte a hadügyi kormány, lévén örökösen lépegető kedvében.

Bánffy azzal távozott el a bécsi tanácskozásokból, hogy majd tanulmányozni fogja a kérdést, nem mondván se igent, se nemet, míg végre csakugyan kénytelen volt beletörödni. Lukács László pedig — most már fölfrissül emlékezetünkben — távozni készült a helyéről. Ezen akkor mindenki csodálkozott, mikor a hírek kiszivárogtak, mert nem volt rá semmi látható és megérezhető ok. Hát persze — mert ez a „titok” volt az.

Ez történt másfél év előtt, mikor aztán öfelsége Szentpétervárra utazott és a láthatár újra kiderült, a nap újra kisütött, és a kis Balkán-államok berakták szépen a kis játékaikat a skatulyáikba, de a harmincmillió már nem volt meg.

Ám nem akarunk kritikát gyakorolni afölött, hogy csakugyan ilyen volt-e a helyzet vagy nem, hogy indokolta-e a nagy költséget vagy nem, mert nem is látjuk tisztán a helyzetet, hiszen mi csak azt tudjuk, hogy a hitel túllépetett harminc millióval, és hogy azt fizetni kell, hogy milyen okoknál fogva lépték túl, azt csak néhány méltóságos és excellenciás úrnak árulták el azon föltétel alatt, hogy titokba fogja tartani azok előtt, akik azt fizetni tartoznak, és amellé azt tudjuk, hogy ezt egy népképviselési alkotmány hozza így magával.

Hanem igenis, egy-két kifogásunk van, nevezetesen az, hogy már legalább önekik részletebben megmondhatták volna, mire ment a pénz — mert ez is hozzátartozik a titokhoz.

Azonfelül emlékeztetjük a közös kormányt, hogy Magyarország minden időben megadta nagylelkűen, gavallérosan mindazt, ami a monarchia védképessége érdekében szükségesnek mutatkozott (nem miszerintünk, de pláne öszerintük) — hát éppenséggel nem volt szükséges, hogy illuzóriussá tegyék azt a kis látszatot is, mintha a törvényhozó-testületek akaratától függne a költségek megadása.

A harmincmillió elköltését esetleg helyeslik azok, akik hallották a Kállay helyzetfestését, lehet, ha mi hallottuk volna, mi is helyeselnők, de azt a módot, azt a formát, amelyben a harmincmillió elúszott — alkotmányos érzékű ember nem hagyhatja tiltakozás nélkül.

Elismerjük mi, hogy a jövőt nem lehet előre látni még olyan okos embereknek se, mint Goluchowski és Krieghammer, és hogy jöhetnek elő olyan helyzetek is, ahol nincs idő végigbédelteni Bjelohlavekékat és Nákóékat, hanem utólagos jóváhagyás reményében rögtön áldozni lehet, és kötelesség is, a trón és a haza védelmére, ha az veszedelemben van, vérünk, pénzünk, mindenünk rendelkezésre áll — de az aztán igazi ok legyen, elvitázhatatlan, sürgős és másképp el nem kerülhető veszedelem vagy eklatáns nemzeti érdek.

Egy-egy megijedt miniszter vagy rémlátásokban szenvedő diplomata miatt azonban sok egy kicsit harmincmilliót „befektetni” — utólagos meggyónás mellett néhány méltóságos úr és belső titkos tanácsos előtt, hogy: „Úgy hittük, azt gondoltuk, így kombináltunk.”

Ha ez elég jogcím — akkor az alkotmány egészen semmi, s akkor a népek vagyona nagyon bizonytalan valami, mert azon az alapon, hogy a helyzet kritikusnak látszott, akár mindennap ki lehetne dobni harmincmilliót. Hogy mi a kritikus helyzet, az különben is nagyon elasztikus fogalom. Ha csak a helyzet sötét rajza kívántatik hozzá, nincs az a kalendáriumi nap az esztendőben, amelyen akármelyik eldugott és jelentéktelen laptelegramból ne lehetne egy olyan sötét felhőt dedukálni, amelyben villámok rejtőznek a mi számunkra, különösen ha valaki olyan ügyes a csoportosításban, mint Kállay Béni.

Ezekért a sötét képekért mégiscsak sok harmincmillió. Ezt a különös festészetet jó lesz a jövőre nem folytatni.

Ám ha előlegesen lép a közös kormány a törvényhozások elé, felhíván őket a helyzet komolyságára, s ezáltal részt ad a megszavazásokban a nemzeti akaratoknak és hangulatoknak is, akkor nemcsak a forma van megmentve, nemcsak az alkotmányos dekórum, hanem a nagy felelősségben legalább az is partícipiál, akit legjobban illet.

Ha téved, magának téved, ha ok nélkül megjíed, magának ijed meg. De nem is téved. A nemzetek ösztöne jobban megérzi és mérlegeli a veszélyt, mint az államférfiak bölcsessége.

A HITELSZÖVETKEZETEK¹¹⁰

(Az országgyűlésből)

Miután még Erdély Sándor igazságügy-miniszter is részletesen kifejtette a hitelszövetkezetek ügyében az ő jogi álláspontját — amihez különben a Polónyi Géza folytonos közbeszólásai szolgáltatották a pikantériát — a képviselőház túlnyomó többsége ma elfogadta a szövetkezeti javaslatot. Aztán megindult a részletes tárgyalás és már az első szakaszoknál kitűnt, hogy micsoda lassú tempóban fog ez a vita menni. Mert már az első szakaszoknál is zuhogott a sok módosítás, és úgy látszik, hogy ezen a javaslaton mindenki akar valami kicsinykét változtatni — legalább stílusban, ha másként nem. Volt mindjárt olyan momentuma is, amely rendszerint nagyon tetszik az ellenzéknek: Polónyi valamelyik módosítását ugyanis az igazságügy-miniszter elfogadta, ellenben a bizottsági előadó nem — s aztán a nagy többség természetesen inkább tartott a miniszterrel, mint az előadóval. Amin jót nevetett az egész Ház.

A holnapi nap különben kiesik a tárgyalás idejéből. Apponyi ugyanis a delegáció négyes al-bizottságának ülésére való tekintettel holnapra szünetet kért, s a miniszterelnök ebbe bele is egyezett. A vita folytatása tehát szerdára marad.

A MAI ÜLÉS¹¹¹

(A harmincmillió)
(A hitelszövetkezetek)

A képviselőház ma minden nagyobb ütközés nélkül eljutott a szövetkezeti javaslat negyven-hetedik szakaszáig. A tárgyalás tempója tehát gyorsabbá lett, s így van rá kilátás, hogy a javaslat második felével is végezni lehet egy-két ülésben.

Az ülésnek különben volt két érdekessége.

A pénzügyminiszter ma végre betérjesztette jelentését a magyar államvasúti gépgyárak és a diósgyőri vasművek adminisztrációjának a pénzügyi tárca keretébe történt áthelyezéséről. Pünkösöd után a törvényhozásnak már alkalmá is lesz a jelentéssel érdemben foglalkozni.

Aztán Kossuth Ferenc is ma okolta meg ismeretes rosszállási indítványát a harmincmillió póthitel ügyében. A megokolás nem hozott új momentumot ennek a harmincmillió titoknak megvitatásába. Ellenben báró Bánffy Dezső miniszterelnök az e[set] vitatásában annyi újat mégis mondott, hogy ezt a harmincmilliót a tavalyi delegációnak azért nem lehetett még bejelenteni, mert a pénz ma sincs még elköltve, amint híresztelik, csak a megrendelések történtek meg.

A felvilágosítás után a többség mellőzte Kossuth indítványának napirendre tűzését.

A HITELSZÖVETKEZETEK¹¹²

(Az országgyűlésből)

Az érdeklődés még csekélyebb volt, a tárgyalás tempója még gyorsabb, de azért a vita végére ma sem jutott a törvényhozás. A hetvenkettedik szakasznál kifogyott az időből, s így hétfőre még maradt néhány paragrafus.

A beadott módosítások közül ma is csak keveset fogadott el a kormány.

A MAI ÜLÉS¹¹³

(Az országgyűlésből)

A szélsőbal nagyon fel van háborodva a Lepsényi páter ismeretes közlése miatt. El is tökélte, hogy az esetet szóvá teszi a parlamentben, de azért ehhez az akcióhoz sem tudott nyolc szál embernél többet összetoborzani. Ennek a kisdud tábornak az élén Komjáthy Béla, amennyire a jó ízlés engedte, vehemens támadást intézett Lepsényi Miklós ellen s ejtett egy szót a pátról is, mely tagjai közt az ilyen embert megtűri. Mindezt körülbelül az egész Ház helyeselte. De mikor a Komjáthy elvbarátai kevésbé törődtek a jó ízléssel és olyasmit kezdtek kiabálni, hogy „meg kellene botozni azt a ...embert” — az elnök mégis kötelességének tartotta közbeszólni:

— A sértő kifejezésektől tartózkodjanak!

Egy-két rendreutasítás is esett. De nagyobb vihar nem támadt, mert *a néppárt egyszerűen be sem jött az ülésbe*. A mai jelenet ennél fogva nem volt zajos, de szélsőbal nem is akarja a dolgot [elintézettnak] tekinteni, sőt úgy veszi, hogy midőn a néppárt távol maradt, csak hogy színt ne kelljen vallania, hallgatag szolidaritást vállalt Lepsényivel. A hevesebb szélbaliak ehhez képest hangoztatták is, hogy ezentúl a néppártot nem hagyják szóhoz jutni. S mikor később a hitelszövetkezeti vita végén (mert ezt ma befejezték) Major Ferenc felszólalt, Pichler Győző rákiáltott:

— Hogy beszélhet tisztességes ember ebben a Házban, míg Lepsényivel egy párton van!

A szélbalról néhányan csatlakoztak az így megkezdett bojkottáláshoz, de ezúttal a többi ellenzék még újtjokat állta. Nem engedte meg, hogy egy ember cselekedete miatt a pártnak szegezzék a fegyvert. És Major aztán akadálytalanul beszélhetett. De úgy tudjuk, hogy Lepsényi és a néppárt ellen még tartogat valamit a haragos szélbali tábor.

A holnapi ülésben különben csak a hitelszövetkezeti javaslatot fogják harmadik olvasásban is elfogadni.

AZ AKNA¹¹⁴

Tizenhét tagja van a néppártnak, aki jóformán ismeretlen, és egy titka, amelyet körülbelül mindenki ismer. Ez a titok arra vonatkozik, hogy miképpen tudná a párt az ő elvesztett tizennyolcadik tagját visszanyerni. Mert szeretné. Nem fájt ugyanis a szabadelvű pártnak, amikor a púroszok kiváltak; nem fájta talán a szélsőbalnak sem, amikor Ugron az ő embereivel távozott. Maradtak elegen itt is, ott is. De módfelett fáj a csipetnyi néppártnak, hogy csak egy

embert is vesztenie kellett. Ezért hozott a minap valami titkos határozatot, amelynek formái ugyan ismeretlenek, de célja nem. Lepsényit akarja visszahozni.

A cél ellen nincs kifogásunk. Ölekezzenek újra a néppárt és Lepsényi. A néppárt nem lesz miatta népszerűtlenebb, és Lepsényi sem népszerűbb. A publikum, sem fog komédiát emlegetni, mert hiszen amikor a néppárt távozásra bírta Lepsényit, akkor még ez az emberke volt az egyetlen, aki magáról megfélemedezett. Az ítélet csak reá nehezedett. Am azóta két hevesvérű honatya szintúgy megfélemedezett magáról, tettelegességre is vetemedett. A publikum haragja tehát megoszlik, s ma már Lepsényi úr egy kis jóakarattal áldozatnak is tekinthető. Ilyet pedig a néppárt megtűrhet a kebelében. És a letenyei képviselő is szívesen megy vissza az imént elhagyott fészekbe: mert a parlamenti sakktablán ez a figura most úgysem léphet máshova, csak vissza — különben akár az első paraszt is elütheti.

Az ember tehát nehezen tudja elképzelni, hogy mire való mégis a néppárt titkos határozata. Nincs itt aranyhídra szükség. S még ha a néppárt egyszerre nagyon is adna a formákra, akkor is nyugodtan nézhetné az esetet. Mert Lepsényi mindenütt a néppárté volna, s ahogy lehet a pártnak egy tagja a nemzeti párt kötelékében (amint ez a Blaskovich emlékezetes leveléből tudvalevő), azonképpen lehetne egy tagja a párton kívül állók kisdud csoportjában is. Ha a néppárt mégis valami titkos határozatban állapodott meg, akkor ennek a Lepsényi visszahódításán kívül mellékes célja is van. Vagy hogy ez a mellékes cél talán az igazi. Mert amit a titkos határozatról itt és ott rebesgetnek, az sokkal több, mint amennyit Lepsényi még a néppártnak is megér.

Tessék meggondolni. Azt mondják először is, hogy a néppárt a képviselőház legelső ülésében szóvá akarja tenni a Lepsényi-ügyet. Azt mondják továbbá, hogy be akarja jelenteni a megvert honatya mentelmi jogának megsértését. S végül azt is mondják, hogy a párt felségfolyamodással próbálja meg a Lepsényi rehabilitálását. Legalább parlamenti körökben így beszélnek. Ez pedig csupa olyan út, amelyre Lepsényi maga is léphetne, sőt ő volna rá az illetékebb. Lepsényi azonban a háttérben marad, s helyette a néppárt akár cselekedni, ami hamarosan rávezet az igazi szándék fölismerésére. Mert ilyenformán immár világos, hogy a titkos határozat nem mentőkötel, amelybe Lepsényi kapaszkodhassék, hanem akna, amelynek alkalmas helyen kellene felrobbannia.

S hogy milyen akna, azt sem nehéz fölismerni. A néppárt öröktől fogva azon dolgozott, hogy a liberális elemeket denunciálja. Idehaza és a hozzá barátságos osztrák sajtóban mindig hangoztatta, hogy Magyarországon még a kormány is Kossuth-párti. Ebben a tekintetben szinte diadallal utalt az egyházpolitikai harcok idejére, amikor a kormány támogatói közt volt a szélsőbal is. Most pedig a Lepsényi-eset alkalmából elérkezettnek látja az időt, hogy a denunciació terén a legnagyobb tromfot is kivágja: a törvényhozás termében vagy a felségfolyamodással esetleg a trón zsámolyánál akarja megmutatni, hogy Magyarországon pártkülönbség nélkül mindenki felháborodik azon, ha a Kossuth-kegyelet ellen vétének. Ezért áll a néppárt Lepsényi helyébe, ezért keresi mindenáron az összetűzést a szélsőballal, s ezért nem fél a vereségtől, sőt reméli azt. Reméli. Mert hiába, a néppárt sok elavult felfogása között ott van az is, hogy valahol nagyon jó szemmel fogják nézni, ha a párt Kossuth miatt keserőségeket szenved. És ugyanott talán majd rovására írják a liberális tábornak, hogy a néppárt és a szélsőbal harcában beérte a nyugodt szemlélő szerepével.

Hát ez ostoba akna, meg csúnya. Még akkor is az, ha csak a szélsőballal akar kárt tenni. Ez a párt harminc esztendő óta megmutatta, hogy zászlaján a Kossuth nevével, a trónhoz való hűséges ragaszkodásban kitől sem hagyja magát túlszárnyalni. És ha féltékenyen vigyáz a negyvennyolcas alkotásokra, nemcsak a Kossuth alkotásait őrzi, de csupa olyan törvényt, amelyet a király szentesített és a nemzettel együtt csak az imént ünnepelt. Többet nem tesz a szélsőbal, ennyiből pedig csak a denunciació akarhat vádat kovácsolni. Ha pedig az akna a

liberális táborban akar kárt tenni, még ostobább. Mert furcsa volna, ha a liberális tábor nem tudná hallgatag eltűnni, mikor egy párt a maga politikai ideáljait alattomos, sőt piszkos támadások ellen védelmezi. Vagy mi természetesebb, mint a szélsőbal felháborodása, mikor a Kossuth emlékét a Zimándyak merik bepizkolni? Kisebb inzultusokkal szemben is érzékeny volt akárhányszor egy-egy párt. Aki akar, emlékezzék vissza az Apponyi felszólalásaira, ha például a Sennyey intencióit félremagyarázták. Vagy emlékezzék arra a beszédre, amellyel Darányi Ignác visszautasított egy kifejezést, amely, szerinte, Deák Ferenc emlékét sértette. Pedig az az inkriminált kifejezés dicséret akart lenni és mindössze annyi volt, hogy „Deák Ferenc az ő paraszteszével ezt meg ezt csinálta”. A „parasztész”, a romlatlan ész, mégis kifogás alá esett, mert *hátha* valaki nem így értette volna! Szóval: minden párt féltékenyen őrzi a maga ideáljainak emlékét; csak a szélsőbal ne tehetné? És pláne olyankor, ha a támadás olyan örült és brutális, mint a Zimándy volt.

Azt a két képviselőt, aki felháborodásában tettelegességre ragadtatta magát, mindenki elítéli — el fogja ítélni minden valószínűség szerint az illetékes bíróság is. Ez nem tartozik a parlamentre. De ha a néppárt azért hozott valami titkos határozatot, hogy összekapjon a szélsőballal, és ennél az összekapásnál a liberális tábor ne siessen az ő támogatására: akkor ezt a célját el fogja érni. Ki fog kapni, és a liberális tábor nem fog segítségére sietni. De ez nem lesz annak igazolása, hogy Magyarországon még a kormánypárt is szívesen látja a Kossuth-ellenesek megfenyítését. Ez csak annyit fog igazolni, hogy Magyarország még nem süllyedt odáig, ahol még a tisztességes hazafiak bemocskolását is pártszempontok alapján mérlegelik. A harcnak megvannak a fegyverei és támadni (hogy a néppártra gondoljunk) a római pápát is szabad — de ok nélkül a becsületében gázolni nem lehet senkinek. Sem Kossuthnak, sem a római pápának, sem például — Molnár apátnak.

Mert különben az akna rossz helyütt talál robbantani.

AZ ELSŐ ÖSSZECSAPÁS¹¹⁵

(Az országgyűlésből)

Azt a harcot, amelyet Lepsényi jó emberei olyan garral hirdettek, a Kossuth-párt komolyabban vette, semmint kellett volna. A mai ülés erről meggyőzhette. Mert míg a szélsőbal a kilátásba helyezett néppárti agitáció miatt közvetlenül az ülés előtt is konferenciára gyűlt és ezen el is határozta, hogy Olayt és Pichlert semmi esetre sem fogja a néppártnak kiszolgáltatni — addig a néppárt csak ravaszkodott, de nem cselekedett.

Tíz óra előtt még úgy állt a dolog, hogy talán nem is lesz semmi.

— Napirend előtt senki sem fog beszélni — felelte a kérdezősködésekre Mócsy Antal. Nem is igen tülekedtek a néppártiak. Csak elvétve mutatkozott egy-egy a folyosón. Ellenben a szélsőbal majdnem teljes számmal együtt volt, még a vajda sem hiányzott. Sőt nagyon korán bement a tanácsterembe, s a folyosó népe nem minden gúnyolódás nélkül látta később, hogy Eötvös Károly nem magamagával tanácskozik (pedig így szokta, ha beszédre készül), hanem — Rakovszky Istvánnal.

— Ezek még a csata előtt kibékülnek — nevetett a folyosó.

De hát nem békültek ki. Mihelyt az elnök megnyitotta az ülést, fölemelkedett Rakovszky István s azzal a ravaszkodással, hogy a sürgősségi indítvány megtevését a többségre bizza, ő minden külön indítvány nélkül csak egyszerűen bejelentette a Lepsényi mentelmi jogának

megsértését. Így pedig a szabályok szerint vita se fejlődhetett volna. (S a néppárt se akarta.) De Eötvös Károly mégis szót kért. A jogcímet hozzá sokáig nem tudta megtalálni, csak úgy tapogatózott, míg végre Szilágyi segítségére sietett.

— A képviselő úr nyilván annak a szakasznak alapján kéri a Ház engedelmet, amely bizonyos esetekben lehetővé teszi a napirendtől való eltérést.

— Úgy van! — hagyta rá a vajda, s mikor a Háztól az engedelmet megkapta, egy okos és emelkedett hangú beszéddel biztosította pártjának a mai napra a diadalt. A zsúfolt karzatok alatt, nők és ifjú emberek feszült figyelve közben beszélt arról a becsülésről, mellyel a nemzet az ő nagyjainak tartozik, s mely nem a nagyoknak használ (ők már úgyis elköltöztek), hanem a nemzetnek. Mert ha egyszer divatba jönne, hogy a pártok vagy felekezetek kölcsönösen kikezdenék egymás nagyjait — ugyan ki maradna meg a nemzet és az ifjúság tisztelete tárgyának?

Taps és éljenzés hangzott, s a karzatok közönsége is mozgott.

Rakovszky azonban most már kivette az oldalzsebéből a — slágert. Mert tartogatott ilyet. S ámbátor ő is, a néppárt is az egész jelenet alatt kiáltozták, hogy ők nem Kossuth-gyalázók, ezzel a slágerrel mégis azt akarta bizonyítani, hogy más is gyalázta már Kossuthot. (Mintha ezzel az ő eljárásuk már igazolva volna!) Az a sláger valami régi kortesversezet volt, amelyet *Karólusz* írt, akiről aztán kisütötték volna, hogy Eötvös Károly. A versezet nem éppen gyalázó, de annyit mégis mond, hogy Kossuth Lajos szenvedésbe döntötte a nemzetet, maga pedig megtalálta a nyugodalmat a külföldön. Olyannak festi Kossuthot, mint aki meggyújtott egy házat s aztán messziről nyugodtan nézi, hogy mások miként fáradnak az oltással. S ezért a néppárt diadalmaskodva fogadta a versezet felolvasását és nevetve nézte Eötvöst, hogy ki tud-e mászni a hínárból?

Mintha bizony a vajdát zavarba lehetne hozni! Egyszerűen fölkel és azt mondta, hogy azt a kortespoémát ismeri ugyan, de azt Nagy Géza írta, aki jegyző volt és pedig *lepsényi*...

Egyszeribe kifakadt a nevetés.

— *Az is lepsényi volt!*

S hogy élt-e valaha Nagy Géza, jegyző volt-e, lepsényi volt-e és verselt-e egyáltalán? — ki kérdezte azt ebben a pillanatban? Csak nevettek fenn és lenn, a völgyben és a karzaton. S így a sláger nem ütött be. Talán ezért akart még az öreg Mócsy is beszélni, valami másik slágerre lehetett. De neki már a Ház nem akarta megengedni, hogy a napirendtől eltérő dologokról beszéljen és az öreg kénytelen volt a megjegyzéseit elnyelni.

— Lesz még rá alkalom! — vigasztalta Molnár apát és a szélsőbalhoz fordulva felkiáltott:

— Majd találkozunk a mentelmi bizottság jelentésekor!

S ezzel mára befejeződött volna a csetepaté, ha személyes kérdésben szót nem kér Pichler, akiről Rakovszky azt mondta, hogy *leselkedett* Lepsényire. Pichler határozottan visszautasította ezt az inszinuációt, Rakovszky pedig mégis fenntartotta. Erre Pichler kivágta az utolsó szót, hogy Rakovszky „*tudva nem igazat mond*” — szóval: kezdett az agitáció a rendes módon bonyolódni, hogy ősi szokás szerint ez is párbajba fusson ki. A kihívás még ott a Házban csakugyan megtörtént, és a szélsőbal és a néppárt harca ilyenformán megint egy kis lovagias üggyé zsugorodott. Ami különben rendes dolog Magyarországon.

A napirenddel eztán hamar végzett a Ház. Egy pár kis javaslatot leörölt, holnapra kitűzte a betegápolási költségek tárgyalását s déltájt már hazaindulhatott volna. De egy sürgős interpellációt még meg kellett hallgatnia. Az öreg Mócsynak volt ez a sürgős kérdése — persze a Lepsényi-ügyben. Azt kér[d]ezte az öregúr, hogy a rendőrség miért nem tartóztatta le mindjárt

Olayt és Pichlert? A Ház nevetett a kérdésen, de a belügyminiszter majd felelni fog rá. Mert a miniszter minden kérdésre tartozik felelni...

A TÖRVÉNYHOZÁS KÉT HÁZÁBÓL¹¹⁶

(Az országgyűlésből)

A képviselőház tíz órától kettőig, a főrendek tizenegy órától háromig szakadatlan tanácskoztak. Azok a betegápolási költségeknél, ezek viszont a lelkeszi kongruánál próbálták hangoztatni, hogy a javaslatok az állami omnipotenciát növelik. Egy-egy kormánybarát hang tiltakozott e föltevés ellen, egyébként pedig a vitatkozás sem a képviselőházban, sem a főrendiházban nem vert nagyobb hullámokat.

A főrendiház volt a fürgébb. Az ebben az egy ülésben végzett a kongrua-javaslattal, pedig szónokok elég szaporán jelentkeztek, s ami a méltóságos törvényhozók közt nem szokás, még a részleteknél is akadt néhány módosítás. Az igaz, hogy egyiket sem fogadták el. S ha az ülés kissé el is húzódott, végezetül ezen a javaslaton szerencsésen túlesett a főrendiház, és holnapra már csak a szövetkezeti javaslat tárgyalása maradt. Azonkívül holnap felel majd Darányi miniszter báró Vécsey Józsefnek, aki ma a napirend előtt sürgősen interpellált az aratáshoz szükséges munkaerő biztosítása dolgában. A holnapi ülésnek körülbelül ez a miniszteri válasz lesz a legérdekesebb momentuma.

A képviselőház lassabban haladt munkájában. A pozsonyi közkórházról szóló javaslatot ugyan alig tíz perc alatt leörölte (pedig Thaly is beszélt), de már a betegápolási költségekről szóló javaslatot még általánosságban sem intézte el. Már az előadó is hosszabban beszélt, aztán pedig Eötvös Károly, Buzáth Ferenc, Komjáthy Béla és kivált Polónyi Géza olyan részletezve merült el a javaslat bírálatában, hogy ma több szónok nem is juthatott szóhoz. Az ellenzék kritikája nem szorítkozott magára a betegápolási javaslatra, hanem kiterjeszkedett az önkormányzat védelmére is, mintha a szélsőbal már ezen a ponton akarná megkezdeni a harcot a közigazgatás államosításának terve ellen. Erre vall a szélsőbali szónokok tömegesebb sorakozása is. De azért nagyon valószínű, hogy a javaslat általános tárgyalása holnap mégis befejeződik...

EGYENRUHÁS KÉRVÉNYEK¹¹⁷

Ha elszánja magát, a sajtó mind az ezer szemére vak tud lenni. Az utolsó hetekben például sehogysem akarta meglátni, hogy sereggestül jönnek a parlamenthez a kérvények, s valamennyi a börzeadó behozatalát, nemkülönben a földadó leszállítását sürgeti. Csak a sáskák járnak még olyan haddal, mint ezek a kérvények. A képviselőház elnöke alig győzi naponta a felsorolásukat, s a sajtó mégsem akarja észrevenni. Szinte tervszerűséget mutat ez a vakság. Mint ahogy egykoron a francia vezérkar sem akart meglátni bizonyos haditerveket, mert e tervek vonalai elárulták a tervezőt. Pompadour asszony ugyanis a maga hadi plánumát — *szépségflastromokkal* rakta ki a térképen. A francia tisztek pedig szép asszonyok arcán inkább szerették a flastromokat, mint a mappán. Minden a maga helyén a legszebb.

A sajtó tehát nem akarja meglátni a kérvények sokaságát. S ez a jelenség nyomban érthető lesz, ha megmondjuk, hogy a földadó leszállítását és a börzeadó behozatalát sürgető kérvé-

nyek uniformist viselnek. Nemcsak a tárgyak azonossága, de az okoskodásuk menete, a szavaik találkozása, sőt a papirosuk egyformasága is közös eredetre vall. Hiába küldik az egyiket északról, a másikat meg délről, hiába küldik esetleg mind a kettőt ugyanazon a napon, és hiába adja be az egyiket néppárti, a másikat meg szabadelvű képviselő: az egyenruhájuk elárulja, hogy annak idején mégis csak ugyanegy műhelyben készültek. Valami központi műhelyben, ahonnan az utolsó betűig készen küldözgetik mindenfelé, hogy más dátummal és néhány aláírással juttassák majd a törvényhozás elé.

Nem új taktika ez. Kérvénygyárak régóta vannak Magyarországon, s a kérvényipar ki tudott fejlődni önálló vámterület nélkül is. Jöttek annak idején kérvények a közigazgatás államosítása, az egyházpolitikai javaslatok megvalósítása érdekében, s jönnek éppen most az önálló vámterület dolgában is. Amit egyesek nagyon szeretnének, s amit ugyanakkor mások mindenáron meggátolnának, azt érdemes egy csomó kérvénnyel megtámogatni, még ha ezek a kérvények magukon is hordanák a közös gyári bélyeget. De ez a taktika eddig csak olyankor próbált szerencsét, ha egy makacs ellenzékkel szemben akarta az idea támogatóit erősíteni, ha a vonakodó vagy csak habozó hatalmat akarta elhatározásra bírni. S a kérvényeknek ilyenkor néha megvolt az eredménye, néha nem. Biztosra a kérvények sohasem mentek. Mert ami biztos, azt nem kell kérni. Nem emlékszünk legalább, hogy a néha igazán naiv kérvények közt is akadt volna csak egy, amely már bejelentett, sőt erősen készülő reformokat sürgetett. Minek? Hiszen a kormány már bejelentette és csinálja is őket.

Ami ebben a legújabb kérvényözönben szembeötlik, az éppen a nyilvánvaló fölöslegesség. Mert nincsen a törvényhozásban ember, aki nem tudná, hogy a börze megadóztatása majdnem egészen az osztrák mintára tervben van, egy ankéten már keresztül is ment, s a tanácskozások eredményéhez képest a javaslat is készül. Ezt tehát kérvénnyel sürgetni nem kell, ennek nincsen ellenzéke. Nemkülönben ismeretes, hogy a pénzügyminisztérium egészen külön ügyosztályt állított, mely az adó-statisztikák összeállításával az általános adóreformot (s ennek keretében természetesen a földadóreformot is) előkészítse. Az ügyosztály munkálataiból egy és más tavaly már napvilágra került, s úgy tudjuk, legközelebb a házbéradóra vonatkozó statisztika is megjelenik. A munka tehát jóformán a nyilvánosság előtt folyik, s boszorkányság nélkül is mindenki tudhatja, hogy a földadó könnyítésére is megvan az egyértelmű hajlandóság. A kérvényözön itt is nyitott ajtókat dönget. Mire való tehát a sok egyenruhás kérvény? Minek szórja szét a parlamenthez való címzés végett az a központi műhely?

Ez a dió sem kemény. Csak meg kell fogni, már szét is török, s meglátni, hogy mit rejt a héjában. Ha megnézzük a kérvények uniformisát, az egyforma okoskodásból kikandikáló szellemet s azt a buzgóságot, mellyel a néppárt ezeket a kérvényeket bejelentésük alkalmával megéljenzi, mindjárt tisztában vagyunk vele, hogy így csak a szülő örvendhet a szárnyára bocsájtott gyermek szerencsés visszaérkezésének. Ezeket a kérvényeket csak a néppárt gyárthatta, ő küldözgette szét, ő fogott hozzájuk mindenütt néhány aláíró, s öreá vall az a csöpp ravaszság, hogy elvéve a szabadelvű kerületekben fogott aláírókkal a liberális képviselőt szólíttatja fel a kérvény benyújtására. S a kerület képviselője ezt a kis szívességet nem tagadhatja meg azoktól sem, akik nem szavaztak reá. A néppárt pedig idedefenn mégis hivatkozhatik rá, hogy a börzeadó behozatalára és a földadó leszállítására vonatkozó kérvényeket nemcsak néppárti képviselők nyújtották be, hanem szabadelvűek is. Jó ez a látszat megmentésére. Mégpedig mind a két irányban. Mert a törvényhozás termében azt a látszatot kelti, hogy ez nem tisztán a néppárt akciója, a választókkal pedig elhiteti, hogy a néppárt keze van sok más mozgalomban is, aminek nem maradt el a gyümölcse.

És különösen erre van szüksége a pártnak. Hogy a választók előtt valami sikerre hivatkozassék. Mert eddig minden munkája meddő volt, a legkisebb siker sem akart reá mosolyogni. Az idő pedig mégiscsak múlik. A néppárt tehát most nem az igazi célján dolgozik, hanem egy

kis sikeren, akár a legkisebben, ha csak hivatkozni lehet rá. Mert ha az igazi célján akarna dolgozni, kétségtelen, hogy műhelyében nem a börzeadó behozatala érdekében gyártaná az egyenruhás kérvényeket, hanem elsősorban és talán kizárólag a revízió érdekében. De akkor a kérvények sorsa bizonytalan volna vagy éppen nagyon is bizonyos, csak hogy siker nem volna. A revíziót sürgető kérvényözön neki kellemesebb volna, jobban is éljenezné, ugyanazzal a gyárral meg is csinálhatná — de nem teszi. Mert neki nem a kérvények kellene, hanem a siker. S ezért küldi szét és küldeti aztán vissza azokat a kérvényeket, amelyek egy kilátásba helyezett, sőt köztudomás szerint erősen készülő reformot sürgetnek. A dolog lényegére nézve ez ugyan fölösleges sürgetés, de a sikere biztos. És ez kell a magyarnak, tudniillik a néppárti magyarnak.

Látnivaló, hogy akármilyen megvetője a néppárt minden börzemanővernek, szorultságában mégis ilyenre adta a fejét. Felhasználta az alkalmat, hogy a forrásnál megtudta a börzeadó behozatalának s a földadó reformjának tervét, és nyereszkeskedő szándékkal kiment a naiv vidékiek közé, akik arról a tervről egyelőre még nem tudnak. A jobb információ aknázza ki itt is a tájékozatlanságot, s ezt idáig a néppárt nem tartotta erkölcstelen dolognak. Vagy saját használatára külön erkölcstana van? Nem, nem. Csak újból bebizonyosodott a német mondás: In der Noth frisst der Teufel Fliegen.

Amely mondásból a néppárt kiűzheti az ördögöt, de nem az igazságot...

AZ ORSZÁGGYŰLÉS KÉT HÁZÁBÓL¹¹⁸

(Az országgyűlésből)

A főrendiház ma már elkészült az ő kis penzumával és két-három felszólalás után változatlanul elfogadta a szövetkezeti javaslatot is. Most már a pihenésnek élhet tovább, míg a betegápolási költségekről szóló javaslat <ke>keresztülment az alsóház retortáján. Ez pedig még eltart egy kis ideig, mert a tisztelt Ház csak most kezd belejönni a vitába. Ma is négy szónok jelentkezett, s akadt volna az öreg Mócsy személyében ötödik is, de előle a belügyminiszter elbeszélte az időt. Hogy a belügyminiszternek olyan sietős volt a felszólalás, az viszont Horánszky Nándor miatt történt, aki rendkívül kemény kritikát mondott a javaslatról. Olyan epés volt ez a kritika, hogy Perczel Dezső „politikai kesergő Werther”-nek mondotta miatta Horánszkyt és azt ajánlotta neki, hogy epebaja gyógyítására használjon karlsbadi kúrát, mielőtt bírálni akar.

A többi felszólalás nem volt ilyen epés, de nem volt ilyen érdekes sem. Csak egyszerűen hosszú felszólalások voltak, melyek az időt az ülés végéig kihúzták. De az ülés végén mégis akadt megint egy kis érdekesség: a Komlóssy Ferenc interpellációja következtében ugyanis Wlassics kultuszminiszter nyilatkozott a katolikus lelkészek kongruája ügyében. S ez a törvényhozást jobban érdekelte a betegápolási költségeknél.

HARAGOS ÜGYVÉDEK¹¹⁹

A miniszterek tanultak valamit néhai jó Péchy Tamástól. Ők is nagyon érzékenyen veszik, ha gúnyosan emlegetik a velük barátságos lábon álló hatalmakat. Nem hagyja például Fejérváry az ő katonáit, Lukács az ő fináncait, Wlassics az ő tanfelügyelőit, Darányi az ő gazdasági

tudósítóit, Dániel az ő iparegyleteit, és Perczel az ő főispánjait. (De még a kormánybiztosát sem.) Merje csak valaki ezeket bántani, a miniszterek nyomban nyilatkoznak. Vagy a parlamentben, vagy a Budapesti Tudósítóban. S éppen azért megeshetik ugyan, hogy a miniszterekhez érkező évi jelentésekben szerényen meghúzódik egy-egy panasz is, de ami a kegyelmes urak becses személyét illeti, feléjük csak tömjén árad a jelentésekből. Csupa hála és elismerés.

Erdély Sándort azonban ki kell venni a sablonos miniszterek sorából. Ő semmit sem tett úgy, mint más miniszter, mert az ég őt két balkézrel áldotta meg, s csak hozzá kell valamihez nyúlnia, hogy az népszerűtlen legyen. Kell-e például népszerűbb téma, mint az ügyvédek gúnyolni? — az ő kezében ebből is baj lett. Pör támadt belőle, s ezt a pört az igazságügy-miniszter úr természetesen elvesztette. Ami különben nem meglepő, mert min mulatna az emberiség, ha azon nem, hogy a szabók nem tudnak maguknak jóra való ruhát varrni, s az igazságügy-miniszterek elvesztik a saját pörüket? Erdély Sándor tehát rajtavesztett, hogy tavaly félig tréfásan visszavágott egy ügyvédképviselőnek, aki a budget-vitában szorongatta. Akkor a tromf kedvéért azt mondta, hogy a sok pörnek az ügyvédek az okai, és most az ügyvédi kamarák évi jelentéseiből goromba választ kell olvasnia. Azt mondják az évi jelentések, legutóbb a miskolci, hogy meg kell botránkozni a miniszter könnyelmű nyilatkozatán.

S a dologban az a legszomorúbb, hogy Erdély Sándor ezt a goromba választ igazán megérdemelte. Mert ezer és ezer alperes szaladgál ebben az országban, akitől az ember nem vehetné rossz néven, ha néhanapján nem is éppen istenesen emlegetné az ügyvédek. Hiszen minden pör egy-egy ellenséget teremt az ügyvédeknek; azt, akinek a pört természet szerint el kellett vesztenie. Minden fél szent kötelességének érzi, hogy szidja az ellenfél ügyvédjét. S ezért nem is csudálkozik rajta az ügyvédség, ha valami nagy szimpátiáknak nem örvend. Sőt az ellenszenv létezéséről még a minisztert támadó kamarai jelentések is megemlékeznek, s éppen erre való tekintettel botránkoznak meg a miniszter könnyelmű nyilatkozatán. És az kétségtelen, hogy az ügyvédekért nem ontánák vérüket a lelkes honfiak! De ha valaki, az igazságügy-miniszter mégiscsak tudhatná, hogy nem gúnyolódás illeti az ügyvédek szereplésükért. Mert éppen az ügyvédek fogják fel azt a sok keserűséget és gyűlölséget, amely máskülönben okvetetlenül az államot érné. Azt az államot, amelynek ezer és ezer törvénye között a szerencsétlen állampolgár egymaga sohasem tudna eligazodni.

Nézzünk csak el Magyarország törvényeinek és törvényerejű rendeleteinek rengeteg területén. Van-e teremtett lélek, aki ebben az útvesztőben biztosan el tudna igazodni? Nincs. Tapogatózik maga a törvényhozó testület is, a legkisebb jogi kérdésen vagy törvényt magyarázaton is órákig tud elvitatkozni, a jogkereső közönség pedig egyszerűen kábultan bukdácsolna, ha az ügyvéd nem fogná kézen. S még így is hányszor kiált fel egy-egy jogkereső, hogy a törvény esztelen és az állam igazágtalan! Amiért ma az ügyesebb ügyvéd fejére vetik az átkot, az mind az állam rovására menne, ha az ügyvéd nem volna, akit az elvesztett pör miatt átkozni lehet. Az ügyvéd itt határozottan a villámhárító szerepét játssza, és mindenki több joggal törhet pálcát fölötte, mint az állam, melytől a polgárok gyűlölségét távoltartja, s mint az a miniszter, akinek ezt legjobban illenék tudnia. Azt tehát, lehet érteni, ha pórul járt emberek a kalauzoló ügyvédet okozzák ott, ahol a törvény útjának szövevényes volta bősíthetné fel őket; de nincsen rendjén, ha a miniszter is a naivot adja és úgy tesz, mintha nem látná a jog területének rendezetlenségét, hanem az ügyvédekben fedezné fel a bajok okát.

Szó sincs róla, komolyan a miniszter sem hitte ezt. Elvégre a legrosszabbat senkiről sem szabad föltenni, ha mindjárt miniszter is. És talán ebben az egész pörben az a legkülönösebb, hogy a minisztert, akit sokszor nem vesznek komolyan, mikor komolyan beszél, túlságosan komolyan vettek egyszer, mikor éppen tréfásan beszélt. De egy miniszternek mindenre készen kell lennie. És tréfálnia sem szabad, hacsak más kibúvója nincsen. A história csak egy

miniszteri tréfáról tud, amely sikerült: mikor Gruithusen úgy számolt be XII. Károlynak, hogy „a kapott ötvenezer birodalmi tallérból felséged parancsa szerint tízezret költöttem a svédekre és a janicsárokra, a többit pedig — magamra!” Ez a tréfa sikerült, mert a felség nevetett és megbocsátott. De különben komolyság illik a miniszterekhez, kivált ha olyanokról van szó, akik az ő legjobb tudomása szerint igazán nehéz viszonyok közt teljesítik kötelességüket. Ha ma az igazságügy-miniszter próbál útszéli szokás szerint elméskedni az ügyvédek fölött, holnap pedig a pénzügyminiszter vagy a belügyminiszter veszi kölcsön a publikumtól mindazt az elmésséget, mely a főispánok vagy a fináncok ismeretes népszerűtlenségét megállapította: akkor furcsa világ fog beköszöntenem. Mert akkor a mindig lappangó égiháború előtt leszdedték a villámhárítókat az állam épületéről.

Hogy az ügyvédek közt is akad, aki nincsen hivatása magaslatán, az végre is nem nagy dolog. Van rossz király, van rossz miniszter, és van rossz ügyvéd is. Hiszen többen is vannak ügyvédek, mint királyok és miniszterek. De a néhány rosszért nem való az egész ügyvédi karon gúnyolódni a miniszternek. Pláne az igazságügy-miniszternek. És ha Erdély Sándor ezen a magyar földön, ahol pörre szállnak még a fülemile füttyéért is, azt meri mondani, hogy a sok pörnek az ügyvédek az okai, jöhetnek majd államellenes tendenciák, amelyek azt találják hirdetni, hogy a sok bűnnek a törvények az okai. Mert hiszen az Írás mondja, hogy: törvény nélkül a bűn holt állat. Márpedig az Írás is van olyan jó hírű forrás, mint az az útszéli elmésség, amelyből az igazságügy-miniszter az ő argumentumát merítette. Ha tehát őexcellenciája csak tréfából is ilyent talált mondani, megérdemelte, hogy az ügyvédi kamarák jelentéseiből ilyen goromba visszhangot halljon. Ne tetszett volna egy tromf kedvéért vaskos igazságtalanságba esni. És ha már igazságos nem tudott lenni az igazságügy-miniszter, jutott volna legalább eszébe, amit szintén az útszéli elmésség mond: „ügyvédekkel nem jó kikezdeni”...

AZ ÁPOLÁSI KÖLTSÉGEK¹²⁰

(Az országgyűlésből)

A képviselőház ma már általánosságban elintézte a betegápolási költségekről szóló javaslatot, sőt egyet-mást a részletekből is leörölt. Valami nagyon érdekes ez a tárgyalás nem volt, bár a derűsebb momentumok nem hiányoztak. Így például az öreg Mócsy jóízű kacagást keltett, amikor még a betegápolás ötletéből is a néppárt nemzetiségi politikájáról beszélt, ami neki állandó vesszőparipája. Azonkívül sokat nevettek azon is, hogy a néppárt egy darabig szinte kukorékolva helyeselt, mert az előadónak kakastenorját akarta kicsúfolni. De hát ilyen mulatsággal tudja magát traktálni a tisztelt Ház, mikor a nyári hőségben kell tanácskoznia.

Ha jól megy, holnap talán a részletes vitának is vége lesz.

AZ ÁPOLÁSI KÖLTSÉGEK¹²¹

(Az országgyűlésből)

Berzeviczy Albert, aki ma az elnöklésben soros volt, már az ülés előtt telegramot kapott a Bécsben időző miniszterelnöktől, hogy amennyiben a tárgyalás alatt levő javaslat részleteit a Ház ma elintézné, a hétfői napirendre ne tűzzön ki egyebet, mint a javaslat harmadik olvasá-

sát. Úgy is történt. A betegápolási költségekről szóló javaslatot néhány módosítás elfogadásával hamarosan elintézték, s így hétfőre csakugyan nem maradt egyéb a harmadik olvasásnál.

Ezt a hétfői ülést az elnök ennél fogva déli tizenkét órára tűzte ki.

AZ ÁTHELYEZETT GÉPGYÁRAK¹²²

(Az országgyűlésből)

A képviselőház mai hosszú napirendje dacára az a hír járta, hogy egyetlen ülésben lehet vele végezni. A hír nem is volt olyan képtelen. Mert az állami gépgyáraknak a pénzügyminisztériumba való áthelyezése s azonfelül a szesz- és cukoradó-javaslatok iránt nagy volt ugyan az érdeklődés, de inkább csak addig, amíg sorra nem kerültek. Most, hogy már napirenden voltak, ellenzék jóformán nem volt látható. A nemzeti pártot és a néppártot egy-egy árva ember képviselte, s a szélsőbal valamennyi árnyalatából együttvéve sem voltak jelen hét-nyolc embernél többen. Ilyen kicsi sereggel pedig nemigen lehet hosszú háborút viselni.

De hogy hamarosan megmondjuk, a hír mégsem vált be. Sőt a szesz- és cukorjavaslatok tárgyalásába éppen csak hogy belefogtak. Mindössze a két bizottsági előadó beszélhetett, és azt határozta a Ház, hogy a javaslatokat együttesen akarja tárgyalni. Maga a vita azonban holnapra maradt, s ahogy a szélsőbal hirdeti, holnapra már megjönnek a mezei hadak is, hogy a fontos javaslatok elfogadását a többségnek kissé megnehezítsék. Ez a fenyegetés ugyan nem jelent sokat, de azért nem lehetetlen, hogy a vita csakugyan elhúzódik majd két napig. Tovább semmi esetre sem.

A mai nap pedig egészen az áthelyezett gépgyáraké volt. Azaz hogy az igazsághoz képest meg kell mondani, hogy az áthelyezésről esett legkevesebb szó. Az egy Pichler próbálta a témát érinteni, de aztán Sima Ferenc ezt a fontosabb témát fölcserélte egy kis személyes hajszával Förster Nándor ellen, s minthogy ezt a botrányig színezte ki, csak természetes, hogy a képviselőház egészen megfélekezett miatta a pénzügyminiszter jelentéséről. A gépgyárak áthelyezése most már mellékes volt (elvihették volna az ellenzék miatt akár Bergengóciába), a botrány foglalta le az általános érdeklődést. S ez néhány percre fel is villanyozta a képviselőházat. A levegő átizzott a forró szavaktól, valaki parlamenti vizsgálóbizottság kiküldését is indítványozta, a közbeszólások százával röpködtek és sértettek, a vége pedig az volt, hogy Vörös László államtitkár (mert a távollevő minisztert neki kellett helyettesítenie) egyszerű szavakkal igazolta a Förster eljárását. Sima azonban bizonyítékokat emlegetett, amelyek állítólag a kezében vannak, s bár az incidens ma szavazással elintézését nyert, Sima még napirend előtt vagy interpelláció formájában elő fog hozakodni a bizonyítékaival. Mert az kell a népnek.

De a gépgyárak áthelyezése nem érdekelte a tisztelt képviselőházat és nem érdekelte a kereskedelmi miniszter urat sem. Vagy talán a képviselőházat is azért nem érdekelte, mert a kereskedelmi miniszter úr hatásköréből vették el a gépgyárakat? Mert az csak jó lehet, ha a kereskedelmi miniszter úr hatásköréből mentől többet vesznek el?...

Tavaly ilyenkor mindenfelé suttozták, hogy beteg a parlament. Akármilyen javaslat vagy akár csak a legkisebb jelentés is kerül eléje, az obstrukció harminckét fogával hónapokig elrágcsál rajta, de meg nem tudja emészteni. Azok nagyon szomorú napok voltak és mindenki aggódott, csak maga a beteg nem. Mert egy pár vitarendező kedvét találta benne, hogy a beteget áltassa és azt hitesse el vele, hogy tulajdonképpen csak tréfa az egész. Valami társasjáték, amihez húsz ember kell és egy ív papiros, hogy azon szükség esetén névszerinti szavazást lehessen kérni. A parlament tehát játszott, s azonközben a folyosókon komoly képpel bújtak össze a béke-angyalok, hogy a beteget megmentsek. Mindenáron pihenésre akarták kényszeríteni, nehogy szükségessé váljék az a kellemetlen és veszedelmes operáció, amit közönségesen klotúrnek is neveznek.

Az idén pedig egészen más tüneteket mutat a beteg parlament. Mert beteg most is, az bizonyos. Ha tavaly egy csipetnyi jelentésen is hetekig rágódott el, az idén viszont a legfontosabb javaslat sem ingerli az étvágyát. A szemével mindent megenne, a gyomra semmit sem bír el. Ahogy ez már beteg szervezeteknek szokása. Ha néha-néha valami erőszakos incidens vagy személyes hajsza föl nem rázná, talán még az ajkát sem mozgatná meg. Csak úgy lézeng és tengődik. S ha tavaly béke-angyalok kellettek, akik az oktalan háborúskodást valahogyan megállítsák, nehogy a parlament teljességgel tönkremenjen, az idén háború-angyalokra volna szükség, akik egy kis vért öntsenek a parlament ereibe s valami kis ellentállásra, valami kis küzdelemre serkentsék. Azonfelül pedig a klotúr helyett, amivel tavaly a túlságos szóáradatot akarták elállítani, inkább szóláskényszer kellene, ami megnyissa a néma ellenzéki ajkakat.

De hol vannak az idén ők? Az Andrássyak, Apponyi, Csáky és természetesen Széll Kálmán? Akiket tavaly béke-angyaloknak neveztek, amikor doktorkodtak, s akik az idén talán egy kis háborút tudnának csinálni, amikor a beteg parlament a másik végletbe esett. Az angyalok nincsenek sehol, s a beteg csak piheg, de nem örvendeztetni és nem bántja semmi. Legalább az örömeinek és a bánatának egyaránt gyöngye a megnyilatkozása. A szövetkezeti javaslat, amit olyan régen vártak, s amin tavaly az obstrukció úgy el tudott volna rágódni, hogy talán az esztendő végéig sem emésztette volna meg, az idén alig tudott kilenc szónokot talpra állítani. Azokból, akik örültek neki, s azokból, akik fáztak tőle. Egy hét alatt már el is volt intézve. Az állami gépgyárak áthelyezése pedig, ami a kereskedelmi minisztérium iránt a legnagyobb bizalmatlanságot, a gépgyárakkal pedig nem közönséges kísérletezést jelent, jóformán akadálytalanul történhetett meg. A beteg parlament egyáltalán nem mutatott hajlandóságot, hogy foglalkozzék a dologgal. Két-három szónoka gügyögött valamit, az is csak azért, mert véletlenül egy kis személyes hajsza bontakozott ki belőle.

Tavaly és az idén — homlokegyenest ellenkező tünetekkel ijeszt a parlament. De ijeszt most is, mint akkor. S az ember önkéntelenül is arra gondol, hogy az a járvány, amely mostanában világszerte kikezdte a parlamenteket, bevette magát a magyar törvényhozásba is. Sőt nem is újabbán, hanem föl nem ismerve, immár egy kerek esztendő óta. Munkásságának szeszélyes változása, az obstrukciós kedv és a teljes elfásulás: mintha ugyanegy betegségnek váltakozó tünete volna. Láz gyötri állandóan, de egyszer forró, egyszer meg hideg. Amint azt a járványtól meglepett francia, vagy osztrák, vagy más parlament is mutatja. S ha nyugodtabb pillanataiban ez a beteg magyar parlament azt akarja magával elhitetni, hogy csak a vajúdo kiegyezés teszi ilyen idegessé, alighanem ez is hamis diagnózis. Mert a kiegyezés a végén a parlamentet sem teheti nyugtalanabbá, mint magát az országot. S ha az ország beletörődik az ősi axiómába, hogy valahogyan csak lesz, mert sehogyan még sohasem volt, a törvényhozás is egészséges türelemmel várhatná be, hogy miként fog a kiegyezés kusza csomója lebonyolódni.

De az ország a helyzethez képest nyugodt s a parlament csupa láz. Azért nem is valószínű, hogy a kiegyezési probléma megoldásával a láz tünetei elmúlnának. Sőt szinte bizonyosra lehet venni, hogy bármint jusson dűlőre a kiegyezési kísérlet, ez a parlament azontúl is hol forró, hol hideg lázban gyötrődne. Egészen csak az időjárástól függne, hogy mikor csinálna mindenért obstrukciót, s mikor állná némasággal még az igazán fontos javaslatokat is. Nincs az a politikai doktor, aki a közeljövőben mást várhatna ettől a parlamenttől. S ez az, ami kétségtelenné teszi, hogy a magyar parlamentet is hatalmába kerítette a járvány. Ahogy ma fest, házszabályokkal és rendkívüli intézkedésekkel nem is lehet meggyógyítani. Mert az egyik napon klotúr volna a jó, a másik napon pedig éppen valami szóláskényszer. Ezt a járványt ugyanis (ahogy külföldi példák bizonyítják) nem lehet orvosszerekkel gyógyítani. Egyéb járványt se, ezt meg egyáltalán nem. Nem használ itt egyéb, csak az a bizonyos jótanács, hogy járványos időben minden ember akasszon a nyakába egy kis kámforos zacskót. Ha a magyar törvényhozás tagjai azt nem akarják, hogy a parlament és utána az ország is áldozatul essék a betegségnek, ne röstelljenek ilyen zacskót a nyakukba akasztani. Hanem ebben a zacskóban legyen ott őseink praktikus lelke és politikai józansága.

Akkor talán isten segítségével kilábolhat a parlament is a járványos betegségből...

A FOGYASZTÁSI JAVASLATOK¹²⁴

(Az országgyűlésből.)

Ami érdekessel ez a mai ülés szolgált, az természetesen semmi összefüggésben sem volt a tárgyalás alatt levő fogyasztási javaslatokk[a]l. Mert komoly dolgok most éppenséggel nem érdeklik a tisztelt Házat. Ellenben sokat kommentálták (s ez volt az egyik érdekesség) a Sima úr távolmaradását, ami azt jelentette, hogy akármilyen nagy garral hirdette, mennyi bizonyítéka van Förster igazgató ellen, a bizonyítékokból egyet sem tudott felhajsolni. Pedig a bejelentett leleplezésre ma sokan jöttek a parlamentbe. De hát semmi sem lett belőle. Sima és a leleplezés elmaradt.

A másik érdekesség annyiban mégis a fogyasztási javaslatokhoz tapadt, hogy Polónyi úr (aki ma Komjáthy Béla és Kulmann János után felszólalt) ezeknél a javaslatoknál megint szeretett volna a miniszterelnökből valami nyilatkozatot kicsikarni a kiegyezés sorsáról. Hogy ilyen nyilatkozatra kényszerítse, rendes szokása szerint pletykázott és gyanúsított, amit elvégre más szó nélkül hagyhatna, a miniszterelnök azonban cáfolni tartozik. És Polónyi gyönyörrel látta, hogy beszédével fölharagítja a miniszterelnököt, aki tehát okvetetlenül nyilatkozni fog.

De ezúttal megjárta Polónyi.

A miniszterelnök ugyanis nagyon röviden cáfolt, ellenben annál hosszabban ítélkezett a Polónyi eljárásáról, amelyet *perfidnek* mondott. Az ellenzék természetesen megakadt ezen az erős megrováson és lármával, dobogással próbálta megtorolni. Ám a miniszterelnökön meglátszott, mennyire jól esik neki, hogy egyszer kedve szerint nyilatkozhatik a Polónyi ismeretes beugratási manőveréről, és szokatlan heveséggel folytatta a kemény ítélkezést. Polónyi persze goromba lett, és a tisztelt Ház azzal a kellemes zsbongással oszlott szét, melyet egy hosszú időre ismét jelentkező incidens szokott okozni. Zúgott és pezsgett a folyosó, egypár fiatalabb szélbali pedig ostromolni kezdte Polónyit:

— Provokáld Bánffy! Ezt nem tűrheted!

Suttogtak is párbajról — és hogy Polónyi engedett is az ostromnak, arról más helyen adunk tudósítást.

A FOGYASZTÁSI JAVASLATOK¹²⁵

(Az országgyűlésből)

Senkit sem fog meglepni, hogy a képviselőház ma alig három óra alatt csakugyan végzett a fogyasztási javaslatokkal. Pedig az utolsó pillanatban megérkezett Horánszky Nándor is, hogy latba vesse szavát a javaslatok ellen. Hiába. Az ellenzék meghallgatta, de maga nem állott melléje a csatavonalba. S így amikor Lukács László pénzügyminiszter egy máskülönben igazán érdekes beszéddel a vitát berekesztette, déltájban már megkezdődhetett a részletes tárgyalás. Ez is rövid volt s nem is kecsegtetett érdekesebb fordulattal, mert mindössze néhány módosítás volt bejelentve, s ezeknek sorsáról is már a klub tanácskozása után tájékoztatva volt a törvényhozás.

Valami csöpp pikantériát mégis hozott a részletes vita. Tudni kell, hogy ma megérkezett Szilágyi Dezső, s ő is elnökölt. Komjáthy Béla pedig egy oldalpillantást vetvén Szilágyira, azt mondta az osztrák kormányról, hogy eljárása — *perfid*.

S ekkor Szilágyi rácsöngetett. A szélsőbal lelkenedezve figyelt. Szilágyi pedig szólott:

— Kérem, képviselő úr, *ez a kifejezés mégsem nyert itt polgárjogot!*

A szélsőbal ujjongva fogadta az elnök szavát, és Komjáthy is csípősen fűzte hozzá:

— Az elnök úr figyelmeztetése után nekem tisztességem parancsolja, hogy ezt a kifejezést visszavonjam...

Az egész incidens rövid volt, de a szélsőbal módfelett örvendett neki.

ORSZÁGGYŰLÉS¹²⁶

Rövid ülése volt ma a törvényhozás mindkét házának. A főrendiház éppen csak a Tóth Vilmos halálával szükségessé vált intézkedéseket beszélte meg, a képviselőháznak azonban mégis volt valami érdemleges tárgyalása is. A boritaladónak Horvátországban való behozatalát s néhány helyi érdekű vasút engedélyezését intézte el. Azonfelül az igazságügy-miniszter is válaszolt Molnár apát egyik interpellációjára a tót lapocskák izgatásai dolgában.

Holnapra már csak egy téma maradt, az talán kiadós lesz. Mert az a mentelmi bizottság jelentése a Lepsényi-ügyben, s azt mondják, a néppárt támadni fogja a jelentést. De azért ez a nap se lesz valami nagyon viharos.

A LEPSÉNYI-ESET¹²⁷

(Az országgyűlésből.)

Beesteledett. A parlament bezárta a kaput és szeptemberig ki sem nyitja, legalább érdemleges tárgyalásra nem.

Az utolsó ülés azonban eléggé érdekes volt. A mentelmi bizottság jelentése kapcsán ugyanis ismét szőnyegre került a Lepsényi-eset, és a néppárt ezúttal kiönthette egész keservét. Sokan beszéltek közülük, a legmulatságosabban Kálmán Károly főtisztelendő úr, aki azt a kedves

kérdést vetette fel, hogy vajon az sem volna-e mentelmi sérelem, ha a bűnös liberális rendszer dinamittal robbantanák szét? (Erre a kérdésre a tisztelt Ház szinte fölrobbant, természetesen a nevetéstől.) Aztán sokkal unalmasabb beszédek következtek, míg végre Rakovszky István egy fölöttébb paprikás beszéddel mégiscsak fölharagította a szélsőbalt. S ebből támadt egy kis vihar, amely egy csomó felszólalásra is okot adott. De az egész se tartott tovább tíz percnél.

Azután pedig a honatyák elszéledtek — szeptemberig.

A PARLAMENT¹²⁸

Mint az asztmás ember lélegzete, szemlátomást fogy a parlament tekintélye. Mi volt harminc év előtt és mi ma? Az organizmusban valahol bajnak kell lennie, különben nem volna ilyen rapid a hanyatlás. Lehet *születési* hiba. De megeshetik az is, hogy *táplálkozási* hiba. Ezt én most nem kutatom.

A pusztá tény az, hogy a parlament tekintélye rohamosan hanyatlik, s hogy e hanyatlásnak csak a fele természetes. Tudniillik természetes az, hogy a nemzet kilépjen abból a zöld korból, hogy csak a politikusok iránt érdeklődik, azokban keresi nagyjait, bálványait, ideáljainak megvalósítóit, mint a gyerek azokhoz vonzódik, akik a fűzfa sípjait s egyéb játékait faragcsálják. A komoly nemzeti élet rendkívül elágazik már, s talán több hasznot tesz, aki egy gyümölcsfát elültet, mint aki egy szép beszédet mond. Ma már nem csak katonákból és szónokokból áll a világ, sőt ezek a társadalom legkevesebbet érő tagjai, kik nem produkálnak semmit, de még élvezik a régi nimbuszt és a zománcot, amit a reneszánsz kor reájuk fencselt. De már nem illeti meg őket. Mint egyszerű bitorlás, csak ideig-óráig tarthat, míg a szemek mind felnyílnak, és az elmék megvilágosodnak. A modern állam feladatai, fejlődésének feltételei más faktorokat állítottak az előtérbe. Virchov nagyobb portentum Európa előtt, mint Hohenlohe; Edison egyénisége veri a század legnagyobb embereit, talán csak az egy Bismarck nevezetesebb. Pasteur és a szerencsétlen Lesseps előbbre állnak hazájukban, mint Gambetta és Jules Ferry. A közepes fajú minisztereknek még a neveiket se tudják egy év múlva már otthon sem.

Egy ismerősöm, aki nemrég künn járt Párizsban, igen csodálkozott, hogy a bérkocsija egyszerre megállott a Rue Rivoliban, mintha a földbe gyökereztek volna be a lovak.

— Mi a baj? — kérde a kocsiblakon kihajolva.

— Hát nem látja ön, hogy Dumas úr át akar jönni az utca másik felére.

Komolyabb és fejlettebb államokban már ledőltek a régi korhadat bálványok, rendesen az állami és királyi hatalom, vagy később a néphatalom gyakorlói uszupálták a nimbuszt. Ma már minden téren kinőheti magát valaki nagynak és jelesnek. Csak még a kis államokban maradt meg ez a primitív felfogás. Szerbiában ma sincsen még egyéb csak politikusok, írók, parasztok és sertések. A nemzet két részre osztható, skuptsina-tagokra és nem-skuptsina-tagokra.

Azon időknél tehát okvetetlenül el kellett múlniok, amikor Magyarországon olybá tűnt fel a képviselő, mint valami természetfölötti lény, s még a Demkó Pálok koponyájának külső formái is érdekelték a közönséget. Ez egy antiluvianus számárság volt, amin civilizált népek legfeljebb mosolyogtak volna, mint ahogy ma nevetünk, ha halljuk, hogy a Kongó-államokban a nagyobbfajta malomkövek vétetnek nagybankóknak, amikből egyet-egyfel fel lehet váltatni.

Hogy ez a sületlen nimbusz elmúlt, az természetes és csak jó. Azonfelül hozzá kell adnunk azt a rombolást is, melyet a sajtó visz végbe a tekintélyeken, mely közel hozza őket s bepillantást enged cselekedeteikbe, terveikbe, sőt lelkük titkos redőibe is. Könnyű volt a pozsonyi diéta követjeinek nagyoknak lenni, kik egyedüli tanúi voltak az eseményeknek. Ha egy-egy ilyen nagytekintélyű tekintetes úr hazakerült a megyéjébe, szava könnyen lehetett döntő és orákulumszerű. Közelről csak ő látta az eseményeket, ő beszélt a personalissal, sőt talán a palatinussal is, s ha valami disputa folyt a megyei urak közt erről-arról, ha ő azt mondta: „nem úgy van, hanem így van”, ez ellen nem lehetett apelláta. De ma, a szemfüles, fürge újságok világában, mindenki egyformán tudhat mindent, s még a patikárius is, aki rendszerint buzgó lapolvasó, biztos sikerrel rácáfolhat a nagyságos képviselő úrra. Ezt a kellemetlenséget kétségkívül a fránya újságírók okozzák, mindamellett a lapok révén csak igen kevés mértékben vesztett a parlamenti tekintély, mert másrésről a lapok egyszersmind nevelik azt, még mindig megmaradván az az éretlen szokás, hogy a Házban elmondott beszédeket azon fikció alapján közlik, hogy azok a nagyközönséget érdeklik. Pedig mi ráció van abban, hogy egy sületlen, sőt ostoba ember beszédjét, kinek véleményét azelőtt a vele beszélgető szomszédja se érdemesítette meghallgatásra, mert időközben mandátumot szerzett, egy egész ország elé tálalják mint olvasmányt? A beszédekből csak a nagyon okos- és a nagyon bolondoknak van jogosultságuk a nyilvánosság elé lépni, amelyekből okulni, vagy amelyeken mulatni lehet. A közép-szerű beszédek a papírkosárba valók.

Az újság tehát csak igen kevéssel rontott többet a parlament tekintélyén, mint amennyit nevelt — de mégis rontott, s így a nemzeti megkomolyodás és a sajtó rombolása az a fele tekintély, amelynek el kellett tűnnie mint fölöslegesnek, mint ballasztnak, amely eltűnt más államokban is, ahol parlamentarizmus van — de hová lett minálunk *a másik fele*; az, amelyiknek okvetlenül meg kellett volna maradnia, hogy a parlamenti apparátus helyesen funkcionálhasson?

Eltűnt végképpen — csakis éppen az a minimum maradt meg, amit a kiváltságosság ad egy csomó összegyűlt embernek. Csak annyi maradt meg, amennyinek a teljesen elégett fából is meg kell maradnia: a hamu.

Itt van a parlament megöregedve, silányan, életuntan. Szomorú elnézni lassú, csendes alkonyát s kisdud játékait. Nincsenek többé nagy emberei, a kis fenyőcserjék tömegében kivesznek a nagy tölgyek. Három nagy emberéből az egyik a közigazgatási bíróság elnöke lett, a másik a Ház elnöke, a harmadik, Tisza Kálmán pedig a mozdulatlanságra van kárhoztatva, a legnehezebb békóban — a tapintatossági láncokban. Egyik sem vehet részt az ütközetekben...

Ütközetek! Micsoda nagyzási hóbort ez a szó, e kopott szürke felelésekre, a leatungi emberkék e döngicsélésére. Ütközetek? Kik? Kikkel? Van is már ellenzék, aki ostromol! S van is már uralkodópárt, aki a szónoklat fegyvereivel, a logika golyóbisaival visszalövdöz! Egyszerű felállások döntenek. A rideg számok; a tíz több, mint a hat, és a kétszáz több, mint a hatvan. Ez az egy igazság még össze nem dőlt. De a függetlenségi párt ez ellen is „hadjáratozik”, ha Justh Gyulának kedve szottyán.

Eszünkbe sincs siránkozni az úgynevezett „nagy beszédek” kimaradásán, melyeket honfitársaink egykor, lapok nemlétében lemásoltak és jobban terjesztettek, mint most a lapok, melyekből el nem olvassák (dicséretére legyen mondva a közönségnek), házról-házra jártak akkoriban a jó honfiak Dessewffy, Kölcsey beszédeivel, kihúzták a zsebükből egy-egy jó ebéd után s felolvasták a körben ülő és áhítattal hallgató családnak. E naiv lelkek tele voltak szűz lelkesedéssel és a pásztornépek szent hitével. De mire valók volnának most a Kazinczy Gábor bombasztjai, a Horváth Boldizsár csergedező patakjai, terebélyes tölgyei, szóval ezek a csak viszonylag, a tertium comparationis nélkül szép beszédek? A külföldön ennél jobb beszédeket mondtak már akkoriban a közepes mértéken aluli emberek is. De ma a magyar nívó egyszersmind európai nívó. A teljesen művelt magyar ember (igaz, hogy kevés van)

éppen olyan művelt, mint akár a művelt angol, s bizonyára nem fog extázisba jönni oly beszédekre, melyek a Gladstone-én vagy a Beaconsfield lordén alul esnek. S vajon melyek nem esnek alul?

Ez okozta, hogy a beszédek iránti bámulat nagyon lehűlt a magyar közönségnél, csak a lapok *teszik magukat* pártszempontból, hogy X vagy Y „nagy szabású” beszédet mondott, de amikor leírja e szavakat a zsumnaliszta, nevet magában befelé. A beszéd-gourmandéria virágzó idejében még az ellenzék beszédein is lelkesedtek a beszéd-amateurök, s mikor Széchen Antalról volt szó egy társaságban: egy híres mai politikus így kiáltott fel: „Okos ember, nagy szónok, sokat püsszegtünk neki.” A közöny ütötte fel magát a beszédekkel szemben a közönségnél, mely beszédek meghallgatására már el nem jő a karzatokra, csak a botrányok és harcias incidensek hírére. Az Apponyi szónoklataira még megtelt a karzat főrangú hölgyekkel — az ő beszédei voltak az utolsó vonzerő. De csudálatos, mióta gróf Apponyi megnősült, a beszédei nem látszanak olyan szépeknek, s a vakító ragyogású női karzat elmaradozott. De nemcsak a közönség, maguk a képviselők is *hűvösek* (hogy a Beniczkyné B. Lenke előkelő kifejezését használjam). Ritka beszéd az, amelyikért a képviselő eldobja a félig égő szivarját a folyosón, különösen ha bock. Egy bock erejéig menő beszéd nincs is. Csak a szituációk érdeklik már az embereket, a beszédek nem. Ki beszél, mit beszél — szinte teljesen egyre megy, hacsak nem valami affér részletei vannak kibontakozóban. Legfeljebb egyes szokásokba megcsontosodott öregebb politikusok vesznek mindenről tudomást.

Még az öreg Tisza Kálmán is, aki pedig a parlament levegője nélkül nem tudna élni, unatkozva ülve a folyosón csak a jövők-menőktől értesül a teremben történekről. Beszédeket már csak Horánszky és Madarász élveznek — akik megszokták évek során át, mint a méhészgazdák a méhek folytonos döngését. Azok a régi emberek kivesztek, akik úgy hallgattak meg hajdan egy-egy jelentéktelen szónokot is, mint ahogy a gyertyavilágnál nézegetik a tojást — hogy benne van-e a jövőndő csirke sziluettje, vagy végképpen üres. Ah, istenem, annyi üres tojás közt olyan ritkán akad egy, akiben egy igazi politikus körrajza mutatkoznék, hogy nem is érdemes ügyelni rájuk.

Kevés jó szónok van. Eredeti szónok pláne csak egy, aki minden parlamentben, még az angolban is gyönyörűségére szolgálna a nemzetnek. Ez Eötvös Károly. Ő sovereign-ekkel fizet, mint Szilágyi mondaná, a humor aranyával és az eredeti észjárás fönséges pompájával. Őhöz fogható szónok kevés volt a világon. Csakhogy ő nem politikus, nem tanult fej; kicsiny nívóval és szűk horizonttal. Szilágyi Dezső filozóf szónok, sokat tud, nagy logikája van, egy kis prókátor ízzel. Ő már nem olyan raritás, mint Eötvös; ilyen kaliberű szónokok voltak és lesznek (az igaz, hogy nem Magyarországon), mindamelllett ő a legkülönb koponya összes tudásával, komprehenzív erejével, a tárgy szörnyűséges felboncolásával a minden oldalról való megvilágítás végett. Egyénisége egy bevégzett nagy emberé, annak összes hibáival, erényeivel, göggyével, durvaságával s édes naivitásával és szelídségével. Nyílt szívű és mégis gyanakodó, töprengő és mégis határozott. Félénk és mégis férfias. Mintha egy oroszán és egy bárány vére összekeverve csergedezne ereiben. Néha megolvad, játszi és szeretetreméltó, néha megkeményedik és törni-zúzni akar a talpával.

Apponyi formás szónok, aki roppant hatásokat ért el parlamenti pályáján; de az ő beszédei azok közé tartoznak, amelyekről azt szokás mondani finoman, hogy „nyomtatásban nem olyan jók”. Nagy rutinja van, jól tud építeni, de nincs elég téglája, és ami van, se első minőségű — de építeni úgy tud, hogy elkápráztatja a közönséget. Sajátságos, de nem igazságtalan megjegyzés lenne, ha évek előtt valami Macaulay-féle ember, itt köztünk él s a kibontakozó szárnyú Apponyira ezt a megjegyzést teszi:

— Nagy szónok lesz belőle, *ha nem kap valami krónikus gégehuratot.*

Ebben a megjegyzésben, benne van kétségkívül a leggonoszabb kritika. De Apponyinak nincs mit restellnie. Az a hang, az a szép, megvesztegető hang, melynél szebb csak a Kossuthé volt méla rezgésével, erősebb csak a jó öreg Besze Jánosé (akire már az ördög se emlékszik), színesebb csak a Sziváké és hajlékonyabb csak a Kazinczy Gáboré, ez a hang magasra vitte őt nemcsak az ország becsülésében, hanem az ismeretek, megszerzésében, mert úgy volt ő e hanggal, mint mondani szokták, hogy a fényes gomb kedvéért varrat valaki kabátot. E hang csábította a parlamenti pályára (talán pap lett volna másképp) e hang kedvéért szerezte a parlamenti ismereteket, e hang segélyével lett vezérré, hogy folytonosan tanuljon, úgyhogy az a távolság, mely hangja és beszédjeinek formája és tartalma közt volt, folyton kisebbedett, míg végre a formára nézve szinte elenyészett, csak a tartalomban áll fenn még most is. És fenn is marad. Mert Apponyiban nincs semmi eredetiség, elméje azonfelül nem elég virgonc fölmarkolni a jellemző vonásokat, szíve nem elég meleg fölszíni a nemzet érzéseit s azokat a magáén át visszasugározni, szeme nem elég éles meglátni a távoli vonatkozásokat, s ízlése nem elég művészi azokat a morzsákat összeszedni és elhelyezni a beszédben, amelyekkel a világ nagy szónokai fölcicomázzák és értékessé teszik beszédeiket. A gondolatokkal, amiket mások mondtak, lehet elérni hatást a csoportosítás által — hiszen némely szatócskirakatokban még a kávészemekből is tetszetős figurákat, szíveket, kereszteteket, sőt Napóleon-fejeket is ki tudnak rakni az ügyes boltosok, de a nagy melléknévre csak azok tarthatnak igényt, akiből, mint az új földből, új, meglepő gondolatok és fordulatok bugyognak. De hát ez végre is ritkaság. S Apponyinak kétségkívül így is nyoma marad a magyar szónoklatban. Mert van benne valami fennkölt, valami nemes, szűzies és tiszta, ami ebben a korban az egy Castellárt kivéve, aki egyébként igen dagályos úr, éppen a nagyok gondolkozásából hiányzik.

És ezekkel az urakkal bevégeződik az orátorok sora, mert Tisza Kálmán már nem orátor, bár kétségkívül a legnagyobb élő államférfi, kinél jobban senki se tudott uralkodni az eseményeken, a mások akaratán a saját akaratával és a saját akaratán is, ha más volt a *raison*. Bár huszonöt évig paskolta e nagy öreg ember, ez az emberbe komprimált fegyelmezettség, rettenetes vitatkozási képességével ellenfeleit — se a rétorok, se az orátorok Wallhallájába nem való, mert beszédeiben nincs szerkezet, s nagy pongyolaság van. Csodálatos, hogy mégis az ő beszélési módja nyomódott rá, a mai nemzedékre. Éppen a legrosszabb szólamai, kifejezésformái, szókötési sablonjai terjedtek el leginkább, hanyatlását okozva a parlamenti szónoklatnak. Ragadt e nyelvezet, mint a lépesmész. Faluhelyeken látni azt, ahol két tanító van, egy rossz írású és egy kalligrafikus írású; az egész generáció a csúnya írású mester vonásait sajátítja el.

De nem akarok krokodiluskönnyeket sírni a rétorok és orátorok eltűnésén, kiket veszedelmes művészetük gyakran csábított arra, hogy az igazágtalanságot felcicomázzák tetszetőst szalagokkal, szógyöngyökkel és csillogó fülbevalókkal. (Hiszen ezek az urak mindig a bravúrokra utaztak.) A ravasz syllogismus cornutusok, melyek ugyanabban az egy tárgyban két homlok-egyenest ellenkező igazságot tudnak előugratni, a szemfényvesztő similék, a sziporkázó ötletek, a játszi antithesisek, e fényes szónoki fegyverek mind igen sokszor fűrődtek, mély sebet vájva, az igazság bordáiba. Cicero óta Eötvös Károlyig sok gyönyörűségét okoztak, és sok kárt.

Egyenesen meg lehet mondani, hogy a parlamenti debatte semmit se vesz, ha a legegyszerűbb módon tárgyaltnak a kérdések. A parlamenti debatte megelekedhet a luciditással. Sőt ha tovább akar még élni a parlamentarizmus, inkább van szüksége okos, higgadt és önérzetes férfiakra, mint szószátyár rétorokra. Hogy a bölények kivesztek, nem olyan kár, mint ha az igavonó állatokból pusztult volna ki valamely faj. Hányszor lehetett hallani régebb időkben egyik-másik *vezető* férfúról:

— Nagy szónok, de nem ért a politikához.

Hát akkor mit keresett a politikában? Mit különösen a vezetésben?

Az idők fordultak. A tudás háttérével kell bírnia, hogy valaki imponálhasson, habár dadogva szól is hallgatóihoz. De vajon vannak-e ilyen embereink?

Hát igen. A kitömött címek s a gazdag semmittevők mellett, akik a cigarettéket kiszívni jönnek el délelőtt a Házba és friss híreket hallani, vannak a parlamentnek értelmes elemei. E tekintetben nincs panaszra ok. Az általános nivó kétségtelenül emelkedett, csak a nagyok csappantak meg. Az anyák elfelejtették őket megszülni. Az egy Tisza István áll kimagaslón a fiatal generációból, társtalanul, mint egy hegyorom. Egy fiatalon kiforrt államférfi. A fiatal Gladstone nézhetett ki így, kiről Macaulay már az első beszédei után megírhatta, hogy egykor Angliát fogja vezetni; de Gladstone-ban sok idealizmus volt, gróf Tisza István ellenben a rideg valóságok embere, aki a nemzetet el fogja tudni vezetni a legcélszerűbb utakon a legokosabb feladataihoz, de nem fogja tudni megmelegíteni útközben.

Ha nincsenek is sokan úgynevezett nagy kaliberek, az értelmesség dolgában mit sem nélkülöz még a parlament. Sőt munkás, igyekvő emberek egész sokasága hemzseg: vannak, akiken Nessus-ing van, szinte égnek a tettvágytól, némelyek a jármot is vállalnák, meg nem ijedve egy kis csonttöréstől a vállaknál, viszont mások a frígiai sapkában tetszelegnek, s ha első volt is, de nem volt utolsó az a képviselő, aki midőn néhány év előtt maga a kormány módosította meg számos paragrafusát egyik javaslatának, a két könyökével vájt magának utat a kultusz-miniszterig, lihegve kérdezősködvén a tolongó tömegben:

— Hol osztogatják azokat a módosításokat?

Ez úttörő férfiúnak, kiből később közjegyző lett, és aki mindenből ki akarván venni a maga osztályrészét, boldog, ha egy stiláris módosítványt kap, számos követői támadtak, akik fürgén fölszedték a morzsákat a szereplés asztalánál, akik lenyúltak az el[dobott] gyufáért is, ha egy miniszter dobta el, mert annak az üszkével is legalább a szemöldöküket festhetik meg. A stréberség üli orgiáit. Ha valami bizottsági tagság megürül, valóságos ostromnak vannak kitéve a miniszterek. „Dolgozni akarok!” — ez a kiáltás hangzik öexcellenciáik felé. Dolgozni és dolgozni. Oh istenem, mindenki dolgozni akar. A delegációban ülni, a dîner-ken megjelenni, Naplót bírálni, javaslatokat előadná, mentelmi bizottságban kiadni és ki nem adni a kollegákat, örökké, csak dolgozni és dolgozni. Milyen boldog ország ez!

Nem a tettvágy hiánya s nem az apátia a baj, hanem az egészséges közszellem romlott meg a parlamentben. A századvégi levegő behatolt az üvegboltozat alá. Azonfelül egészségtelen miazmák párolognak ki a parlamenti talajból. Az egyéni emelkedés a minden rugók főrugója. S ez szüli az összes parlamenti betegségeket. Nem is parlament ez már e sok kapaszkodóval és akarnokkal, hanem csak egy *indóház*, különböző várótermeivel, ahol mindenki csak ideiglenesen, indulóban ácsorog, lesve a csengettyűhangot, amikor felszállhat, ha lehet egy első vagy egy második, ha nem lehet, akkor legalább egy harmadik osztályú kupéba, mert a jelszó: menni, egyre menni, nem nézve sem hátra, sem előre, csak érvényesülni és menni. Otthon senki se érzi magát többé e szerencsétlen teremben, melyet mindennap szellőztetnek a szolgák, és mégis rossz és lankasztó a levegője. A politikusoknak az a fajtája, akik nem akartak valamivé lenni, hanem hivatásszerűen csak képviselők maradni, akár holtuk napjáig, elenyészett. A mamutokból még találnak néhány példányt befagyva az északi sarkon, de e politikusokból már csak az aggastyán Podmaniczky Frigyes van meg; az Ernusztok, a Szontagh Pálok, a Horváth Lajosok eltűntek innen, a Múzeumba.

Kiszorították őket a türelmetlenek, az átmenetiek, az intrikusok, a pozőrök. Ah, e pozőrök az ő apró komédiáikkal, nagyképükkel, feszes, kevély derekukkal (mely azonban legott meghajlik, ha a kellő rugót megnyomják) igazán nevetségesek. Azt hiszik ők, hogy vak a világ, vagy együgyű és felül a látszatnak. Szegény pozőrök! Láttátok kőből faragott másaitokat némely

nagy palotákon a kapuívek alatt elhelyezve? Ott állnak emelő pózban e köherkulesek, többnyire ketten, felfújt arccal, megfeszített vállakkal, kidudorodó karizmokkal, mintha ők tartanák a masszív épületet. Pedig dehogy. Mindenki tudja, hogy ők csak dekoráció, hogy erőlködésük csak póz, és hogy éppen nem tartanak semmit.

És e pozórság kiirthatatlan, mert csak folyomány. Következménye a stréberségnek — első osztályú utasnak látszani —, és az is csak folyomány, hogy e pozőrök — s itt következik a parlament megölő betűje — nem az országot szolgálják, hanem pártjaikat vagy vezéreiket, sokszor az ország ellen is. Minden, de minden rombolás ez átkozott stréberségre vihető vissza. Ez az egyik oka annak is, amin fennebb töprengtünk, hogy nem hallgatják, mint egykor, a szép tartalmas beszédeket, inkább azt lesik, hogy valaki elszólja magát, valami bolondot mondjon vagy tegyen, mert mások ostobaságán emelkednek az ő sanszaik. De balgaság volna azt hinni, hogy a parlamentnek ez a filoxérája, a stréberség, csak a „húsosfazekak” környékén pusztít; a stréberség általános, nincs ment terület. Nemcsak a hatalmasok előtti hajlongásból, hízélgésségből és bizantinizmusból áll az, sőt ez a legártatlanabb neme, mert szerencsére Magyarországon mindig tisztességesek voltak a kormányok, mióta parlamentarizmus van, hanem minden kapaszkodási motívum stréberség. Stréberség például Kossuthot meggyalázni, mert ez is emelkedési szándék fölfelé, és stréberség lehet a Kossuth-gyalázót megverni, ha emelkedési szándék lefelé. A stréberség ezer alakban nyilvánulhat a fő ismérve mindig a túlzás.

A *Túlzás*, ez a szeles, zabolázatlan fráter, aki a fejébe vette, hogy tönkreteszi a parlamentek hitelét, komolyságát az egész kontinensen. E kétes jellemű, durva, fésületlen úr francia származású, jelenleg osztrák honos, gyakran beállít hozzánk is és otthon van a magyar parlamentben. Űzi apró szilajságait és széttekint, mint Rontó Pali: hogy mit lehetne még elrontani. (Már nem nagyon sokat!) De a mi gondoskodó hatalmasaink nem nézték összedugott kézzel Túlzás urat, belátták a veszedelmeket, amiket szór, s neveltek neki egy ellenlábast a másik oldalon, egy bizánci eredetű, hasonló erejű, sima talpú, kiborotvált képű urat, a *Tapintatot*, és olyan domináns állásba, olyan nagy piedesztálra tették Tapintat urat, hogy úgyszólván ő most a regni Hungariae palatinus. Neki hódolnak a nagyok és legnagyobbak, miniszterek és miniszteraspírások, tudatlanok, tanultak, politikusok és államférfiak, még Tisza Kálmán is (csak Szilágyi ad neki néha fricskát), az ő nevében gondolkoznak és ítélnek, cselekszenek és nem cselekszenek, szólanak és hallgatnak, lépnek, vagy nem lépnek, folytonosan visszhangoztatva, hogy „ezt vagy azt a tapintat kívánja így”. És a tapintat sokszor és sokat kíván: kívánja, hogy ne szellőztessék, amit szellőztetni kellene. A tapintat nem szereti a kellemetlent, az őszinteséget, tehát alattomos susárlás, intrika és cselszövés indul meg körülötte a sötétben, a tapintat nem szereti a lármát, tehát mélységes nyomasztó csönd támad, mint a temetőn, a tapintat nem szereti a mozgalmat, beáll tehát a stagnáció, és a stagnáció az a posvány. A tapintat megbénítja az akciókedvet, s az akcióhiány megbénítja a parlamentarizmust. Nézzetek be, ti hitetlen urak, a klubba, ahol egy párt belső élete folyik, és látni fogjátok éveken át, hogy az elméket semmi sem mozgatja; a törekvések, tervezgetések, vágyak meg vannak öltve, azon elmélet szerint, mint a korhadt fognak az érző idegei, s ha van még valami akció vagy mozgás, az csak olyan dolgokra irányul, hogy a kártyaasztalok mozognak, meg kellene a lábaikat csináltatni.

Bizonyára nagy oktalanság volt e tapintatnak a szarvait így megnevelni. Hadd maradt volna ő a maga helyén, a diplomaták puhaszönyegű termeiben, ahol a fondorlatok eltakarásában vihetne méltó szerepet, vagy a királyi palota márványfalai közt, a szolgálattelvő kamarások és az udvaroncok oktatójával, de ne állítottatok volna neki piedesztált a parlamenti élet helyiségeiben, ahol egy nemzet életének kell fornia és pezsegnie a maga szabálytalan valódiságában és erejében. Itt csak árt, és éppen nem paralizálja, aki ellen felnevelve, a túlzás rombolásait, mert ő maga se egyéb — ha nem tapintatlanság egy titkot leleplezni — mint a túlzás édes-testvére, a másik „túlzás” — aki a nevét „tapintatra” változtatta. Ezt a két imoszort ki kellene seprőzni a magyar parlamentből.

Ezek és más okok idézték elő a szembeötlő tekintélycsökkenést a közvélemény előtt, mely az okokkal nem bíbelődik és nem kutatja kegyetlen analízissel a hanyatlás eredetét, hanem látja az óriási lomha testet formátlanul mozogni, látja ásítani, aztán aludni, látja dühbe jönni, de ritkán a közügyért, hanem vagy a taktika érdekében, vagy a taktika ellen; látja a hétszáz kezű szörnyeteget, ki a szabadság és a népszerűtet emlőiből szopta erejét, látja mind a hétszáz kezével, de ezeknek nem mindenikét tartja a nemzet üterén — hanem egyebet is csinál velük; és a közvélemény kezdi fölvenni a fitymáló allűröket a parlamenttel szemben, s ha nem mondja is meg, de már látja, hogy az erejét nem arra használja, amire az adva van, hogy nem a kormányzat hibáit kevesbíti ellenőrzésével, hanem szaporítja azokat a saját szeszélyeinek érvényesítésével; látja a negyedfélszáz apró zsarnokot, akiknek a kormányra kellene vigyázniok, de akikre a kormány kell, hogy vigyázzon, látja mindig, mindenütt, mert mindenütt útban vannak, s a jámbor közvélemény kezdi megsokallni bizalmának letéteményeseit és közel áll hozzá, hogy kifakadjon, mint Pobjedonoszev, a szent zsinat elnöke, mondván: „Meddig tűri még az emberiség a zsarnokságot, ebben a formájában?”

Csöndes lugasodból pipaszó mellett (ha van még dohányod), kedves magyarom, vissza kell gondolnod a jó öreg pozsonyi diétákra. Ezek az akkori pocakos tekintetes követ urak, akik még nem hordtak fehér cilindert államférfiúi voltak külső kifejezésének szempontjából, nem voltak egészen pipogya emberek. Ők már 1832-ben, sőt talán előbb is, gondoltak azokra a nagy napokra, amik tizenhat évvel később előálltak, ők már ott hordták a szívük alatt, az elméjükben azokat az ideákat, melyekből a 48-iki törvények hajtottak ki. Forrt, vajúdott az izmos nemzet-átalakító anyag, mint a vulkán mélyében a tűz. Volt egy bizonyos Kossuth nevű ember, aki előre dolgozott... Aztán volt egy Deák nevezetű ember is, aki előre dolgozott... Aztán volt egy Széchenyi nevezetű ember is, aki előre dolgozott, és aki jobban, élethűben megírta negyvennyolc előtt sok évvel, hogy milyen processzuson fog átmenni Magyarország, mint ahogy leírta negyvennyolc után sok évvel ugyanezen processzust Horváth Mihály. És ezen emberek körül volt még sok és sok más ember, aki mind előre dolgozott.

De vajon ki dolgozik most előre e parlamentben? Mi forr most olyan, ami tizenhat év múlva, 1914-ben glóriával övezi körül Hungáriának diadémját? Ki tudná feltárni, mi lesz velünk nem tizenhat év múlva, hanem csak legalább a jövő esztendőben? Ki gondolkozik előre? Ki készít terveket látnoki szemmel, forró szívvel, hideg bölcsességgel a hazaszeretet csodálatos instinctusával?

Senki, senki. E szegény parlamentecske, amelyben alig van már más fényesség — egy humorista szerint — a Demkó Pál nagy aranyláncán kívül, e szegény parlamentecske, a folyó ügyek intézésének ez a viseltes anyókája nem való egyébre, csak hogy megfőzze napról-napra a keménymagos leveskét — s a többi? Oh istenem, a többi az isten dolga.

Ezért fogy a presztízs szemlátomást. A közvélemény felveszi a fitymáló allűröket. Haragudnék a szereplő egyénekre, számon kérné léhaságukat s esetleg összezúzná őket. De azok kicsinyek, nagyon, nagyon kicsinyek... Oly rettenetesen kicsinyek. Mit tegyen ezekkel az emberkével? Helyettük haragszik a parlamentarizmusra.

A BORS¹²⁹

Az embernek eszébe jut az öreg szakács figyelmeztetése az ő fiatal pályatársaihoz: „először is, fiaim, ne használjatok borsot a fanatizmusig!” Mert szó, ami szó, de a mi szakácsaink nem emlékeznek erre a figyelmeztetésre és használják a borsot a fanatizmusig. Azt a borsot ugyanis, amelyet a kormány orra alá kell törni, már akármit csináljon vagy ne csináljon az a kormány.

Mármost semmi kedvünk, hogy mi a kormányt védelmezzük. Legkivált nem a fanatizmusig. De azt mégsem lehet szó nélkül megállni, ha olyasmit vetnek a kabinet szemére, aminek az ellenkezőjeért esetleg vád alá is kellene helyezni. Mint ahogy például most huszonnégy óra óta azért mártják méregbe a tollakat, mert a pénzügyminiszter állítólag ráizent a kollégáira, hogy a fősვნéségig menő takarékoszággal állítsák össze a jövő esztendőre budgetjüket. Különben (így toldják meg a tudósítások) okvetetlenül bekövetkezik a deficit.

Hát először is, mi igen nagy hatalomnak nézzük a minisztereket, a pénzügyminiszter meg éppenséggel nagy hatalom, mert játszva tud elszedni a kereskedelmi minisztertől egész nagy gyárat; de akkora hatalmat mégse látunk a kezében, hogy egyszerű üzenettel távol tudná tartani a deficitet. Ez olyan manó, amelyik magától is megjön és különb gátakat is átugrik, mint egy miniszteri üzenet. Ha olyan könnyen lehetne vele bírni, akkor tán még Szerbiában is akadna államférfiú, aki üzeni tud, csak hogy a deficitet elriassa. És akkor talán a deficitnek nagymestere: gróf Szapáry Gyula sem vitt volna olyan kellemetlen emlékeket magával. Azokról a kellemetlen emlékekről nem is szólva, amelyeket maga után hagyott.

De azonkívül a hír egy kissé ki is van forgatva. Legalább a kommentárookban. Mert a pénzügyminiszter, ha csakugyan szólt valamit az ő kollegáinak, kétségtelenül azért tette, hogy ne jöjjön a deficit. Minden más országban érdemül tudnák ezt be neki s olyan különös viszonyok közt, amilyenek most Magyarországra virradtak, talán még ravaszszágot is magaráznának a miniszter eljárásába. Egy-két fifikus gondolatolvasó mindenesetre akadna, aki rájönne, hogy a finansminiszter tulajdonképpen a túlzó osztrák követelésekkel szemben készít egy tetszetős fegyvert. Ha azok a túlzók látják a tejet-vajat, amelyikben Magyarország úszik, jó lesz a legfrissebb budget számaival őket egy kicsit kiábrándítani. Hadd lássák, hogy itt az egyensúlyt az is megzavarná, ha a költségeket nem a fősვნéségig menő takarékoszággal előirányozzák. Ezt a taktikát minden hadügyminiszter használja, miért ne tanulhatná el tőle egyszer a pénzügyminiszter is[?]

Azután meg az is bizonyos, hogy amikor a pénzügyminiszter azt a takarékoszágot ajánlja, a deficit még nincsen itt. Hát mire való akkor a falra festeni? Nem lehet ezer és ezer okot elképzelní, amiért a pénzügyminiszter a takarékoszágot ajánlja? Ott van legelsőnek az a körülmény, hogy még a legbősegebb esztendőkben sem mulasztotta el soha a mértéktartást hangoztatni. Még nem volt olyan expoze, amely a kisebb-nagyobb fölösleg dacára fősვნéséget ne prédikált volna. Továbbá gondolhatott a pénzügyminiszter arra is, hogy Horánszky javíthatatlan és a legnagyobb fölösleg mögött is meg akarja látni a deficitet. Meglátta minden esztendőben, hiába győzték meg a zárószámadások, hogy az előirányzott fölöslegek a valóságban mindig nagyobb fölöslegek voltak. Mennyivel inkább lehet tehát a Horánszky fekete szemüvegétől tartani az olyan esztendőben, amikor egy sereg rendkívüli kiadás és befektetés következtében a miniszter reálisan csak igen kicsi fölösleget tud kimutatni.

A rendkívüli kiadásokra és a befektetésekre pedig alig kell rámutatni. Mindenki tud róluk. És éppen mi voltunk, akik a napokban arra is figyelmeztettük a kormányt, hogy vessen számot az idei nyár várható esélyeivel, amikor a budgetet összeállítja. Nincs, aki tudhatná milyen kötelességek fognak az idei nyáron az állam vállaira nehezedeni. Mert ez nem közönséges nyár. És nem elég, ha a földmívelési miniszter készen van az itt vagy ott jelentkező bajok gyors orvoslására; az államnak az ő egész mentőapparátusát készen kell tartania, hogy a legkisebb katasztrófa se sújthassa az adófizető polgárokat. S ha normális időben minden irányba kiterjed gondoskodása, ezúttal minden erejével a fenyegetett pont felé kell fordulnia. Ha a kultúra és az állami élet minden drágasága, úgy ahogy, földél alatt van, az ilyenkor éppen elég. Mert a többi figyelem arra kell, hogy a veszedelmet elhárítsuk. Pedig ilyen veszedelem nem is csak egy ponton tartja fogva az állam figyelmét.

Szívesen erősítjük tehát a magunk hangjával azokat a követeléseket, melyek a magyar kultúra és a magyar gazdaság érdekében felhangzanak. De mindent a maga idején. Azt pedig józanul senki sem fogja elvitatni, hogy a kultúra és a gazdaság terén mégiscsak nagyobb lépéseket tettünk mostanában, mint azelőtt. Csak a törvényhozás munkájára kell visszanézni, és szentesített törvények mutatják a haladást. Arról tehát szó sincsen, hogy a pénzügyminiszter izenete bármilyen tekintetben rövidségét jelenthetné valaminek, ami nekünk is drága. Nem. A magyar kultúra és a magyar gazdaság érdeke sincsen kockán, még csak halasztásra sincsen kárhoyztatva. De igenis szükség van a takarékosagra, s ha úgy tetszik, a fősvénységig menő takarékosagra, hogy a rendkívüli helyzet zavarba ne hozza, az államot. S ha bizonyos urak a fanatizmusig használják a borsot, mert a pénzügyminiszter takarékosagra int, vajon mit tudnának csinálni, ha a miniszter elmulasztaná az intést?

Vagy akkor is csak ezt tennék? Pedig hát az nagyon okos tanács, az öreg szakácsé: „Fiaim, ne használjatok borsot a fanatizmusig!”

AZ ÜLÉSEK ELNAPOLÁSA¹³⁰

(Az országgyűlésből)

Tizenegy óra tájban még jóformán néptelen volt a folyosó. A jegyzők futkostak mindenfelé, hogy embereket keressenek. (Lámpás nélkül kerestek, nem mint Diogenes — de azért ők sem találtak embert.) Az ellenzék sem törte magát az ülésbe, pedig a csalogató hírecek nem hiányoztak. De a nyári munka minden hírecekénél csalogatóbb. Csak Kossuth Ferenc és Polónyi Géza ödöngtek a folyosón, s ők is elkerülték egymást.

Perczel Béni a telefonszobában ütött sátrat. Úgy vette sorra azokat a képviselőket, akik állandóan a fővárosban laknak, s ehhez képest rendelkezésre állhatnának. Szóltgatta is őket rendre, de nem sok eredménnyel. Utoljára kijött a sodrából, lecsapta a telefonkagylót s azt a nem közönséges megjegyzést kockáztatta:

— Veletek nem lehet *kormányozni!*

El is volt keseredve, jobban, semmint érdekében állott. Mert amikor haragosan referált a meddő fáradozásáról, valaki azt mondta neki:

— Hadd el, Béni! Mentül kevesebben leszünk, annál jobb.

Ami azt illeti, elég kevesen is voltak. A jobb mezőn tíz-tizenöt fáradt madár gubbasztott, a nemzeti párt mezője üresebb volt, mint egy programbeszéd, a néppártból is csak későn tévedt be Molnár apát, míg a szélsőbalon két ellenkező sarkon Kossuth Ferenc és Polónyi Géza lesték, hogy kell-e talán beszélniök.

Aztán Berzeviczy Albert megnyitotta az ülést. Halk, száraz hangon darálta le a bejelentéseit, egy csomó kérvényt és a főrendiház üzenetét, hogy a tegnapi ülésben micsoda törvényjavaslatokat intéztek el a méltóságos főrendek. Hosszú volt a sor, nem is lehetett belőle hallani semmit, csak az elnök megjegyzését, hogy ezek a javaslatok most már országos határozattá emelkedtek. S ezzel a napirend voltaképpen ki is lett volna merítve.

De megszólalt most az egyik jegyző:

A miniszterelnök kíván szólani.

Valami kis mozgás támadt, amennyi attól a húsz-huszonöt embertől éppen kitellett. Aztán báró *Bánffy* Dezső kivett a zsebéből egy levelet és bejelentette, hogy királyi kéziratot hozott, mely az üléseket elnapolja.

— Bizonytalan időre? — kérdezte Polónyi Géza.

— Majd megvállik! — mosolygott a miniszterelnök és átadta a levelet Perczel Béninek, aki felvitte az elnöknek. Mikor aztán Berzeviczy kinyitotta, Perczel felolvasta, amint következik:

Mi Első Ferenc József,

Isten kegyelméből Ausztria császára, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya.

Hű Magyarországunk és társországai zászlósainak, egyházi és világi főrendeknek és képviselőinek, kik az általunk 1896. évi november hó 23-ára Budapest fő- és székvárosunkba összehívott országgyűlésen egybegyűlvék, királyi üdvözlőnk.

Kedvelt Híveink! Magyar minisztériumunk előterjesztésére a jelen országgyűlés üléseit folyó hó 28-dik napjától folyó évi szeptember ötödik napjáig ezennel elnapoltnak nyilvánítjuk.

Kikhez egyébiránt királyi kegyünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Bécsben, 1898. június 26.

FERENC JÓZSEF s. k.

B. *Bánffy* s. k.

— Tehát nem bizonytalan időre! — szólt valaki jobbról mialatt körülötte éljenzés zárta le a királyi kézirat felolvasását.

— De szeptember ötödikére és nem hatodikára! — kiáltott Polónyi és már sietett a dobogó felé, hogy szót kér.

Lakatos Miklós fel is hívta szólásra, de Berzeviczy leültette.

— A királyi kézirat felolvasásával az ülések el vannak napolva, én tehát senkinek sem adhatok szót.

— De kérem szépen! — hüledezett Polónyi.

— Nem lehet beszélni! — ismételte Berzeviczy és már odaszólt Perczelnek: — Kérem, a mai ülés jegyzőkönyvét tessék felolvasni!

Polónyi még mindig állva maradt.

— De kérem szépen... A napirendhez csak szólhatok?

Az elnök nem felelt, a jegyző pedig fűgén olvasta a jegyzőkönyvet.

— Ez erőszak, ez képtelenség! — kiáltott Polónyi, de nem volt visszhangja, mert hiszen a szélsőbal padjai üresen tátongtak.

Polónyi még egyszer kiáltott:

— *Kérem jegyzőkönyvbe venni a tiltakozásomat!*

Aztán haragosan leült. A jegyzőkönyvet pedig hitelesítették, s az utolsó ülés is bevégeződött. De künn a folyosón még sokáig folyt a vita, hogy helyes volt-e az elnök felfogása és megvonhatta-e Polónyitól a szót, holott ugyancsak a királyi kézirat felolvasása után még a

jegyzőkönyvet is hitelesítették. Amihez pedig határozat is szükséges. Kis csoportok tárgyalták az esetet sok szóval és animozitással, de délre már üres volt a folyosó...

Egy órákor a királyi kéziratot meghirdették a főrendiház ülésében is. Itt a kézirat felolvasása után Császka György kalocsai érsek indítványára elhatározták, hogy az elnökség a királyt születése napján üdvözölje és biztosítsa a főrendek hódolatáról.

Most már szeptember ötödikéig tart a parlamenti szünet.

KÉTELYEKKEL VAGY CSAK RÉSZBEN MIKSZÁTHNAK TULAJDONÍTHATÓ PUBLICISZTIKAI SZÖVEGEK

HOGYAN ÍRJUNK?¹³¹

— A közönség a mi helyesírásunkról —

Az idegen szók helyesírásának az a módja, melyért Dóczi Lajos az *Országos Hírlap*ban pálcát tört, nem csak minket nyert meg az újonnan alakuló táborba. Úgy látszik, az *Országos Hírlap* olvasóinak is tetszik az, hogy újítunk, <a>vagyis megtartjuk a régiből a jót s a jó helyébe rosszat nem akarunk többé tenni: olvasóink helyeslik azt, hogy a nyelv szabad kezelésében nem megyünk túl azon a határon, amelyet az újságírásnak tulajdonképpeni feladata von meg. Közönségunktől egész sor ilyen hozzájárulásféle érkezett, és itt adunk egynéhányat a nyilatkozatokból. Érdekes, hogy minden kérdés, mely a nyelvtannak csak egy részét érinti, alkalmas arra, hogy a gondolkodó ember távolabb eső dolgokat is asszociáljon hozzá. Ebbe a hibába legtöbbször beleesik az irodalmi ember s a nyelvtudós is, tehát ne ütközzünk meg azon, hogy a felszólalók legnagyobb része szintén így járt. Közöljük tehát a mellékes megjegyzéseket is, amelyek nem tartoznak ugyan az idegen szók helyesírásának kérdéséhez, de rávallanak egy szomorú körülményre és egy örvendetes körülményre. Szomorú az, hogy nem minden nyelvi muzikusnak jó a hallása, és örvendetes az, hogy a nagy hangversenyteremben ezt észreveszik.

Íme a felszólalások:

*

Dóczi Lajos, az önök lapjában, egy igen régi óhajtásomnak felelt meg, bátran ostorozván azon kisebb-nagyobb tévedéseket s visszaéléseket, melyek már-már megrontják tiszta becsületes magyar nyelvünket.

Teljesen egyetértek mindazzal, amit ő eddig mondott.

Rég fáj nekem az idegen szavaknak a magyar hangzás szerinti írása.

Szaktudományt legkevésbé sem negélyezek, de felemelt fővel állítom, hogy az anya<i>tejjel beszítt hangzatos édes magyar nyelvemet, annak igazi sajátságait ismerem, sőt érzem úgy, mint nem sokan azok közül, kik nyelvünket talán csak később tanulva, ma irodalmi tekintélyekül szeretnek tündökölni. Csak azt jegyzem még meg, hogy az ortográfián kívül van más hiba is. Könnyelműen kezelik például íróink az újabb időben a *sem* és *se* szókat is. „Se a sok evés, se a koplalás nem egészséges.” Ez határozott hiba, mely a nyelv épségének árt. Jól ez csakis így van: „Sem a sok evés, sem a koplalás nem egészséges.”

A „se” szócska helyesen csak parancsoló formában használható, így például: „Se ne veszedj, se ne verekedj!” Idézhetnék igen sok példát az *egy* szónak szükség felett bő, s a nyelv eredetiségét erősen sértő használatára is, de ezen hiba, mely nyelvünknek egyik legsajnálatosabb germanizációja, oly általánosan ismert, hogy erre példák idézését is feleslegesnek tartom. Csak kérem, hogy e visszaélést igyekezzünk mindnyájan komolyan kiküszöbölni. Nem könnyű, de nem lehetetlen feladat.

— 0. —

*

Mi, a sajtó hűséges közönsége, élvezettel olvastuk Dóczi Lajosnak azt a néhány levelét, amelyet a hírlapírók megleckéztetésére, indirecte pedig a mi okulásunkra intézett Mikszáth Kálmánhoz. Szórol szóra talán nem követjük ugyan az ő helyesírási tanát. Kellemesen hatottak ránk mégis e levelek, mert mi az utolsó időkben csak azokat a helyesírási *zsúri*-tagokat látjuk, akik pálcát törnek minden *correct* felelt és mindenütt a *korrekt* hívei.

Mert mi a *dezsőné*t, az *apró Pót*, a *dzsentlmént*, a *bulvárt*, a *fotelt* és a *szósz*t még akkor sem írjuk, ha az egész akadémia, meg a Kisfaludy-társaság is mellette kardoskodik.

Mivel a mi bizalmunk a nagyokban, és a jóhiszeműségünk velük szemben nem megy túl azon a határon, amely tőlünk a nevetséget elvásztja.

Kemény Ödön.

*

Dóczinak igaza van, de nekem még további kifogásaim vannak. Egyetlen szórakozásomat, az olvasást, egy évtized óta azzal keserítik az író urak és hölgyek, hogy teletömik szép magyar nyelvünket, ha kell, ha nem, mindenféle idegen szóval.

Még mostanig csak reméltem, hogy kerül valaki, aki kispri (hogy ne mondjam: kispri) ezt a sok haszontalan idegen sallangot, de most vége minden reményemnek.

Szomorúan tapasztaltam, hogy a tekintélyesebb írók egyike észreveszi ugyan a bajt, de csak a szók helyesírása érdekében szólal fel, de másképpen akceptál mindenféle idegen bourgeois-t

Nem vagyok végképen türelmetlen és nem tartozom azok közé, kik bármilyen erőszakos kifejezést szívesen fogadnak, csak hogy magyar legyen. Oh nem. S bár, képletesen legyen kifejezve, tudom, hogy nem csak egy időben, de egy ajtón jöttek be: *aesthetica*, *poetica* és *retorica*; a költészettan és szónoklattan kedvéért nem mondanám soha „széptan”, megelégszem *aestheticával*, de van reményem, hogy még idővel arra is kerül magyar szó. Vagy talán, lenne ilyen gazdag a mi nyelvünk, ha minden tehetségükkel nem iparkodtak volna elődjeik, tisztelt írói nemzedék, azon, hogy kiirtsák az idegen szót? Hisz akkor ma is just, uzust, geometriát és grammaticát íránk.

De úgy tesznek önök is, mint a férjek és családapák: verik a mellüket. Minden férj és családapa, remegve gondol rá, hogy ha lánya vagy neje a színészetért kezdene rajongani; nyakrafőre szidják a színésznőket — de azért nem nagyon haragszanak rajuk.

Az írók is mindig szidják a német sógort, de azért szaladják utána. Mert ez csak a németek utánzása, na meg a román testvéreké: azoknak az irodalmi terméke, minél elegánsabbnak akar látszani, annál jobban tele van francia szóval. Más nemzet íróinál ezt nem tapasztaltam.

Ha most még tovább is ilyen szépen haladnak, elérkezik az az idő, hogy mikor Aranynak vagy Tompának a költeményei egy újabb kiadást érnek, hatalmas vitatkozásra fog alkalmat adni, és nem kevesebről lesz szó, mint arról, hogy meg-e hagyják a költeményeket az ósdi kifejezésekkel, vagy le-e fordítsák divatos magyar nyelvre?! Természetesen az újítók fognak győzni, és ilyen költeményeket fogunk olvasni:

Sűrű sombre a night,
Dühöng a déli wind,
Bon, Budavárnak hoch
Tornyán az érci cog
Csikorog sharp.

Vagy:

Vagy si elmult s többé retour nem jó
A joyfool ének s alte kedvetek:
Legyen a Lied schmerzenreich merengő,
My children csak énekeljete!

Nagyajta

K. Benedek Vilma.

*

Köszönettel, elismeréssel adózunk Dóczinak számosan állásfoglalásáért a hírlapirodalmunkban lábra kapott amaz ízléstelenséggel szemben, hogy az idegen szókat magyaros írással teljesen kivetkőztetik eredeti jellegükből. Tökéletesen igaza van, amikor az idegen szók ilyen eltorzításának egyrészt jogosultságát, másrészt állítólagos practicus előnyeit kétségbe vonja, amikor a jó ízlés, a nyelvérték, az etymologia szempontjából kárhoztatja ez újítást. És ki merné tagadni, hogy fején találta a szeget, amikor ez ízléstelenség rugóját kutatva, ama feltételezésnél állapotodott meg, hogy az nem más, mint „a jó magyar becsvágy túlhajtása oly irányban, hogy mindent ki tudunk fejezni az idegenség színe nélkül, hogy írásunk mindenben, még külsőleg is magyar legyen.”

Dóczy azonban nemes felbuzdulásában itt-ott egy pillanatra eltér tulajdonképpen témájától és gáncsolja azt, hogy az írók és a sajtó egyes szavakat nem igazi értelmükben használják. Így például helyteleníti azt, hogy az *ural*-t *donimál* értelemben használják, holott az, szerinte, ennek ellenkező[j]ét jelenti. Ez az állítás — őszintén szólva — csodálkozásba ejtett, mert az *ural*nak ilyen jelentésérő[l] eddig mit sem hallottam, és nagyon lekötelezett volna Dóczy, ha ez állítását egy-két oly példával illusztrálta volna, melyekben az *ural* az általa vitatott értelemben szerepel. Számtalanszor találkoztam az *ural* szóval, és pedig nem „kontárok vagy elmaradtak”, hanem igen előkelő, modern írók munkáiban, és mindenkor a *dominál* értelmében, és viszont egyetlenegyszer sem az ellenkező értelemben. Az *ural* alanya- és tárgyánál az alárendeltségi viszony — mint az átható igéknél általánosságban — az, hogy a tárgy van alája rendelve az alanynak. Ha például azt mondom: „a játékost uralja szenvedélye” (ezt elbeszélésekben, regényekben gyakran olvashatni), akkor itt a szenvedély (az alany) ura a játékosnak (a tárgynak). De ha az *ural* a *dominálnak* ellenkezőjét jelenti, akkor az talán ebben a példában van helyén alkalmazva: „az inas uralja a grófot”, ahol természetesen az alanyt rendeljük alája a tárgynak. Hát ez a helyes alkalmazása?

Egy másik megjegyzésem Dóczinak azon állítására vonatkozik, melynél fogva a *morál* szó nem latin, hanem francia eredetű.

Márpedig a magyar ember így beszél: „Majd megtanítlak móresre!” Tehát ez latinul van bizony.

b. h.

* Igenis, ez a helyes alkalmazása. Dóczinak igaza van. „Majd én uralom kendet?” — dörmög a magyar parasztasszony, mikor a veje különös tiszteletet követel.

Szerk.

A MAGYAR PARASZT¹³²

Amit Rohonczy nem egész komolysággal kezdett, folytassuk mi a lehető legkomolyabban.

A parasztlázongás elég nagy baj arra, hogy minden idegesség, minden halálra ijedtség s viszont minden kicsinylés nélkül okosan is beszéljünk róla.

Legelőbb is legyünk tisztában azzal, hogy a mai parasztlázongásokban szocializmus, szociáldemokrácia, kommunizmus, anarchia vagy bármi egyéb *új tan* — egy szemernyi sincs. Nem igaz, hogy a nemzetközi szociáldemokrácia facér mesterlegény-apostolai megnyerték, volna eszméiknek a parasztokat. A mi parasztjaink — egyes Szántó-Kovács Jánosokat kivéve — fűtyülnek az ő eszméikre. Meg sem értik azokat. Nem mintha azokhoz kevés volna az eszük, hanem mert sok.

Az úgynevezett szocializmusban mindenféle ingrediencia van. Ami csak bolondgomba megtermett az utolsó félszázadban, az mind benne van ebben a gyűjtőnévben: szocializmus. A *Bánk bán*beli Tiborc keservétől kezdve a legalacsonyabb érzésekig. Egy magát vezérembernek tartó paraszt szocialistával volt alkalmunk nemrég beszélgetni Hódmezővásárhelyen. E sorok írója próbálta kapacitálni, hogy mire visz a szocializmus.

— Nem vagyok én szocialista — mondá.

— Hát mi akkor?

— Én antiszemita vagyok.

— De akkor mért csatlakozik hát a szocialistákhoz, mért megy a pesti izgatók zsinórján?

Megvakarta a tarkóját s elgondolkozva felelte.

— Az antiszemitizmus benne vagyok. Én csak odáig megyek. És hát miért is ne ülhetnék én fel a pesti vonatra — azért, hogy csak Kecskemétre utazom. Hiszen Kecskeméten kiszállhatok én, uram, és ott ki is fogok szállani.

— De hátha ez a vonat nem áll meg aztán Kecskeméten.

Ez a párbeszéd híven illusztrálja, hogy nem szocializmus az, amit annak kürtölnek. Dehogy az, dehogy.

A szocialisták minden árnyalatának minden tana az egyéni önzés mérséklésére, az egyéni tulajdon becsének csökkentésére irányul. A mi parasztjainkban pedig ellenkezőleg a föld őseredeti fiainak telhetetlen egyéni önzése duzzad, s nincs előttük becsesebb a világon, mint a tulajdon.

Persze kinek-kinek a maga tulajdona!

Tulajdon — ez kell a mi lázongó parasztjaiknak, nem vagyonszövetség és nem új társadalmi rend. Tulajdonért lihegnek szertelen önzéssel. Kitér belőlük az ős tulajdonszerzésre való passzionátus hajlam: földet akarnak foglalni, hódítani akarnak munka nélkül, harci erőszakkal.

Oh, a magyar paraszt alapfogalmaiban józanészű ember! Nagyon jól tudja az, hogy a világ örök rendje szerint kell gazdagnak is, meg szegénynek is lenni. Legyen is szegény ember a világon akármennyi — mondja ő — hanem más legyen a szegény s én legyek a gazdag!

S tegyük szívünkre a kezünket, tegye szívére a kezét akár Rohonczy Gedeon is — nem így gondolkozunk titokban mi valamennyien? Hát persze, mi azért a törvényesen megengedett, vagy legalább is rendőrileg megtűrt módokon igyekszünk a szegények sorából kiemelkedni és mindinkább a gazdagok közé tartozni. Tulajdonszerzési módjaink közt ott az öröklés; a játék

tőzsdén, turfon, kártyán; ott az üzleti nyereség; a nevünk felhasználása vállalatoknál; ott az anyagi jókban való részesedés összekötéseink révén; sőt ott van tulajdonszerzési módjaink közt, mint legszegényesebb, még a munka is, de a brutális ösfoglalással tulajdont szerezni, ezt az örültséget meg sem kísértjük soha.

Mi jókabátos úri emberek nagyon tudjuk, hogy a mai világban nyílt erőszakkal, részleges hódító hadjáratokkal megpróbálni a gazdagodást — iszonyú örültség. A csendőr meg a katona agyonlő, a törvényszék elítél, a hóhér felakaszt, a kaszinó kigolyóz, és a becsületbíróság párbajképtelennek jelent ki bennünket miatta.

A mi lázongó parasztjaink voltaképpen csak abban különböznek tőlünk, hogy ezt nem tudják. A kaszinótól és becsületbíróságtól ők egyáltalán nem tartanak; a csendőr, a katona, a törvényszék és a hóhér felől pedig ez idő szerint szörnyű módon meg vannak tévesztve.

Ez a megtévesztés, ez már nagy részben a szocialista izgatók bosszúműve lehet. Értsük meg: ezek a lázítók nem arra izgatják a parasztot, hogy ismerje meg és vallja a szocializmus tanait, hanem lóvá teszik, elhitetvén vele, hogy bátran kövesse önző tulajdonszomját, hódítson, raboljon — haszna lesz belőle, nem lesz baja. A csendőrnek nem szabad löni; a katonák éppen nem bántják, mert hisz azok maguk is olyan szegények, akiknek jól esik, ha most majd az eddigi urak kerülnek alul. A törvényszék pedig azt a törvényt tartja, hogy a hóhérnak senki olyant nem szabad felakasztani, akit el nem fogtak. S ugyan kit fognának el, ha az elvtársak nem engedik meg? Akit meg véletlenül mégis elfognak, azt meg az elvtársaknak mielőbb ki kell szabadítani.

Ezeken a hazugságokon fordul meg az egész parasztmozgalom és nem a szocializmus tanain. A lázongók nemcsak hogy nem szocialisták — még ha értelmetlenül cucilistáknak vallják is magukat, hanem éppen ellenkezőleg: megvadult, torz túlzói a régi világrend ama tapasztalati igazságának, hogy vagyonszerzésre kell törekedni, mert vagyonosnak lenni és nem dolgozni sokkal kellemesebb, mint vagyontalannak lenni és nem dolgozni.

Ha csakugyan szocialista izgatók csinálják ezeket a parasztmozgalmakat, akkor ebben rettenetes bosszúálló keserű gúny is van a régi világrend ellen. Íme, ilyen erőszakos és ostoba zsvány az ember, ha abban a világrendben születik és nevelődik mely a szegénységet megveti s a gazdagságot a legfőbb emberi jónak ismeri el!

Akármilyen embertelenség is a szocialista izgatóktól e dacos gúny kedvéért egy sereg szegény parasztot a csendőrök és katonák szuronyaiba, a törvényszékek börtöneibe s esetleg még a hóhér kezébe is beugratni, abban már van igazuk, hogy a régi világrendet védő mai társadalom a gazdagság szertelen szeretetére s a szegénység szertelen megvetésére tanít mindenkit. Azzal is, hogy egyesek keze alatt mértéktelen, iszonyatos gazdagságokat enged felgyülemelni, amit a tömegek egy részének túrhetetlen, nyomorult szegénységgel kell megkeserülni, de meg azzal is, hogy a gazdagságnak ad úgyszólván minden erkölcsi előnyt, míg a szegénységet még erkölcsi megvetéssel is sújtja.

A szegénység szolgaság és megalázás. A gazdagság hatalom és dicsőség. Csoda-e, hogy senkise akar többé szegény lenni?

Pedig szegényeknek is kell lenni e világon, annyi bizonyos.

A papoknak megvolna a szép hivatásuk, hogy az erényes földi szegénységet és egyenlőtlenséget a mennyei üdvösség és egyenlőség hitének szüntelen hirdetésével és erősítésével tűrhetővé, sőt amennyire lehet, kedvessé tegyék. De persze, ha ők korteskednek és maguk is izgatnak ehelyett, akkor a megvadított paraszt azt dalolja, hogy: nincs mennyország se pokol...

A papokon kívül még a tanítóknak, jegyzőknek, szolgabíráknak és falusi uraknak volna hivatásuk, hogy a parasztot okosabbá tegyék s így a lelketlen izgatók hazugságai ellen

beoltsák. Mert a parasztt akármilyen józaneszű is, tudatlanságánál fogva naiv. Elhiszi azt az örült képtelenséget s babonaképpen vallja, hogy öneki csak akarni kell, és megváltozik a világ rendje. Őrá nem lő se csendőr, se katona; őt nem bántja se törvény, se hóhér — mert ővele ért titokban egyet még maga a király is! Igenis, ez a babona van ma elterjedve országszerte mindenütt, ahol a paraszttok hetykébben fészkelődnek. Szegény ördögök, egészen elcsodálkoznak rajta, mikor aztán mégis beléjük lönek. Hát hogyan van ez, hát ez szabad?...

Az ilyen nyomorult, képtelen hazugság nem válhatnék népbabonává, ha azok a népközi értelmes urak, akiket előbb soroltunk el, többet törődnének a paraszttokkal s hamarabb és jobban kiokosítanák. Hanem persze azoknak az uraknak nincs egyéb gondjuk a parasztra, mint amennyi a korteskedések érdekében éppen szükséges.

Mindenki csak korteskedik. Ez nálunk a legfőbb dolog. Csupa politikásdit játszunk. A parasztt, ha szavazat — ember és alkoholos spongya választás idején. Ha nem szavazat — még választás idején sem számít.

Ha pedig megvész — lövi a csendőr, mint a veszett kutyát, s minden értelmes ember pengetni kezdi, hogy jó lenne már egy kis reakció.

És ne is kerüljessük a forró kását. Ha mi a világ legokosabb, legderekabb paraszttját sem tudjuk e veszethez ellen megvédeni — akkor a csendőr nem tehet okosabbat, mint hogy lő, s az értelmes emberek sem emlegethetnek okosabb dolgot, mint a legerélyesebb rendszabályokat.

MAJD ADUNK HAUSWIRTHNEK!¹³³

Ausztriában templomot építenek a császár ötvenesztendős jubileumára, és az emberi szív érzelmeiben túlradó lévén, nem csuda, hogy a templomépítők nem tudják kellő korlátok közé szorítani a lojalitást. Midőn ugyanis arról van szó, hogy első Ferenc József, Európa legelső gentlemanje, a legnemesebb szívű uralkodó, egy általános történelmi ténynek és egy osztrák közjogi eseménynek félszázados jubileumát ünnepli — akkor a derék, lojalis osztrákok templomot emelnek — az ausztriai birodalmi eszmének!... Bécsben „plébániái és helyőrségi templom” épül ennek az eszmének, azért, mert első Ferenc József öfelsége jubilál. Tehát azért az ausztriai birodalmi eszmének is jubilálni kell? Azt hisszük, az „ausztriai birodalmi eszmének”, e régi, ez elkopott, e hitelét vesztett, ez aszkórba esett szörnyetegnek inkább sírásra volna oka akkor, midőn első Ferenc József, a legalkotmányosabb fejedelem jubilál. Mert századok után Ferenc József az első habsburgi uralkodó, aki az elgyengült, előregedett Ostmark fogalmát felváltotta arra az új Ausztriára mely szövetségese Magyarországnak és semmi azonosságban nincs azzal a régi Ausztriával, mely kiszípolozója volt Magyarországnak. A bécsi templomépítők azonban nem tudják ezt. Jó, ünnepeljék ők hát a régi Ausztriát, hiszen úgysem csupa tudós a vezetőjük. (Lueger az egyik alelnöke a komiténak.)

Csakhogy a templomépítő bizottság vezetői Magyarországra is szétküldték az adakozásra szóló felhívást, mely ilyen passzusokból áll szóról szóra:

„Ezennel minden *osztrák hazafi* szívéhez szólunk, hogy e *császárjubileumi* templom építéséhez járuljanak hozzá... *oldalkápolnák* által, melyek az *egyes országok védőszentjeinek* volnának szentelve, ez a templom a monarchia népeit *egyesítő birodalmi eszmének* volna kifejezőjévé.”

Jó. Ez is érthető.

Magyarország kap majd egy oldalkápolnát, mint Bukovina vagy Krajna, és azt igen természetesen, magyarországi gyűjtésből kell megfizetni. Az elnökök józanul okoskodnak. Hiszen ők Ausztriában azt hiszik, hogy magyar állameszme sincs már, mert az osztrák állameszme körülbelül nem egyéb egy romhalmaznál, ők tehát vigasztalásul fordulnak a „birodalmi eszméhez”, mely Magyarországnak egy apró lorettói kápolnát juttat. Jó és érthető ez — mondjuk. Csakhogy ez alatt a felhívás alatt ott van *hét magyar mágnás* neve is! Oda van írva: herceg *Esterházy Pál*. (Az első magyar mágnás, uradalmi után háromszázezer forint földadót fizet, ha kiejtik a nevét, lelkesedik minden magyar, mintha a Rákóczi-szót hallaná, régi jó fatárogatókból.) Továbbá jön örgróf *Pallavicini Sándor* a csongrádi nábob, s amellet egyike az ország legműveltebb urainak, gróf *Pálffy András* lovassági tábornok, kapitánya annak a magyar testőrségnek, melyben egykor Bacsányi, Báróczi és Kisfaludy szolgált, azután gróf *Pejacsevich László* titkos tanácsos, gróf *Schönborn Erwin*, az egykori Rákóczi uradalmak ura, gróf *Széchenyi Kálmán* magyar királyi főajtónállómester és végül gróf *Zichy Ágost*, Fiume egykori kormányzója. Fényes nevek. História van mögöttük, a háttérben zászlókat lenget a szél, selyemzászlókat, melyeket királyért és hazáért löttek szét egykor a harcban; királyért és hazáért mindig, de sohasem az „osztrák birodalmi gondolatért”. Hogy mer tehát Lueger úr ezekkel a nevekkel ékeskedni?!... Mi köze ezekhez a nevekhez az „osztrák birodalom” eszméjének?!... De ne tovább a kérdést.

...Az ember még elheveskedhetné a dolgot, ne bántsuk tehát Lueger urat holnapig, holnaputánig. Mert addigra bizonyosan kijelenti a hét magyar mágnás, hogy *ezt* a proklamációt ő alá nem írta. Majd aztán akkor vesszük elő, akkor sem Lueger urat, hanem az okosabb alelnököt, Hauswirth urat, a bencés apátot.

— Majd adunk Hauswirthnek! — kiáltjuk a mi tehetetlen bosszankodásunkban.

ABONYI LAJOS MEGHALT¹³⁴

Abony, április 28. Abonyi Lajos ma délután szívszélhűdésben meghalt.

A szívét érte a halál, a szívét, amely nem öregedett meg akkor, amikor a haja már deresedni, a lába reszketni kezdett.

A tavasz, amely folyton ott virult az öregúr szívében, egy perc alatt elröppent, de nem volt levélhullása soha.

Ezért volt szép az Abonyi Lajos pályája.

Mindig poéta maradt, szívében sohasem hervadt, soha egy hideg őszi fuvallat nem sivített rajta keresztül.

Poéta volt, a mieink között egyike a legnagyobbaknak, bár nem írt kötött nyelven. És magyar volt minden ízében és úgy ismerte a magyar népleket, mint kívülről nagyon kevesen.

A „Betyár kendője” a legbriliánsabb népszínművek, az „Ördög tehénkéje” a legszebb elbeszélések egyike, amelyet a magyar irodalom felmutathat.

Erős költői vénája és hangjának közvetlensége minden művében jelentkezik, és számtalan lapjukról tiszta derű és csillogó humor köszönt. E lapokkal Abonyi Lajos megváltotta nemeslevelét a toll mestereinek Panteonjába, ahová az ő tiszteletére is mindenkor be fog szűrődni egy-egy meleg, hálás sugara az emlékezésnek.

A régi magyar írói gárda egyik legnépszerűbb alakja, *Abonyi* Lajos, családi nevén zsarolyáni *Márton* Ferenc született Kisterenyén, Nógrádvármegyében 1833. január 9-én vagyonos nemes szülőktől. Iskoláit a kecskeméti kollégiumban, a pesti ev. líceumban és a pesti egyetemen végezte. Mikor az a nagy vihar felrázta az alvó nemzetet, mint 15 éves gyermek ő is felcsapott mozgó nemzetörnek, s mikor vége lett a szabadságharcnak, ő is visszavonult apja birtokára, hol egy lengyel menekülttől a francia és angol nyelvet sajátította el. Jogi tanulmányai bevégezése után gazdálkodni kezdett az ősi birtokon, de meleg, gyúlékony szíve az irodalomhoz vonzotta. Nagy Ignác serkentésére több szépirodalmi lapnak dolgozott s mint húsz éves ifjú számot tevő tagja lett annak az írói csoportnak, mely az ötvenes évek elején felserdült, s melynek sorában ott voltak *Vadnay* Károly, *Kövér* Lajos és *Beöthy* László. A közbizalom előszólitotta őt elvonultságából; Pestvármegye 1861-ben aljegyzőjévé, 1867-ben pedig járási felügyelővé választotta, mely tisztét 1872-ig viselte. Első irodalmi munkája a „Nílus forrásai” című fordított beszélye a *Hölgyfutárban* 1850-ben jelent meg. Első eredeti beszélye 1851-ben a *Korányi-féle Losonczi-albummal* lefoglaltatott, azonban a „Szenvedély vértanúja” című beszélye napvilágot látott Ettől kezdve szorgalmasan dolgozott a szépirodalmi lapokban; az „Üstökös”-nek is hosszú időn keresztül munkatársa volt.

Írt több kiváló regényt, számos elbeszélést és színműveket. A „Betyár kendője” című színműve egyik mesterműve s remeke a magyar népszínmű-irodalomnak. Az apai birtokról később Nagyabonyba költözött, hol szintén gazdálkodással foglalkozott, de nem lett hűtlen a műzsához sem. A nép között élt; ismerte annak lelkületét, gondolkozásmódját; színműveinek s elbeszéléseinek a tárgyát is leginkább a népeletből vette.

Utóbbi időben betegeskedni kezdett, de azért folyton dolgozott, *legutolsó irodalmi munkája*, a „Görgey korsója” az „Országos Hírlap” *húsvéti számában jelent meg.*

Az abonyi nép rajongásig szerette a jótékony, meleg szívű öreg urat, aki örömmel segített a szűkölködőkön. Házánál sok szegény ember talált menhelyet, és sok könnyet törölt le.

Az elhunyt író értékesebb irodalmi munkái a következők: „Észak csillaga”, regény 3 kötetben; „Regék a kandalló mellett”, 2 kötet; „Regék a pásztortűz mellett”, 2 füzet; „Az egyetem pallosa”, regény 3 kötetben; „A mi nótáink”, regény 4 kötetben; „Kenyér és becsület”, regény 3 kötetben; „A fonó krónikája”, 3 kötet; „A betyár kendője”, népszínmű; „Panna asszony leánya” népszínmű; „Itt a szép alföldön”, népies elbeszélés; „A fekete kutya” elbeszélés; „Magduska öröksége”, regény, melyet népszínműnek is feldolgozott; „Az utolsó kurucvilág”, regény 3 kötetben; „A pénzes molnár románca”, regény. Irodalmi működéséért a Kisfaludy-társaság, 1867-ben, a Petőfi-társaság pedig 1876-ban tagjai sorába választotta.

A SZIRÉN¹³⁵

Míg Wlassics a papok fizetését emelte a Házban s igyekszik a paragrafusok erejével kinyújtani a kezét az eltévelyedett hazai bárányokra, addig az idegen farkasok se pihennek, ők is igényt tartván a nyájra. A prágai „Narodny Listy”-ben egy felhívás jelent meg a kétfarkú oroszán népeihez, a csehekhez.

Az „arany” Prágában sok mindenféle vágyak keletkeznek a szívekben. A nagyzási hóbort minden fajtája. Nemcsak főherceget szeretnének a Hradzsinban, ha magát a királyt nem lehet, nemcsak hóbortos önállósági álmok gyöttrik őket, hanem a nagyszláv törekvéseknek is propagandát csinálnak, kis tűznél túlságosan nagy pecsenyét akarván sütni.

Van ugyanis egy egyletük: „Cseska slovenska jednosti” (Cseh-tót egység). Ez a nagyszüle. A túrócszentmártoni „Matica” csak a kismama — de a prágai a nagymama, aki különösen a magyarországi tótokra fektet gondot és szó virágos terveket számukra a messze jövőben. A „Narodny Listy” egy közelebbi 82-ik számában a következő felhívást hozza:

„A »Cseska slovenska jednosti« csodákat mívelt már. Kicsiny, jelentéktelen eszközeivel már egy egész sereg könyvtárt alapított a tótok között és a tót diákok nem csekély számát segíjezi Prágában. Ez az eddigi működése az egyletnek valóban olyan, mint amikor a bibliai történetben öt kenyérből és néhány halból megszámlálhatatlan tömegek csillapították éhségüket. Az egylet eddigi jövedelmei vajmi kicsinyek voltak, s mégis csodákat mívelt. Azonban senkinek sem szabad magát megerőltetni. Ez okból az egész cseh közönséghez fordulunk s kérjük azt, ne engedje egyik legfontosabb testületünket elveszni. Ha valahol, úgy itt kell kimutatni azt, hogy milyen szeretettel viselkedünk *Tátra alatt lakó* testvéreink iránt. Ott jelenleg a könyv a legfőbb faktor, pedig hát Csehországban mindig volt könyv bőven. A mi újjászületésünket a könyv hozta létre, tegye meg ezt a szolgálatot a tótságnál is. Ott nagy szükség van a könyvekre. A nép ott eddigelé csak a zsidó-korcsmákban talál szórakozást s azáltal testileg és szellemileg tönkremegy, ellenségeink legnagyobb öröme. Minden erőnket meg kell feszítenünk, hogy életben tartsuk törzsünk ezen ágát. Komolyan arra kell törekednünk, hogy e testvérnép öntudatra ébredjen. Akinek felesleges könyve vagy garasa van, az ne feledkezzék meg a »Cseh-tót egység«-ről Prágában.”

E felhívásból megtudjuk, hogy az ez idő szerint cseh járszalagra kötött felföldi szomszédjaink készséggel járatják fiaikat cseh iskolákba, ahonnan majdan a „Cseh-tót egység” szellemével telítve, a magyar haza ellenségeiként kerülnek vissza, az elárulni szándékolt hazában keresve és rendszerint találva is a megélhetés feltételeit. Eddig legalább mindennapi jelenség, hogy külföldi pánszláv szellemű tanodákban szerzett kvalifikációval nyert itthon alkalmazást nem egy notórius pánszláv, mégpedig a közoktatás terén; mert például a külföldön szerzett tanítói képesítés érvénye itthon a magyar nyelv és történetből sikerrel kiállott pótvizsgához van csak kötve. Ki ne látná be, hogy ez a külföldön kiképzett pánszláv apostolokkal szemben gyenge védelem. Hisz az általunk ismert vezérszerepet vivő és külföldi tanodákat látogatott pánszláv-jaink jobban kezelik a magyar nyelvet szóban és írásban a legtöbb felföldi alispán- vagy főszolgabíráknál. Ha a támadó ellenséggel szemben jogosult a védelem, akkor azon kell lennünk, hogy az eredményes legyen, ne pedig meddő. Eredményes pedig szerintünk e téren csak akkor lesz, ha a külföldi pánszláv szellemű tanintézetekben szerzett iskolai bizonyítványok feltétlenül érvényteleneknek nyilváníthatnak hazánkban. Azontúl jobban megfontolja majd elhatározását az a tót szülő, akinek gyermekét a „Cseh-tót egység” cseh tanodába csalogatja, mert azon alternatíva előtt álland, hogy — vagy elveszti gyermeke az ott töltött egész tanidőt, ha itt akar kenyérpályára lépni, vagy ott lesz kénytelen megtelepülni. Egyik alternatíva sem olyan kecsesgető, hogy a szülő a „Cseh-tót egység” csábításainak engedjen.

A prágai lap felhívása azt is elárulja, hogy a „Cseh-tót egység”-nek sikerült a *Tátra alatt lakó testvérek közt egész sereg könyvtárat alapítani*. Hogy ezek a könyvtárak hol állítottak fel, azt persze nagy bölcsen elhallgatja; a felföld adminisztrátorai pedig aligha tudnák megmondani.

Ah, ezek az adminisztrátorok egyébbel vannak elfoglalva. Követválasztásokkal, kanapé-processzusokkal a vármegye urai közt. Ki gondolna a könyvekre? Az ártatlan, jámbor könyvekre. Azok nem csinálnak galibát. A könyvek némák, s aki néma, az nem agitátor. Igen, a könyvek némák a mi adminisztrátoraink szemében, mert ők csak becsukva tudják őket elképzelni.

Ők nem olvasnak könyveket. S éppen nem fér a fejükbe, hogy ezek a kis fekete betűk csinálják lassan-lassan azt a nagy hasadékot, amit aztán a végén az egész államhatalom se tud betömni. — Pedig nyilvánvaló, hogy a „Cseh-tót egység” által küldött könyvek legnagyobb része magyarállam-ellenes tendenciájuknál fogva a kitaltható, illetve elkobozható külföldi sajtótermékek kategóriájába lenne sorozható. De hát a törvényhatósági közigazgatás nem arra termett, hogy a veszélyt megelőzze — akkor veri félre csak a harangot, mikor a tüzet már kü-

lönben sem lehet észre nem venni, s ha a tüzet szerencsésen fokalizálni sikerült, ismét elalszik ébersége a következő veszedelemig.

Most is addig fog a pánszláv métely szabadon terjedhetni a különben hazafias tót népünk körében a „Cseh-tót egység” alapította könyvtárak révén, míg valamely kézzel fogható incidens fel nem zavarja szokott nyugalmából a magyar államiság hivatott őret — a közigazgatást.

Tervszerűen céltudatos, mindig éber figyelme és így eredményes eljárásra az alattomos pánszláv propagandával szemben addig ne is tartsunk számot, míg a közigazgatás államosítása be nem következik.

ARANYMANDÁTUM¹³⁶

Egy derűs, aranyos kép, mely mellett szívesen pihenünk meg. Csupa meleg verőfény ömlik el rajta, s nézegetvén örömnk telik benne. Madarász József jubileumát értjük, mely igazán páratlan a maga nemében. Ötven esztendővel ezelőtt választotta meg először képviselőjének a sárbogárdi kerület az akkor még fiatal embert s azóta hű is maradt hozzá. Mennyi változás esett azóta! Az egész világ rendje átalakult, de főképpen átformálódott Magyarország. Új társadalmi viszonyok, új állami intézmények támadtak a régiek romjaira, s új nemzedékek vették körül az új rendet változott fölfogásokkal. Sok jó, sok rossz keletkezett azóta. Sokféleképpen szétzilálódott a magyar közélet, melynek nyilvánulásain gyakorta méltán szomorúkodhatik az elégtelenedésre, pesszimizmusra hajló magyar kedély. Valóságos oázis a sárbogárdi kerület a maga ünnepével, mely nemcsak érdekes, mert páratlan; hanem egyúttal tanulságos jelenség is. Íme, egy pont a magyar társadalom életében, melynek látása valami különös, jóleső meglepedést kelt minden magyar emberben. Mert Madarász az ő aranymandátumával úgy áll előttünk, mint az ősi erényekben romlatlan magyar nép még fennmaradt nemes tulajdonainak élő tanúságtétele.

Egy kerület az országban, mely félszázesztendő lefolyása alatt hű maradt a maga választottjához, aki meg viszont hű maradt a maga elveihez. Valami csudálatos csökönyösség ez a hűségben való kitartás mellett. Megható és imponáló jelenség, mely nagyon alkalmas az elmélkedésre.

Jól vagy rosszul nevezték-e el kollegáink Madarász József ötvenesztendő sárbogárdi megbízó levelét aranymandátumnak: annyi bizonyos, hogy szerfölött értékes okmány, mert a magyar nép egy csudálatosan szép erényének valóságos bizonyáglevelé. Arról tanúskodik, hogy a magyar nép a maga egészében és a maga természetes hajlamainál fogva becsületes a politikai fölfogásokban, kitartó az elvekhez való hűségben s önzetlen jogainak élvezetében éppúgy, mint kötelességeinek gyakorlásában. A sárbogárdi kerület ötven esztendő lefolyása alatt nem változtatta sem az elveit, sem a képviselőjét. Minden választása egy-egy becsületes tüntetés volt az elvek mellett és Madarász József mellett. És mindig, egyhangúlag választotta képviselőjét — és mindig ingyen. Körülötte, mellette folyt az ádáz, gyakorta szennyes küzdelem a mandátumért. Önző érdekek és politikai elvek vegyesen ütköztek össze, s az egész országban egyre szomorúbb állapotokba jutottak a politikai közérkölcök, melyek sokszor sok helyen belefűltek rút politikai üzérkedések mocsarába. A sárbogárdi kerület választói mentek a maguk egyenes, világos, becsületes útjain. Pedig ez az ő emberük nem adott nekik soha semmi egyebet, mint amit a legideálisabb politikai felfogás mellett képviselő adhat a maga kerületének. Képviselte a maga és választói elveit az országgyűlésen. Sem nem hatalmas, sem nem gazdag ember. Se miniszter, se államtitkár, se bankigazgató, még csak vicinális vasutak építésébe se keveredett. De sőt nem is részese a hatalomnak, melytől ugyancsak távol áll, mert mindig az ellenzékiség valóságos inkarnációja volt. Elvi álláspontjánál fogva még gya-

korlatias politikát se csinált, mert hiszen a függetlenségi elvek csakugyan messze esnek a gyakorlatias politika mezejétől, s ötven esztendő alatt mindig csak egy eszményért harcolván, valami kézzelfogható, élvezhető gyakorlatias eredményeket se mutathatott föl választóinak. És ezek mégis hívek maradtak hozzá. Sohasem alkudoztak se vele, se mással. Sohasem próbálkoztak olyan irányban, hogy akár az elveik változtassák, akár új emberre bízzák elveik<et> képviselését, aki talán részeltetheti őket cserében a mandátumért abban, amiért az ország legtöbb kerületének választói olyan eszeveszetten tülekednek. Nekik nem kellett se hatalom kedvezése, se gazdag emberek pénze, se kortes, se ital, se új ember. Ők nem úgy, gondolkoztak, hogy „a szegény ember komisz ember, a gazdag ember arany ember”. Előttük Madarász József volt az aranyember, ha szegény volt is. Hűségük, becsületességük, önzetlenségük meg-aranyozta a megbízólevelet, amit Madarásznak adtak, s ebben a szellemben csakugyan arany-mandátum az, amellyel Madarász József méltán büszkélkedhetik.

A sárbogárdi kerület, mint ilyen, egyetlen a maga nemében. Egyetlen, mert többnek nemigen adatott, hogy önzetlenségét, hűségét és elvszilárdságát ilyen tüneményes, tökéletes formában bizonyítsa be. Hiszen egyetlen a maga nemében Madarász bácsi is, aki a régmúlt idők embe-
reképpen szerepel a közéletben szegényül, hatalom nélkül, a hatalomtól távol egy eszményi politikai törekvésben, de föltétlen köztisztességben. Ki a maga táborában se vezér s még az ellen-zéki elveknek se első zászlóhordozója, aki tehát még az ellenzéki választók afféle szárnyaló ambícióját sem elégítheti ki, hogy képviselőjük vezér legyen. Az ország többi kerülete tehát nem is versenyezhetett Sárbogárral, mert Sárbogárdnak megvan a maga Madarász Józsefe.

De a sárbogárdiak példája még akkor is erős cáfolata lenne a magyar nép politikai közerköl-cséről terjesztett veszett hírnek, ha hozzá hasonlatos nem lenne. Pedig van. Nem sok ugyan, de van. A szabadelvű párton is, az ellenzéken is, sőt a szabadelvű párton több van. De annak, hogy sok nincs, bizony nem a magyar nép az oka. Valamint a sárbogárdi választók megma-
radhattak az ő önzetlenségük és elvhűségük fönséges erényei mellett, és valamint az ország más kerületeiben is pártkülönbség nélkül észlelhetők még ezek az erények: úgy uralkodók maradhattak volna ezek, ha a választási küzdelmek el nem fajultak volna, s a nép politikai erkölcsét maguk a jelöltek nem rontották volna meg. Nagy vétkek estek meg minden oldalon, s a választó néptömegek nem voltak képesek ellenállni az egymással marakodó jelöltek gyakorta könnyelmű, sokszor törvénytelen, sőt nemtelen versengésével összefűződő politikai vagy anyagi csábítgatásoknak.

Ne szépítgessük a dolgot! Amióta a képviselői mandátum nemcsak az alkotmányos küzdelem sorompói közt folyó elvi harcokra adott megbízólevél, hanem a különféle kiváltságok mellett szabadabban, kényelmesebben és sikerebben érvényesíthető privátérdekek biztosítására is szolgálhat: azóta más értelme lett az aranymandátumnak, mert nem a választók hűsége és elvszilárdsága aranyozza meg, hanem a jelöltek iszonyú költekezése teszi méregdrágává. Nem a nép erkölcsén múlt az, hogy a választások rendjén csak elvek ütközzenek össze, és csak az elvekben való hit és bizalom érvényesüljön, hanem azon a lábra kapott rendszeren, mely mellett uralkodóvá lett a mandátum után való szertelen kapzsiság és a nyílt, egyénes politikai harc helyett a csúnya politikai marakodás. Ez az oka annak és nem a nép erkölce, hogy manapság olyan legendaszámba megy az aranymandátum.

VIHAROK¹³⁷

Európában nem a spanyol-amerikai háború a legaktuálisabb kérdés. Ez a háború, mielőtt kockája jobbra vagy balra eldőlt volna: elposványosodott szerencsésen. Nem érdekel senkit, úgy látszik, még a hadviselő feleket sem valami nagyon. Az a kis riadás is megszűnt, amit az

angol-orosz diplomáciai mozgolódás okozott Kínáért. Támadt valami egyéb helyette, más viszonyok között talán köznapi baj, most azonban olyan természetű szimptóma, amiből könnyen támadhat bonyodalom. Pár nap óta majd minden napra esik egy-egy kormányválság. Előbb megbukott a francia Méline-kabinet, nyomban utána az olasz Rudini-kormány. Nem mernők állítani, hogy a két katasztrófa egyugyanazon forrásból fakadt; de vitathatatlan, hogy fölidézésükben hasonlatos okok is játszottak közre. A Méline-kormányt a kamara nem valami nagy jelentőségű kérdésben buktatta meg, és most nem találkozik politikus, aki bírna kormányt alakítani, sem párt, amely vállalkoznék a kormányzásra.

Franciaországot hónapok óta egy politikai pör tartja izgalomban, amelyben részes minden számottevő politikai párt, amelyben mindenfajta bíróság tartott tárgyalást és hozott ítéletet, és amelyben még sincs világosság. Magában kicsiségnek tetszhetik a Dreyfus-ügy, de következményeiben mégsem az. A teljes világosság, akárhogy erősködnék azon, hogy ebben a kérdésben a mindenható és mindenek fölött álló státus-érdekbe ütközött volna, aligha szül annyi komplikációt, amennyit szült az a titokzatosság, amelybe burkolták épp a státus-raison érdekéből. S ha Franciaország kamarája bizonyos züllöttséget mutat, úgy abban része van annak a taktikázásnak, amelyet játszottak, de amelyet nem magyaráztak meg.

A történet tanúsága szerint Európa közállapotainak sohasem volt merőben közömbös, ha a latinfajú népek életét kórok dúlták. A francia forradalom következményeiben kihatott az egész kontinensre és nemkülönben a restauráció is. A szent szövetség érája a kegyesség és az atyáskodás iszákjából hintette el azt a magot, amely rövid életű, nem nagyon véres, de kitörésekor mégis elég megrázó forradalmat zúdított a kontinensre.

Az olasz egység hosszas és küzdelmes vajúdása segítség volt abban, hogy megszületett az általános parlamentarizmus. És most talán más-más okokból, bizonyára más-más fokban, egymáshoz hasonló kór ássa alá a fiatal *respublica* és a nem idős királyság intézményét. Egészen külső okok magyarázzák, ha a kór mégis az Itália unitában súlyosabb, mint a franciák földjén. Olaszország mindig szegényebb volt Franciaországnál, és az egység meg a királyság csak növelte a szegénységet. Az egységes Olaszország kapott modern intézményeket, de megtartotta a középkori szokásokat, a vagyon és a jog szinte érthetetlen egyenlőtlenységét. Igen kevés, majdnem semmi sem valósult meg azokból az álmokból, amelyekért az olasz annyi ideig konspirált és annyi vért ontott. A parlamentarizmus pedig oly gyarló módon váltott be, hogy irigylésre méltóvá tette elődjét: a sokfajta helyi autokratizmust.

Mind e szimptómák mire vallanak, ha nem arra, hogy az a rendszer, amelyet panaceának hirdettek, amelytől haszontalanul vártak üdvöt, készül csődöt mondani?! Olaszországban Umberto immár húszéves királysága alatt egymást érték a skandalumok, amelyek egytől-egyig a köznyelven korrupciónak nevezett bűzös forrásból fakadtak. Az emberek hite megrendült a rendszerben is, a politikusokban is. Aztán az adminisztratív kormányzás nyomóerőjéhez hathatósan járult hozzá az egymás nyomába hágó kormányok szerencsétlen külpolitikája. Belül romlottság, kívül kudarc. Roppant terhek az államért, nagy fogyatékoság a munkában és a kenyérben. Orvosságu minden pontjában reakcionárius program. Íme az okok, amelyek a Rudini-kormányt megbuktatták.

Ne áltassuk magunkat azzal, hogy a mondott kormányválságok belügyei az illető államoknak. A középkorban fizikai járványok söpörték végig Európát, amelyek sohasem maradtak meg azok között a határok között, ahol keletkeztek. Most az erkölcsi járványok korát éljük. Sem a geográfiai, sem a politikai határ nem biztosít arról, hogy nem látogathat el hozzánk, vagy legalább a szomszédunkba is — előbb-utóbb.

JEGYZETEK

- ¹ Egy kis panaszkodás. *Országos Hirlap* 1898. jan. 10., 2. o., a „Hírek” rovatban, teljes névjelzéssel.
- ² A bajok mappája. *Országos Hirlap* 1898. jan. 14., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ³ A főkapitány. *Országos Hirlap* 1898. jan. 15., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ⁴ Chablon úr. *Országos Hirlap* 1898. jan. 16., 1–2. o., vezércikk, névjelzés: (mk).
- ⁵ A szász asszonyok Bánffynál. *Országos Hirlap* 1898. jan. 26., 2–3., névjelzés nélkül.
- ⁶ Gróf Tisza Lajos. *Országos Hirlap*, 1898. jan. 27., 1., nekrológ a vezércikk helyén, névjelzés nélkül.
- ⁷ A tulipánok. *Országos Hirlap* 1898. jan. 29., 1–2., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ⁸ Hogy ebédel Tisza Kálmán Nagyváradon. *Országos Hirlap* 1898. febr. 1., 6–7, rovaton kívül, névjelzés: Egy országgyűlési képviselő.

A szöveg megjelent Mikszáth Kálmán *Az én kortársaim* című 1904-es kötetében „Patriarchális élet a XX-ik században” címmel. Az a változat a következő eltéréseket mutatja: – Az első bekezdés kimaradt, helyette a szöveg így indul: „Nagyváradon a »Rózsabokor« vendéglőben volt a bankett...”

– Az első ajándékot „Tóth Ferencz *tekintetes* ur” helyett csak „Tóth Ferencz ur” küldi, és a bor, amit küld „*finum*” helyett egyszerűen „*finom*” – lehetséges, hogy ez egy nyomdahiba javítása.

– „a lejobb ülő igazi kanonokok koplaltak, mert ott volt Széchenyi Jenő és esetleg mások is,” helyett csak ennyi: „a lejobb ülő igazi kanonokok koplaltak.”

– Értelemszerűen elmarad az „Egy országgyűlési képviselő” aláírás.

- ⁹ [Szerkesztői jegyzet...] *Országos Hirlap* 1898. febr. 11., 8. o., névjelzés: A szerk.
- ¹⁰ Ha Petőfi élne! *Országos Hirlap* 1898. márc. 13., 8. o. *A Hét* körkérdésére adott válaszok egy részét a következő bevezetéssel közölte az OH: „Kiss József, *A Hét* szerkesztője, a márciusi jubileum alkalmából azt a kérdést intézte egynéhány nevesebb írónkhoz, hogy *milyennek képzelné Petőfit, ha ma élne!*... A beérkezett érdekes válaszokat holnap megjelenő számában közli „*A Hét*”. Itt adunk belőlük egynéhányat.” A következő szerzők szerepeltek itt: Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Herczeg Ferenc, Eötvös Károly, Kozma Andor, Papp Dániel, Bródy Sándor, Kiss József. Mikszáth hozzászólása teljesen azonos szöveggel jelent meg *A Hét*-ben: 9. évf., 11. sz., 1898. márc. 18., 167. o.
- ¹¹ Epizód. *Országos Hirlap* 1898. márc. 14., 1., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ¹² [Mikszáth beszéde] *Országos Hirlap* 1898. márc. 15., 6. o., a Hírek rovatban. Az újságírók lakomájára „A sajtószabadság megszületésének ötvenéves fordulójának előestéjén” került sor. A következő oldalon még ismertetik Mikszáth második felköszöntőjét is: „*Mikszáth Kálmán két vendéget éltet. Az egyik báró Atzél Béla, aki leszidott bennünket egy cikkben, a másik, báró Nopcsa Elek, akit mi szidtunk le számtalan cikkben. (Derűlség.)*” Mikszáth beszédének egy rövidített változatát a *Pesti Hirlap* is hozta (20. évf., 74. sz., 1898. márc. 15., 8. o. „A sajtó lakomája. Mikszáth beszéde az ötödik fogásnál”) a következő eltérésekkel:
- A megszólítás és az 1–3. bekezdés hiányzik.
7. bek.: nagy bátorságra vall (OH: nagy botorságra vall)
- A 8–9. bekezdés hiányzik.
10. bek.: Az összegyűlt keserűség (OH: *Ez az összegyűlt keserűség*); perben (OH: pörben); pernek (OH: pörnek).

A *Pesti Napló* (49. évf., 74. sz., 1898. márc. 15., 6. o.) nem egészen egy hasábnyi összefoglalót közölt a beszédről néhány hosszabb, szó szerinti idézettel; a *Magyar Hirlapban* (8. évf., 74. sz., 1898. márc. 15., 7. o.) húsz soros tartalmi összefoglaló jelent meg, amelyet talán emlékezetből írt a tudósító.

¹³ Rp. Doktor Horánszky. *Országos Hirlap* 1898. márc. 18., 2–3. o., névjelzés nélkül.

¹⁴ Sartoryék ideái. *Országos Hirlap* 1898. márc. 28., 1. o., vezércikk, névjelzés nélkül.

¹⁵ Sartoryék mozdulnak. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 2., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.

¹⁶ Mikszáth Kálmán beszéde. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 4., 2–3. o., a „Hírek” rovatban a következő szerkesztőségi bevezetéssel: „A Budapesti Újságírók Egyesülete mai közgyűlését Mikszáth Kálmán elnök a következő beszéddel nyitotta meg.” A beszédet a *Nemzet* (17. évf., 94. sz., 1898. ápr. 4., 2. o.) és a *Pesti Napló* (49. évf., 94. sz., 1898. ápr. 4., 5. o., az „Egyesületek” rovatban) is hozta. Az utóbbi a szöveget mindössze négy bekezdésre osztotta. Az eltéréseket már csak azért is közölni kell, mert mindkét lap jelezte a közönség reakcióit is, ami a nyilván szerzői kéziratból dolgozó OH-ból kimaradt. A bekezdések számozása az OH és a *Nemzet* szövegére utal.

3. bek.: N, PN: tanulságokat (OH: tanuságokat [Nyomdahiba, mi is javítottuk.]

4. bek. vége: N, PN: (*Tetszés.*)

6. bek: PN: a mai közgyűlést saját házunkban OH, N: a mai közgyűlést *a* saját házunkban

6. bek. vége: N, PN: (*Helyeslés és éljenzés.*)

A 7–11. bek. a PN szövegéből kimaradt.

7. bek.: N: ...az újságírói tekintélyt. (*Zajos helyeslés.*)

7. bek. vége: N: (*Taps és éljenzés.*)

9. bek. vége: N: (*Derültség.*)

10. bek. vége: N: (*Tetszés.*)

11. bek. vége: N: (*Taps és hosszas éljenzés.*)

13. bek.: N, PN: csatát kell megvívni. (*Zajos helyeslés.*)

13. bek. vége: N, PN: (*Taps és tetszés.*)

14. bek.: N, PN: jelentéktelen kihordás volt OH: jelentéktelen hirhordás volt

14. bek. vége: N, PN: (*Zajos tetszés.*)

15. bek., az első mondat után: N: (*Éljenzés és taps.*) PN: (*Éljenzés, taps.*)

16. bek.: PN: kit a XIX-ik század OH: *a* kit a XIX-ik század

16. bek. vége: N, PN: (*Zajos tetszés.*)

18. bek.: PN: De most, amikor OH: De most, mikor

19. bek.: PN: e naiv zavarok OH: e naiv ravaszok

20. bek.: N: Charon OH: Charonra

20. bek. vége: N, PN: (*Hosszan tartó zajos taps és éljenzés.*)

¹⁷ Mikszáth felköszöntője az újságírók közgyűlésén. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 4., 7. o. Az „Egyesületek” rovat riportot közölt A Budapesti Újságírók Egyesülete közgyűléséről. Közgyűlés után az országos kaszinóba kedélyes társaslakomára gyűltek egybe. Az első felköszöntőt Mikszáth Kálmán mondta.

¹⁸ Aforizmak az ideálról. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 14., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.

¹⁹ Vigasztaló szomszédság. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 18., 1. o., vezércikk, névjelzés nélkül.

- ²⁰ Legendák földje. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 20., 1. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ²¹ A megye tanácsol. *Országos Hirlap* 1898. május 6., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ²² A kisember. *Országos Hirlap* 1898. május 8., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ²³ Ki vigyáz a király pénzére? *Országos Hirlap* 1898. május 17., 2. o., tárcsa, K—y névjelzéssel. Jelen írás előzmény *A lojális Ki Pipa* című rövidebb szöveg. Lásd MKÖM 67, 19–20; vö. MKÖM 42, 176–177.
- ²⁴ Vidám a király. *Országos Hirlap* 1898. május 22., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ²⁵ Az erdélyi Tetzeli. *Országos Hirlap* 1898. május 27., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ²⁶ A kormánybiztos. *Országos Hirlap* 1898. május 29., 1–3. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ²⁷ A polgármester szempillája. *Országos Hirlap* 1898. június 4., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ²⁸ Receptek. *Országos Hirlap* 1898. jan. 1., 1–2. o., vezércikk, névjelzés: M—th K—n.
- ²⁹ A parlament esztendője. *Országos Hirlap* 1898. jan. 1., 18–19. o., „A mult esztendő” című újévi mellékletben, névjelzés nélkül.
- ³⁰ A vándorló gratulánsok. *Országos Hirlap* 1898. jan. 2., 1–2. o., tárcsa, névjelzés nélkül.
- ³¹ Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. jan. 4., 4. o., névjelzés nélkül.
- ³² Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. jan. 5. 4–5. o., névjelzés nélkül.
- ³³ A rabonbán. *Országos Hirlap* 1898. jan. 6., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ³⁴ Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. jan. 6., 4. o., névjelzés nélkül.
- ³⁵ Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. január 8., 3–4. o., névjelzés nélkül.
- ³⁶ Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. jan. 9., 4. o., névjelzés nélkül.
- ³⁷ Jelenet a t. Házban. *Országos Hirlap*, 1898. jan. 9., 6–7. o., névjelzés nélkül.
- ³⁸ Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. jan. 12., 4. o., névjelzés nélkül.
- ³⁹ Az alelnökjelöltekről. *Országos Hirlap* 1898. jan. 14., 4–5. o., névjelzés: Menyhért, illetve K. M.
- ⁴⁰ A főrendek ülése. *Országos Hirlap*, 1898. jan. 16., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁴¹ Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. jan. 18., 4. o., névjelzés nélkül.
- ⁴² Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. jan. 21., 3–4. o., névjelzés nélkül.
- ⁴³ Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. jan. 22., 3–4. o., névjelzés nélkül.
- ⁴⁴ A vita vége. *Országos Hirlap* 1898. jan. 27., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁴⁵ A kisebb tárcák. *Országos Hirlap* 1898. jan. 28., 3–4. o., névjelzés nélkül.
- ⁴⁶ A belügyi tárcsa. *Országos Hirlap* 1898. jan. 29., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁴⁷ A belügyi tárcsa. *Országos Hirlap* 1898. jan. 30., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁴⁸ A mai ülés. *Országos Hirlap* 1898. febr. 1., 3. o., névjelzés nélkül.
- ⁴⁹ A belügyi nénike. *Országos Hirlap* 1898. febr. 4., 3. o., névjelzés nélkül.
- ⁵⁰ Kereskedelmi dolgok. *Országos Hirlap* 1898. febr. 5., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁵¹ Katalógusolvasás. *Országos Hirlap* 1898. febr. 6., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁵² Közöny. *Országos Hirlap* 1898. febr. 7., 1. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ⁵³ A jószívű parlament. *Országos Hirlap* 1898. febr. 8., 3–4. o., névjelzés nélkül.
- ⁵⁴ Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. febr. 9., 2–3. o., névjelzés nélkül.

- ⁵⁵ A földmívelési tárca. *Országos Hirlap* 1898. febr. 10., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁵⁶ Az agrárszocializmus. *Országos Hirlap* 1898. febr. 11., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁵⁷ A hivatalos arkánumok. *Országos Hirlap* 1898. febr. 12., 3. o., névjelzés nélkül.
- ⁵⁸ A mai ülés. *Országos Hirlap* 1898. febr. 13., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁵⁹ A mai ülés. *Országos Hirlap* 1898. febr. 15., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁶⁰ A három millió. *Országos Hirlap* 1898. febr. 19., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁶¹ Ruzsicska, a Janus-arcú. *Országos Hirlap* 1898. febr. 20., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ⁶² „Képviselő is vagyok?”. *Országos Hirlap* 1898. febr. 20., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁶³ A kultusztárca. *Országos Hirlap* 1898. febr. 24., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁶⁴ A kultusztárca. *Országos Hirlap* 1898. febr. 25., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁶⁵ Az igazságügyi tárca. *Országos Hirlap* 1898. február 26., 2-3. o., névjelzés nélkül.
- ⁶⁶ Hosszú napirend. *Országos Hirlap* 1898. febr. 27., 4. o., névjelzés nélkül.
- ⁶⁷ Az igazságügyi tárca. *Országos Hirlap* 1898. márc. 1., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁶⁸ Az igazságügyi tárca. *Országos Hirlap* 1898. márc. 2., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁶⁹ A pénzügyi tárca. *Országos Hirlap* 1898. márc. 4., 3. o., névjelzés nélkül.
- ⁷⁰ Az igazságügyi tárca. *Országos Hirlap* 1898. márc. 5., 3. o., névjelzés nélkül.
- ⁷¹ Szalavszky ügye. *Országos Hirlap* 1898. márc. 6., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁷² Április tizenegyedik. *Országos Hirlap* 1898. márc. 12., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁷³ Egy kis vihar. *Országos Hirlap* 1898. márc. 13., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁷⁴ Április tizenegyedik. *Országos Hirlap* 1898. márc. 15., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁷⁵ Az appropriáció. *Országos Hirlap* 1898. márc. 17., 3. o., névjelzés nélkül.
- ⁷⁶ Az appropriáció. *Országos Hirlap* 1898. márc. 18., 3–4. o., névjelzés nélkül.
- ⁷⁷ Az appropriáció. *Országos Hirlap* 1898. márc. 19., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁷⁸ Az appropriáció. *Országos Hirlap* 1898. márc. 20., 4. o., névjelzés nélkül.
- ⁷⁹ Az érzékenyek. *Országos Hirlap* 1898. márc. 21., 1. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ⁸⁰ Az appropriáció. *Országos Hirlap* 1898. márc. 23., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁸¹ Az appropriáció. *Országos Hirlap* 1898. márc. 24., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁸² A záróbeszéd. *Országos Hirlap* 1898. márc. 25., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁸³ Az appropriáció. *Országos Hirlap* 1898. márc. 27., 18. o., névjelzés nélkül.
- ⁸⁴ Miniszteri válaszok. *Országos Hirlap* 1898. márc. 31., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁸⁵ Képviselők és főrendek. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 3., 4. o., névjelzés nélkül.
- ⁸⁶ A minisztertanácsok. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 9., 1–2. o., a tárcarovatban, névjelzés nélkül.
- ⁸⁷ A parlament díszben. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 12., 1–2. o., a tárcarovatban, névjelzés nélkül.
- ⁸⁸ A kongrua. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 16., 3. o., névjelzés nélkül.
- ⁸⁹ A kongrua. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 17., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁹⁰ A kongrua. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 19., 3. o., névjelzés nélkül.
- ⁹¹ A kongrua. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 20., 17. o., névjelzés nélkül.

- ⁹² A háttérbe szorult kongrua. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 21., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁹³ A kongrua. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 22., 3. o., névjelzés nélkül.
- ⁹⁴ A kongrua. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 23., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁹⁵ Tárt ajtó vagy zárt ajtó. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 24., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ⁹⁶ A vita végén. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 24., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ⁹⁷ A részletes vita. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 26., 2. o., névjelzés nélkül.
- ⁹⁸ Független szavazatok. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 27., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ⁹⁹ A részletes vita. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 27., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ¹⁰⁰ A kongrua-vita. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 28., 3. o., névjelzés nélkül.
- ¹⁰¹ Az erdők állami kezelése. *Országos Hirlap* 1898. máj. 1., 3–4. o., névjelzés nélkül.
- ¹⁰² A munkarendről. *Országos Hirlap* 1898. máj. 4., 3–4. o., névjelzés nélkül.
- ¹⁰³ Interpellációk napja. *Országos Hirlap* 1898. máj. 5., 3. o., névjelzés nélkül.
- ¹⁰⁴ A mai ülés. *Országos Hirlap* 1898. máj. 10., 3–4. o., névjelzés nélkül.
- ¹⁰⁵ A hitelszövetkezetek. *Országos Hirlap* 1898. máj. 11., 2. o., névjelzés nélkül.
- ¹⁰⁶ A hitelszövetkezetek. *Országos Hirlap* 1898. máj. 12., 5. o., névjelzés nélkül.
- ¹⁰⁷ A hitelszövetkezetek. *Országos Hirlap* 1898. máj. 14., 4. o., névjelzés nélkül.
- ¹⁰⁸ A hitelszövetkezetek. *Országos Hirlap* 1898. máj. 15., 17. o., névjelzés nélkül.
- ¹⁰⁹ A titok. *Országos Hirlap* 1898. máj. 17., 1. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ¹¹⁰ A hitelszövetkezetek. *Országos Hirlap* 1898. máj. 17., 3. o., névjelzés nélkül.
- ¹¹¹ A mai ülés. *Országos Hirlap* 1898. máj. 21., 8. o., névjelzés nélkül.
- ¹¹² A hitelszövetkezetek. *Országos Hirlap* 1898. máj. 22., 3. o., névjelzés nélkül.
- ¹¹³ A mai ülés. *Országos Hirlap* 1898. máj. 24., 5. o., névjelzés nélkül.
- ¹¹⁴ Az akna. *Országos Hirlap* 1898. jún. 5., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ¹¹⁵ Az első összecsapás. *Országos Hirlap* 1898. jún. 7., 3. o., névjelzés nélkül.
- ¹¹⁶ A törvényhozás két házából. *Országos Hirlap* 1898. jún. 8., 3. o., névjelzés nélkül.
- ¹¹⁷ Egyenruhás kérvények. *Országos Hirlap* 1898. jún. 9., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ¹¹⁸ A országgyűlés két házából. *Országos Hirlap* 1898. jún. 9., 3. o., névjelzés nélkül.
- ¹¹⁹ Haragos ügyvédek. *Országos Hirlap* 1898. jún. 11., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ¹²⁰ Az ápolási költségek. *Országos Hirlap* 1898. jún. 11., 2. o., névjelzés nélkül.
- ¹²¹ Az ápolási költségek. *Országos Hirlap* 1898. jún. 12., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ¹²² Az áthelyezett gépgyárak. *Országos Hirlap* 1898. jún. 15., 4. o., névjelzés nélkül.
- ¹²³ A járvány. *Országos Hirlap* 1898. jún. 16., 1–2. o., vezércikk, névjelzés nélkül.
- ¹²⁴ A fogyasztási javaslatok. *Országos Hirlap* 1898. jún. 16., 2. o., névjelzés nélkül.
- ¹²⁵ A fogyasztási javaslatok. *Országos Hirlap* 1898. jún. 17., 2–3. o., névjelzés nélkül.
- ¹²⁶ Országgyűlés. *Országos Hirlap* 1898. jún. 18., 2. o., névjelzés nélkül.
- ¹²⁷ A Lepsényi-eset. *Országos Hirlap* 1898. jún. 19., 3. o., névjelzés nélkül.

- ¹²⁸ A parlament. *Országos Hirlap* 1898. jún. 12., 1–4. o. (az „Ebben a megjegyzésben, benne van...” kezdetű és „...a nagyok gondolkozásából hiányzik.” végű bekezdéssel bezárólag) és jún. 19., 1–4. o. (az „És ezekkel az urakkal...” kezdetű bekezdéstől végig), M—th névvelzéssel.
- ¹²⁹ A bors. *Országos Hirlap* 1898. jún. 24., 1–2. o., vezércikk, névvelzés nélkül.
- ¹³⁰ Az ülések elnapolása. *Országos Hirlap* 1898. jún. 29., 3–4. o., névvelzés nélkül.
- ¹³¹ Hogyan írjunk? *Országos Hirlap* 1898. febr. 13., 17–18. o., a tárcarovatban. Az olvasói levelek szemelvényeihez írott szerkesztőségi bevezetés névtelen, az utolsó levélhez csatolt lábjegyzet jelzése: Szerk. Az a három mondat mindenképpen Mikszáthtól származik, de lehet, hogy a bevezetés is. Különösen a K. Benedek Vilma levelében található versátiratok ébreszthetik a gyanút, hogy a levelek egy részét vagy egyes részleteit is a lap munkatársai írhatták.
- ¹³² A magyar paraszt. *Országos Hirlap* 1898. február 16., 1–2. o., vezércikk, névvelzés nélkül.
- ¹³³ Majd adunk Hauswirthnek! *Országos Hirlap* 1898. márc. 20. o., 3., rovaton kívül, névvelzés nélkül.
- ¹³⁴ Abonyi Lajos meghalt. *Országos Hirlap* 1898. ápr. 29., 6–7. o., névvelzés nélkül.
- ¹³⁵ A szirén. *Országos Hirlap* 1898. május 4., 1–2. o., vezércikk, névvelzés nélkül.
- ¹³⁶ Aranymandátum. *Országos Hirlap* 1898. május 28., 1–2. o., vezércikk, névvelzés nélkül.
- ¹³⁷ Viharok. *Országos Hirlap* 1898. június 20., 1. o., vezércikk, névvelzés nélkül.